

Β.ΗΠΕΙΡΟΣ - ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ - ΘΡΑΚΗ

ΠΡΟΜΑΧΩΝΕΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ 1992

Γ-ΠΙΔΜ

145. 0

39/4

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Β.ΗΠΕΙΡΟΣ - ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ - ΘΡΑΚΗ

ΠΡΟΜΑΧΩΝΕΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ
ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΕΤΟΥΣ 1992

1.	Σκουτέλης Ι. Παναγιώτης,	Πρόεδρος
2.	Καλιγά Ειρήνη,	Αντιπρόεδρος
3.	Σέγγος Αναστάσιος,	Γεν. Γραμματεύς
4.	Αθανασιάδης Κωνσταντίνος,	Ταμίας
5.	Κουστένης Παναγιώτης,	Μέλος
6.	Μυραϊτου Ειρήνη,	Μέλος
7.	Ρούσσος Ιωάννης,	Μέλος
8.	Σαραντοπούλου Ευγενία,	Μέλος
9.	Ψαλιδάκη Μυρσίνη,	Μέλος

Γραφεία της εταιρείας
Ριζάρη 2 - 106 75 Αθήναι
Τηλ.: 72.90.543 - 72.90.544

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι πρόσφατες ραγδαίες εξελίξεις και ριζικές πολιτικές ανακατατάξεις που ακολούθησαν την κατάρρευση του "Υπαρκτού Σοσιαλισμού" τόσο στη Σοβιετική Ένωση όσο και στις Ρουμανία, Γιουγκοσλαβία, πρέπει να μας κρατούν όλους σε συνεχή επιφυλακή και εγρήγορση, αφού τόσες ορατές και αόρατες απειλές για την χώρα μας ενεφανίσθησαν στον ορίζοντα. Και για να επιτευχθεί τούτο, πρέπει πρώτα απ'όλα να ενημερωθεί σωστά ο Ελληνικός λαός για να μπορέσει να συλλάβει το βαθύτερο νόημα των γεγονότων, τα αίτια και τους σκοπούς εκείνων που από κάποια κέντρα αποφάσεων προσπαθούν να ρυθμίσουν κατά το δοκούν τας τύχας του κόσμου και της χώρας μας.

Η Εταιρεία των Φίλων του Πολεμικού Μουσείου στα πλαίσια των δραστηριοτήτων της για την ενημέρωση της ελληνικής αλλά και της διεθνούς κοινής γνώμης διοργανώνει διαλέξεις επί εθνικών θεμάτων με ομιλητές διακεκριμένους ειδικούς επιστήμονας. Στο τεύχος αυτό περιλαμβάνονται οι διαλέξεις των κ. Ε. Ζεγκίνη, κ. Ι. Μαγκριώτη, κ. Γ. Χιονίδη και της κας Αικ. Μανωλοπούλου-Βαρβιτσιώτη.

Μέσα από τις διαλέξεις αυτές του ανά χειρας τεύχους, όπως θα διαπιστώσει ο αναγνώστης προκύπτει ότι εμείς οι Έλληνες είμεθα οι γηγενείς κάτοικοι των περιοχών Βορείου Ηπείρου - Μακεδονίας και Θράκης, εγκατεστημένοι από του λυκαυγούς της Ιστορίας μέχρι σήμερα άνευ διακοπής, και οι οποίες περιοχές αποτελούν τις βασικές επάλξεις της εθνικής μας υπάρξεως και της φυλετικής μας αυτοτελείας.

Ως Έλληνες έχουμε πλήρη γνώση της εθνικής μας αποστολής, έχουμε πλήρη συνείδηση ότι η υπεράσπιση της ελευθερίας μας είναι αδιαπραγμάτευτη και η προάσπιση των πατρίων και ιερών είναι υποχρέωση ανυποχώρητη.

Με άλλα λόγια οι επεκτατικές επιδιώξεις τόσο των εκ Βορρά όσο και εκείνων εξ Ανατολών μας βρίσκουν όλους ενωμένους, συσπειρωμένους, θωρακισμένους και έτοιμους να δώσουμε το σκληρό μάθημα εφ'όσον απαιτηθεί.

Τέλος, εδώ θα ήθελα, απευθυνόμενος προς τους νέους της Ελλάδος, να επαναλάβω την παραινесь του Ιωάννου Δραγούμη προς τους νέους της εποχής του, όπως ακριβώς την διετύπωσε στο βιβλίο του "Μαρτύρων και Ηρώων αίμα": "Να ξέρετε παιδιά μου, πως αν τρέξουμε να σώσουμε την Μακεδονία, η Μακεδονία θα μας σώσει. Αν τρέξουμε να σώσουμε την Μακεδονία, εμείς θα σωθούμε!!!".

Παναγιώτης Ι. Σκουτέλης

Υποπέρραρχος ε.α.

Πρόεδρος της Ε.Φ.Π.Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ ΖΕΓΚΙΝΗ:
"Οι Έλληνες της Κωνσταντινουπόλεως, Ιμβρου και
Τενέδου και οι Μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης". σελ. 7
Παράρτημα..... " 34
2. ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΥ - ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗ:
"Βόρειος Ηπειρος"..... " 48
3. ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΑΓΚΡΙΩΤΗ:
"Θράκη. Η επαλξίς του Ελληνικού Βορρά"..... " 56
4. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗ:
"Η Νάουσα, η Επανάσταση και "Ο Χαλασμός" της
το 1822"..... " 109

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ ΖΕΓΚΙΝΗ

* ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΙΜΒΡΟΥ ΚΑΙ ΤΕΝΕΔΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ *

Οι δύο μειονότητες, η Ελληνική στην Τουρκία και η Μουσουλμανική στην Ελλάδα, αποτελούν ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα στις σχέσεις Ελλάδος-Τουρκίας. Οι μέχρι τώρα προσπάθειες για την ανάπτυξη της Ελληνοτουρκικής φιλίας είχαν αρνητικές επιπτώσεις στο πρόβλημα αυτό.

Το μειονοτικό ζήτημα Ελλάδος και Τουρκίας δεν είναι δυνατό να επιλυθεί χωρίς να αναζητηθούν οι λόγοι που το προκάλεσαν και χωρίς να ισχύσουν υποχρεωτικά και για τα δύο μέρη οι διατάξεις της Συνθήκης της Λωζάνης βάσει της οποίας ρυθμίσθηκαν, με αμοιβαίο τρόπο, τα επί μέρους θέματα του μειονοτικού ζητήματος.

Η δημιουργία των δύο μειονοτήτων, της Ελληνικής στην Τουρκία και της Μουσουλμανικής στην Ελλάδα, ήταν αποτέλεσμα της άτυχης έκβασης του Μικρασιατικού πολέμου 1919-1922 και των αποφάσεων που ελήφθησαν στη συνδιάσκεψη της Λωζάνης από 21 Νοεμβρίου 1922 μέχρι 23 Ιανουαρίου 1923 και στη συνέχεια από 23 Φεβρουαρίου μέχρι 24 Ιουλίου 1923. Ως τότε ο Ελληνισμός της τουρκικής επικράτειας χαρακτηριζόταν ως έθνος με την επωνυμία Rumi Milleti (Ελληνικό Έθνος)¹ και όχι Ελληνική μειονότητα. Αντιστοίχως οι Μουσουλμάνοι του ελεύθερου Ελληνικού κράτους από το 1830 ως το 1923 χαρακτηριζόνταν ως "οι Μουσουλμάνοι του Κράτους" ή "οι Μωαμεθανοί κάτοικοι".²

Μετά την ήττα του Ελληνικού στρατού στο Μικρασιατικό έδαφος το 1922, οι πολυπληθείς Ελληνικοί πληθυσμοί της Μ.Ασίας, του Πόντου και της Ανατολικής Θράκης αντιμετώπιζαν τον κίνδυνο ομαδικής σφαγής από τα τουρκικά ανταρτικά σώματα και τους Τούρκους εθνικιστές.³ Για την αποτροπή του κινδύνου αυτού η Κοινωνία των Εθνών διόρισε τον Νορβηγό εξερευνητή και ζωολόγο δρ. Fridtjof Nansen, ο οποίος είχε

αφοσιωθεί σε φιλανθρωπικά έργα και είχε βραβευθεί με το βραβείο Nobel Ειρήνης το 1922, ως αντιπρόσωπό της για να μελετήσει το ζήτημα των εθνικών μειονοτήτων και ιδιαίτερα των Ελλήνων που παρέμειναν στο τουρκικό έδαφος. Ο Nansen εκτελώντας τις οδηγίες της Κοινωνίας των Εθνών και την εντολή των Συμμάχων επισκέφθηκε την Κωνσταντινούπολη και στη συνέχεια την Αθήνα, ένα μήνα πριν αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις στη Λωζάνη, προκειμένου να εξεύρει την ενδεδειγμένη λύση του προβλήματος. Η πρόταση του Nansen για μια υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών (των Τούρκων υπηκόων, ελληνικού ορθοδόξου θρησκειώματος, των εγκατεστημένων επί τουρκικών εδαφών και των Ελλήνων υπηκόων, μουσουλμανικού θρησκειώματος, των εγκατεστημένων επί των ελληνικών εδαφών) βρήκε κατ'ανάγκη σύμφωνη και την Ελληνική Κυβέρνηση. Στην πρόταση του Nansen προς τους συμμάχους για την ανταλλαγή των πληθυσμών, δεν περιελήφθησαν στους ανταλλάξιμους πληθυσμούς οι Έλληνες της Κωνσταντινουπόλεως. Το γεγονός αυτό προκάλεσε τη δυναμική αντίδραση των Τούρκων, οι οποίοι ζήτησαν να περιληφθούν οπωσδήποτε στους ανταλλάξιμους πληθυσμούς και οι Έλληνες της Κωνσταντινουπόλεως⁴. Η Ελληνική Κυβέρνηση απέρριψε τις τουρκικές αξιώσεις και γνωστοποίησε στον Nansen την αντίθεσή της στην απέλαση των Ελλήνων της Κωνσταντινουπόλεως, οι οποίοι κατά τους υπολογισμούς της Ελληνικής πλευράς κυμαίνονταν γύρω στις 300.000 άτομα⁵. Μολονότι η Ελληνική Κυβέρνηση έκανε έντονα διαβήματα προς τους Συμμάχους για την απόρριψη του τουρκικού αιτήματος υπήρχαν σαφείς ενδείξεις ότι οι Σύμμαχοι δεν ήσαν αποφασισμένοι να αναλάβουν τη δέσμευση να πείσουν την Τουρκία να μην επιμένει άλλο στο ζήτημα αυτό⁶. Ο Έλληνας υπουργός των εξωτερικών Ν. Πολίτης ανησυχώντας για την αρνητική εξέλιξη του ζητήματος, σαν λύση επρόκειτο την εγκατάσταση των Κωνσταντινουπολιτών, έστω και προσωρινά, στην Κύπρο ή την Τυνησία ή την Αίγυπτο, περιοχές οι οποίες αποτελούσαν αποικίες των Συμμάχων, ενώ ο οικουμενικός πατριάρχης Μελέτιος Μεταξάκης ζήτησε από την Ελληνική Κυβέρνηση να οργανώσει προσφυγικούς καταυλισμούς για την περίθαλψη των Ελλήνων της Κωνσταντινουπόλεως σε περίπτωση που οι Τούρκοι τους απομάκρυναν από τις εστίες τους⁷. Και ενώ οι Τούρκοι επέμειναν στην απόφασή τους να απομακρυνθεί ο ελληνικός πληθυσμός από την Κωνσταντινούπολη, ταυτόχρονα έθεσαν ζήτημα δημοψηφίσματος στη Δ. Θράκη με σκοπό να αποφανθεί η πλειοψηφία των κατοίκων της περιοχής αυτής αν ήθελε να παραμείνει η Δ. Θράκη στην Ελλάδα ή να ενωθεί με την Τουρκία. Ως προς το θέμα της πλειοψηφίας ο Τούρκος διαπραγματευτής στη συνδιάσκεψη της Λωζάνης Ισμέτ Ινονού ισχυρίστηκε ότι ο τουρκικός πληθυσμός ήταν πολύ

περισσότερος σε σύγκριση με τον ελληνικό πληθυσμό της ίδιας περιοχής. Στους ισχυρισμούς του Τούρκου αντιπροσώπου ο Έλληνας διαπραγματευτής Ελευθέριος Βενιζέλος αντέδρασε λέγοντας ότι η Δ. Θράκη από το 1920 αποτελούσε αναπόσπαστο τμήμα της Ελληνικής Επικράτειας και ότι μετά την εγκατάσταση εκεί ελληνικών προσφυγικών πληθυσμών από την Βόρειο και Ανατολική Θράκη, τον Πόντο και τη Μ. Ασία, ο Ελληνικός πληθυσμός είχε αυξηθεί σημαντικά σε βαθμό που αποτελούσε πλειοψηφία σε σύγκριση με τους άλλους πληθυσμούς⁸. Οι εκπρόσωποι των συμμαχικών κυβερνήσεων στην συνδιάσκεψη συμφώνησαν με την άποψη της ελληνικής αντιπροσωπείας, γεγονός που ανάγκασε την τουρκική πλευρά να αποσύρει την πρόταση περί δημοψηφίσματος στη Δ. Θράκη. Ναι μεν οι Τούρκοι δεν επέμειναν άλλο στη διεξαγωγή δημοψηφίσματος στο χώρο της Δ. Θράκης επέμειναν όμως να εξαιρεθούν οι μουσουλμάνοι κάτοικοι της περιοχής αυτής από την προτεινόμενη υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών και μάλιστα εζήτησαν να θεωρηθούν ως κάτοικοι της Δ. Θράκης και οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί που ήσαν εγκατεστημένοι στις περιοχές μεταξύ Νέστου και Στρυμώνος ποταμού⁹. Υστερα από έντονες αντιπαραθέσεις των δύο πλευρών, ελληνικής και τουρκικής, αποφασίστηκε να εξαιρεθούν από την υποχρεωτική ανταλλαγή των ελληνοτουρκικών πληθυσμών αφ'ενός μεν οι Έλληνες της Κωνσταντινουπόλεως και αφ'ετέρου οι Μουσουλμάνοι της Δ. Θράκης. Η σχετική απόφαση αποτέλεσε το 2ο άρθρο της σύμβασης "περί ανταλλαγής των ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών και πρωτόκολλον" που υπογράφηκε στο πλαίσιο της συνδιασκέψεως της Λωζάνης στις 30 Ιανουαρίου 1923 και έχει ως εξής:

*Δεν θα περιληφθώσιν εις την εν τω πρώτω άρθρω προβλεπομένην ανταλλαγήν:

α) Οι Έλληνες κάτοικοι της Κωνσταντινουπόλεως.

β) Οι Μουσουλμάνοι κάτοικοι της Δυτικής Θράκης.

Θέλουσι θεωρηθή ως Έλληνες κάτοικοι της Κωνσταντινουπόλεως, πάντες οι Έλληνες οι εγκατεστημένοι ήδη προ της 30ης Οκτωβρίου 1918, εν τη περιφέρεια της Νομαρχίας Κωνσταντινουπόλεως, ως αυτή καθορίζεται διά του νόμου του 1912.

Θέλουσι θεωρηθή ως μουσουλμάνοι κάτοικοι της Δυτικής Θράκης, πάντες οι Μουσουλμάνοι οι εγκατεστημένοι εν τη περιοχή ανατολικώς της μεθορίου γραμμής της καθορισθείσης τω 1913 διά της συνθήκης του Βουκουρεστίου.*

Οι Τούρκοι πριν υπογράψουν τη σύμβαση αυτή πρόβαλαν τα εξής δύο αιτήματα:

Πρώτον να γίνει πληθυσμιακή εξισορρόπηση των μη ανταλλάξιμων πληθυσμών και δεύτερον να απομακρυνθεί το Οικουμενικό Πατριαρχείο από το τουρκικό έδαφος.

Όσον αφορά την πληθυσμιακή εξισορρόπηση, οι Τούρκοι επέμειναν σ' αυτήν, διότι το 1923 στην Κωνσταντινούπολη υπήρχαν περίπου 300.000 Ελληνορθόδοξοι, ενώ στη Δυτική Θράκη υπήρχαν μόνο 87.000 Μουσουλμάνοι διαφορετικής μάλιστα φυλετικής προελεύσεως¹⁰. Στο μεταξύ η ελληνική κυβέρνηση αποδέχτηκε το αίτημα της τουρκικής πλευράς να παλιννοστήσουν στη Δ. Θράκη όσοι Δυτικοθρακιώτες μουσουλμάνοι πρόσφυγες βρίσκονταν στην Ανατολική Θράκη και αλλού, με αποτέλεσμα ο αριθμός των μουσουλμάνων κατοίκων της Δυτικής Θράκης να αυξηθεί σε 106.000 άτομα¹¹. Παρ' όλα αυτά οι Τούρκοι επέμειναν στην άποψη της μείωσης του Ελληνικού πληθυσμού της Κωνσταντινουπόλεως στον αριθμό που κυμαινόταν και ο μουσουλμανικός πληθυσμός της Δ. Θράκης. Η Ελληνική πλευρά μη έχοντας άλλη επιλογή αποδέχτηκε το αίτημα των Τούρκων, γεγονός που οδήγησε στη βίαιη απομάκρυνση 99.730 Ελλήνων της Κωνσταντινουπόλεως. Σ' αυτούς δεν περιλαμβάνονται οι 40.000 προύχοντες Έλληνες, οι οποίοι εγκατέλειψαν τις εστίες τους τον Σεπτέμβριο-Οκτώβριο του 1922, δηλαδή αμέσως μετά τη Μικρασιατική καταστροφή και δεν τους επιτράπηκε η παλιννόστησή τους, ούτε οι 15.000 Έλληνες του ασιατικού προαστίου της Κωνσταντινουπόλεως, του Παντειχίου, οι οποίοι θεωρήθηκαν από τους Τούρκους, ότι δεν υπάγονται στην κατηγορία των μη ανταλλάξιμων πληθυσμών¹².

Οι ενέργειες αυτές, εκτός του ότι συνέβαλαν στην άμεση μείωση του Ελληνικού πληθυσμού της Κωνσταντινουπόλεως, ενίσχυσαν και το ρεύμα της προσφυγιάς, το οποίο ήδη είχε αρχίσει, εξαιτίας του πανικού που προκάλεσε η Μικρασιατική καταστροφή, με αποτέλεσμα να περιοριστεί ο συνολικός αριθμός των Ελλήνων της Κωνσταντινουπόλεως περίπου σε 110.000 άτομα.

Πρέπει όμως να επισημανθεί το γεγονός, ότι η απαίτηση της Τουρκίας για την πληθυσμιακή εξισορρόπηση των Ελλήνων της Κωνσταντινουπόλεως με τους Μουσουλμάνους της Δυτικής Θράκης εγκαινίασε ένα αμοιβαίο τρόπο συμπεριφοράς προς τις δύο μειονότητες, μολονότι υπήρχε σαφής ποιοτική διαφορά ανάμεσα στις δύο πληθυσμιακές ομάδες. Ο Ελληνικός πληθυσμός της Κωνσταντινουπόλεως ήταν αποκλειστικά αστικός με κύριο γνώρισμα την πολιτισμική και οικονομική του ανάπτυξη και ευρωστία, σε αντίθεση με τους μουσουλμάνους της Θράκης (Τουρκογενείς, Πομάκους και Αθίγγανους), οι οποίοι κατά το πλείστον ήσαν γεωργοί, με χαμηλό εισόδημα και μορφωτικό επίπεδο.

Το στοιχείο της αμοιβαιότητας τονίστηκε ακόμη περισσότερο με την καθιέρωση του άρθρου 45 της Συνθήκης της Λωζάνης για το οποίο θα γίνει λόγος πιο κάτω.

Σ' ό,τι αφορά την πρόταση της Τουρκίας ν' απομακρυνθεί το Οικουμενικό Πατριαρχείο από το τουρκικό έδαφος, αυτό απέβλεπε τόσο στην αποδυνάμωση του οικουμενικού χαρακτήρα του Πατριαρχείου, διότι τα πρεσβεία τιμής του στηρίζονται ακριβώς στο γεγονός ότι έχει την έδρα του στη Νέα Ρώμη (βλ. τον 3ο Κανόνα της Β Οικουμενικής Συνόδου και 28ο κανόνα της Δ Οικουμενικής Συνόδου) όσο και προπαντός στο να μείνει χωρίς κεφαλή το Ελληνορθόδοξο ποιμνιο της Πρωτόθρονης Εκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως, και με τον τρόπο αυτό να οδηγηθεί σε πλήρη αλλοτρίωση του ελληνορθόδοξου χαρακτήρος του.

Η αμετάκλητη θέση της Ελληνικής Κυβερνήσεως να μην υποχωρήσει στους τουρκικούς εκβιασμούς και η αποφασιστικότητά της να κηρύξει εν ανάγκη και πόλεμο εναντίον της Τουρκίας¹³, αν η τελευταία επιχειρούσε να εκδιώξει το Πατριαρχείο από το έδαφος της ανάγκασαν τον Έλληνα διαπραγματευτή στη Συνδιάσκεψη της Λωζάνης, τον Ελευθέριο Βενιζέλο, να καταβάλει υπεράνθρωπες προσπάθειες για τη διευθέτηση του θέματος για το λόγο ότι ο Βενιζέλος δεν θεωρούσε σκόπιμο να κηρυχθεί πόλεμος, στη φάση αυτή, εναντίον της Τουρκίας. Κάτω από την πίεση των πραγμάτων ο Έλληνας διπλωμάτης βρέθηκε στην ανάγκη να υποστηρίξει την άποψη ότι η Ελληνική Κυβέρνηση δεν είχε το δικαίωμα να αποδεχθεί τους όρους τους οποίους έθετε η Τουρκία για την απομάκρυνση του Οικουμενικού Πατριαρχείου από το τουρκικό έδαφος, διότι επρόκειτο, είπε, "περί θεσμού όχι Ελληνικού, αλλά Τουρκικού". Ο Άγγλος διπλωμάτης Andrew Ryan αποδοκίμασε την επιχειρηματολογία του Βενιζέλου λέγοντας ότι αυτή θα μπορούσε να έχει σοβαρές επιπτώσεις στο θεσμό του Πατριαρχείου. Επίσης ο λόρδος Curzon εξέφρασε την ανυπομονησία του για τον ελληνικό χειρισμό στο θέμα του Πατριαρχείου και τους φόβους του ότι οι Έλληνες έχουν μπερδέψει το ζήτημα του Πατριαρχείου¹⁴.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονισθεί και τούτο, ότι ο Ιταλός εκπρόσωπος στη Συνδιάσκεψη και πρόεδρος της υποεπιτροπής για την ανταλλαγή των πληθυσμών, Giulio Cessare Montagna υποστήριξε ότι ενώ η Τουρκία είχε κάθε δικαίωμα να καταργήσει το θεσμό του Πατριαρχείου η ελληνική κυβέρνηση δεν είχε κανένα νομικό έρεισμα για να αντιδράσει στο γεγονός αυτό.

Ο Άγγλος διπλωμάτης Andrew Ryan ήταν πεπεισμένος ότι ο Ιταλός εκπρόσωπος Montagna είχε δεσμευθεί σχεδόν οριστικά, κατά τη διάρκεια των ιδιαίτερων συνομιλιών του με τους Τούρκους, να συνδράμει στην προσπάθεια της απομακρύνσεως του Οικουμενικού Πατριαρχείου από την Κωνσταντινούπολη¹⁵.

Τις απόψεις του Ryan για τον Montagna επιβεβαιώνει στα απομνημονεύματά του και το μέλος της τουρκικής αντιπροσωπείας στη Συνδιάσκεψη της Λωζάνης Riza Nur, λέγοντας ότι ο Montagna "αντιπαθούσε τους Έλληνες"¹⁶.

Ενδεχομένως η στάση του Ιταλού εκπροσώπου να είχε επηρεασθεί από την πολιτική του Βατικανού, το οποίο όπως και στην προηγούμενη περίοδο έτσι και τώρα αναζητούσε τρόπους για την αποδυνάμωση του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Μετά την άρνηση της Τουρκίας να δεχθεί την παραμονή του Πατριαρχείου στο έδαφός της και την όλη σύγχυση που δημιουργήθηκε γύρω από το θέμα αυτό η Αγγλική πλευρά πληροφόρησε τους Τούρκους ότι η Αγγλία δεν θα συμφωνήσει με μια λύση που θα οδηγούσε σε έξωση του Πατριαρχείου από το τουρκικό έδαφος, ενώ ταυτόχρονα διατύπωσε την άποψη, ότι θα μπορούσαν να καταργηθούν οι κοσμικές εξουσίες (προνόμια), τις οποίες ως τότε διατηρούσε το Πατριαρχείο.

Αφού και οι παρασκηνιακές αυτές προσπάθειες της Αγγλικής πλευράς δεν έπεισαν τους Τούρκους να άρουν τις επιφυλάξεις τους στο θέμα της παραμονής του Πατριαρχείου στην Κωνσταντινούπολη, το όλο ζήτημα παραπέμφθηκε στην ολομέλεια της επιτροπής στις 10 Ιανουαρίου 1923. Κατά τη διάρκεια της ιστορικής αυτής συνεδρίασεως, οι Σύμμαχοι και οι εκπρόσωποι των Βαλκανικών χωρών (Ρουμανίας και Σερβίας), οι οποίες είχαν ιδιαίτερους συναισθηματικούς και πνευματικούς δεσμούς με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, αντέδρασαν από κοινού στις απαράδεκτες θέσεις της Τουρκίας, γεγονός που υποχρέωσε τον αρχηγό της τουρκικής αντιπροσωπείας στη Συνδιάσκεψη της Λωζάνης, İsmet İnönü, να έχει ιδιαίτερες διαβουλεύσεις στην Αγκυρα με τον πρόεδρο της Τουρκικής Δημοκρατίας Kemal Atatürk με σκοπό την λήψη οριστικής αποφάσεως επί του θέματος αυτού. Όπως προκύπτει από τουρκική πηγή¹⁷, κατά τις διαβουλεύσεις αυτές ο Kemal τόνισε στον İsmet İnönü ότι πρέπει να αλλάξει η τουρκική διαπραγματευτική θέση ως προς την παραμονή του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Κωνσταντινούπολη και να μη ζητηθεί η απομάκρυνσή του. Προφανώς ο Kemal οδηγήθηκε στην επιλογή της πολιτικής αυτής επειδή είχε διαπιστώσει τη δυσανασχέτηση των Συμμάχων, οι οποίοι εξακολουθούσαν να κατέχουν την Κωνσταντινούπολη και να διατηρούν εκεί σημαντική ναυτική δύναμη.

Ο İnönü κατά την επιστροφή του στη Λωζάνη δεν αποκάλυψε την εντολή που είχε πάρει από την κυβέρνησή του και συνέχισε την αξίωσή του για την εκδίωξη του Πατριαρχείου από την Κωνσταντινούπολη. Η ελληνική αντιπροσωπεία κυριευμένη από το άγχος, μήπως τελικά υπερισχύσει η άποψη της Τουρκίας, επανέφερε την πρόταση που είχε

διατυπωθεί προηγουμένως από τη Συμμαχική πλευρά, να στερηθεί δηλαδή το Πατριαρχείο τις πολιτικές και διοικητικές του εξουσίες και να περιορισθεί στα καθαρώς θρησκευτικά του καθήκοντα, εφόσον αυτό θα διευκόλυνε την Τουρκία να δεχθεί την παραμονή του στην Κωνσταντινούπολη. Η δήλωση αυτή, η οποία έγινε από τον Ελευθέριο Βενιζέλο σε μια ύστατη προσπάθεια για την επίλυση του θέματος του Πατριαρχείου, βρήκε ανταπόκριση από την τουρκική πλευρά και θα μπορούσε να πει κανείς ότι έγινε αποδεκτή μάλλον με ικανοποίηση.

Ετσι διευθετήθηκε το θέμα της παραμονής του Πατριαρχείου στην Κωνσταντινούπολη. Όμως πρέπει να τονισθεί ότι δεν έγινε καμία ιδιαίτερη προσπάθεια από τους Έλληνες διαπραγματευτές στη Συνδιάσκεψη, να συμπεριληφθούν στην τελική συνθήκη γραπτές εγγυήσεις για τη νομική θέση του Πατριαρχείου. Ωστόσο το γεγονός ότι η Τουρκία ανέλαβε απέναντι στους Συμμάχους και την Ελλάδα ρητή υποχρέωση να εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις για την εκπλήρωση των θρησκευτικών του υποχρεώσεων, όπως αυτές απορρέουν από την εκκλησιαστική του δομή ως οικουμενικού θεσμού, δεν μπορεί ασφαλώς να αποτελεί ένα κοινό θρησκευτικό ίδρυμα, όπως στις μέρες μας διατείνεται η Τουρκία, αλλά ίδρυμα παγκοσμίου κύρους και ενδιαφέροντος με διεκκλησιαστική αποστολή.

Με την επίλυση του ζητήματος του Πατριαρχείου, η επιτροπή που ήταν επιφορτισμένη με τη διευθέτηση του ζητήματος της ανταλλαγής των ελληνοτουρκικών πληθυσμών ετερμάτισε το έργο της και στις 30 Ιανουαρίου 1923 υπογράφηκε η σύμβαση περί υποχρεωτικής ανταλλαγής των ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών¹⁸.

Στη συνέχεια καταβλήθηκε μεγάλη προσπάθεια από τους εκπροσώπους που έπαιρναν μέρος στη Συνδιάσκεψη της Λωζάνης (Βρετανίας, Γαλλίας, Ιταλίας, Ιαπωνίας, Ελλάδος, Ρουμανίας, Σερβο-Κροατικο-Σλοβενικού κράτους και Τουρκίας) για την καθιέρωση ενός νομικού καθεστώτος που θα εξασφάλιζε την ομαλή διαβίωση των μη μουσουλμανικών πληθυσμών της Τουρκίας.

Οι αποφάσεις των συζητήσεων για το θέμα αυτό αποτέλεσαν το περιεχόμενο των άρθρων 37-45 της Συνθήκης της Λωζάνης¹⁹.

Συγκεκριμένα τα άρθρα 38-44 ορίζουν μειονοτικά δικαιώματα των μη μουσουλμάνων, επομένως και των Ελληνορθόδοξων της Τουρκίας (Τούρκων ή Ελλήνων υπηκόων) που αφορούν την πλήρη και απόλυτη προστασία της ζωής και της ελευθερίας, ανεξάρτητα από την καταγωγή, εθνικότητα, γλώσσα ή θρησκεία.

Οι διατάξεις αυτές αναφέρονται στη συνέχεια στην ελεύθερη, δημόσια ή ιδιωτική, άσκηση της λατρείας, στην ίση με τους μουσουλμάνους απόλαυση των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων, στο δικαίωμα ίδρυσης φιλανθρωπικών, θρησκευτικών, κ.λπ. ιδρυμάτων, στο δικαίωμα ίδρυσης και λειτουργίας σχολείων, στο δικαίωμα χρήσης της μητρικής γλώσσας και στο δικαίωμα θέσπισης κανόνων οικογενειακού και προσωπικού ενδιαφέροντος σύμφωνα με τα ήθη και έθιμα των μειονοτήτων.

Με το άρθρο 37 της ίδιας συνθήκης τα παραπάνω δικαιώματα κηρύσσονται ως κανόνες υπέρτερης αξίας και ισχύος με την έννοια ότι είναι επικρατέστεροι οποιουδήποτε άλλου αντιθέτου προς αυτούς κανόνα εσωτερικού εθνικού δικαίου. Με βάση το άρθρο 45 τα παραπάνω δικαιώματα ισχύουν αντίστοιχα και για τα μέλη της μουσουλμανικής μειονότητας της Δυτικής Θράκης.

Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινισθούν δύο ζητήματα:

Το πρώτο αφορά το περιεχόμενο του άρθρου 45, το οποίο επιβεβαιώνει με σαφέστατο τρόπο το στοιχείο της αμοιβαιότητας που αναφέρεται στην ίση μεταχείριση του Ελληνικού πληθυσμού της Κωνσταντινουπόλεως, Ιμβρού και Τενέδου αφ' ενός και των πληθυσμών που αποτελούν την μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης αφ' ετέρου.

Το δεύτερο ζήτημα που πρέπει επίσης να διευκρινισθεί είναι ότι ναι μεν στα άρθρα 38-44 της συνθήκης της Λωζάνης γίνεται λόγος για την προστασία των μη μουσουλμανικών πληθυσμών της Τουρκίας, που σημαίνει ότι όλες οι μη μουσουλμανικές μειονότητες της Τουρκίας, όπως η Αρμενική, η Εβραϊκή, κ.λπ., προστατεύονται από τα άρθρα αυτά, αλλά η νομική θέση των Ελληνορθόδοξων στην Κωνσταντινούπολη και όπως θα δούμε στη συνέχεια και στην Ιμβρο και την Τένεδο είναι ισχυρότερη εκείνης των άλλων μειονοτήτων στην Τουρκία. Και τούτο διότι η παραμονή των Ομογενών σε έδαφος κάτω από τουρκική κυριαρχία αποτελεί το αντιστάθμισμα της παραμονής των Μουσουλμάνων στη Δυτική Θράκη και δεύτερο διότι καμία άλλη μειονότητα στην Τουρκία, εκτός από την Ελληνική, δεν έχει φυλετικό ή άλλο δεσμό με ανεξάρτητο κράτος από εκείνα που υπέγραψαν τη συνθήκη της Λωζάνης.

Στη συνθήκη της Λωζάνης, εκτός από τα μειονοτικά δικαιώματα, τα οποία περιέχονται στα άρθρα 37-44 και αφορούν όλους τους Ελληνορθόδοξους, όπως και κάθε άλλη μειονοτική ομάδα της Τουρκίας, περιλαμβάνεται ειδική διάταξη (το αρθ. 14) που αναφέρεται στους Έλληνες της Ιμβρού και Τενέδου και τους αναγνωρίζει το δικαίωμα της αυτοδιοικήσεώς τους.

Τα δύο αυτά νησιά των θρακικών Σποράδων απελευθερώθηκαν από τον ελληνικό στρατό το 1912 και από τότε ως το 1923 παρέμειναν υπό ελληνική διοίκηση.

Το Νοέμβριο του 1922 ενώ στη Λωζάνη συνεζητείτο το θέμα των Στενών, ο ismet inoπου ζήτησε από την Ελλάδα να παραχωρήσει την Ιμβρο και την Τένεδο στην Τουρκία, λέγοντας ότι τα νησιά αυτά αποτελούν φυσικό στρατηγικό έρεισμα στο στόμιο του Ελλησπόντου και ως εκ τούτου δεν ήταν σωστό να κατέχονται από Δύναμη στη Δυτική ξένη και ίσως εχθρική ή επιθετική προς την Τουρκία. Επιπλέον οι Τούρκοι διαπραγματευτές στη Συνδιάσκεψη της Λωζάνης ζήτησαν να παραχωρήσει η Ελλάδα στην Τουρκία τη Σαμοθράκη και το Καστελόριζο, επειδή και τα νησιά αυτά, κατά την άποψη της Τουρκίας, ήσαν στρατηγικής σημασίας για την ασφάλειά της. Το αίτημα της Τουρκίας για τη Σαμοθράκη και το Καστελόριζο απορρίφθηκε ευθύς αμέσως, ενώ για την Ιμβρο και την Τένεδο, μολονότι φάνηκε ότι δεν υπήρχε πρόθεση να δοθούν τα νησιά αυτά στην Τουρκία, στη συνέχεια όμως μεσολάβησε μία δυσφημιστική εκστρατεία κατά της Ελλάδος, λόγω της εκτελέσεως στις 28 Νοεμβρίου 1922 των έξι ηγετικών στελεχών της παυμένης (βασιλικής) κυβερνήσεως, γεγονός που αποδυνάμωσε τη διαπραγματευτική θέση του Ελευθερίου Βενιζέλου και Δ.Κακλαμάνου για το ζήτημα των δύο νησιών²⁰. Η Τουρκία, η οποία εκμεταλλεύτηκε το υφιστάμενο πολιτικό κλίμα, επανήλθε στο θέμα (Δεκέμβριος 1922 και εκ νέου Ιανουάριος 1923) ζητώντας την ικανοποίηση του αιτήματός της. Την περίοδο εκείνη συνεζητείτο και το θέμα του Πατριαρχείου, το οποίο μάλιστα ευρίσκετο και σε οξεία φάση. Η ελληνική πλευρά προκειμένου να εξασφαλίσει την παραμονή του Πατριαρχείου στην Κωνσταντινούπολη απέφυγε οποιαδήποτε όξυνση των σχέσεών της με την Τουρκία και δεν αντέδρασε, στο βαθμό που θα'πρεπε, στην πρότασή της να περιέλθουν τα δύο νησιά υπό τουρκική διοίκηση.

Καμία αντίδραση στο αίτημα της Τουρκίας δεν υπήρξε και από συμμαχικής πλευράς, διότι την περίοδο εκείνη οι Τούρκοι είχαν επιτρέψει την ελεύθερη ναυσιπλοΐα των Συμμάχων από τα στενά του Βοσπόρου και των Δαρδανελλίων. Μπροστά στα οφέλη αυτά, οι Σύμμαχοι δεν ήσαν διατεθειμένοι να πιέσουν την Αγκυρα για δευτερεύοντα θέματα, όπως ήταν το θέμα της Ιμβρου και της Τενέδου.

Όλα έδειχναν ότι στη Λωζάνη διεγράφετο τελεσίδικα η καταδίκη του Ελληνισμού των δύο Αιγαιοπελαγίτικων νησιών της Ιμβρου και της Τενέδου. Παρουσιάζοντας τις συμμαχικές προτάσεις για την Ιμβρο και την Τένεδο στην τουρκική αντιπροσωπεία, ο Curzon εξήγησε ότι παρ' όλο τον καθαρά Ελληνικό χαρακτήρα της Ιμβρου και της

Τενέδου, είχε αποφασισθεί να αποδοθούν στην Τουρκία, βάσει της συμφωνίας του Λονδίνου του 1912-1913.

Οι Ιμβριοι και οι Τενέδιοι διαμαρτυρήθηκαν εντονότατα, μέσω των εκπροσώπων τους, στα μέλη της διαπραγματευτικής επιτροπής στη Λωζάνη για την απόφασή τους να παραχωρηθούν τα ελληνικότατα αυτά νησιά στην Τουρκία²¹. Ομως η πολιτική σκοπιμότητα παραμέρισε την ελεύθερη βούληση των νησιωτών που διαμαρτυρήθηκαν για την υποδούλωσή τους σε ξένο δυνάστη και τα δύο νησιά αποφασίστηκε να δοθούν στην Τουρκία.

Ωστόσο οι εκπρόσωποι των κυβερνήσεων που διαπραγματεύονταν το θέμα αυτό είχαν την συναίσθηση της αδικίας που διέπραξαν σε βάρος των Ιμβριών και Τενεδίων. Γι'αυτό και στη συνέχεια αποφάσισαν να αποδεχθούν το αίτημα της Ελληνικής πλευράς να καθιερωθεί ένα αυτόνομο διοικητικό καθεστώς για τα δύο νησιά.

Η Τουρκία, αν και αρχικά αντέδρασε στην πρόταση για αναγνώριση προνομιακού καθεστώτος στους Έλληνες της Ιμβρου και της Τενέδου, τελικά όμως συμφώνησε και στις 4 Φεβρουαρίου 1923 ο επί κεφαλής της τουρκικής διαπραγματευτικής ομάδας στη συνδιάσκεψη της Λωζάνης İsmet İnönü πληροφόρησε τις αντιπροσωπείες πως η Χώρα του δέχεται την πρόταση για μία αυτόνομη τοπική διοίκηση στα νησιά Ιμβρο και Τένεδο²².

Οι διαβουλεύσεις που έγιναν γύρω από το θέμα αυτό κατέληξαν στη διατύπωση του άρθρου 14 της συνθήκης της Λωζάνης που ορίζει τα εξής:

* - Τα νησιά Ιμβρος και Τένεδος, που παραμένουν υπό τουρκική κυριαρχία, θα απολαμβάνουν μία ειδική διοικητική οργάνωση που θα αποτελείται από τοπικά στοιχεία και θα παραχωρεί κάθε εγγύηση για τον ιθαγενή μη-μουσουλμανικό πληθυσμό όσον αφορά την τοπική διοίκηση και την προστασία ατόμων και περιουσίας. Η τήρηση της τάξης θα εξασφαλιστεί από μία αστυνομική δύναμη που θα στρατολογηθεί ανάμεσα από τον τοπικό πληθυσμό, από την τοπική διοίκηση, που αναφέρεται παραπάνω και θα τεθεί υπό τις διαταγές της.

- Οι συμφωνίες που έχουν γίνει ή μπορεί να γίνουν μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας για την ανταλλαγή Ελληνικών και Τουρκικών πληθυσμών δεν θα εφαρμοσθούν στους κατοίκους της Ιμβρου και της Τενέδου*.

Από το περιεχόμενο του άρθρου αυτού γίνεται σαφές ότι οι Έλληνες κάτοικοι της Ιμβρου και της Τενέδου αποκτούσαν το δικαίωμα: α) να παραμείνουν στις εστίες τους, να μην υπαχθούν δηλαδή στην ανταλλαγή των Τουρκοελληνικών πληθυσμών, β) να έχουν

ειδική διοικητική οργάνωση, αποτελούμενη από τοπικά στοιχεία, γ) να έχουν πλήρη εγγύηση γι' ό,τι αφορά την τοπική διοίκηση και την προστασία προσώπων και περιουσιών, και δ) τα όργανα της τάξεως να στρατολογούνται από τον ντόπιο πληθυσμό.

Πέραν όμως των δικαιωμάτων αυτών οι Ιμβριοι και οι Τενέδιοι προστατεύονται και από όλες εκείνες τις διατάξεις που περιέχονται στα άρθρα 37-44 της συνθήκης της Λωζάνης και αφορούν τους Ελληνορθόδοξους, όπως και κάθε άλλη μειονοτική ομάδα στην Τουρκία.

Τα δικαιώματα των Ιμβριών και Τενεδίων, τα οποία εγγυάται το άρθρο 14 της συνθήκης της Λωζάνης σκοπό έχουν να προστατεύσουν τον εθνικό χαρακτήρα των νησιών από εξωτερικές επιδράσεις. Ταυτόχρονα όμως έπρεπε να υπάρξει νομική κάλυψη και για μια άλλη πραγματική πτυχή του όλου θέματος: οι κάτοικοι της Ιμβρου και Τενέδου ακολουθώντας την πορεία του ιστορικού γίνεσθαι των τριών και περισσότερων χιλιάδων χρόνων, πρόβαλλαν σε κάθε εθνική πρόσκληση την ελληνική τους ταυτότητα και ανδρεία, καθώς και από τους χριστιανικούς χρόνους και μετά, το ορθόδοξο χριστιανικό τους πιστεύω. Ετσι και στη δεκάχρονη ελληνική κατοχή (1912-1923) είχαν εκδηλωθεί, όπως ήταν φυσικό, με όλους τους δυνατούς τρόπους υπέρ της Ελλάδος και των Συμμάχων. Αυτό, για τους Τούρκους, οπωσδήποτε αποτελούσε κολάσιμο γεγονός, το οποίο έπρεπε να τιμωρηθεί. Προκειμένου λοιπόν να προληφθεί ένα τέτοιο ενδεχόμενο, περιελήφθηκε στη συνθήκη της Λωζάνης το 15ο Πρωτόκολλο²³ που στο σημείο 5 ορίζει τα εξής:

"Κανένας κάτοικος..... των νησιών δεν θα ενοχληθεί στην Τουρκία με κανένα πρόσχημα στρατιωτικής ή πολιτικής του συμπεριφοράς ή για οποιοδήποτε είδος βοήθειας που έδωσε σε ξένη Δύναμη, που υπέγραψε τη συνθήκη Ειρήνης σήμερα ή στους υπηκόους μιας τέτοιας Δύναμης. Πλήρης αμνηστεια θα χορηγηθεί σε όλους τους κατοίκους.....και των νησιών για όλα τα κακουργήματα και πλημμελήματα του πολιτικού ή κοινού ποινικού δικαίου που διαπράχθηκαν ως την ημέρα αυτή".

Οι διασφαλίσεις, οι οποίες περιελήφθησαν στο άρθρο 14 και στα άρθρα 37-44 της συνθήκης της Λωζάνης και το προσαρτημένο σ' αυτή 15ο Πρωτόκολλο υπέρ των Ελλήνων της Ιμβρου, της Τενέδου και της Κωνσταντινουπόλεως, τυπικά φαίνονταν να ήσαν αρκετές για να μπορέσουν να διατηρήσουν την αυθυπαρξία τους και τον Ελληνορθόδοξο χαρακτήρα τους. Για όσους όμως γνώριζαν τον ιδιόμορφο χαρακτήρα των Τούρκων και τις πραγματικές διαθέσεις τους για τον Ελληνισμό της Τουρκίας ήταν ολοφάνερο ότι οι διασφαλίσεις αυτές αποτελούσαν ένα γράμμα κενό. Την αλήθεια αυτή την διείδαν

ακρετοί πολιτικοί που παρακολουθούσαν τις εξελίξεις των ελληνοτουρκικών πραγμάτων στη συνδιάσκεψη της Λωζάνης μεταξύ των οποίων και ο Άγγλος πολιτικός, Λούδ Τζώρτζ, ο οποίος είπε ότι με τη συνθήκη της Λωζάνης γράφτηκε "η αισχρότερη σελίδα της Ευρωπαϊκής ιστορίας" και ότι "τα άγια παραδόθηκαν τοις κυσί και οι μαργαρίτες στους χοίρους". Ενώ ο λόρδος Κόρζον χαρακτήρισε την απόφαση της εκδίωξης του Ελληνικού στοιχείου από τη Μικρασία, τον Πόντο και την Ανατολική Θράκη ως "κακίστη και αισχρή λύσις για την οποία ο κόσμος θα υποστεί βαρεία ποινή κατά τα προσεχή εκατό χρόνια"²⁴.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος σε μια απαντητική του επιστολή προς την Ιερά Σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου, στις 20 Ιουνίου 1923, μεταξύ άλλων τόνιζε ότι "ο εν Τουρκία Ελληνισμός πρέπει να προσαρμοσθεί προς το γεγονός ότι οι όροι διαβιώσεως αυτού εν Τουρκία μεταβλήθηκαν ουσιωδώς! Εάν προσαρμοσθεί προς την νέαν κατάστασιν θα δυνηθεί στηριζόμενος εις τας διατάξεις της Συνθήκης περί προστασίας των μειονοψηφιών να εξασφαλίσει εν ικανώ μέτρω όρους ανεκτού βίου, άλλως είναι καταδικασμένος να εξαφανισθεί ολοσχερώς, ως πας οργανισμός μη δυνάμενος να προσαρμοσθεί προς το περιβάλλον"²⁵.

Όλες οι ενέργειες της Τουρκίας, επίσημες και ανεπίσημες, απέναντι στους Έλληνες της Κωνσταντινουπόλεως, της Ίμβρου και της Τενέδου, από το 1923 ως και πρόσφατα υπήρξαν σκληρές και επώδυνες.

Ας δούμε, μέσα από αδιάφευστα γεγονότα, πως ενήργησε η Τουρκία, από την ημέρα που υπογράφηκε η συνθήκη της Λωζάνης ως σήμερα, για να αποδυναμώσει τον Ελληνορθόδοξο πληθυσμό, ο οποίος αποτελεί την Ελληνική Μειονότητα της Τουρκίας και να τον συρρικνώσει μέχρι και αφανισμού.

Ενώ διαρκούσαν ακόμη οι συζητήσεις στη Λωζάνη για το μέλλον του Πατριαρχείου, ο επί κεφαλής της τουρκικής διπλωματικής αντιπροσωπείας, ismet inonou, ζήτησε από τον Ελευθέριο Βενιζέλο να εγγυηθεί ότι ο πατριάρχης Μελέτιος Μεταξάκης θα εγκαταλείψει τον πατριαρχικό θρόνο. Ο Βενιζέλος λαμβάνοντας υπόψη του ότι ο πατριάρχης Μελέτιος θεωρείτο εχθρός των Τούρκων και για να μην οδηγηθούν σε αδιέξοδο οι συζητήσεις, αποδέχτηκε το αίτημα των Τούρκων και έπεισε τον πατριάρχη Μελέτιο να εγκαταλείψει το τουρκικό έδαφος²⁶.

Μετά την απομάκρυνση του πατριάρχου Μελετίου και εν όψει νέας πατριαρχικής εκλογής, το αστυνομικό Τμήμα του Φαναρίου κοινωποίησε στο Πατριαρχείο διαταγή (tezkerə) με αριθ. 1092/6.12.1923 της Νομαρχίας Κωνσταντινουπόλεως με την οποία καθόριζε τον τρόπο εκλογής του πατριάρχου. Σύμφωνα με το έγγραφο αυτό, πατριάρχες

θα μπορούσαν να εκλεγούν μόνο άτομα που είχαν την τουρκική ιθαγένεια και ασκούσαν ήδη καθήκοντα στην Τουρκία. Επιπλέον διά του εγγράφου αυτού ο πατριάρχης χαρακτηριζόταν με τον τίτλο Rum Basparazi, (Αρχιεπίσκοπος των Ρωμίων) και όχι Πατριάρχης²⁷.

Εκτός από την ταπείνωση αυτή προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο, οι Τούρκοι φρόντισαν να προβάλουν τον μικρασιάτη τουρκόφωνο ιερέα Ευθύμ Καραχισαρίδη, γνωστό ως Παπά Ευθύμ ως σφετεριστή του Πατριαρχικού θρόνου. Τον Σεπτέμβριο 1923 ο Παπά Ευθύμ, με την ανοχή της τουρκικής κυβερνήσεως αυτοανακηρύχθηκε πνευματικός αρχηγός των Τουρκοορθόδοξων(!)²⁸.

Στις 30 Ιανουαρίου 1925, εορτή των Τριών Ιεραρχών και εν ώρα λειτουργίας, οι Τούρκοι ανάγκασαν τον πατριάρχη Κωνσταντίνο τον ΣΤ να απομακρυνθεί από την Τουρκία, επειδή, κατά τον ισχυρισμό τους, δεν είχε γεννηθεί στην Κωνσταντινούπολη, όπως έπρεπε - κατά την ερμηνεία που αυτοί έδιδαν σε διάταξη της σύμβασης περί των μη ανταλλάξιμων - αλλά στη Σιγή της επαρχίας Προύσας²⁹.

Ταυτόχρονα με τις πιέσεις εναντίον του Οικουμενικού Πατριαρχείου, οι Τούρκοι στράφηκαν και εναντίον της Ελληνικής Ομογένειας της Κωνσταντινουπόλεως, της Ιμβρου και της Τενέδου.

Τον Ιούλιο του 1923 εννέα εξέχοντες Έλληνες της Κωνσταντινουπόλεως φυλακίστηκαν με την κατηγορία ότι είχαν διοργανώσει εράνους το 1919-1920 για την ενίσχυση του ελληνικού στρατού στη διάρκεια της Μικρασιατικής Εκστρατείας. Την ίδια περίοδο οι τουρκικές Αρχές συνέλαβαν και περιόρισαν στη μονή Ζωοδόχου Πηγής (Βαλουκλή) 4.452 Έλληνες, τους οποίους αναιτιολόγητα τους χαρακτήρισαν ως ανταλλάξιμους. Αρνήθηκαν να επιτρέψουν την επάνοδο στην Κωνσταντινούπολη των μη ανταλλάξιμων Ελλήνων που βρίσκονταν στο εξωτερικό και οι οποίοι κατά τον πλείστον ήσαν μεγαλοεμπόροι και επίλεκτα μέλη της ελληνικής κοινωνίας της Κωνσταντινουπόλεως. Την τεράστια περιουσία των Ελλήνων αυτών, την διανεμήθηκαν υπουργοί και αξιωματούχοι του Κεμαλικού καθεστώτος³⁰.

Η πλήρης αποδυνάμωση της Ελληνικής Κοινότητας της Κωνσταντινουπόλεως επιτεύχθηκε με τα οικονομικά μέτρα, τα οποία εφάρμοσε η Τουρκία εναντίον των Ελλήνων εμπόρων, βιοτεχνών και βιομηχάνων, με την αποβολή των Ελλήνων δικηγόρων από το δικηγορικό σώμα, την αναστολή λειτουργίας του Ζαππειού Παρθεναγωγείου (1925-6), την αναστολή λειτουργίας της Εμπορικής Σχολής της Χάλκης και του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως³¹, με την επιβολή του Αστικού Κώδικα (1926) του οποίου η εφαρμογή επηρέασε την προσωπική, οικογενειακή και νομική κατάσταση των μελών της

Ελληνικής Μειονότητας, πράξη που σαφώς ήταν αντίθετη με το αρθ. 42, παραγρ. 1 της συνθήκης της Λωζάνης³².

Στη συνέχεια οι Τούρκοι προέβησαν και σε άλλες ενέργειες, οι οποίες απέβλεπαν στην στέρηση των δικαιωμάτων, τα οποία εξασφάλιζε η συνθήκη της Λωζάνης στο ελληνικό στοιχείο.

Το 1932 οι Τούρκοι ψήφισαν νόμο που απαγόρευε την άσκηση 30 επαγγελμάτων σε ξένους υπηκόους και το 1935 εκδόθηκε άλλος νόμος, ο νόμος 2762, ο οποίος πρόβλεπε την ανάθεση της διοίκησης των μειονοτικών σχολείων και των ευαγών ιδρυμάτων σε ένα μόνο επίτροπο (tek mutevveli) διοριζόμενο από τις Τουρκικές Αρχές³³.

Τον Μάιο του 1941 η κυβέρνηση του Ισμού στρατολόγησε είκοσι ηλικίες μη μουσουλμάνων, μεταξύ αυτών και τους Έλληνες, από ηλικίας 25-45 ετών³⁴.

Το 1942 οι Τούρκοι εφάρμοσαν τον νόμο "περί φορολογίας των ακινήτων" (varlik vergisi), ο οποίος είχε βαρύτερες συνέπειες για τους Έλληνες της Τουρκίας³⁵.

Η πιο οδυνηρή περίπτωση στην αλυσίδα των καταπιεστικών μέτρων των Τούρκων εναντίον του Ελληνικού στοιχείου της Κωνσταντινούπολης ήταν ασφαλώς τα γεγονότα της 6/7 Σεπτεμβρίου 1955. Κατά τη ληστρική και φονική εκείνη επιδρομή καταστράφηκαν:

4348	καταστήματα
1004	σπίτια
110	εστιατόρια
21	εργοστάσια
12	ξενοδοχεία
26	σχολεία
5	μορφωτικοί σύλλογοι και
71	από τις 80 εκκλησίες.

Επίσης εσυλήθηκαν οι τάφοι των Πατριαρχών και αρκετών άλλων Ελλήνων. Επεσαν θύματα βιασμού περισσότερες από 200 Ελληνίδες. Τραυματίστηκαν σοβαρά 32 άτομα και φονέφθηκαν 16.

Επακόλουθο της δραστηριότητας αυτής των Τούρκων ήταν η επιτάχυνση του ρυθμού εξόδου του Ελληνικού στοιχείου από την Κωνσταντινούπολη, κυρίως προς την Ελλάδα³⁶.

Το 1964 η Τουρκία εγκαινίασε ένα νέο και ισχυρό σύστημα πιέσεως και διώξεως εναντίον του Ελληνισμού. Πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση αυτή ήταν η καταγγελία στις 16 Μαρτίου 1964 της ελληνοτουρκικής σύμβασης εγκαταστάσεως του 1930, γεγονός που

είχε ως αποτέλεσμα την απέλαση όλων των Κωνσταντινουπολιτών με ελληνική υπηκοότητα και την παράλληλη δέσμευση της περιουσίας τους, βάσει της μυστικής αποφάσεως 6/3801/2.11.1964. Οι απελαθέντες Κωνσταντινουπολίτες ελληνικής υπηκοότητας ήσαν 12.592 άτομα. Στη συνέχεια όμως και εξαιτίας των απελάσεων των Ελλήνων υπηκόων, αναγκάστηκαν να φύγουν από την Κωνσταντινούπολη και 30.000 Έλληνες τουρκικής υπηκοότητας³⁷. Έτσι, ενώ το 1955 στην Κωνσταντινούπολη υπήρχαν 80.000 Έλληνες, το 1965 μειώθηκαν σε 48.000³⁸.

Εκτός από τις ομαδικές απελάσεις οι Τούρκοι προέβησαν και σε άλλες ενέργειες, οι οποίες στόχευαν στην αποδυνάμωση του ελληνικού στοιχείου με απώτερο σκοπό τη συρρίκνωσή του.

Συγκεκριμένα: Εκλείσαν το Πατριαρχικό Τυπογραφείο, το Ορφανοτροφείο της Πριγκήπου και τη Θεολογική Σχολή της Χάλκης.

Απαγόρευσαν να εισέρχονται στα μειονοτικά σχολεία οι Ελληνορθόδοξοι κληρικοί και παράλληλα απαγόρευσαν την τέλεση της πρωϊνής προσευχής στα σχολεία και τον ομαδικό εκκλησιασμό των μαθητών.

Επαυσαν από τα καθήκοντά τους τρεις λυκειαρχές και περίπου πενήντα δασκάλους και καθηγητές.

Απαγόρευσαν τη διακίνηση ελληνικών σχολικών βιβλίων και εγκυκλοπαιδειών στα μειονοτικά σχολεία, αρνήθηκαν να χορηγήσουν άδεια ανοικοδόμησης των σχολικών κτιρίων Ταταούλων και Μακροχωρίου, απαγόρευσαν την έξοδο από την Τουρκία σε αρκετούς Έλληνες, ακόμη και μητροπολίτες, κ.α.³⁹

Οι ανθελληνικές ενέργειες των Τούρκων δεν στράφηκαν μόνον εναντίον των Ελλήνων της Κωνσταντινουπόλεως, αλλά και εναντίον του Ελληνισμού της Ιμβρου και της Τενέδου.

Οι Τούρκοι αθετώντας την υπογραφή τους, για την εφαρμογή του άρθρου 14 της συνθήκης της Λωζάνης, με το οποίο προβλέπετο αυτοδιοίκηση στην Ιμβρο και την Τένεδο, την επομένη της αποχωρήσεως της ελληνικής διοικήσεως από τα δύο νησιά (4 Οκτωβρίου 1923), εφάρμοσαν δικό τους διοικητικό σύστημα, με δικαστική, αστυνομική, λιμενική και τελωνειακή εξουσία ασκούμενη αποκλειστικά από τους ίδιους⁴⁰. Για την μη εφαρμογή της αυτοδιοικήσεως, οι Τούρκοι πρόβαλαν σαν δικαιολογία το γεγονός, ότι δεν υπήρχαν εγγράμματοι Ιμβριοι και Τενέδιοι για να αναλάβουν διοικητικά καθήκοντα. Πράγματι, λίγο πριν καταφθάσουν στα νησιά αυτά οι Τούρκοι, εξηντατέσσερις Ιμβριοι και Τενέδιοι γιατροί, δικηγόροι, δάσκαλοι και έμποροι, φοβούμενοι μήπως συλληφθούν και

τιμωρηθούν από τους Τούρκους, έφυγαν στο εξωτερικό. Μετά την εγκατάσταση των Τούρκων στην Ιμβρο και την Τένεδο, τα άτομα αυτά θέλησαν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους και να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στη διοίκηση και αλλού. Οι Τούρκοι όμως έσπευσαν να τους χαρακτηρίσουν ως ανεπιθύμητους και απαγόρευσαν την επάνοδό τους στην πατρίδα τους. Με την ίδια αιτιολογία οι Τούρκοι δεν επέτρεψαν να παλινοστήσουν, σε άλλα 1500 άτομα, τα οποία είχαν φύγει από την Ιμβρο μόλις πριν το Σεπτέμβριο 1923⁴¹. Με τον τρόπο αυτό η Τουρκία παραβίαζε το προσαρτημένο στη συνθήκη της Λωζάνης 15ο Πρωτόκολλο, στο οποίο περιλαμβανόταν η περί αμνηστίας διακήρυξη⁴².

Η συμπεριφορά των Τούρκων προς τους κατοίκους των δύο νησιών δεν ήταν καθόλου σύμφωνη ούτε με το γράμμα, ούτε με το πνεύμα της συνθήκης της Λωζάνης.

Η πιο ανησυχητική εξέλιξη σε βάρος του Ελληνισμού των δύο νησιών ήταν η απόφαση των Τούρκων, στις αρχές του 1926, να καλέσουν στο στρατό εφέδρους και κληρωτούς των κλάσεων 1922-1925. Καθώς οι στρατεύσιμοι μεταφέρονταν στη Μ. Ασία και υποβάλλονταν σε καταναγκαστικά έργα, οι εναπομείναντες νησιώτες άρχισαν να ανησυχούν, γι' αυτό και αρκετοί από αυτούς εγκατέλειψαν τα νησιά⁴³.

Υστερα από έντονες διαμαρτυρίες των Ιμβριών και Τενεδίων, αλλά και της Ελλάδος για την κατάσταση που επικρατούσε στα δύο νησιά, οι Τούρκοι προκειμένου να αποφύγουν τη διεθνή κατακραυγή, αποφάσισαν να αναδιοργανώσουν το τοπικό σύστημα διοικήσεως. Έτσι στις 26 Ιουνίου 1927 δημοσίευσαν τον νόμο 1151, ο οποίος ονομάστηκε "Νόμος τοπικής διοικήσεως" (Mahalli idareler Kanunu)⁴⁴. Σύμφωνα με το νόμο αυτό τα νησιά Ιμβρος και Τένεδος υποβιβάζονταν από τη διοικητική βαθμίδα της "διοίκησης" (kaza) στη βαθμίδα της "υποδιοίκησης" (nahiye). Ο νόμος αυτός στην πραγματικότητα υπήρξε μια βραδυφλεγής βόμβα, που προοριζόταν να τινάξει στον αέρα το θεσμικό οικοδόμημα των διατάξεων της συνθήκης της Λωζάνης. Ο νόμος αυτός στην ουσία δεν επέτρεπε τη συμμετοχή των Ελλήνων στο Δημοτικό Συμβούλιο, διότι οι υποψήφιοι έπρεπε να έχουν τα απαιτούμενα προσόντα των αντιπροσώπων. Αυτό εσήμαινε ότι έπρεπε να γνωρίζουν καλά την τουρκική γλώσσα.

Οι νησιώτες όμως σχεδόν στο σύνολό τους δεν ε γνώριζαν καλά την τουρκική γλώσσα, διότι ως την εποχή εκείνη δεν υπήρχαν οι προϋποθέσεις να την μάθουν. Η βασικότερη διάταξη που επιβάλλει την αλλοτρίωση του ελληνικού χαρακτήρα των νησιωτών είναι αυτή που περιέχεται στο άρθρο 14 και αφορά την εκπαίδευση. Η διάταξη αυτή καταργεί την ελληνική εκπαίδευση και στη θέση της καθιερώνει την τουρκική. Αυτό

είχε ως συνέπεια την αντικατάσταση των περισσοτέρων Ελλήνων δασκάλων από Τούρκους. Σε ορισμένα μάλιστα σχολεία όλα τα μαθήματα διδάσκονταν μόνο στην τουρκική από τούρκους δασκάλους. Στην πραγματικότητα ο νόμος προέβλεπε να διδάσκεται στα σχολεία αυτά η ελληνική γλώσσα μία φορά την εβδομάδα, αλλά στην πράξη ποτέ δεν επιτράπηκε να γίνει διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας. Σε όσα σχολεία προσλήφθηκαν Έλληνες δάσκαλοι στη θέση όσων διώχθηκαν ως ανεπιθύμητοι, αυτοί συνήθως ήσαν αναρμόδιοι, που στερούνταν τα τυπικά και τα ουσιαστικά προσόντα με αποτέλεσμα να μη μπορεί να γίνει καμία ουσιαστική προσπάθεια γύρω από τα ελληνικά γράμματα και την ελληνική παιδεία. Με τον τρόπο αυτό οι Τούρκοι εφάρμοσαν εκπαιδευτικό σύστημα σχεδόν ταυτόσημο με εκείνο που εφάρμοζαν και στα τουρκόπαιδα της Ανατολίας.

Ας σημειωθεί ότι ο νόμος 1151/1927 δεν ήταν ο μόνος τουρκικός νόμος που αντέβαινε τις διατάξεις της συνθήκης της Λωζάνης και που περιόριζε τα δικαιώματα των Ιμβριών και Τενεδίων. Όλοι εκείνοι οι νόμοι που εφαρμόζονταν σε βάρος των Ελλήνων της Κωνσταντινουπόλεως είχαν την εφαρμογή τους και στους Ιμβριούς και Τενεδίους. Π.χ. η εφαρμογή του Αστικού Κώδικα το 1926 επηρέασε και την δική τους προσωπική και οικογενειακή κατάσταση. Επίσης ο νόμος 4305/1942 που προέβλεπε την επιβολή έκτακτου φόρου επί της περιουσίας των ξένων υπηκόων επηρέασε και τους Ιμβριούς και Τενεδίους. Εξαιτίας του νόμου αυτού αρκετοί νησιώτες εκτοπίστηκαν σε στρατόπεδα της Μ.Ασίας.

Το 1945 οι Τουρκικές Αρχές εγκατέστησαν στην Ιμβρο είκοσι πέντε οικογένειες μουσουλμάνων από τη Μαύρη Θάλασσα (Λαζούς), στους οποίους διένειμαν την μοναστηριακή περιουσία, την οποία διέθεταν στην Ιμβρο μονές του Α.Ορους⁴⁵.

Μετά το 1960 οι Τουρκικές Αρχές επιδιδονται σε νέες δραστηριότητες που αποβλέπουν στην τελειωτική καταστροφή του Ελληνισμού της Ιμβρου και της Τενέδου.

Ορισμένες από τις ενέργειες, με τις οποίες επεδίωξαν οι Τούρκοι να αλλάξουν την ελληνική φυσιογνωμία των νησιών και να αναγκάσουν τους Έλληνες κατοίκους να τα εγκαταλείψουν, ήσαν και οι εξής:

Η ανέγερση στην Ιμβρο του μεγαλύτερου Διδασκαλίου-Οικοτροφείου της Τουρκίας, δυνάμει υπερχιλίων κλινών.

Η απαλλοτρίωση εκτάσεων που ανήκαν στους Έλληνες.

Επαναφορά σε ισχύ του άρθρου 14 του νόμου 1151/27, που είχε καταργηθεί το 1951. Το γεγονός αυτό είχε σαν συνέπεια την πλήρη κατάργηση της ελληνικής παιδείας,

την μετατροπή όλων των μειονοτικών σχολείων σε δημόσια τουρκικά και την απαγόρευση της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας στα σχολεία.

Η εγκατάσταση τριών χιλιάδων εποίκων στην Ιμβρο και η διανομή σ'αυτούς περιουσιακών στοιχείων που ανήκαν στους Ιμβριούς.

Η ίδρυση στην Ιμβρο στρατοπέδου Χωροφυλακής και φυλακής βαρυποινιτών, στην οποία εγκαταστάθηκαν ισοβίτες με δικαίωμα να κυκλοφορούν ελεύθερα στις περιοχές όπου κατοικούσαν Έλληνες.

Η αφαίρεση της τουρκικής υπηκοότητας από νεαρά κυρίως άτομα που βρίσκονταν για σπουδές στο εξωτερικό.

Η μετονομασία όλων των ελληνικών τοπωνυμίων με αντίστοιχα τουρκικά.

Η σύλληψη ή κατεδάφιση των τριακοσίων εξωκκλησιών της Ιμβρου, κ.α.⁴⁶

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι η συμπεριφορά της Τουρκίας απέναντι στους Ελληνικούς πληθυσμούς της Κωνσταντινουπόλεως, της Ιμβρου και της Τενέδου υπήρξε εχθρική. Τα ανθελληνικά μέτρα ήταν αποτέλεσμα μιας πάγιας τουρκικής πολιτικής που η εφαρμογή της άρχισε την επαύριο της υπογραφής της συνθήκης της Λωζάνης και συνεχίστηκε ως τις μέρες μας.

Κάτω από το βάρος των μέτρων αυτών ο Ελληνισμός της Κωνσταντινουπόλεως, της Ιμβρου και της Τενέδου, καθώς έμεινε εντελώς απροστάτευτος από το Ελληνικό κράτος, τραυματίστηκε και άρχισε να αιμορραγεί.

Η σημερινή κατάστασή του είναι οριακά κρίσιμη και υπάρχει κίνδυνος αφανισμού του.

Σε 2.500 άτομα ανέρχονται οι Έλληνες της Κωνσταντινουπόλεως, σε 350 άτομα οι Έλληνες της Ιμβρου και 120 άτομα οι Έλληνες της Τενέδου.

Την ίδια στιγμή που η Τουρκία κατέστρωνε τα σχέδια της σε βάρος του Ελληνισμού της Κωνσταντινουπόλεως, της Ιμβρου και της Τενέδου, επεξεργαζόταν τρόπους και μεθόδους για την οργάνωση και μετεξέλιξη της μουσουλμανικής μειονότητας της Δυτικής Θράκης σε καθαρά εθνική τουρκική μειονότητα και τη δημιουργία γεγονότων σε βάρος της Ελλάδος.

Στο σημείο αυτό θα ήταν ίσως σκόπιμο να τονισθεί ότι η ύπαρξη της μουσουλμανικής μειονότητας στη Δ.Θράκη προϋποθέτει την ύπαρξη της ελληνικής μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη, την Ιμβρο και την Τένεδο. Η προϋπόθεση αυτή είναι βασική και πηγάζει τόσο από το άρθρο 2 της σύμβασης περί της ανταλλαγής των τουρκοελληνικών πληθυσμών, όσο και από το άρθρο 45, περί της προστασίας των μειονοτήτων της

συνθήκης της Λωζάνης. Ως προς τον χαρακτηρισμό της μειονότητας αυτής ως "μουσουλμανική" οφείλεται στο γεγονός ότι το μόνο κοινό γνώρισμα των πληθυσμών (Τουρκογενών, Πομάκων και Αθιγγάνων), οι οποίοι συνθέτουν την μειονότητα αυτή είναι η μουσουλμανική θρησκεία. Το ουσιώδες αυτό γνώρισμα αποτέλεσε το κριτήριο στο οποίο στηρίχτηκαν οι συντάκτες της συνθήκης της Λωζάνης, και την ονόμασαν "μουσουλμανική μειονότητα". Εξάλλου η Μεικτή Επιτροπή, η οποία ανέλαβε το τεράστιο έργο της ρυθμίσεως των εκκρεμοτήτων που αφορούσαν την ανταλλαγή των ελληνοτουρκικών πληθυσμών, αποφάνθηκε ότι στην ερμηνεία του όρου "μουσουλμανική θρησκεία" του άρθρου 1 της σύμβασης για την ανταλλαγή των πληθυσμών "δεν λαμβάνεται υπ' όψη η φυλή".

Η ελληνική πολιτεία σεβάστηκε εξ αρχής τον θρησκευτικό χαρακτήρα της μειονότητας γι' αυτό και επέτρεψε στα μέλη της να ρυθμίζουν τις διαπροσωπικές σχέσεις τους σύμφωνα με τις διατάξεις του ιερού μουσουλμανικού νόμου (Seriati), μολονότι το δίκαιο αυτό είναι εντελώς ξένο ως προς το ελληνικό και το ευρωπαϊκό δίκαιο και η εφαρμογή του δημιουργεί ορισμένα προβλήματα. Δείγμα της απόλυτης θρησκευτικής ελευθερίας, την οποίαν απολαμβάνουν οι μουσουλμάνοι της Δ.Θράκης είναι και το γεγονός ότι εκτελούν εντελώς απαραιτούς τις λατρευτικές τους εκδηλώσεις και έχουν για το σκοπό αυτό στη διάθεσή τους 259 τεμάχια. Οσοι από τους πληθυσμούς αυτούς είναι ενταγμένοι στο μυστικιστικό ορθόδοξο τάγμα των Μπεκτασήδων-Κιζιλμπάσηδων τελούν ανεμπόδιστα τις μυστηριακού χαρακτήρα τελετές τους σε ευκτήριους οίκους που ονομάζονται τεκκέδες. Ο πλούσιος εορτολογικός κύκλος των Μπεκτασήδων-Κιζιλμπάσηδων σε πολλές περιπτώσεις προσελκύει το ενδιαφέρον και του χριστιανικού πληθυσμού της Θράκης⁴⁷.

Ας σημειωθεί ότι το ανεξίθρησκο πνεύμα με το οποίο η Ελλάδα αντιμετωπίζει τους μουσουλμάνους της Θράκης είναι η συνέχεια μιας πάγιας τακτικής την οποία πάντοτε τήρησε ο Ελληνισμός απέναντι στα μέλη της θρησκείας αυτής.

Τρανή απόδειξη του γεγονότος αυτού αποτελεί η περίπτωση των μουσουλμάνων του Βυζαντίου, στους οποίους οι Βυζαντινοί επέτρεψαν να έχουν ευκτήριους οίκους, να τελούν ελευθέρως τη λατρεία τους και να εκδικάζουν τις μεταξύ τους διαφορές σύμφωνα με τον ιερό μουσουλμανικό νόμο⁴⁸.

Στο Νεοελληνικό κράτος οι μουσουλμάνοι είχαν εξασφαλίσει ένα ευρύτατο πλαίσιο δικαιοδοσιών. Σ' αυτό περιλαμβάνονταν όχι μόνο τα δικαιώματα που είχαν οι μουσουλμάνοι στο Βυζάντιο, αλλά και πολλά άλλα, όπως το δικαίωμα να έχουν

πνευματικούς αρχηγούς (μουφτήδες), μειονοτική εκπαίδευση, βακουφική περιουσία, κ.λπ. Το σύνολο των δικαιωμάτων αυτών αποτέλεσε ένα ειδικό καθεστώς προνομίων, το οποίο επισήμως ανεγνώρισε η ελληνική πολιτεία⁴⁹.

Σήμερα τα άτομα, τα οποία αποτελούν τη μουσουλμανική μειονότητα της Δ.Θράκης ανέρχονται περίπου σε 110.000. Σύμφωνα με την απογραφή του 1981, τότε στο Νομό Ξάνθης υπήρχαν 37.690 μουσουλμάνοι, από τους οποίους:

- οι 22.974 ήσαν Πομάκοι,
- οι 9.309 ήσαν Τουρκογενείς και
- οι 5.407 ήσαν Αθίγγανοι.

Στο Νομό Ροδόπης υπήρχαν 57.119 μουσουλμάνοι από τους οποίους:

- οι 41.144 ήσαν Τουρκογενείς,
- οι 10.181 ήσαν Πομάκοι και
- οι 5.795 ήσαν Αθίγγανοι.

Στο Νομό Εβρου υπήρχαν 9.080 μουσουλμάνοι από τους οποίους:

- οι 5.872 ήσαν Αθίγγανοι,
- οι 1.724 ήσαν Πομάκοι,
- οι 1.484 ήσαν Τουρκογενείς,
- οι 1.724 ήσαν Πομάκοι και
- οι 1.484 ήσαν Τουρκογενείς.

Από επιτόπια έρευνα την οποία πραγματοποίησα στο χώρο της Θράκης, βγαίνει το συμπέρασμα ότι κατά την τελευταία πενταετία ο αθιγγάνικος πληθυσμός παρουσιάζει μια αύξηση της τάξεως του 17%, ενώ για τις άλλες πληθυσμιακές ομάδες της μουσουλμανικής μειονότητας δεν παρουσιάζεται αύξηση.

Οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί, οι οποίοι αποτελούν την μειονότητα της Θράκης δεν έχουν γλωσσική ομοιογένεια. Οι Τουρκογενείς έχουν ως μητρική γλώσσα την τουρκική, οι Πομάκοι την πομακική, ενώ οι Αθίγγανοι, εκτός από τα τσιγγάνικα, χρησιμοποιούν άλλοτε την ελληνική και άλλοτε την τουρκική. Όλα τα μέλη της Μειονότητας οφείλουν να γνωρίζουν την ελληνική ως επίσημη γλώσσα του κράτους, όμως παρατηρείται το φαινόμενο οι μεν Πομάκοι και εν μέρει και οι Αθίγγανοι να μιλούν με ευχέρεια και με προθυμία την ελληνική γλώσσα, οι δε Τουρκογενείς να την αποφεύγουν. Αυτό κατά την άποψή μου οφείλεται στην επιρροή, την οποία ασκεί η Τουρκία, αλλά και στην παθητική στάση, την οποία κρατά, ως προς το θέμα αυτό, το επίσημο ελληνικό κράτος. Αρκεί να σημειωθεί ότι η τουρκική έχει προωθηθεί και διδάσκεται ως η μόνη

μειονοτική γλώσσα ακόμη και στα μειονοτικά σχολεία, στα οποία οι μαθητές είναι μόνο Πομακόπαιδα ή Αθιγγανόπαιδα.

Η ελληνική πολιτεία γενικά ήταν ανεκτική σ'όλες τις εκδηλώσεις της απέναντι στην μουσουλμανική μειονότητα της Δ.Θράκης εξασφαλίζοντας πλήρη και απόλυτη θρησκευτική ελευθερία και αναγνωρίζοντας στους μουσουλμάνους πλήρη αστικά και πολιτικά δικαιώματα με ανάλογη συμμετοχή σε δημοτικές, κοινοτικές και βουλευτικές θέσεις.

Από της εντάξεως της Δ.Θράκης στον εθνικό κορμό της Ελλάδος (1920) ως το 1955 οι σχέσεις των Ελλήνων χριστιανών και των μουσουλμάνων της περιοχής αυτής ήσαν αρμονικές και ειρηνικές χωρίς κανένα πρόβλημα. Απόδειξη της αρμονικής συμβίωσης των δύο πληθυσμιακών ομάδων και προπαντός των φιλικών αισθημάτων της ελληνικής κοινωνίας προς τους μουσουλμάνους, αδιακρίτως φυλετικής καταγωγής ήταν ο ενθουσιασμός με τον οποίο δέχτηκε την απόφαση της ελληνικής κυβερνήσεως να ιδρύσει το 1953 μειονοτικό Γυμνάσιο-Λύκειο στην Κομοτηνή με την επωνυμία "Τζελάλ Μπαγιάρ".

Μετά το έτος 1955 και την εμπλοκή του Κυπριακού αλλάζει η πολιτική της Τουρκίας, η οποία κατά πάγιο και διαρκή τρόπο προσπαθεί να καταστρέψει τις αρμονικές σχέσεις των δύο πληθυσμιακών ομάδων της Θράκης και να καταστήσει τη μουσουλμανική μειονότητα όργανο και θύμα των επεκτατικών της σχεδίων.

Ουσιαστικά από την περίοδο των απελάσεων των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολεως και την εφαρμογή επώδυνων μέτρων εναντίον της ελληνικής μειονότητας στην Τουρκία, η Αγκυρα αρχίζει μια νέα εποχή επεμβατικής πολιτικής στο μειονοτικό θέμα της Θράκης, με σκοπό την εξάλειψη και των τελευταίων καταλοίπων του παλαιομουσουλμανισμού, τον εκτουρκισμό του πομακικού στοιχείου, την αφύπνηση της τουρκικής συνειδήσεως και γενικότερα την μετεξέλιξη της μουσουλμανικής μειονότητας σε εθνική μειονότητα.

Τις επιδιώξεις της αυτές η Τουρκία τις προβάλλει μέσω δύο κυρίως ιδεολογιών:

- α) Του Παντουρκισμού, που στην περίπτωση της Θράκης εμφανίζεται ως "αλυτρωτισμός", και
- β) Του Πανισλαμισμού.

Με την ιδεολογία του Αλυτρωτισμού η Τουρκία επιδιώκει να δημιουργήσει αλυτρωτικό πνεύμα μεταξύ των μελών της μειονότητας.

Για την υλοποίηση της προσπάθειας αυτής έχουν επιστρατευθεί οι διάφορες οργανώσεις, τα μέλη των οποίων είναι άτομα που κατάγονται από τη Δ. Θράκη.

Η σημαντικότερη από τις οργανώσεις αυτές είναι ο "Σύνδεσμος Αλληλοβοήθειας Τούρκων Δυτικής Θράκης" (Bati Trakya Tiirkleri Dayanisma Dernegi), ο οποίος έχει την έδρα του στην Κωνσταντινούπολη. Η οργάνωση αυτή θεωρείται ο κεντρικός φορέας της ιδεολογίας του αλυτρωτισμού των μουσουλμάνων της Δ. Θράκης και διαθέτει περιφερειακά γραφεία του στην Αγκυρα, Σμύρνη, Προύσα, Νικομήδεια και σε άλλες τουρκικές πόλεις, καθώς και παραρτήματα στο εξωτερικό, όπως την Αυστραλία, τη Γερμανία, τις ΗΠΑ και την Ολλανδία. Μεταξύ των άλλων δραστηριοτήτων της οργάνωσης αυτής είναι και η έκδοση δύο περιοδικών: α) το Bati Trakya, και β) το Yeni Bati Trakya, στα οποία δημοσιεύονται άρθρα που κυριαρχούνται από την προπαγάνδα του αλυτρωτισμού. Ακόμη και ο τουρκόφωνος μειονοτικός τύπος της Ξάνθης και της Κομοτηνής, συχνά εκφράζει απόψεις των μελών της μουσουλμανικής μειονότητας που περιέχουν αλυτρωτικά υπονοούμενα.

Η ιδεολογία του Πανισλαμισμού, στο χώρο της Θράκης, έχει ως κύριο σκοπό να συνενώσει σε μια συμπαγή μάζα τις τρεις βασικές μουσουλμανικές ομάδες (Τουρκογενείς, Πομάκους και Αθιγγανούς) με τη συνεκτική δύναμη της μουσουλμανικής θρησκείας.

Η δημιουργία ενός ισχυρού μουσουλμανικού πυρήνα στον χώρο της ελληνικής Θράκης εξυπηρετεί άμεσα τους σκοπούς της Τουρκίας για την ανάπτυξη του λεγόμενου "ισλαμικού τόξου" στα Βαλκάνια και ταυτόχρονα δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη γρήγορη συγχώνευση των μη τουρκογενών πληθυσμών (Πομάκων και Αθιγγάνων) με τους Τουρκογενείς.

Σύμφωνα με τη λογική της Αγκυρας, όλοι οι μουσουλμάνοι των Βαλκανίων, θεωρούνται Τούρκοι.

Η αύξηση του ισλαμικού ρεύματος στην Τουρκία διευκολύνει την ανάπτυξη της ιδεολογίας του Πανισλαμισμού στο χώρο των Βαλκανίων γενικά και ειδικότερα στη Δυτική Θράκη.

Από στοιχεία των τουρκικών, αλλά και ξένων πηγών, που πρόσφατα έχουν δε το φως της δημοσιότητας⁵⁰, προκύπτει ότι η Τουρκία έχει εθνικούς προσανατολισμούς, οι οποίοι πέραν των ισχυρισμών της περί δήθεν καταπίεσεως της μουσουλμανικής μειονότητας της Δυτικής Θράκης, από την Ελλάδα, περιέχουν αποσχιστικά σχέδια και προβάλλουν διεκδικητικές θέσεις.

Τα σχέδια και τις θέσεις αυτές τις προωθεί η Τουρκία με: α) την ενεργοποίηση μεγάλου αριθμού εφέδρων αξιωματικών στον προπαγανδιστικό μηχανισμό για τη Δυτική Θράκη, β) την ενίσχυση των ιστορικών, νομικών, θρησκευτικών, λαογραφικών και γλωσσικών επιχειρημάτων για το χώρο όπου ζει η μουσουλμανική μειονότητα, γ) την ίδρυση και την δραστηριοποίηση συλλόγων αλληλοβοήθειας των Τούρκων της Δυτικής Θράκης, δ) τη συγγραφική κάλυψη, από πανεπιστημιακούς κυρίως καθηγητές, του τουρκικού εθνικού ενδιαφέροντος, κ.α..

Συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι το μειονοτικό πρόβλημα είναι ένα μείζον εθνικό θέμα και διαγράφει δύο μεγάλους κινδύνους: Πρώτον τον κίνδυνο ολοκληρωτικού αφανισμού της ελληνικής μειονότητας στην Τουρκία και δεύτερον τον κίνδυνο δημιουργίας τετελεσμένων γεγονότων στη Δ. Θράκη, κατά το πρότυπο της Βόρειας Κύπρου.

Το γεγονός ότι ο Ελληνικός λαός, αλλά και η ελληνική πολιτεία άρχισαν να εκδηλώνουν ζωηρό ενδιαφέρον για το δίδυμο αυτό μειονοτικό πρόβλημα, αποτελεί ευοίωνη προοπτική για τη σωστή αντιμετώπισή του.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

1. Το οθωμανικό κράτος αποτελείτο από τέσσερα έθνη (μιλλέτια): α) το τουρκικό μιλλέτι των Σουννιτών Μουσουλμάνων, β) το ελληνικό μιλλέτι των Ελληνορθόδοξων χριστιανών, γ) το αρμενικό μιλλέτι των Γρηγοριανών ορθόδοξων και δ) το εβραϊκό μιλλέτι. Επίσημως άλλα έθνη δεν υπήρχαν, μολονότι μέσα στην οθωμανική αυτοκρατορία ζούσαν και άλλες θρησκευτικές ομάδες, οι οποίες όμως δεν αποτελούσαν χωριστά μιλλέτια. Π.χ. οι Καθολικοί, οι Μαρωνίτες του Λιβάνου, οι Κροάτες καθολικοί, οι Αρμένιοι ουνίτες, κ.λπ. υπάγονταν στο Αρμενικό Γρηγοριανό Ορθόδοξο μιλλέτι, οι Σιίτες μουσουλμάνοι του Ιράν, του Ιράκ, κ.λπ. στο Τουρκικό Σουννιτικό - Μουσουλμανικό μιλλέτι, κ.ο.κ..

2. Οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί, οι οποίοι παρέμειναν στην Ελλάδα μετά το 1821, σ'όλες τις συνθήκες και τις συμβάσεις που υπέγραψε η Χώρα μας, καθώς και τους νόμους που εξέδωσε, χαρακτηρίζονται ως μουσουλμάνοι. Βλ. σχετικά στη μελέτη μου: Χριστιανο-Ισλαμικές σχέσεις. Η περίπτωση της ισχύος ιδιαίτερων προσωπικών θεσμών στους μειονοτικούς μουσουλμάνους της Ελλάδος. Ανάπτυχο εκ του τιμητικού αφιερώματος εις τον αρχιεπίσκοπον πρ. Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κυρόν Ιάκωβον Βαβανάτσον, Μέγαρο 1991, σ.σ. 109, 112, 120, 128, 137, 158, 161, 163, 164, 167.

3. Ο επί κεφαλής της τουρκικής διαπραγματευτικής ομάδας στη συνδιάσκεψη της Λωζάνης, ismet inonu δήλωσε στο μέλος της Αμερικανικής αντιπροσωπείας Washbourne Child ότι "η χώρα του δεν θα επιτρέψει να παραμείνουν στο έδαφός της οι Αρμένιοι και οι Έλληνες για να πάψουν πια να σπέρνουν τη διαφθορά και την κακοπιστία στην Τουρκία", βλ. R.Washbourne Child, A.Diplomat Looks at Europe, New York, 1925, σ. 97.

4. Για την απαίτηση αυτή των Τούρκων, βλ. τις δύο εκθέσεις του Fr. Nansen της 16ης Οκτωβρίου και της 15ης Νοεμβρίου 1922 στο επίσημο έντυπο της Κοινωνίας των Εθνών L N O J, Ιανουάριος 1923, σ.σ. 126-132.

5. Για το περιεχόμενο της γνωστοποίησης της ελληνικής κυβερνήσεως προς τον Nansen βλ. ο.π. και στις ίδιες σελίδες.

6. Η διπλωματική θέση της Ελλάδος εμφανίζεται αρκετά εξασθενημένη, μετά την Μικρασιατική καταστροφή και δεν παρέχει τα αναγκαία ερείσματα για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των παράλογων απαιτήσεων της Αγκυρας. Στην κατάσταση στην οποία βρισκόταν τότε η Χώρα μας ήταν δύσκολο να εξασφαλίσει κάποια υποστήριξη από τις Μεγάλες Δυνάμεις.

7. ΥΠΕΞ (Αθήνα)/Α/5VI.

8. Tenvik Biyiklioglu, Trakya 'da milli mucadele, τομ. 1, Ankara, 1955, σσ. 478-481.

9. Ο.π. σσ.499, σημ. 115.

10. Κατά τις εκτιμήσεις του προέδρου της συνδιασκέψεως της Λωζάνης λόρδου Κόρζον, ο αριθμός των Ελλήνων της Κωνσταντινουπόλεως υπερέβαινε τις 300.000. βλ. Tenvik Biyiklioglu, ο.π.σ. 503, ενώ από μια απογραφή που διενήργησαν οι Τουρκικές Αρχές πριν από τη Μικρασιατική καταστροφή οι Έλληνες της Κων/πόλεως ήσαν 279.788 άτομα. βλ. Αλεξ. Αλεξανδρή. Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987, Αθήνα 1988, σ. 38. Σχετικά με τον αριθμό των μουσουλμάνων της Δ.Θράκης βλ. οπ. σ. 38,64. Πρβλ. και Mitraný, The Effects of The War in South Eastern Europe, Yale, 1936, σ. 224-226.

11. Σύμφωνα με τον συνοπτικό πίνακα της Γενικής Διοικήσεως Θράκης (Αύγουστος 1923) στη Δ. Θράκη κατοικούσαν 95.407 μουσουλμάνοι, βλ. Στάθη Πελαγίδη, "Μέτρα και αντίμετρα μετά την ελληνοτουρκική σύμβαση της ανταλλαγής", Μακεδονικά, τομ. 27, 1990, σλ.128, σημ. 3.

12. Αλεξ. Αλεξανδρή, ο.π. σσ. 46-47* S.H. Meray, Lozan Baris Konferansi, τομ. 1, Ankara, 1969, σ.314 και εξής.

13. Αλεξ. Αλεξανδρή, ο.π. σσ. 36-37* του ίδιου "Η συνδιάσκεψη της Λωζάνης, 1922-1923: Η διευθέτηση του θέματος του Πατριαρχείου και των Ελλήνων της Κωνσταντινουπόλεως" Δελτ. Ιστ. και Εθν. Εταιρ. Ελλάδος 24 (1981) 314.
14. Αλεξ. Αλεξανδρή, ο.π. σσ. 314-315.
15. Ο.π. σ.316.
16. Riza Nur, Hayat ve hatıralarım, Ankara, 1967-68, σ. 1047.
17. Ο.π. σσ. 1076-77.
18. Βλ. το κείμενο της σύμβασης αυτής στο Παράρτημα της παρούσης μελέτης, σσ. 47-54.
19. Βλ. το κείμενο της συνθήκης αυτής στο Παράρτημα της παρούσης μελέτης σσ. 44-47.
20. Αλεξ. Αλεξανδρή, "Ιμβρος και Τένεδος. Μια μελέτη της τουρκικής στάσης απέναντι στις δύο ελληνικές κοινότητες των νησιών από το 1923", μτφρ. από τα Αγγλικά. Ιμβριώτικα τομ. II, τευχ. 6(1983) σ. 24.
21. Ο.π. τευχ. 7 σ.45 Γ. Τενεκίδη, Ιμβρος και Τένεδος, Θεσσαλονίκη, 1986,σ.42.
22. Cemil Bilsel, Lozan, τομ. 1. istanbul, 1933 σ. 247.
23. Για ολόκληρο το κείμενο του πρωτοκόλλου αυτού βλ. στο Παράρτημα της παρούσης μελέτης σσ. 54-55.
24. Α. Κοραντή, Διπλωματική Ιστορία της Ευρώπης, τομ. 1, Θεσσαλονίκη, 1968, σ. 184.
25. Αλεξ. Αλεξανδρή, Η συνδιάσκεψη της Λωζάνης, ο.π. σ. 323, σημ. 66.
26. Ο πατριάρχης Μελέτιος Μεταξάκης, σταθμίζοντας το συμφέρον του Πατριαρχείου και της Ομογένειας υπάκουσε στην προτροπή του Ελ. Βενιζέλου και αναχώρησε, αρχικά για το Άγιο Όρος, έπειτα για την Αθήνα και τελικά για την Αίγυπτο, όπου εξελέγει πατριάρχης Αλεξανδρείας (1926). Φεύγοντας από το Φανάρι ο πατριάρχης απηύθυνε επιστολή προς τον κλήρο και τον λαό της Κων/πόλεως, στην οποία μεταξύ άλλων ετόνιζε: "...δεν θα επράττομεν έργον συνέσεως, εάν παρεγνωρίζομεν την σημασίαν της αξιώσεως ταύτης, κατά την επιδίωξιν της αποκαταστάσεως σχέσεων ομαλών μετά της κυβερνήσεως". Για ολόκληρο το κείμενο της επιστολής αυτής, βλ. Βασ. Σταυρίδου, Οικουμενικοί Πατριάρχαι, 1860-σήμερα, τομ. 1, Θεσσαλονίκη, 1977, σ. 469.
27. Αλεξ. Αλεξανδρή, οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις, ο.π. σ. 58.
28. Ο.π. σσ. 59-60.
29. Βασ. Σταυρίδου, ο.π. σ.404.

30. Αλεξ. Αλεξανδρή, ο.π. σσ. 60-63, 45-58* του ιδίου, Η συνδιάσκεψη της Λωζάνης, ο.π. σσ. 337, 45-46.
31. Κ.Βακαλοπούλου, Θράκη (Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού), Θεσσαλονίκη, 1990, σσ. 512-513.
32. Ευστρατίου Ζεγκίνη, Χριστιανο-ισλαμικές σχέσεις. Η περίπτωση της ισχύος ιδιαίτερων προσωπικών θεσμών στους μειονοτικούς μουσουλμάνους της Ελλάδος. Ανάτυπο εκ του τιμητικού αφιερώματος εις τον αρχιεπίσκοπον πρ. Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κυρόν Ιάκωβον Βαβανάτσον, Μέγαρο, 1991, σ.107 και σημ. 1.
33. Κ. Βακαλόπουλου, ο.π. σσ. 514-515.
34. Αλεξ. Αλεξανδρή, Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις, ο.π. σσ. 102-103.
35. Ο.π. σσ. 105-108.
36. Περιγραφή των γεγονότων της 6/7 Σεπτεμβρίου 1955, βλ. Δημ. Καλούμενου, Η σταύρωση του Χριστιανισμού, Αθήνα, 1978.
37. Αλεξ. Αλεξανδρή, ο.π. σσ. 510-513 Κ. Βακαλόπουλου, ο.π. σ.515 και εξ.
38. Ο.π. σ. 518.
39. Ο.π. σσ. 513-514.
40. Γ.Τενεκίδης, ο.π. 58.
41. Αλεξ. Αλεξανδρή, Ιμβρος και Τένεδος, Ιμβριώτικα, τομ. 11, τευχ. 7 (1984) 46.
42. Βλ. κείμενο στο παράρτημα της μελέτης αυτής σσ. 54-55.
43. Αλεξ. Αλεξανδρή, ο.π.
44. Για ολόκληρο το κείμενο του νόμου αυτού στα τουρκικά και σε ελληνική μετάφραση βλ. Μελίτωνος Καρα, Η νήσος Ιμβρος. Συμβολή εις την εκκλησιαστικήν ιστορίαν της, Θεσσαλονίκη, 1987, σσ. 385-392.
45. Περιοδικό Ιμβριώτικα, τομ. ΙΙ, τευχ. 6 (1983)31.
46. Ο.π. σ.32 Αλεξ. Αλεξανδρή, "Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις", ο.π., σσ. 516-518.
47. Για τους Μπεκτασήδες-Κιζιλμπάσηδες της Δυτικής Θράκης, βλ. τη μελέτη μου: Ο Μπεκτασισμός στη Δ. Θράκη. Συμβολή στην ιστορία της διαδόσεως του μουσουλμανισμού στον Ελλαδικό χώρο, Θεσσαλονίκη, 1986. Ειδικότερα για το εορτολόγιο και την αγιολατρία των Μπεκτασήδων της Θράκης, βλ. τη μελέτη μου: Εορτολόγιο και αγιολατρία των Μπεκτασήδων της Θράκης. Ανάτυπο από τα Πρακτικά του Στ Συμποσίου Λαογραφίας του Βορειοελλαδικού Χώρου. Η ιστορική, αρχαιολογική, και λαογραφική έρευνα για την Θράκη. Κομοτηνή-Αλεξ/πολη, 7-10, Μαΐου 1989, Θεσσαλονίκη, ΙΜΧΑ, 1991.

48. Ευστρατίου Ζεγκίνη, Χριστιανο-ισλαμικές σχέσεις, ο.π. σσ. 94-96.
49. Ο.π. σ. 96 και εξής.
50. Π.Χιδироγλου, "Η Δυτική Θράκη υπό το φως της εθνικής ιδέας των Τούρκων με βάση τα τουρκικά δημοσιεύματα", Ιστορική, αρχαιολογική και λαογραφική έρευνα για τη Θράκη. Συμπόσιο, Ξάνθη-Κομοτηνή-Αλεξανδρούπολη, 5-9 Δεκεμβρίου 1985, Θεσσαλονίκη, ΙΜΧΑ, 1988, σσ.299-334* του ίδιου, Thrace in the Light of the national ideal of the Turk 1985-1991, Athens, 1991.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΥΝΘΗΚΗ ΛΩΖΑΝΗΣ

ΤΜΗΜΑ Γ.

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΩΝ

Άρθρον 37

Η Τουρκία αναλαμβάνει την υποχρέωσιν ὅπως αἱ ἐν τοῖς ἀρθροῖς 38-44 περιεχόμεναι διατάξεις αναγνωρισθῶσιν ὡς θεμελιώδεις νόμοι, ὅπως οὐδεὶς νόμος ἢ κανονισμὸς ἢ ἐπίσημὸς τῆς πράξης διατελώσιν ἐν ἀντιφάσει ἢ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς διατάξεις ταύτας καὶ ὅπως οὐδεὶς νόμος ἢ κανονισμὸς ἢ ἐπίσημὸς τῆς πράξης κατισχύωσιν αὐτῶν.

Άρθρον 38

Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἀναλαμβάνει τὴν υποχρέωσιν νὰ παρέχῃ εἰς πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Τουρκίας πλήρη καὶ ἀπολυτὸν προστασίαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν, ἀδιακρίτως γεννήσεως, ἐθνικότητος, γλώσσης, φυλῆς, ἢ θρησκείας.

Πάντες οἱ κάτοικοι τῆς Τουρκίας δικαιούνται νὰ πρεσβεύωσιν ἐλευθέρως, δημοσίᾳ τε καὶ κατ'ἰδίαν, πάσαν πίστιν, θρησκείαν ἢ δοξασίαν ὧν ἡ ἀσκήσις δὲν ἠθέλην εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ τὰ χρηστὰ ἤθη.

Αἱ μὴ μουσουλμανικαὶ μειονότητες θὰ ἀπολαύωσιν πλήρως τῆς ἐλευθερίας κυκλοφορίας καὶ μεταναστεύσεως, ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν τῶν εφαρμοζομένων, ἐφ'ὅλου ἡ μέρους τοῦ ἐδάφους, εἰς ἅπαντας τοὺς τούρκους υπηκόους μέτρων ἅτινα ἠθέλον τυχὸν ληφθῆ ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως χάριν τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης καὶ τῆς τηρήσεως τῆς δημοσίας τάξεως.

Άρθρον 39

Οἱ ἀνήκοντες εἰς μὴ μουσουλμανικὰς μειονότητας υπήκοοι τούρκοι θὰ ἀπολαύωσιν τῶν αὐτῶν ἀστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων ὡς καὶ οἱ μουσουλμάνοι.

Πάντες οἱ κάτοικοι τῆς Τουρκίας ἀνεὺ διακρίσεως θρησκευύματος, θὰ ὦσιν ἴσοι ἀπέναντι τοῦ νόμου.

Η διαφορά θρησκείας, δοξασίας ή πίστεως δεν οφείλει να αποτελέση κώλυμα δι' ουδένα τούρκον υπήκοον ως προς την απόλαυσιν των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων και ιδία την παραδοχήν εις τας δημοσίας θέσεις, αξιώματα και τιμάς ή την εξάσκησιν των διαφόρων επαγγελμάτων και βιομηχανιών.

Ουδείς περιορισμός θέλει επιβληθή κατά της ελευθέρας χρήσεως παρά παντός τούρκου υπηκόου οιασδήποτε γλώσσης, είτε εν ταις ιδιωτικαίς ή εμπορικαίς σχέσεσιν, είτε ως προς την θρησκείαν, τον τύπον και πάσης φύσεως δημοσιεύματα, είτε εν ταις δημοσίαις συναθροίσεσιν.

Παρά την ύπαρξιν της επισήμου γλώσσης, θα παρέχωνται αι προσήκουσαι ευκολίαι εις τους τούρκους υπηκόους, τους λαλούντας γλώσσαν άλλη ή την τουρκικήν διά την προφορικήν χρήσιν της γλώσσης αυτών ενώπιον των δικαστηρίων.

Άρθρον 40

Οι τούρκοι υπήκοοι, οι ανήκοντες εις μη μουσουλμανικάς μειονότητας, θα απολαύσιν νομικώς και πραγματικώς της αυτής προστασίας και των αυτών εγγυήσεων ως απολαύουσι και οι λοιποί τούρκοι υπήκοοι. Θα έχωσιν ιδίως ίσον δικαίωμα να συνιστώσι, διευθύνωσι και εποπτεύωσιν, ιδίαις δαπάναις, παντός είδους φιλανθρωπικά, θρησκευτικά ή κοινωφελή ιδρύματα, σχολεία και λοιπά εκπαιδευτήρια, μετά του δικαιώματος να ποιώνται ελευθέρως εν αυτοίς χρήσιν της γλώσσης των και να τελώσιν ελευθέρως τα της θρησκείας των.

Άρθρον 41

Εν ταις πόλεσι και περιφερείαις, ένθα διαμένει σημαντική αναλογία υπηκόων μη μουσουλμάνων, η Τουρκική Κυβέρνησις θα παρέχη ως προς την δημοσίαν εκπαιδευσιν, τας προσήκουσας ευκολίας προς εξασφάλισιν της εν τοις δημοτικοίς σχολείοις παροχής εν τη ιδία αυτών γλώσση, της διδασκαλίας εις τα τέκνα των εν λόγω τούρκων υπηκόων. Η διάταξις αύτη δεν κωλύει την Τουρκικήν Κυβέρνησιν να καταστήση υποχρεωτικήν την διδασκαλίαν της τουρκικής γλώσσης εν τοις ειρημένοις σχολείοις.

Εν ταις πόλεσι και περιφερείαις, ένθα υπάρχει σημαντική αναλογία τούρκων υπηκόων ανηκόντων εις μη μουσουλμανικάς μειονότητας, θέλει εξασφαλισθή εις τας μειονότητας ταύτας δικαία συμμετοχή εις την διάθεσιν των χρηματικών ποσών, άτινα τυχόν θα εχορηγούντο εκ του δημοσίου χρήματος υπό του προϋπολογισμού του Κράτους

ή των δημοτικών και λοιπών προϋπολογισμών επί εκπαιδευτικῶ, θρησκευτικῶ ἢ φιλανθρωπικῶ σκοπῶ.

Τα ποσὰ ταῦτα θα καταβάλλωνται εἰς τοὺς αρμοδίους αντιπροσώπους τῶν ενδιαφερομένων καθιδρυμάτων και οργανισμῶν.

Ἀρθρον 42

Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις δέχεται να λάβη ἀπέναντι τῶν μη μουσουλμανικῶν μειονοτήτων, ὅσον ἀφορὰ τὴν οικογενειακὴν ἢ προσωπικὴν αὐτῶν κατάστασιν, πάντα τὰ κατάλληλα μέτρα, ὅπως τὰ ζητήματα ταῦτα κανονίζονται συμφῶνως πρὸς τὰ ἔθιμα τῶν μειονοτήτων τούτων.

Τὰ μέτρα ταῦτα θέλουσιν ἐπεξεργασθῆ εἰδικαὶ ἐπιτροπαί, αποτελούμεναι ἐξ ἴσου ἀριθμοῦ αντιπροσώπων τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως και μίας ἐκάστης τῶν ενδιαφερομένων μειονοτήτων. Ἐν περιπτώσει διαφωνίας, ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις και τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν θέλουσι διορίσει, ἀπὸ κοινοῦ, ἐπιδιαιτητὴν ἐκλεγόμενον μεταξὺ τῶν ευρωπαϊῶν νομομαθῶν.

Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις υποχρεοῦται να παρέχη πᾶσαν προστασίαν εἰς τὰς ἐκκλησίας, συναγωγὰς, νεκροταφεία και λοιπὰ θρησκευτικὰ καθιδρύματα τῶν εἰρημένων μειονοτήτων. Εἰς τὰ εὐαγῆ καθιδρύματα ὡς και τὰ θρησκευτικὰ και φιλανθρωπικὰ καταστήματα τῶν αὐτῶν μειονοτήτων, τῶν ἤδη ευρισκομένων ἐν Τουρκία, θα παρέχεται πᾶσα ευκολία και ἄδεια, ἡ δὲ Τουρκικὴ Κυβέρνησις, προκειμένου περὶ ἰδρύσεως νέων θρησκευτικῶν και φιλανθρωπικῶν καθιδρυμάτων, ουδεμίαν θέλει ἀρνηθῆ ἐκ τῶν ἀναγκαίων ευκολιών, αἵτινες ἔχουσιν ἐξασφαλισθῆ εἰς τὰ λοιπὰ ἰδιωτικὰ καθιδρύματα ομοίας φύσεως.

Ἀρθρον 43

Οἱ εἰς τὰς μη μουσουλμανικὰς μειονότητας ἀνήκοντες τούρκοι υπῆκοοι δὲν θα ὦσιν υποχρεωμένοι να ἐκτελῶσι πράξεις αποτελούσας παράβασιν τῆς πίστεως ἢ τῶν θρησκευτικῶν τῶν ἐθίμων, οὔτε θα περιπίπτωσιν εἰς ἀνικανότητὰ τινα ἀρνούμενοι να πρᾶστώσιν ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων ἢ να ἐκτελέσωσι νόμιμον τινα πρᾶξιν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς εβδομαδιαίας τῶν ἀναπαύσεως.

Οὐχ ἦττον, ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἀπαλλάσσει τοὺς τούρκους τούτους υπηκόους τῶν υποχρεώσεων, αἵτινες ἐπιβάλλονται εἰς πάντας τοὺς λοιπούς τούρκους υπηκόους πρὸς τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως.

Άρθρον 44

Η Τουρκία παραδέχεται όπως αι διατάξεις των προηγουμένων άρθρων του παρόντος Τμήματος, εφ'όσον αφορώσιν εις τους μη μουσουλμάνους υπηκόους της Τουρκίας, αποτελέσωσιν υποχρεώσεις διεθνούς συμφέροντος και τεθώσιν υπό την εγγύησιν της Κοινωνίας των Εθνών. Αι διατάξεις αύται δεν δύναται να τροποποιηθώσιν άνευ της συγκαταθέσεως της πλειοψηφίας του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών. Η Βρετανική Αυτοκρατορία, η Γαλλία, η Ιταλία και η Ιαπωνία υποχρεούνται διά της παρούσης Συνθήκης να μην αρνηθώσιν την συγκατάθεσιν αυτών εις πάσαν τροποποίησιν των ειρημένων άρθρων, ην ήθελε κατά τους νομίμους τύπους αποφασίσει η πλειοψηφία του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών.

Η Τουρκία δέχεται όπως παν Μέλος του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών έχη το δικαίωμα να επισύρη την προσοχήν του Συμβουλίου επί πάσης παραβάσεως ή κινδύνου παραβάσεως οιασδήποτε των υποχρεώσεων τούτων και όπως το Συμβούλιον δύναται να ενεργή καθ'οιονδήποτε τρόπον και παρέχη οιασδήποτε οδηγίας κρινομένας καταλλήλους και αποτελεσματικάς εν τη περιστάσει.

Η Τουρκία δέχεται προς τούτοις όπως, εν περιπτώσει διχογνωμίας επί νομικών ή πραγματικών ζητημάτων αφορώντων τα άρθρα ταύτα, μεταξύ της Τουρκικής Κυβερνήσεως και μιας οιασδήποτε των λοιπών υπογραφασών την παρούσαν Συνθήκην Δυνάμεων ή πάσης άλλης Δυνάμεως Μέλους του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών, η τοιαύτη διχογνωμία θεωρηθή ως διεθνούς χαρακτήρος διαφορά κατά το γράμμα του άρθρου 14 του Συμφώνου της Κοινωνίας των Εθνών. Η Τουρκική Κυβέρνησις δέχεται όπως πάσα τοιούτου είδους διαφορά, επί τη αιτήσει του ετέρου των Μερών, παραπέμπηται εις το Διαρκές Δικαστήριον Διεθνούς Δικαιοσύνης. Η απόφασις του Διαρκούς Δικαστηρίου θα η ανέκκλητος, θα έχη δε την ισχύν και το κύρος αποφάσεως εκδοθείσης δυνάμει του άρθρου 13 του Συμφώνου.

Άρθρον 45

Τα αναγνωρισθέντα διά των διατάξεων του παρόντος Τμήματος δικαιώματα εις τας εν Τουρκία μη μουσουλμανικάς μειονότητας, αναγνωρίζονται επίσης υπό της Ελλάδος εις τας εν τω εδάφει αυτής ευρισκομένας μουσουλμανικάς μειονότητας.

VI. ΣΥΜΒΑΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ

ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ

ΥΠΟΓΡΑΦΕΝΤΑ ΤΗΙ 30 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1923

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ συνεφώνησαν επί των ακολούθων όρων:

Άρθρον 1

Από της 1ης Μαΐου 1923, θέλει διενεργηθή η υποχρεωτική ανταλλαγή των Τούρκων υπηκόων, ελληνικού ορθοδόξου θρησκειύματος, των εγκατεστημένων επί των τουρκικών εδαφών, και των Ελλήνων υπηκόων, μουσουλμανικού θρησκειύματος, των εγκατεστημένων επί των ελληνικών εδαφών.

Τα πρόσωπα ταύτα δεν θα δύνανται να έλθωσιν ίνα εγκατασταθώσιν εκ νέου εν Τουρκία ή αντιστοιχως εν Ελλάδι, άνευ της άδειάς της Τουρκικής Κυβερνήσεως ή αντιστοιχως της Ελληνικής Κυβερνήσεως.

Άρθρον 2

Δεν θα περιληφθώσιν εις την εν τω πρώτω άρθρω προβλεπομένην ανταλλαγήν:

α) οι Έλληνες κάτοικοι της Κωνσταντινουπόλεως.

β) οι Μουσουλμάνοι κάτοικοι της Δυτικής Θράκης.

Θέλουσι θεωρηθή ως Έλληνες κάτοικοι της Κωνσταντινουπόλεως, πάντες οι Έλληνες οι εγκατεστημένοι ήδη προ της 30ης Οκτωβρίου 1918, εν τη περιφέρεια της Νομαρχίας Κωνσταντινουπόλεως, ως αύτη καθορίζεται διά του νόμου του 1912.

Θέλουσι θεωρηθή ως μουσουλμάνοι κάτοικοι της Δυτικής Θράκης, πάντες οι Μουσουλμάνοι οι εγκατεστημένοι εν τη περιοχή ανατολικώς της μεθορίου γραμμής της καθορισθείσης τω 1913 διά της Συνθήκης του Βουκουρεστίου.

Άρθρον 3

Οι Έλληνες και οι Μουσουλμάνοι, οι εγκαταλείψαντες ήδη από της 18ης Οκτωβρίου 1912 τα εδάφη, ων οι Έλληνες και Τούρκοι κάτοικοι θέλουσιν αμοιβαίως

ανταλλαγή, θα θεωρηθώσι περιλαμβανόμενοι εν τη ανταλλαγή τη προβλεπομένη εν τω 1 άρθρω.

Η έκφρασις "μετανάστης" εν τη παρούση Συμβάσει, περιλαμβάνει πάντα τα φυσικά και νομικά πρόσωπα τα μέλλοντα να μεταναστεύσωσιν ή έχοντα μεταναστεύσει από της 18ης Οκτωβρίου 1912.

Άρθρον 4

Πάντες οι ικανοί άρρενες (hommes valides), οι ανήκοντες εις τον ελληνικόν πληθυσμόν, ων αι οικογένειαι εγκατέλειψαν ήδη το τουρκικόν έδαφος, οι κρατούμενοι νυν εν Τουρκία, θα αποτελέσωσι το πρώτον τμήμα εξ Ελλήνων, οίτινες θα σταλώσιν εις Ελλάδα συμφώνως τη παρούση Συμβάσει.

Άρθρον 5

Υπό την επιφύλαξιν των διατάξεων των άρθρων 9 και 10 της παρούσης Συμβάσεως, τα δικαιώματα ιδιοκτησίας και αι απαιτήσεις των εν Τουρκία Ελλήνων ή των εν Ελλάδι Μουσουλμάνων, ουδόλως θέλουσι θιγή συνέπεια της γενησομένης δυνάμει της παρούσης Συμβάσεως ανταλλαγής.

Άρθρον 6

Ουδέν κώλυμα θέλει παρεμβληθή, δι' οιανδήποτε αιτίαν, ως προς την αναχώρησιν προσώπων ανηκόντων εις τους ανταλλακτέους πληθυσμούς. Εν περιπτώσει τελεσιδικου καταδικης εις επανορθωτικήν ποινήν και εν περιπτώσει μη οριστικής καταδικης ή ποινικής διώξεως κατά μετανάστου, ο τελευταίος ούτος θέλει παραδοθή υπό των Αρχών της δικούσης χώρας, εις τας Αρχάς της εις ην μεταβαίνει χώρας, ινα εκτίση την ποινήν του ή δικασθή.

Άρθρον 7

Οι μετανάσται θέλουσιν αποβάλει την ιθαγένειαν της εγκαταλειπομένης παρ' αυτών χώρας και αποκτήσει την της χώρας προς ην κατευθύνονται, άμα τη αφίξει των εις το έδαφος ταύτης.

Οι μετανάσται, οι εγκαταλείψαντες ήδη την μεν ή την ετέραν των δύο χωρών και μη αποκτήσαντες εισέτι την νέαν αυτών υπηκοότητα, θέλουσιν αποκτήσει την υπηκοότητα ταύτην κατά την χρονολογίαν της υπογραφής της παρούσης Συμβάσεως.

Άρθρον 8

Οι μετανάσται θα ὦσιν ελεύθεροι να συναποκομίσωσιν ἢ να μεταφέρωσι την πάσης φύσεως κινητὴν αὐτῶν περιουσίαν χωρὶς διὰ τον λόγον τούτον να τοις επιβληθῆ τέλος τι εξαγωγικόν ἢ εισαγωγικόν ουτε ἄλλος τις φόρος.

Ομοίως τα μέλη πάσης κοινότητος (περιλαμβανομένου του προσωπικοῦ των τεμενῶν (τζαμιῶν), μοναστηρίων (τεκκέ), ιερατικῶν σχολῶν (μεδρεσέ), εκκλησιῶν, μοναστηρίων, σχολειῶν, νοσοκομείων, εταιρειῶν, συνεταιρισμῶν και νομικῶν προσώπων ἢ ἄλλων ἰδρυμάτων οιασδήποτε φύσεως), ἣτις θέλει εγκαταλείψει το ἔδαφος ενός των συμβαλλομένων Κρατῶν, δυνάμει της παρούσης Συμβάσεως, θα ἔχωσι το δικαίωμα να συναποκομίσωσιν ελευθέρως ἢ να μεταφέρωσι την εις την εαυτῶν κοινότητα ανήκουσαν κινητὴν αὐτῶν περιουσίαν.

Υπὸ των Αρχῶν των δύο χωρῶν θέλει παρασχεθῆ πάσα ευκολία μεταφοράς, τη συστάσει της Μικτῆς Επιτροπῆς, της προβλεπομένης ὑπὸ του άρθρου 11.

Οι μετανάσται οἵτινες δεν ἠθελον δυνηθῆ να συναποκομίσωσι πᾶσαν ἢ μέρος της κινητῆς αὐτῶν περιουσίας δύνανται ν' ἀφήσωσι ταύτην ἐπὶ τόπου. Ἐν τη περιπτώσει ταύτη, αι τοπικαὶ αρχαὶ υποχρεοῦνται να καθορίσωσι, παρισταμένου και του μετανάστου, την αξίαν της παρ' αὐτῶν εγκαταλειπομένης κινητῆς περιουσίας. Τα πρωτόκολλα, περιέχοντα τον κατάλογον και την αξίαν της ὑπὸ του μετανάστου εγκαταλειπομένης κινητῆς περιουσίας, θα συντάσσωνται εις 4 ἀντίτυπα, ὧν το ἐν θα φυλάσσηται παρὰ των τοπικῶν Αρχῶν, το δεῦτερον θα παραδίδηται εις την ἐν τῷ άρθρῳ 11 προβλεπομένην Μικτὴν Επιτροπὴν, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις διὰ την ἐν τῷ άρθρῳ 9 προβλεπομένην εκκαθάρισιν, το τρίτον ἀντίτυπον θα παραδίδηται εις την Κυβέρνησιν της εις ἣν μεταναστεύει χώρας και το τέταρτον εις τον μετανάστην.

Άρθρο 9

Ἡ ἀκίνητος αγροτικὴ ἢ αστικὴ περιουσία, ἡ ανήκουσα εις τους μετανάστας, εις τας ἐν τῷ άρθρῳ 9 αναφερομένας κοινότητας, ὡς και ἡ παρὰ των μεταναστῶν ἢ των κοινοτήτων εγκαταλειπομένη κινητὴ περιουσία, θέλουσιν εκκαθαρισθῆ συμφώνως προς τας κατωτέρω διατάξεις ὑπὸ των μικτῶν επιτροπῶν των προβλεπομένων ἐν άρθρῳ 11.

Αἱ περιουσίαι, αἱ κείμεναι εις τα εδάφη τα υπαγόμενα εις την υποχρεωτικὴν ἀνταλλαγὴν, ανήκουσαι δε εις εκκλησιαστικά ἢ εις εὐαγὴ καθιδρύματα κοινοτήτων εγκατεστημένων εις ἔδαφος μὴ υπαγόμενον εις την ἀνταλλαγὴν, θέλουσιν ομοίως εκκαθαρισθῆ ὑπὸ τους αὐτοὺς ὅρους.

Άρθρον 10

Η εκκαθάρισις της κινητής και ακινήτου περιουσίας της ανηκούσης εις πρόσωπα εγκαταλείψαντα ήδη τα εδάφη των Υψηλών Συμβαλλομένων Μερών, θεωρούμενα δε δυνάμει του άρθρου 3 της παρούσης Συμβάσεως ως υπαγόμενα εις την ανταλλαγήν των πληθυσμών, θέλει συντελεσθή συμφώνως προς το άρθρον 9 και ανεξαρτήτως παντός μέτρου οιοδήποτε χαρακτήρος, όπερ, συμφώνως προς τους νόμους ή άλλα διοικητικά μέτρα πάσης φύσεως, θεσπισθέντα από της 18ης Οκτωβρίου 1912 εν Ελλάδι ή εν Τουρκία ή καθ'οιονδήποτε άλλον τρόπον, έσχεν ως αποτέλεσμα οιονδήποτε περιορισμόν του δικαιώματος της ιδιοκτησίας επί της περιουσίας ταύτης, οίον κατάσχεσις, αναγκαστική πώλησις και άλλα. Εν περιπτώσει καθ'ην εις τας εν τω παρόντι ή εν τω 9 άρθρω αναφερομένας περιουσίας είχαν επιβληθή μέτρον τοιαύτης φύσεως, η αξία τούτων θέλει καθορισθή υπό της εν τω άρθρω 9 προβλεπομένης Επιτροπής, ως εάν δεν είχαν εφαρμοσθή τα εν λόγω μέτρα.

Όσον αφορά τας απαλλοτριωθείσας περιουσίας, η Μικτή Επιτροπή θέλει προβή εις νέαν εκτίμησιν των από της 18ης Οκτωβρίου 1912 απαλλοτριωθείσών τούτων περιουσιών, αίτινες ανήκον εις πρόσωπα υποκείμενα εις την ανταλλαγήν των δύο χωρών και αίτινες κείνται εις τα υποκείμενα εις ανταλλαγήν εδάφη. Η Επιτροπή θα καθορίση υπέρ των ιδιοκτητών αντιστάθμισμα προς επανόρθωσιν της ζημίας, ην θέλει βεβαιώσσει. Το ποσόν του αντισταθμισματος τούτου θέλει αχθή εις πίστωσιν των ιδιοκτητών τούτων και εις χρέωσιν της Κυβερνήσεως, επί του εδάφους της οποίας ευρίσκονται τα απλλοτριωθέντα ακίνητα.

Εις την περίπτωσιν τα εν τοις άρθροις 8 και 9 αναφερόμενα πρόσωπα δεν ήθελον εισπράξει το εισόδημα των πειρουσιών της καρπώσεως, των οποίων είχαν κατά τον ένα ή τον άλλον τρόπον στερηθή, η ανταπόδοσις της αξίας των εισοδημάτων θέλει τοις εξασφαλισθή επί τη βάσει της μέσης προπολεμικής αποδόσεως, καθ'ον τρόπον θέλει ορίσει η Μικτή Επιτροπή.

Η εν τω άρθρω 11 προβλεπομένη Μικτή Επιτροπή κατά την εκκαθάρισιν των εν Ελλάδι περιουσιών των Βακουφίων και των εκείθεν απορρεόντων δικαιωμάτων και συμφερόντων ως και των αναλόγων ιδρυμάτων των ανηκόντων εις Ελληνας εν Τουρκία θέλει εμπνευσθή εκ των καθιερωθεισών αρχών εις τας προηγουμένας Συνθήκας, όπως εξασφαλίση πλήρως τα δικαιώματα και συμφέροντα των ιδρυμάτων τούτων και των ιδιωτών των εχόντων σχετικά συμφέροντα.

Η εν τω άρθρω 11 προβλεπομένη Μικτή Επιτροπή θέλει εφαρμόσει τας διατάξεις ταύτας.

Άρθρον 11

Εντός προθεσμίας ενός μηνός από της ενάρξεως της ισχύος της παρούσης Συμβάσεως, θέλει ιδρυθή Μικτή Επιτροπή εδρεύουσα εν Τουρκία ή εν Ελλάδι και συνισταμένη εκ τεσσάρων μελών δι'έκαστον των Υψηλών Συμβαλλομένων Μερών, και εκ τριών μελών εκλεγομένων υπό του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών μεταξύ των υπηκόων των Δυνάμεων των μη μετασχουσών εις τον πόλεμον του 1914-1918. Η προεδρεία της Επιτροπής θέλει ασκηθή διαδοχικώς υφ'ενός εκ των ουδετέρων τριών τούτων μελών.

Η Μικτή Επιτροπή θα έχη το δικαίωμα να συνιστά, εις ους ήθελεν εγκρίνει τόπους, Υποεπιτροπάς εργαζομένας υπό τας διαταγάς της. Εκάστη τούτων θ'αποτεληται εξ ενός Τούρκου, ενός Ελληνοσ ως μελών και ενός Προέδρου ουδέτερου, υποδειχθησομένου υπό της Μικτής Επιτροπής. Η Μικτή Επιτροπή θα καθορίση την εις τας Υποεπιτροπάς ανατεθησομένην εξουσίαν.

Άρθρον 12

Η Μικτή Επιτροπή θέλει ασκεί την επιτήρησιν και διευκολύνει την υπό της παρούσης Συμβάσεως προβλεπομένην μετανάστευσιν και προβαίνει εις την υπό των άρθρων 9 και 10 εκκαθάρισιν της κινητής και ακινήτου περιουσίας.

Θέλει ορίζει τον τρόπον μεταναστεύσεως και της ως άνω οριζομένης εκκαθαρίσεως.

Εν γένει η Μικτή Επιτροπή θα δύναται να λαμβάνη πάντα τα κατάλληλα μέτρα προς εκτέλεσιν της παρούσης Συμβάσεως και θα λύη παν εκ της Συμβάσεως ταύτης αναφυόμενον ζήτημα.

Αι αποφάσεις της Μικτής Επιτροπής θα λαμβάνωνται κατά πλειοψηφίαν.

Πάσα διαφορά αφορώσα τας υπό εκκαθάρισιν περιουσίας, δικαιώματα και συμφέροντα θέλει κανονίζηται οριστικώς υπ'αυτής.

Άρθρον 13

Η Μικτή Επιτροπή θα έχη παν δικαίωμα όπως διατάξη την ενέργειαν εκτιμήσεως της κινητής και ακινήτου περιουσίας της εκκαθαρισθησομένης δυνάμει της παρούσης

Συμβάσεως, αφού εξετάση τους ενδιαφερομένους ή αφού αρμοδίως καλέση αυτούς προς εξέτασιν.

Ως βάσις εκτιμήσεως των υπό εκκαθάρισιν περιουσιών θέλει ληφθή η εις χρυσόν αξίαν των.

Άρθρον 14

Η Επιτροπή θέλει παραδώσει εις τον ενδιαφερόμενον ιδιοκτήτην δήλωσιν αναγράφουσιν το εις αυτόν οφειλόμενον ποσόν εκ της στερήσεως της περιουσίας του, ήτις περιουσία θέλει παραμείνη εις την διάθεσιν της Κυβερνήσεως επί του εδάφους της οποίας αύτη κείται.

Τα επί τη βάσει των ειρημένων δηλώσεων οφειλόμενα ποσά θ'αποτελέσωσιν οφειλήν της Κυβερνήσεως της χώρας, εις ην θα ενεργηθή η εκκαθάρισις, εναντι της Κυβερνήσεως της χώρας, εις ην ανήκει ο μετανάστης. Ουτος δικαιούται κατ'αρχήν να λάβη εν τη χώρα, ένθα μεταναστεύει και διά τα ποσά άτινα τω οφείλονται, περιουσίαν ίσης αξίας και της αυτής φύσεως οία ή παρ'αυτού εγκαταλείφθεισα.

Κατά εξ μήνας θέλει καταρτιζηται λογαριασμός των παρά των οικείων Κυβερνήσεων οφειλομένων ποσών, επί τη βάσει των ως άνω εκδιδομένων δηλώσεων.

Κατά την γενικήν εκκαθάρισιν, εάν υφίσταται ισοτιμία μεταξύ των αμοιβαίως οφειλομένων ποσών, οι σχετικοί λογαριασμοί θέλουσι συμψηφισθή. Εάν η μία των Κυβερνήσεων είναι οφειλέτις ενάντι της ετέρας μετά τον γενόμενον συμψηφισμόν, το χρεωστικόν υπόλοιπον θέλει καταβληθή τοις μετρητοίς. Εάν η οφειλέτις Κυβέρνησις ζητήση προθεσμίας διά την καταβολήν ταύτην, η Επιτροπή δύναται να τη παράσχη ταύτας, υπό τον όρον όπως το οφειλόμενον ποσόν πληρωθή το πολύ εις τρεις ετησίας δόσεις. Η Επιτροπή θέλει ορίζει τους πληρωτέους τόκους κατά τας προθεσμίας ταύτας.

Εάν το πληρωτέο ποσόν είναι αρκούντως σημαντικόν και απαιτεί μακροτέρας προθεσμίας, η οφειλέτις Κυβέρνησις θα πληρώση τοις μετρητοίς ποσόν καθοριστέον υπό της Μικτής Επιτροπής μέχρι 20% επί του συνόλου του οφειλομένου ποσού και θα εκδώση διά το υπόλοιπον ομολογίας δανείου αποφερούσας τόκον καθορισθησόμενον υπό της Μικτής Επιτροπής και εξοφλητέας εις διάστημα είκοσι ετών κατά μέγιστον όριον. Διά την υπηρεσίαν του δανείου τούτου η οφειλέτις Κυβέρνησις θα διαθέση εγγυήσεις εγκρινόμενας υπό της Επιτροπής. Η διαχείρισις των εγγυήσεων τούτων ως και η είσπραξις των προσόδων αυτών θέλει ενεργείται εν Ελλάδι υπό της Διεθνούς Επιτροπής και εν Κων/πόλει υπό του Συμβουλίου του Δημοσίου Χρέους. Εν περιπτώσει ασυμφωνίας όσον

αφορά τας εγγυήσεις ταύτας, ο καθορισμός τούτων ανατίθεται εις το Συμβούλιον της Κοινωνίας των Εθνών.

Άρθρον 15

Προς διευκόλυνσιν της μεταναστεύσεως τα ενδιαφέροντα Κράτη θέλουσι προκαταβάλει χρηματικά ποσά εις την Μικτήν Επιτροπήν, κατά τους παρ'αυτής ορισθησομένους όρους.

Άρθρον 16

Αι Κυβερνήσεις της Τουρκίας και της Ελλάδος θέλουσι συμφωνήσιν μετά της εν τω 11 άρθρω προβλεπομένης Μικτής Επιτροπής επί παντός ζητήματος αφορούντος τας γενησομένας γνωστοποιήσεις εις τα πρόσωπα, άτινα δέον να εγκαταλείψωσι τα εδάφη των δυνάμει της παρούσης Συμβάσεως και τους λιμένας εις ους τα εν λόγω πρόσωπα θέλουσι κατευθυνθή, όπως μεταφερθώσιν εις τας χώρας του προορισμού των.

Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουσιν αμοιβαίως την υποχρέωσιν, όπως ουδεμία άμεσος ή έμμεσος πίεσις ασκηθή επί των μελλόντων να ανταλλάγωσι πληθυσμών ίνα εξαναγκασθώσιν να εγκαταλείψωσι τας εστίας των ή αποξενωθώσιν της περιουσίας των προ της οριζομένης προθεσμίας διά την αναχώρησιν των. Αναλαμβάνουσιν ομοίως την υποχρέωσιν, όπως μη υποβάλωσι τους εγκαταλείψαντας ή μέλλοντας να εγκαταλείψωσι την χώραν μετανάστας εις ουδένα φορον ή τέλος έκτακτον. Ουδέν εμπόδιον θέλει παρεμβληθή διά την παρά των κατοίκων, των δυνάμει του άρθρου 2 εξαιρουμένων της ανταλλαγής περιοχών, ελευθέραν άσκησιν του δικαιώματος αυτών όπως παραμείνωσιν εκεί ή επιστρέψωσιν και απολαμβάνωσιν ακωλύτως της ελευθερίας των και των δικαιωμάτων αυτών ιδιοκτησίας εν Τουρκία και εν Ελλάδι. Η διάταξις αύτη δεν θέλει προβληθή ως λόγος παρεμποδίσεως της ελευθέρας αποξενώσεως της περιουσίας της ανηκούσης εις τους κατοίκους των ειρημένων περιοχών των εξαιρουμένων της ανταλλαγής ως και της εκουσίας αναχωρήσεως εκείνων εκ των κατοίκων τούτων, οίτινες επιθυμούσι ν'εγκαταλείψωσι την Τουρκίαν ή την Ελλάδα.

Άρθρον 17

Αι δαπάναι της συντηρήσεως και λειτουργίας της μικτής Επιτροπής και των οργάνων αυτής θέλουσιν επιβαρύνει κατά την ορισθησομένην υπό της Επιτροπής αναλογίαν τας ενδιαφερομένας Κυβερνήσεις.

Άρθρον 18

Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη υποχρεούνται να επιφέρωσιν εις την οικείαν αυτών νομοθεσίαν τας τυχόν αναγκαίας τροποποιήσεις προς εκτέλεσιν της παρούσης Συμβάσεως.

Άρθρον 19

Η παρούσα Σύμβασις θα έχη το αυτό κύρος και την αυτήν ισχύν έναντι των ώδε Υψηλών Συμβαλλομένων Μερών, ωσει περιλαμβάνετο αύτη εν τη Συνθήκη Ειρήνης, ήτις θέλει συναφθή μετά της Τουρκίας. Η ισχύς ταύτης άρξεται άμέσως μετά την επικύρωσιν της ειρημένης Συνθήκης παρά των δύο Υψηλών Συμβαλλομένων Μερών.

ΠΡΟΣ ΠΙΣΤΩΣΙΝ ΤΟΥΤΩΝ, οι υπογεγραμμένοι Πληρεξούσιοι, ων τα πληρεξούσια έγγραφα ευρέθησαν εν πλήρει τάξει και κατά τους απαιτούμενους τύπους, υπέγραψαν την παρούσαν Σύμβασιν.

ΕΓΕΝΕΤΟ εν Λωζάννη, τη 30 Ιανουαρίου 1923, εις τρία αντίτυπα, ων το εν θέλει επιδοθή εις την Ελληνικήν Κυβέρνησιν, το έτερον εις την Κυβέρνησιν της Μεγάλης Εθνοσυνελεύσεως της Τουρκίας και το τρίτον θέλει κατατεθη εις τα αρχεία της Κυβερνήσεως της Γαλλικής Δημοκρατίας, ήτις θέλει επιδώσει επίσημα αυτού αντίγραφα εις τας λοιπάς Δυνάμεις αίτινες θα υπογράψωσι την Συνθήκην Ειρήνης μετά της Τουρκίας.

(Τ.Σ.) Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

(*) Δ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

(Τ.Σ.) Μ. ΙΣΜΕΤ

(*) Dr. RIZA NOUR

(*) HASSAN

XV. ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΡΑΓΑΤΣ ΩΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΙΜΒΡΟΥ
ΚΑΙ ΤΕΝΕΔΟΥ

ΥΠΟΓΡΑΦΕΝ ΥΠΟ ΤΗΣ ΒΡΕΤΤΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ,
ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ, ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ, ΤΗΣ ΙΑΠΩΝΙΑΣ, ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ, ΤΗΙ 24 ΙΟΥΛΙΟΥ 1923

ΟΙ ΥΠΟΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙ, δεόντως εξουσιοδοτημένοι, συμφωνούσιν επί των
επομένων διατάξεων:

1.

Το έδαφος το κείμενον μεταξύ του Εβρου και της τουρκοελληνικής μεθορίου της περιγραφομένης εν τω άρθρω 2 εδ. 2 της υπό σημερινήν χρονολογίαν Συνθήκης Ειρήνης, όπερ θέλει αποδοθή εις την Τουρκίαν, θα παραδοθή εις τας τουρκικάς Αρχάς το βραδύτερον την 15ην Σεπτεμβρίου 1923, υπό τον όρον όπως η επικύρωσις της ειρημένης Συνθήκης υπό της Μεγάλης Εθνοσυνελεύσεως της Τουρκίας έχει κοινοποιηθή κατά την ημερομηνίαν ταύτην εις την Ελληνικήν Κυβέρνησιν, τη μερίμνη των εν Κωνσταντινουπόλει Συμμάχων Υπάτων Αρμοστών. Εάν η κοινοποίησις αύτη δεν έχει γίνει κατά την ως άνω χρονολογίαν, η παράδοσις του ειρημένου εδάφους θα λάβη χώραν εντός 15 ημερών από της κοινοποιήσεως.

2.

Η μη τυχόν περάτωσις της εν τω άρθρω 5 της Συνθήκης Ειρήνης προβλεπομένης οροθετήσεως δεν δύναται να επιβραδύνη την παράδοσιν εις τας τουρκικάς Αρχάς του ανωτέρω αναφερομένου εδάφους. Εν τη περιπτώσει ταύτη, η Ελληνική και η Τουρκική Κυβέρνησις θα προβώσιν εις προσωρινήν διαχάραξιν επί του εδάφους της εν τω άρθρω 2 εδ. 2 της Συνθήκης Ειρήνης περιγραφομένης γραμμής. Η προσωρινή αύτη διαχάραξις θα είναι σεβαστή παρ'αμφοτέρων των μερών μέχρι της περατώσεως των έργων της Επιτροπής της προβλεπομένης εν τω άρθρω 5 της ειρημένης Συνθήκης.

3.

Οι Έλληνες κάτοικοι του Καραγάτς θα υπαχθώσιν εις την ανταλλαγήν των πληθυσμών την οριζομένην υπό της Συμβάσεως της υπογραφείσης μεταξύ Ελλάδος και

Τουρκίας την 30ην Ιανουαρίου 1923* θα επωφεληθώσιν ούτοι των διατάξεων της ειρημένης Συμβάσεως, μη δυνάμενοι όμως να εξαναγκασθώσιν εις μετανάστευσιν προ της παρελεύσεως εξ μηνών από της αποκαταστάσεως της ειρήνης μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας.

4.

Η αποχώρησις των εν ταις νήσοις Ιμβρω και Τενέδω ελληνικών στρατευμάτων και Αρχών θα συντελεσθή ευθύς ως η υπό σημερινήν ημερομηνίαν Συνθήκη Ειρήνης επικυρωθή υπό της Ελληνικής και Τουρκικής Κυβερνήσεως. Αμα τη αποχωρήσει ταύτη θέλουσιν εφαρμοσθή υπό της Τουρκικής Κυβερνήσεως αι διατάξεις του άρθρου 14 της ειρημένης Συνθήκης.

5.

Ουδείς κάτοικος του εν τη 1η παραγράφω του παρόντος Πρωτοκόλλου μνημονευομένου εδάφους, ως επίσης ουδείς κάτοικος των εν τη παραγράφω 4 νήσων, δύναται να ενοχληθή ή κακοποιηθή εν Τουρκία, υφ' οιανδήποτε πρόφασιν, λόγω της στρατιωτικής ή πολιτικής διαγωγής αυτού ή της βοήθειάς ήν είχε τυχόν πάρασχει προς ξένην τινά Δύναμιν, υπογράψασαν την υπό σημερινήν ημερομηνίαν Συνθήκην Ειρήνης, ή προς τους υπηκόους αυτής.

Πλήρης και τελεία αμνηστεία παρέχεται εις πάντας τους κατοίκους των εν τω προηγουμένω εδαφίω αναφερομένων εδάφους και νήσων διά πάντα τα μέχρι σήμερον διαπραχθέντα πολιτικά ή κοινού δικαίου κακουργήματα και πλημμελήματα.

ΕΓΕΝΕΤΟ εν Λωζάννη, τη 24η Ιουλίου 1923.

(Τ.Σ.) Horace RUMBOLD

- PELLE
- GARRONI
- G. C. MONTAGNA
- K. OTCHIAI
- E. K. BENIZEΛΟΣ
- Δ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ
- M. ISMET
- Dr. RIZA NOUR
- HASSAN

ΒΟΡΕΙΟΣ ΗΠΕΙΡΟΣ

Το Βορειοηπειρωτικό ως ζήτημα μειονοτήτων έχει την ιστορία του, την εξέλιξή του και τη σημερινή του θέση. Όμως, όπως είναι ένα θέμα με δυναμική θα υπάρξει και η επόμενη ημέρα. Κι είναι η ημέρα αυτή για την οποία πρέπει από τώρα να προετοιμαστούμε και να περιβληθούμε την καλύτερη δυνατή θωράκιση για την αντιμετώπισή της.

Το ζήτημα της ελληνικής μειονότητας στη Βόρειο Ηπειρο μπορούμε διαχρονικά να το χωρίσουμε σε τρεις περιόδους. Η πρώτη είναι η εποχή του Μεσοπολέμου. Η δεύτερη οριοθετείται από το τέλος του Β. Παγκόσμιου Πολέμου μέχρι το 1971 όπου "αποκαθίστανται" οι ελληνοαλβανικές σχέσεις. Η τρίτη φθάνει μέχρι πρόσφατα. Ηδη δρομολογείται η τέταρτη.

Κυρίες και κύριοι,

Η θεώρηση του θέματος της μειονότητας όπως άλλωστε και άλλων θεμάτων που είναι αντικείμενα των διεθνών σχέσεων πρέπει να γίνεται μέσα από τη θεώρηση γενικότερων παραμέτρων πολιτικών, οικονομικών, θεσμικών, σε συγκεκριμένες εδαφικές περιοχές, σε ευρύτερους χώρους ή ακόμη και στον κόσμο όλο.

Ετσι λοιπόν και το ζήτημα της ελληνικής μειονότητας στη Β. Ηπειρο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τις γενικότερες εξελίξεις, θέσεις και πολιτικές στο Βαλκανικό, Ευρωπαϊκό αλλά και παγκόσμιο χώρο.

Η πρώτη περίοδος, η εποχή του Μεσοπολέμου είναι η εποχή μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, τη χάραξη νέων συνόρων και τη δημιουργία των εθνικών κρατών στην Ευρώπη, επιβάλλει στη διεθνή κοινότητα υποχρεώσεις απέναντι στους πληθυσμούς εκείνους που οι εδαφικές ανακατατάξεις και συνοριακές ρυθμίσεις άφησαν

μακριά απ'τους ομοεθνείς τους. Η Κοινωνία των Εθνών περιβάλλει με διεθνείς εγγυήσεις τις ομάδες αυτές και "απαιτεί" για κάθε κράτος που θέλει να γίνει μέλος της να τις αποδεχθεί. Ανάμεσα σ'αυτά και η Αλβανία.

Σ'αυτή την περίοδο το ζήτημα της μειονότητας είναι εκείνο που δεσπόζει στις ελληνοαλβανικές σχέσεις αφού η εδαφική διάσταση του Βορειοηπειρωτικού έχει, κατά κάποιο τρόπο περιθωριοποιηθεί ύστερα από τις αποφάσεις της Πρεσβευτικής Διάσκεψης στο Παρίσι το 1921 με τις οποίες επαναλήφθηκαν τα όσα περιέχονταν στο Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας του 1913 και δικαίωναν τις Αλβανικές θέσεις παραχωρώντας τη Β. Ηπειρο στην Αλβανία.

Για την περίοδο αυτή επιγραμματικά μπορούμε ν'αναφέρουμε: Η Αλβανία παρά τις διεθνείς δεσμεύσεις της στην εκτέλεση μιας αφομοιωτικής πολιτικής και παράλληλη ενίσχυση του αλβανικού εθνικισμού, παραβιάζει με θεσμούς και πράξεις τα δικαιώματα που είχε δεχθεί να προστατεύει. Προστασία που θα επικεντρωνόταν κατά κύριο λόγο στα δικαιώματα εκείνα τα οποία έτειναν στην εξασφάλιση της εθνικής συνείδησης και περιστρέφονταν γύρω από την παιδεία και τη θρησκεία.

Κύριος στόχος της αλβανικής πολιτικής: Η παρακώλυση παροχής ελληνικής παιδείας και άσκηση της χριστιανικής θρησκείας. Κύρια αντίδραση της Ελλάδας: Η παραπόμπη του θέματος στα αρμόδια όργανα της Κοινωνίας των Εθνών και δικαίωση της θέσης της. Ας επισημανθεί εδώ ότι η προσφυγή δεν κάλυψε ποτέ το θέμα της θρησκείας. Αφορούσε μόνο το θέμα της παιδείας.

Μέσα στο κλίμα αυτό και με φάσεις άλλοτε έντασης και άλλοτε ύφεσης η μειονότητα παραμένει ζωντανή, δυναμική και πάντοτε ελληνική. Η εδαφική διάσταση του Βορειοηπειρωτικού αν και σε κατάσταση "υπνώσεως" την ενίσχυε.

Με τη λήξη του Β. Παγκόσμιου Πολέμου ξεκινάει μια καινούργια φάση μέσα στο κλίμα ενός Ψυχρού, αυτή τη φορά Πολέμου. Ο κόσμος είναι χωρισμένος στα δύο. Η Ευρώπη το ίδιο τα Βαλκάνια επίσης. Η Ελλάδα και η Αλβανία βρίσκονται σε ξεχωριστά στρατόπεδα. Οι σχέσεις τους ανύπαρκτες σε κάθε τομέα και από πάνω τους το καθεστώς της "εμπόλεμης" νομική δέσμευση για θέματα όχι μόνο πολιτικά αλλά και οικονομικά και άλλα.

Οι συγκυρίες αυτές είναι καταστρεπτικές για τη μειονότητα. Στα χρόνια που ακολούθησαν το αλβανικό καθεστώς εφαρμόζοντας συστηματική και μεθοδική πολιτική με στόχο τη συσσωμάτωση του αλβανικού λαού και αφομοίωση έτσι από το σύνολο και του ελληνικού στοιχείου χρησιμοποιεί μέσα διοικητικά, θεσμικά, κοινωνικά και αστυνομικά.

Τα δικαιώματα της μειονότητας παραβιάζονται κατά συρροή και κατ'εξακολούθηση ενώ η έλλειψη κάθε σχέσης ανάμεσα στις δύο χώρες εμποδίζει και μία έστω πλημμελή πληροφόρηση ή συζήτηση για το θέμα.

Η ελληνική αντίδραση είναι ουσιαστικά μηδενική και η πολιτική της απύουσα.

Κύρια επισήμανση για την περίοδο αυτή:

(I) Ενώ το γενικότερο κλίμα και η αντίθεση των δύο κρατών ενίσχυε την οδό των προσφυγών σε διεθνή FORA η Ελλάδα δεν εκμεταλλεύτηκε τις ευκαιρίες.

(II) Τα βορειοηπειρωτικά σωματεία ξεκινούν και σηκώνουν το βάρος του αγώνα.

Η τρίτη περίοδος ξεκινάει με την προσέγγιση Ελλάδας - Αλβανίας στα πλαίσια εφαρμογής δήλωσης του Αλβανού Πρωθυπουργού Μεχμέτ Σέχου για επιθυμία της Αλβανίας να ζησει "εν ειρήνη με τους γείτονές της", το Μάϊο του 1968.

Με εκκρεμές πάντοτε το εδαφικό οι σχέσεις των δύο χωρών εξελίσσονται σταδιακά. Αποκαθίστανται οι διπλωματικές σχέσεις, συνάπτονται διακρατικές συμφωνίες και τέλος αίρεται η εμπόλεμη κατάσταση.

Μέσα στο κλίμα αυτό το καθεστώς της μειονότητας αρχίζει να παρουσιάζει μία μικρή μεταβολή. Ωστόσο η προσπάθεια οικοδόμησης σχέσεων των δύο κρατών και η επιδίωξη της Ελλάδας μέσα απ' αυτές βελτίωσης της θέσης της μειονότητας δεν φέρουν ουσιαστικά αποτελέσματα.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα ν'αναφερθώ στις ιδιαιτερότητες του ζητήματος, όπως εγώ τουλάχιστον τις αντιλαμβάνομαι, ιδιαιτερότητες που έχουν άμεση σχέση και με την περίοδο που σήμερα διανύουμε αλλά μ'εκείνη που θα επακολουθήσει.

Θα πρέπει κατ'αρχάς ν'αναφερθεί ότι η Αλβανία δεν αμφισβήτησε ποτέ την ύπαρξη της ελληνικής μειονότητας. Οι αμφισβητήσεις της αφορούν στον αριθμό αυτής της ομάδας όπως και στα εδάφη στα οποία υπάρχει τέτοιος πληθυσμός.

Δεύτερο δεν έχουν αμφισβητηθεί τα δικαιώματά της εκτός από εκείνο το δικαίωμα της θρησκείας και σύμφωνα με το Αλβανικό Σύνταγμα τα δικαιώματα αυτά είναι κατοχυρωμένα. Όμως η Αλβανία προβάλλοντας τον αθεϊκό της χαρακτήρα και την ισότητα των πολιτών της απαγορεύει την άσκηση της θρησκείας ενώ στην πράξη παραβιάζει και άλλα μειονοτικά δικαιώματα πάντα με προκάλυμμα νομοθετικές διατάξεις.

Πέρα όμως από αυτό η ιδιαιτερότητα εμφανίζεται κυρίως στη στενότητα των νομικών και πολιτικών - μέχρι ένα ορισμένο χρόνο τουλάχιστον - οδών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μια αποτελεσματική προστασία.

Η απομόνωση της Αλβανίας και η περιχαρακωσή της στα στενά όρια των συνόρων της αποτέλεσαν φραγμό στην ήδη αδύναμη διεθνή δικαιοταξική προστασία των μειονοτήτων αλλά και σε όποιες εξωελλαδικές πολιτικές παρεμβάσεις.

Είναι χαρακτηριστικό - κατά την προσωπική μου άποψη - ότι η Αλβανία δεν δεσμεύεται από κανένα διεθνές Σύμφωνο ή Συνθήκη που προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι μηχανισμοί συνεπώς που προβλέπονται μέσα σ'αυτά δεν την αγγίζουν. Οι θεσμοθετημένες επίσης προστασίες που υπάρχουν στον Ευρωπαϊκό χώρο δεν την δεσμεύουν. Η Αλβανία ακόμη μη συμμετέχοντας στη ΔΑΣΕ (Διάσκεψη για την ασφάλεια και συνεργασία στην Ευρώπη) και μη έχοντας έτσι υπογράψει την Τελική Πράξη του Ελσίνκι δεν υποχρεώνεται ούτε απ'αυτή.

Είναι λοιπόν εμφανές και στα πλαίσια μιας περιορισμένης αισιοδοξίας πως πολύ λίγα περιθώρια προστασίας διά του νομικού διεθνούς συστήματος μπορούσαν να επιδιωχθούν κι αυτά ήταν οι διαδικασίες που προβλέπονται μέσα στο Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του Ο.Η.Ε. μια οδός που έχει ήδη ακολουθηθεί όχι όμως από το επίσημο κράτος.

Οι πολιτικές από την άλλη μεριά παράμετροι σε διεθνή ή αλλοδαπά εθνικά FORA μόνο ηθικές δεσμεύσεις μπορούσαν να προκαλέσουν και πολύ λίγο να επηρεάσουν.

Αποτέλεσμα, η κατάσταση της μειονότητας να μη σημειώνει βελτίωση σε επιθυμητό σημείο αφού η Ελλάδα παρά την προσέγγισή της με την Αλβανία - κίνηση κατ'αρχάς σωστή - δεν άσκησε στο διμερές επίπεδο δυναμική πολιτική. Σήμερα θα πρέπει να χαιρετίσουμε την αρχή μιας εμφανούς αλλαγής στη βάση μιας πολιτικής που αποσκοπεί στη βελτίωση της μειονότητας με προσπάθεια κατοχύρωσης και εγγύησης των δικαιωμάτων της.

Κυρίες και κύριοι,

Το σκηνικό έχει αλλάξει. Αν ο γεωπολιτικός χωρισμός όπως διαμορφώθηκε μετά το Β. Παγκόσμιο Πόλεμο και ο Ψυχρός Πόλεμος που ακολούθησε είχαν φέρει τα μειονοτικά προβλήματα σ'ένα κλίμα ύφεσης, η γενικότερη εκ των υστέρων βελτίωση του διεθνούς κλίματος δημιούργησαν ένα καινούργιο πλέγμα σχέσεων όπου παλιές αντιθέσεις εθνολογικού χαρακτήρα φορτισμένες από οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα βρήκαν το κατάλληλο περιβάλλον για να επαναδραστηριοποιηθούν. Κατάλληλες δε συγκυρίες δίνουν αφορμή για αφύπνιση τους ενισχυμένες από τις εδαφικές διεκδικήσεις

που πολλά από τα ευρωπαϊκά κράτη είχαν στο παρελθόν και δε λησμονήθηκαν ποτέ έστω κι αν οι διεθνείς πράξεις που τα ρύθμισαν έμειναν σεβαστές στο πέρασμα του χρόνου.

Τα πολιτικοοικονομικά δεδομένα της Ευρώπης αλλάζουν επηρεάζοντας και τις κοινωνικές της δομές. Μέσα σ' αυτό το διαμορφούμενο STATUS της νέας Ευρώπης τα ζητήματα των εθνοτήτων - μειονοτήτων θα διαδραματίσουν ένα σημαντικό πρωταγωνιστικό ρόλο. Ένα ρόλο που μπορεί να είναι αποφασιστικός και να συντελέσει και στη διαμόρφωση μιας γενικότερης γεωπολιτικής ταυτότητας της Ευρώπης. Ηδη αποσχιστικά φαινόμενα είναι γεγονός. Γι' αυτό και ο τρόπος που θ' αντιμετωπιστούν τα ζητήματα αυτά θα είναι ένας σημαντικός και καθοριστικός παράγοντας στις εξελίξεις.

Πως όμως σχηματοποιούνται όλα αυτά με ζητούμενο το μέλλον της ελληνικής μειονότητας στη Βόρειο Ηπειρο;

Ο άνεμος της αλλαγής έχει ήδη παραβιάσει και τις πόρτες του τελευταίου προμαχώνα του υπαρκτού σοσιαλισμού ενώ η ευθυγράμμιση της Αλβανίας με την υπόλοιπη Ευρώπη είναι πια θέμα χρόνου.

Θα μπορούσαμε λιπὸν δίνοντας μια χρονική πτώση να δούμε το θέμα έτσι όπως φαίνεται ότι μπορεί να διαμορφωθεί και να λειτουργήσει σε θεσμική και πολιτική διάσταση.

Η θεσμική διάσταση

Σε εσωτερικό επίπεδο: Όπως και στα υπόλοιπα ανατολικοευρωπαϊκά κράτη έτσι και στην Αλβανία προμολογούνται ήδη θεσμικές αλλαγές για εκδημοκρατισμό του πολιτεύματος.

Στις τελευταίες του ανακοινώσεις ο Αλία εξαγγέλλει τις αλλαγές αυτές δίνοντας έμφαση στην αναθεώρηση του Συντάγματος.

Ανάμεσά τους η ελευθερία της άσκησης της θρησκείας θεωρείται πια γεγονός ακόμη κι αν ως θρησκεία του κράτους θα είναι ο "αλβανισμός".

Τυπικά λοιπὸν τουλάχιστον δεν θα υπάρχει κώλυμα για ελεύθερη άσκηση όλων των δικαιωμάτων της μειονότητας ενώ το γενικότερο φιλελεύθερο κλίμα θα επιτρέψει την ενεργοποίηση των εσωτερικών διαδικασιών.

Σε διεθνές επίπεδο: Πρώτο, η Αλβανία ακολουθώντας τις υπόλοιπες ανατολικοευρωπαϊκές χώρες είναι πλέον ή σίγουρο - με τις προϋποθέσεις βέβαια που απαιτούνται - ότι θα ζητήσει να γίνει και θα γίνει μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Δεύτερο, η Αλβανία θα συνδεθεί με κάποιο τρόπο με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Τρίτο, η Αλβανία θα γίνει μέλος της ΔΑΣΕ, η οποία πια θα περιλαμβάνει όλα τα ευρωπαϊκά κράτη.

Μέσα σ' αυτό το θεσμικό τρίπτυχο τα ανθρώπινα δικαιώματα γενικότερα και των μειονοτήτων πιο ειδικά θα βρίσκουν τη νομική κατοχύρωση και τους μηχανισμούς για την προστασία τους. Διότι: Στο Συμβούλιο της Ευρώπης λειτουργεί η πιο ολοκληρωμένη μορφή προστασίας στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Κάθε κράτος δε μέλος του Σ.Τ.Ε. δεσμεύεται από τη Σύμβαση αυτή, όπως και θα υποχρεωθεί να δεσμευτεί κάθε καινούργιο κράτος που θα γίνει μέλος του Οργανισμού.

Σε ότι αφορά την ΕΟΚ εκτός από ειδικά δικαιώματα που προστατεύονται αμιγώς μέσα στους κόλπους της είναι θέμα χρόνου η προσχώρησή της ως Οργανισμού στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Στη ΔΑΣΕ τέλος υπάρχει ειδικό κεφάλαιο - αυτό που ονομάζουμε τρίτο κανίστρο - το οποίο αναφέρεται σε ανθρωπιστικά θέματα ανάμεσα στα οποία γίνεται ειδική μνεία σε δικαιώματα μειονοτήτων.

Εδώ θα πρέπει ν' αναφερθεί ότι αν και σήμερα η ΔΑΣΕ δεν έχει το νομικό STATUS ενός διεθνούς Οργανισμού, υπάρχουν όλες οι ενδείξεις πως σύντομα θα το αποκτήσει. Και θα είναι έτσι ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός στον οποίον θα συμμετέχουν πια όλα τα Ευρωπαϊκά κράτη.

Ειδικά για το θέμα της προστασίας των ανθρωπίνων και μειονοτικών δικαιωμάτων μέσα στη ΔΑΣΕ εάν δεν υπάρχουν και οι σχετικοί μηχανισμοί για μια ολοκληρωμένη προστασία είναι ενδεχόμενο να γίνει κάτι αντίστοιχο με την ΕΟΚ, να προσχωρήσει δηλαδή κι αυτή στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Στις σχετικές διαδικασίες εάν και εφ' όσον οι υποθέσεις αυτές πραγματοποιηθούν, θα υπάρξει και δυνατότητα συμπλήρωσης της Σύμβασης.

Ειδικότερα όμως για τα δικαιώματα των μειονοτήτων στον ευρωπαϊκό χώρο τόσο στο Συμβούλιο της Ευρώπης όσο και στην ΕΟΚ, στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, έχουν ήδη δρομολογηθεί διαδικασίες για τη σύνταξη Χάρτη των δικαιωμάτων τους.

Εάν ένα τέτοιο κείμενο πάρει την οριστική μορφή διεθνούς σύμβασης γίνεται αντιληπτό ότι πέρα από γενικότερες διατάξεις που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα οι εθνοτικές και μειονοτικές ομάδες θα έχουν τη δική τους πια αμιγή θωράκιση.

Μέσα σ' αυτό λοιπόν το υπάρχον και το υπό διαμόρφωση θεσμικό πλαίσιο η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία θα αποκτήσει και διεθνείς εγγυήσεις άρα και διεθνείς

οδούς για την προστασία της πάντα με την προϋπόθεση ότι η Αλβανία θα ακολουθήσει το ρεύμα των εξελίξεων σε κάθε επίπεδο.

Η πολιτική διάσταση:

Στο διεθνή ωστόσο χώρο οι νομικές εγγυήσεις που παρέχονται δεν είναι ανεξάρτητες των πολιτικών παραμέτρων. Είναι γεγονός ότι ακόμη και σε περιορισμένα γεωγραφικά πλαίσια η διεθνής δικαιοταξία είναι πιο χαλαρή και οι διεθνείς κανόνες δεν είναι πάντοτε εφαρμόσιμοι ή εκτελεστοί. Θα πρέπει ακόμη να τονιστεί ότι πριν κάποια υπόθεση πάρει το δρόμο μιας νομικής διαδικασίας επιχειρείται πάντοτε να επιλυθεί με τις διαπραγματεύσεις με την πολιτική.

Και σ' αυτόν το τομέα όμως οι προοπτικές διαφαινονται ευοίωνες. Η Αλβανία σπάζει την απομόνωσή της. Αυτό σημαίνει με πολύ απλά λόγια ότι αισθάνεται την ανάγκη να συνυπάρξει με τον άλλο κόσμο. Κι αυτό με τη σειρά του σημαίνει ότι θα πρέπει να αποδεχθεί τους κανόνες του διεθνούς παιχνιδιού. Το σχήμα λοιπόν που διαμορφώνεται έχει τα εξής σκέλη: Η Αλβανία απέναντι στο σύνολο των ευρωπαϊκών κρατών - για να περιοριστούμε στο συγκεκριμένο χώρο - η Αλβανία σε σχέση με μεμονωμένες χώρες. Τα πολιτικά παιχνίδια που εδώ μπορεί να παιχτούν είναι πολλά. Εκείνο το οποίο ωστόσο ενδιαφέρει είναι ότι ανοίγεται ο δρόμος για τη διεξαγωγή αυτών ακριβώς των παιχνιδιών σε διμερές ή πολυμερές επίπεδο. Οι πολιτικές πιέσεις σε ότι αφορά τη θέση της Αλβανίας ως προς τη μειονότητα που στο παρελθόν δεν ασκούσαν ουσιαστικά καμία επιρροή τώρα μπορούν ν' αποδώσουν. Αλλωστε και οι οργανισμοί που αναφέρθηκαν πιο πάνω δεν είναι παρά οργανισμοί πολιτικοί.

Κυρίες και κύριοι,

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν το μέλλον της ελληνικής μειονότητας στη Βόρειο Ηπειρο θεωρητικά τουλάχιστον και με κάθε επιφύλαξη φαίνεται να διαγράφεται με προοπτικές βελτίωσης. Όμως, όπως οι δομές και οι συνθήκες δεν μεταβάλλονται από τη μια μέρα στην άλλη έτσι και τα όσα επικρατούν στη γειτονική χώρα δεν θ' αλλάξουν αυθημερόν. Κι εδώ είναι το κρίσιμο σημείο. Στις αλλαγές που έχουν αναγγελθεί και στις ελευθερίες που δίνονται στην Αλβανία είναι και η ελεύθερη μετακίνηση των πολιτών τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Αυτό ενδέχεται να έχει ως συνέπεια μία αθρόα προσέλευση στην Ελλάδα βορειοηπειρωτών, ενδέχεται να δημιουργήσει ένα πραγματικό νέο "προσφυγικό κύμα". Ήδη είναι αρκετοί εκείνοι οι οποίοι έχουν έρθει.

Κάτι τέτοιο πιστεύω πως δεν θα πρέπει ν' αφήσουμε να συμβεί. Η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία είναι ένα ζωντανό κομμάτι ελληνισμού που οφείλει - επιτρέψτε μου - την έμφαση να παραμείνει στο χώρο αυτό τη Βόρειο Ηπειρο.

Η εμπειρία των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης και ο αφελληνισμός εκείνου του τόσο ελληνικού κομματιού ας είναι η μόνη.

Είναι γεγονός ότι η Ελλάδα θα φέρει το φορτίο εφαρμογής λεπτών και δύσκολων πολιτικών στην προσπάθειά της να διατηρήσει ισορροπίες τόσο μέσα σε Οργανισμούς όσο και στις διμερείς της σχέσεις με την Αλβανία και τις άλλες Βαλκανικές χώρες.

Πιστεύω ωστόσο πως η προσπάθειά της θα πρέπει να επικεντρωθεί στη βελτίωση της θέσης της μειονότητας μέσα στον τόπο που τόσα χρόνια ζει έτσι ώστε το κομμάτι αυτό του ελληνισμού να μπορεί να βιώσει με το θάρρος της εθνικής του ταυτότητας, με τις πολιτισμικές και θρησκευτικές του παραδόσεις, μιλώντας τη γλώσσα της γενιάς του. Να ζήσει θωρακισμένο με κάθε εγγύηση στη Βόρειο Ηπειρο γιατί φοβάμαι πως αν πάψει να ζει εκεί ο όρος Βόρειος Ηπειρος θα είναι ένα απλό ιστορικό παρελθόν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΑΓΚΡΙΩΤΗ

ΘΡΑΚΗ

Η ΕΠΑΛΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΟΡΡΑ

I. ΓΕΝΙΚΑ

1. Γεωγραφικά όρια της Θράκης

Οι περισσότεροι Έλληνες σήμερα, όταν αναφέρονται στην Θράκη εννοούν τους τρεις νομούς: Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου, που αποτελούν την Δυτική Θράκη, όπως ονομάζεται το τμήμα της Θράκης, που περιλαμβάνεται στην ελληνική επικράτεια. Η ελληνική Θράκη όμως δεν είναι παρά ένα μικρό τμήμα της όλης Θράκης, γι' αυτό πρέπει να δούμε με μίλη σύντομη αναδρομή τι έκταση είχε η Θράκη στο παρελθόν.

Κατά την Ελληνική Μυθολογία, σύμφωνα με ένα απόσπασμα του Ανδρωνος το Αλικαρνασσεως, που αναφέρει ο Βυζαντινός λόγιος Τζέτζης, η Θράκη ήταν η τετάρτη κόρη του Ωκεανού, του ποταμού εκείνου που κατά την άποψη των αρχαίων Ελλήνων περιέκλειε την επίπεδη Γη, και της Παρθενόπης. Ο Ωκεανός κατά την μυθολογία είχε 4 κόρες. Δύο με την Τηθύα: την Ασία και την Λιβύη, όπως ονομαζόταν τότε η Αφρική και δύο με την Παρθενόπη: την Ευρώπη και την Θράκη. Σε κάθε μία από τις κόρες του ο Ωκεανός κληροδότησε ένα ιδιαίτερο κομμάτι γης: μία ήπειρο, που έφερε το όνομά της.

Κατά την Ελληνική Μυθολογία λοιπόν η Θράκη ήταν μία ήπειρος. Η μικρότερη από όλες, πάντως μία ήπειρος που άρχιζε από το Αιγαίο και την Προποντίδα και τα όρια του της χάνονταν στον απώτατο Βορρά, στην χώρα την υπερβορείων, φθάνοντας στον πατέρα της τον Ωκεανό, που περιέβαλλε την Γη.

Κατά τους Ομηρικούς χρόνους, σύμφωνα με τις αναφορές του Ομήρου η Θράκη εκτείνεται από τα όρη Πιέρια και Βέρμιον προς Δυσμάς, μέχρι τον Εύξεινο Πόντο προς Ανατολάς, και από το Αιγαίο και Προποντίδα νότια, μέχρι και πέραν τους Δουνάβεως βόρεια.

Κατά τους ιστορικούς χρόνους τα όρια της Θράκης περιορίζονται. Το δυτικό όριο μετατοπίζεται συνεχώς ανατολικότερα καθώς αυξάνει η δύναμις της Μακεδονίας, που απωθεί συνεχώς τους Θράκες προς ανατολάς. Επί τη βασιλείας του Αλεξάνδρου Α (βασιλέως της Μακεδονίας 498-454 π.Χ.) τα δυτικά όρια της Θράκης συμπίπτουν με τα σημερινά δυτικά όρια της Ανατολικής Μακεδονίας (Κορδύλλια όρη). Επί Φιλίππου Β, (του τρισεγγόνου του Αλεξάνδρου Α) τα δυτικά όρια της Θράκης οριστικοποιούνται στον Νέστο ποταμό, ενώ τα βόρεια παρέμεναν στον Δούναβη.

Επί Ρωμαιοκρατίας το δυτικό όριο παρέμεινε στον Νέστο, το βόρειο όμως υπεχώρησε στον Αίμο. Η μεταξύ Δουνάβεως και Αίμου χώρα ονομάσθηκε Μυσία από το όνομα της Θρακικής φυλής των Μουσών.

Κατά την Βυζαντινή περίοδο, όταν το κράτος για διοικητικούς και ιδίως αμυντικούς λόγους διαυρέθηκε σε θέματα (διοικητικές και στρατιωτικές περιφέρειες), οι ονομασίες των θεμάτων δεν είχαν σχέση με τους γεωγραφικούς όρους. Έτσι το θέμα της Μακεδονίας είχε πρωτεύουσα την Αδριανούπολη και περιελάμβανε το μεγαλύτερο τμήμα της Θράκης, ενώ το θέμα των Θρακησίων ήταν στην Μικρά Ασία νοτίως του θέματος του Οφηκίου και περιελάμβανε την Ιωνία και Αιολία. Επειδή δε ο Βασίλειος Α προερχόταν από την Αδριανούπολη, όπου ως λέγεται γεννήθηκε, ονομάσθηκε η δυναστεία του Μακεδονική, ενώ θα έπρεπε να ονομάσθαι Θρακική.

Τα φυσικά όρια της Θράκης, που επεκράτησαν και κατά τους νεώτερους χρόνους είναι τα όρια της επί Ρωμαιοκρατίας, δηλαδή

Προς Νότον: Αιγαίον Πέλαγος - Ελλήσποντος - Προποντίς

Προς Βορράν: Η οροσειρά του Αίμου

Προς Ανατολής: Ο Εύξεινος Πόντος

Προς Δυσμάς: Ο ποταμός Νέστος.

Αυτή είναι η Θράκη. Αποτελεί μία γεωγραφική ενότητα, που ήταν τελείως ελληνική: φυλετικώς, εθνολογικώς, πολιτιστικώς και έτσι έπρεπε να παραμείνει.

Η σημερινή πολιτική διαίρεσις της Θράκης μεταξύ Τουρκίας, Βουλγαρίας και Ελλάδος είναι συνέπεια δυσμενών για την Ελλάδα εξελίξεων κατά την διάρκεια του 19ου και 20ου αιώνας που οφείλονται εις το ότι:

α. Βρισκότανε σε ελάχιστη απόσταση από την πρωτεύουσα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, εύκολη λεία των στρατιωτικών της δυνάμεων.

β. Είχε επαφή με τα νευραλγικά στενά, που ήθελε να ελέγχει έμμεσα η Μεγάλη Βρατανία για να μην περιέλθουν υπό τον έλεγχο της Ρωσσίας και αποκτήσει διέξοδο στην Μεσόγειο.

γ. Είχε εκτεταμένα σύνορα με την Βουλγαρία, τις αξιώσεις της οποίας υποκινούσε και υπεστήριζε αναφανδόν η Ρωσσία γιατί, κατά την Πανσλαβιστική θεωρία, η Βουλγαρία εθεωρείτο η μικρή σλαβική αδελφή της στα Βαλκάνια. Κάθε επέκτασις της Βουλγαρίας, βάσει των απόψεων αυτών, εξελαμβάνετο στην Πετρούπολη σαν ίδιο κέρδος που εξυπηρετούσε τα σχέδιά της.

δ. Απείχε πάνω από 300 χιλιόμετρα από τα σύνορα της μικρής, φυτοζώουσης, χωρίς πνοή Ελλάδος, που δεν μπορούσε να επέμβει λόγω αδυναμίας και αποστάσεως.

Με την σημερινή πολιτική διαίρεση, που είναι συνέπεια των παραπάνω παραγόντων: Η Βουλγαρία κατέχει την Βόρειο Θράκη ή Ανατολική Ρωμυλία με έκταση 35.900 τετραγ. χλμ. Η Τουρκία κατέχει την Ανατολική Θράκη με 34.615 τετραγ. χιλιόμετρα, και Η Ελλάς την Δυτική Θράκη με 8.580 τετραγ. χιλιόμετρα.

Δηλαδή στην Ελλάδα απέμεινε κάτι λιγώτερο του ενός εννάτου από την όλη έκταση των 79.000 περίπου τετραγωνικών χιλιομέτρων της εκτάσεως της Θράκης.

2. Το Θρακικό Έθνος

Δεν υπάρχουν ιστορικές αποδείξεις, ούτε και θα ήταν άλλωστε αυτό δυνατόν, σχετικώς με την εγκατάσταση των Θρακικών φυλών στην περιοχή της Θράκης. Η επικρατέστερη άποψις είναι ότι εγκαταστάσις αυτή έγινε στα τέλη της 3ης και τις αρχές της 2ας χιλιετηρίδος προ Χριστού. Ήταν δηλαδή πρακτικά ταυτόχρονη και παράλληλη με την καθοδο των άλλων δύο συγγενών Ινδοευρωπαϊκών λαών των Ελλήνων (Αχαιών) και των Ιλλυριών.

Οι τρεις αυτές φυλές Ιλλυριόι - Έλληνες - Θράκες ήταν συγγενείς. Ιδιαίτερα οι δύο τελευταίες ήταν στενά συγγενείς, χωρίς όμως να ταυτίζονται. Αποτελούσαν δύο κλάδους του αυτού βραχίονος της Ινδοευρωπαϊκής ομοφυλίας. Αυτή είναι η αιτία που οι αρχαίοι Έλληνες και οι αρχαίοι Θράκες είχαν πολλές ομοιότητες, πολλά παραπλήσια γνωρίσματα. Κάθε μία όμως είχε και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τα οποία εξελίχθηκαν κάτω από την επίδραση εξωτερικών παραγόντων, όπως: το κλίμα, η γεωγραφική θέσις, ο οριζόντιος και κάθετος διαμελισμός της περιοχής ή γειτονία με άλλους λαούς και οι επιδράσεις που

δέχθηκαν από αυτούς. Οι παράγοντες αυτοί διεμόρφωσαν τελικά τον χαρακτήρα, τα ήθη, έθιμα και τον πολιτισμό κάθε φυλής.

Στις περιοχές που εγκαταστάθηκαν οι Αχαιοί, οι Θράκες και οι Ιλλυριοί κατοικούσαν προηγουμένως οι Πελασγοί, φυλή για την οποία δεν υπάρχουν ιστορικά στοιχεία, αλλά αρκετές αναφορές αρχαίων συγγραφέων. Οι Πελασγοί κατοικούσαν στην Δυτική Μικρά Ασία, στην Βαλκανική και όπως πολλοί υποστηρίζουν και στην Νότιο Ιταλία. Πελασγικά μνημεία, οχυρωμένοι τόποι σώζονται σε πολλά μέρη των περιοχών αυτών σαν κυκλώπεια τείχη. Στον Ελλαδικό χώρο βρέθηκαν και πλάκες με επιγραφές στην Πελασγική γραμμένες βουστρουφηδόν με αρχαιοελληνικό αλφάβητο στην Λήμνο και την Πραισσό της Κρήτης. Οι πλάκες αυτές που τοποθετούνται στους 6ο-7ο αιώνα π.Χ. αποδεικνύουν ότι υπήρχαν έως τότε νησίδες με πελασγικό πληθυσμό που λόγω της απομονώσεώς των δεν είχαν απορροφηθεί ή αφομοιωθεί. Ο ερευνητής Θωμόπουλος πριν έναν αιώνα ισχυρίσθηκε ότι τις ερμήνευσε σωστά με την χρήση της αλβανικής, η οποία είναι η εγγυτέρα προς την πελασγική ζώσα γλώσσα, η ερμηνεία του φαίνεται αληθοφανής.

Από την αφομοίωση των Πελασγών από τους κατακτητές διαμορφώθηκαν τελικά το Ελληνικό και το Θρακικό Έθνος με τις πολλές φυλές του καθενός.

Το γεγονός ότι στην ελληνική γλώσσα διασώθηκαν πολλές Πελασγικές λέξεις και ρίζες, ιδίως δε τοπωνύμια (Λάρισα, Υμητός, Περισσός, Ιλισσός) αποδεικνύει ότι οι παλαιοί κάτοικοι δεν εξοντώθηκαν αλλά επέζησαν από την κατάκτηση και άφησαν τα ίχνη της υπάρξεώς τους στην γλώσσα.

Οι κύριες ομοιότητες των Ελλήνων και Θρακών αφορούν στην θρησκεία και τον τρόπο λατρείας, που προδίδουν κοινή καταγωγή.

Οι κύριες διαφορές τους ήταν στα ήθη και έθιμα, που στους Θράκες παρέμειναν περισσότερο τραχεία και λιγώτερο εξελυγμένα. Η θρακική γλώσσα διέφερε από τις ελληνικές διαλέκτους (αιολική, ιωνική, δωρική) αλλά είχε συγγένεια με την ελληνική, που οφειλότανε στη συγγένεια των δύο λαών.

3. Η Θρακική γλώσσα

Για την θρακική γλώσσα γνωρίζουμε λίγα πράγματα γενικά. Ήταν ιδιοευρωπαϊκή συγγενής προς την Ιλλυρική και την Ελληνική με την οποία είχαν πολλές κοινές ρίζες. Η γλωσσική αυτή συγγένεια οφειλότανε στην φυλετική συγγένεια των δύο λαών. Στον τρωϊκό πόλεμο, που ήταν μία μεγάλη αναμέτρησης των Αχαιών με τους Θράκες, φαίνεται ότι οι δύο αντίπαλοι συεννοούντο χωρίς την ανάγκη διερμηνέως, γιατί ο Όμηρος, που αναφέρει και τις

παραμικρές λεπτομέρειες εμφανίζει τους εκπροσώπους των δύο πλευρών να συνομιλούν απ'ευθείας χωρίς ενδιάμεσο που να μεταφράζει και να γίνονται κατανοητοί.

Η ελληνική γλώσσα πάντως και όλες οι διάλεκτοί της (Ιωνική, Αιολική, Δωρική, Μακεδονική) διαφέρουν βασικά από την θρακική γλώσσα κατά το ότι ανήκουν στην γλωσσική ομάδα Centum των Ινδοευρωπαϊκών γλωσσών, οι οποίες μετέτρεψαν τα αρχικά σ και F σε δασεία, δεν πρόφεραν τον Ινδοευρωπαϊκό υ, μετέτρεψαν το τελικό μ σε ν και παρέλειπαν τα τελικά σύμφωνα των λέξεων εκτός από τα ν, ρ και ζ.

Η θρακική γλώσσα, όπως και η Ιλυρική ανήκουν στην ομάδα Satem των Ινδοευρωπαϊκών γλωσσών. Με την πάροδο του χρόνου οι διαφορές των δύο γλωσσών μεγάλωσαν. Η ελληνική γλώσσα, με την πληθώρα των συγγραφέων, ποιητών, ρητόρων, φιλοσόφων, εξελίχθηκε σε ένα τέλειο γλωσσικό όργανο εκφράσεως, ενώ η θρακική παρέμεινε τραχειά, άτεχνη, ανεπεξέργαστη στους τύπους και την μορφή της.

Δεν υπήρχε θρακικό αλφάβητο. Οι ελάχιστες επιγραφές που βρέθηκαν στην θρακική γλώσσα ήταν γραμμένες με το ελληνικό αλφάβητο. Δεν σώζονται παρά ελάχιστες θρακικές λέξεις: Ονόματα βασιλέων: Τήρης, Σιτάλκας, Ζευθής, Κότυς, Κετρίπορις, Ροιμητάλκις, Ευρύζελμις, ονόματα προσώπων: Εβρούλις, Αβρούζελμις, Αυλουζένης, Διζάλτεμις, ονόματα φυλών: Αγριανες, Δίοι, Βεσσοί ή Βησσοί, Οδρυσσαι, Κίκκονες, Σαππαιοί, Μυσοί, Τριβαλλοί, Σάρδας, κ.λπ., ονόματα πόλεων που θα αναφέρουμε εν συνεχεία, και τοπωνύμια: Αισύμη, Βιζίτη, Εργίνης, Στρυμών, Αίνος, Υψάλα, κ.λπ.. Βέβαια όλα αυτά είναι εξελληνισμένα και δεν γνωρίζουμε κατά τί διαφέρει η αρχική θρακική τους ονομασία από αυτήν που επικράτησε μεταγενέστερα.

Λίγες λέξεις θρακικές διεσώθηκαν αυτούσιες, όπως: Αγουρος αντίστοιχη του αρχαιοελληνικού κούρος, από την οποία προέρχεται το αγόρι, ζαλμός που σημαίνει δора, κολαβρισμός που σημαίνει ένοπλος χορός, πάρα, που σημαίνει διάβασις, ή αρχαιοελληνική πόρος, πέλιτη: η ελαφρά ασπίς, από την οποίαν παρήχθη ο πελταστής, πιτύη: θησαυρός και σκάρκη: νόμισμα.

Γνωρίζουμε πολλές καταλήξεις θρακικών ονομάτων πόλεων και οικισμών, όπως: βρία που σημαίνει πόλις. Ο Στράβων γράφει (Z 319), της δε πόλεως βρία καλουμένης Θρακιστίας. Έτσι έχουμε Σηλυβρία, Μεσημβρία, Πολωομβρία που σημαίνουν πόλις του Σήλνος, του Μένα, του Πόλτυος, αντίστοιχα.

δαμα όπως Δυσχουδάμα, που ήταν επίσης καταλήξεις κωμοπόλεων (Δορίσκος, Βορμίσκος, Δραβίσκος).

ήσκος ή ισκος που ήταν επίσης καταλήξεις κωμοπόλεων (Δορίσκος, Βορμίσκος, Δραβίσκος).

ιζα, διζα, ζος, διζος ήταν καταλήξεις οικισμών όπως Ταρπόδιζος, Βουρτουδιζός, Ουστουδιζός, Ουδηξός, ή Οδησσός που ήταν το αρχαίο όνομα της Βάρνας.

Πάρα που είχαν κατάληξη τοπωνύμια σε διαβάσεις ποταμών όπως Βησσαπάρα και Δρουζιπάρα που σήμαιναν διάβαση των Βήσων και των Οδρυσσών αντιστοίχως.

4. Η θρησκεία των Θρακών

Η θρησκεία των Θρακών ήταν η αυτή με την θρησκεία των Ελλήνων στην αρχαιότητα. Η κοινή θρησκεία των αρχαίων λαών αποτελεί ένα από τα βασικά γνωρίσματα της κοινής καταγωγής τους μαζί με τα ανθρωπολογικά χαρακτηριστικά και την γλώσσα.

Οι Θράκες και οι Έλληνες είχαν τους ίδιους θεούς: το δωδεκάθεο του Ολύμπου και τον ίδιο τρόπο λατρείας τις θυσίες και τις χοές σε ναούς και σε βωμούς.

Φαίνεται ότι οι Θράκες έδωσαν στους Έλληνες την θρησκεία, που μερικοί υποστηρίζουν ότι παράγεται από την λέξη Θράκη. Η Θράκη πάντα θεωρήθηκε από του Έλληνες η κατ'εξοχήν ιερά χώρα, η χώρα του φωτός, η αληθινή πατρίδα των Μουσών, άλλωστε η πατρίδα των Μουσών, η Πιερία ήταν θρακική κατά τους ομηρικούς χρόνους.

Οι αρχαίοι συγγραφείς και ιστορικοί, συμφωνούν ότι η θρησκεία και η μουσική είχαν δοθεί στους Έλληνες από τους Θράκες.

Θράκες λειτουργοί πρωτοστατούσαν στην λατρεία στον μείζονα ελληνικό χώρο.

Στην Τροία υπήρχαν ιέρειες στους ναούς από την Θράκη, όπως γράφει ο Όμηρος.

Στους Δελφούς οι φρουροί της θείας διδασκαλίας ήταν οι Θρακίδες.

Στην Ελευσίνα οι κύριοι διοργανωτές των Ελευσινίων μυστηρίων ήταν το θρακικό γένος των Ευμολπιδών.

Στο Αμφικτυονικό συνέδριο φρουρά ήταν μεμυημένοι Θράκες πολεμιστές.

Όλα τα μυστήρια; Ελευσίνα, Ορφικά, Καβείρια, που αποτελούσαν την πνευματική μυστηριακή εξέλιξη της θρησκείας των αρχαίων Ελλήνων είχαν θρακική προέλευση.

Στην αρχαία Ελλάδα κάθε πόλις τιμούσε ιδιαίτερα έναν ή περισσότερους θεούς από το δωδεκάθεο, εκείνους που ταίριαζαν περισσότερο με την ιδιοσυγκρασία των κατοίκων, ή που είχε με κάποιο μύθο, ιδιαίτερη σχέση με την συγκεκριμένη πόλη. Έτσι:

Ο Δίας τιμώτανε ιδιαίτερα στην Ηπειρο, την Αίγινα, την Ολυμπία και την Ρόδο.

Η Ηρα στο Αργος, και στην Σάμο.

Η Αρτεμις στην Εφεσσο.

Η Αθηνά στην Αθήνα.

Ο Απόλλων στους Δελφούς, την Δήλο και την Τροία.

Οι Θράκες τιμούσαν ιδιαίτερα τον Δία, τον Άρη, τον Απόλλωνα, την Άρτεμη και τον Διόνυσο.

Στον Δία ανήγειραν ναούς και βωμούς στις κορυφές της Ροδόπης και του Αίμου.

Τον Άρη και την Άρτεμη τιμούσαν ιδιαίτερα γιατί ήταν λαός πολεμικός και κυνηγοί. Ο Ευρυπίδης λέει ότι η Θράκη ήταν Άρεως κατοικητήριο.

Ο Διόνυσος ήταν επίσης πολύ αγαπητός στους Θράκες σαν θεός του κρασιού γιατί καταναλίσκανε κρασί σε μεγάλες ποσότητες και μάλιστα "άκρατον οίνον" ίσως λόγω κλίματος. Στην κορυφή της Ροδόπης υπήρχε μαντείο του Διονύσου. Στα Αβδηρά είχε ανεγερθεί μεγάλος ναός του και γίνονταν προς τιμήν του αγώνες: τα Διονύσια.

Τέλος οι Θράκες αγαπούσαν ιδιαίτερα τον Απόλλωνα που ήταν θεός της μουσικής στην οποία διακρίθηκαν από όλους τους Έλληνες περισσότερο οι Θράκες. Όταν οι δύο αδελφοί λαοί οι Αχαιοί και οι Θράκες συγκρούσθηκαν στην Τροία, οι κοινοί θεοί βρέθηκαν σε δύσκολη θέση ποιόν από τους δύο να υποστηρίξουν. Έτσι σχεδόν οι μισοί όπως ο Άρης, ο Απόλλων, η Άρτεμις και η Αφροδίτη υποστήριξαν τους Θραϊκής καταγωγής Τρώες. Η Ήρα και η Αθηνά υπεστήριζαν τους Αχαιούς, ενώ ο Δίας σαν βασιλεύς των θεών έμεινε ουδέτερος.

Με την πάροδο του χρόνου εμφανίσθηκαν στην Θράκη και άλλοι θεοί πέραν του δωδεκαθέου του Ολύμπου. Οι θεοί αυτοί ήταν φρυγικής προελεύσεως. Τέτοιοι θεοί ήταν ο Σαβάζιος που ήταν το φρυγικό αντίτυπο του Διονύσου, η Βενδίσ, η φρυγική θεά που ταυτίσθηκε αργότερα με την Άρτεμη και ο Ζάμολξις.

Εκτός από τους θεούς του Ολύμπου και τους φρυγικούς θεούς στην Θράκη λατρευόνταν ακόμη και δύο τοπικοί θεοί. Αυτοί ήταν:

Ο Θραξ ήρωας, που παριστάνετο έφιππος να τρέχει προς τα δεξιά και να κτυπά με δόρυ ένα φανταστικό θηρίο. Εθεωρείτο προστάτης της Θράκης γενικά και ιδιαίτερα της οικογενείας γιατί του απεδίδοντο θεραπευτικές ιδιότητες εφ'όσον είχε και την ιδιότητα του γιατρού. Ήταν ο αγαπημένος θεός-προστάτης της Θράκης, και το αρχέτυπο των στρατιωτικών αγίων του Χριστιανισμού, του Αγίου Δημητρίου και Αγίου Γεωργίου, οι οποίοι και τον εξετόπισαν από την ιδιαίτερη θέση που είχε στις καρδιές των Θρακών.

Ο ποταμός Έβρος επίσης λατρευότανε σαν μεγάλος θεός. Στην Ελλάδα γενικά, οι ποταμοί θεωρούνταν μικρές θεότητες και τους ανθρωποποιούσαν αποδίδοντάς τους τιμή, λατρεία και ανθρώπινα πάθη. Αυτό συνέβαινε με τον Πηνειό της Πελοποννήσου, τον Αλφειό

που διέσιζε το Ιόνιο για να συναντήσει στις Συρακούσες την αγαπημένη του νύμφη Αρέθουσα (ακόλουθο της Αρτέμιδος), που είχε γίνει πηγή στην Ορτυγία, τον Ασωπό, τον πατέρα της Αίγινας, τον Αχελώο, τον Πηνειό, κ.λπ. Ο Εβρος όμως στη Θράκη εθεωρείτο μεγάλος θεός, ίσως λόγω των ευεργεσιών του προς την Θράκη.

Βρέθηκε αναθηματική στήλη στην Κορνοφωλιά Εβρου με επιγραφή Κυρίω Εβρω. Η λέξις Κύριος είχε την έννοια του μεγάλου θεού και εμφανίζεται ως Κυρίω Διί, Κυρία Ηρα.

5. Τα μυστήρια στην αρχαιότητα και η θρακική προέλευσίς τους

α. Τα μυστήρια έπαιζαν έναν πολύ σημαντικό ρόλο στην θρησκευτική ζωή των αρχαίων Ελλήνων. Αποτελούσαν ανωτέρας τάξεως θρησκευτικές εκδηλώσεις με πνευματικό περιεχόμενο, είχαν δε όλα, κατά την κλασσική περίοδο, θρακική προέλευση.

Μυστήρια λέγονται οι μυστικές τελετές και λατρείες και οι αποκρυφες ιεροτελεστίες, που αποσκοπούσαν στην σωτηρία των ψυχών, την ευτυχία και την επικοινωνία με το θείον. Η δημιουργία των μυστηρίων και η μεγάλη διάδοσίς τους στην αρχαιότητα οφείλετο στα υπαρξιακά προβλήματα του ανθρώπου, στην αγωνία του για τον θάνατο και στην προσπάθειά του να δώσει μία ικανοποιητική απάντηση στο ερώτημα της μετά θάνατον ζωής και της αθανασίας της ψυχής.

Όλα τα μυστήρια ήταν συνδεδεμένα με κάποιον Μύθο ή ιερή ιστορία ωρισμένων θεοτήτων, οι περιπέτειες των οποίων ανεπαρίσταντο δραματικώς στις θρησκευτικές τελετές.

Ο κύριος άξων του μύθου έχει σχέση με την εναλλαγή του φωτός και του σκότους, και ιδίως με την εναλλαγή εποχών άνοιξη-καλοκαίρι και φθινόπωρο-χειμώνας. Το φως συμβόλιζε τις δυνάμεις του καλού και αγαθού που πολεμούσαν το σκότος τις δυνάμεις του κακού. Το φθινόπωρο και ο χειμώνας που φέρνουν τον θάνατο της φύσης και η άνοιξη-καλοκαίρι που φέρνουν την αναγέννηση της φύσης συμβολίζουν το μυστήριο του θανάτου και της αθανασίας της ψυχής.

Μύσις - Μύσαι: Το βαθύτερο νόημα των μυστηρίων, το πρόβλημα της ζωής, του θανάτου και της αθανασίας της ψυχής δυσκολεύεται να κατανοήσει και σύγχρονος μορφωμένος άνθρωπος. Ήταν δε αδύνατον να συλλάβει ο νους των αρχαίων. Αυτός είναι ο λόγος που στα μυστήρια ελάμβανε μέρος ένας περιορισμένος αριθμός ατόμων, που προηγουμένως είχαν μνηθεί σ'αυτά: οι μύστες, που είχαν υποχρέωση να μην αποκαλύπτουν τα δρώμενα και τα νοούμενα. Στα μυστήρια δεν δέχονταν ξένους, έξω από τον κύκλο των μυστών.

Για να μνηθεί κανείς έπρεπε: α) Να παρακολουθήσει την σχετική διδασκαλία. β) να διδαχθεί τα αφορώντα το μυστήριο και τον μύθο, γ) να ορκισθεί ότι δεν θα αποκαλύψει τα μυστικά, δ) να εκπληρώσει ωρισμένους τύπους, όπως λουτρό καθαρισμού και κατανάλωση ωρισμένων τροφών, και ε) να υποστεί κάποια δοκιμασία που ήταν διάφορος σε κάθε μυστήριο.

Σκοπός των μυστηρίων ήταν η εξασφάλισης στους μύστες της ευτυχίας στη γη και της μακαριότητας της αθανάτου ψυχής στην μελλοντική ζωή. Το αποτέλεσμα αυτό εξασφαλιζόταν με την ένωση με το θείον μέσω του μυστηρίου και της ιερουργίας.

Στοιχεία κάθε μυστηρίου ήταν δύο: Τα αισθητά και τα υπεραισθητά. Αισθητά ήταν αυτά που υποπίπτουν στις αισθήσεις: τα δρώμενα και τα λεγόμενα. Δηλαδή, η τελευταία του μυστηρίου, οι ύμνοι και οι πράξεις. Υπεραισθητά είναι η συμμετοχή του μύστου στο μυστηριακό νόημα του μυστηρίου που εκδηλώνεται με την κοινωνία του μύστου με το θείον μέσω της φαντασίας και της εκστάσεως, αυτή ήταν ο σκοπός του μυστηρίου.

Τα κυριώτερα μυστήρια στην αρχαία Ελλάδα ήταν τα Ελευσίνια, τα Καβείρια και τα Ορφικά. Στους ελληνιστικούς χρόνους και επί Ρωμαϊοκρατίας εισήχθησαν στον ελληνικό χώρο μυστήρια ανατολικής προελεύσεως του Οσίρι, της Ισιδος και της Κυβέλης, που ποτέ δεν πήραν την έκταση που είχαν τα τρία πρώτα. Επί Ρωμαϊοκρατίας μεγάλη διάδοση στους στρατιωτικούς ιδίως είχε η λατρεία του Μίθρα και τα Μιθραϊκά μυστήρια, που επεκράτησαν επί πολλούς αιώνες.

Τα μυστήρια όπως και όλες οι ειδωλολατρικές εκδηλώσεις απηγορεύθησαν επί Θεοδοσίου (379-395), μόνο τα μιθραϊκά επιβίωσαν άλλους 3 περίπου αιώνες κρυφά, μεταξύ των στρατιωτικών. Οι τελευταίοι οπαδοί του Μίθρα, οι Μαρδαΐτες είχαν εγκατασταθεί από τον Κωνσταντίνο Δ Πωγωνάτο (668-685) στον Λίβανο σαν αντιπερισπασμός στα μετόπισθεν των Αράβων. Ο γιος του Ιουστινιανός Β (685-695) τους ανέκάλεσε και τους διεσκόρπισε σ'ολόκληρο τον χώρο του Βυζαντίου για να διαλυθούν. Ετσι διαλύθηκαν οι Μαρδαΐτες, που ήταν κατάλοιπο ειδωλολατρίας απαράδεκτο για το θεακρατικό κράτος, χάθηκαν όμως για το Βυζάντιο πολλές χιλιάδες πολυτίμων σκληρών πολεμιστών.

β. Τα Ελευσίνια Μυστήρια αποτελούσαν μέρος της επίσημης λατρείας των Αθηνών, μετά την υποταγή της Ελευσίνιας κατά τον 7ο αιώνα π.Χ.. Σ'αυτά ελάμβαναν μέρος ελεύθεροι Αθηναίοι πολίτες, άνδρες και μεμυημένοι, όχι δε οι γυναίκες και οι δούλοι. Την Ανοιξη ελάμβαναν χώραν τα μικρά και το φθινόπωρο τα μεγάλα μυστήρια. Στα μικρά μυστήρια γίνονταν καθαρμοί σαν απαραίτητος προμύησις.

Τα μεγάλα μυστήρια ελάμβαναν χώραν στην Ελευσίνα. Οι τελετές διαρκούσαν 20 ημέρες. Την 19η ημέρα οι μύστες στεφανωμένοι με μύρτα κατευθύνονταν στην Ελευσίνα από την Ιερά Οδό.

Στην ιερά τελετή της Ελευσίνας ήταν επί κεφαλής ο Ιεροφάντης, που ανήκε στο γένος των Ευμολπιδών και είχε βοηθούς τον Δαδούχο και τον Κήρυκα, που κατήγετο από το αττικό γένος των Κηρύκων.

Μυθικός ιδρυτής, ή αναμορφωτής των Ελευσινίων μυστηρίων, θεωρείται ο Εύμολπος γενάρχης του ιερατικού γένους των Ευμολπιδών. Το όνομά του ετυμολογείται από το ευ-μέλπειν. Κατά την Μυθολογία ο Εύμολπος ήταν Θραξ βασιλεύς, που ήλθε στην Ελευσίνα και βασίλευσε εκεί. Ήταν μαθητής του Ορφέως και συνέθεσε τις τελετές της Δήμητρας, του Διονύσου και τα Βακχικά έπη, θεωρείται δε γιος του Ποσειδώνος, και ότι σ' αυτόν η Δήμητρα απεκάλυψε την έννοια των μυστηρίων. Οι Ευμολπίδες επί 10 αιώνες είχαν με κληρονομικό δικαίωμα τα ανώτατα αξιώματα και τα δευτερεύοντα λειτουργήματα στα Ελευσίνια μυστήρια. Εμελπαν μυστηριακά άσματα στις μυσταγωγίες, εφόρευαν στην φρούρηση του θησαυροφυλακίου, προϊσταντο στις μησεις, περιφρουρούσαν για να μην εισχωρήσουν βάρβαροι και ήταν θεματοφύλακες των γραπτών διατάξεων και των αγράφων νόμων.

Θέμα των Ελευσινίων Μυστηρίων ήταν ο Μύθος της Περσεφόνης και οι περιπέτειες της μητέρας της Δήμητρας.

Η αρπαγή της Περσεφόνης από τον Πλούτωνα και η παραμονή της επί έξι μήνες στον κάτω κόσμο σύμφωνα με την απόφαση του Δία συμβόλιζε τον θάνατο της φύσης τον χειμώνα και κατ'επέκτασιν τον θάνατο των ανθρώπων. Η επιστροφή της Περσεφόνης στην μητέρα της Δήμητρα στη γη την άνοιξη συμβόλιζε την αναγέννηση της φύσης και κατ'επέκτασιν την επιβίωση της ψυχής.

Στην τελετή των Ελευσινίων ελάμβαναν χώραν τα δεικνύμενα, τα δρώμενα και τα λεγόμενα. Δεν γνωρίζουμε λεπτομέρειες εφ'όσον πέπλος μυστηρίου κάλυπτε τα μυστήρια. Από πολλές όμως αναφορές προκύπτει ότι:

Τα δεικνύμενα ήταν διάφορα ιερά σκεύη. Τα δρώμενα ήταν δραματική αναπαράσταση των περιπετειών της Δήμητρας και της Περσεφόνης με συνοδεία μουσικής, ύμνων και χορού.

Τα λεγόμενα ήταν αναγνώσματα από ιερά κείμενα και αρχαίες εντολές.

Στους δέκα αιώνες της ζωής τους τα Ελευσίνια μυστήρια παρέμειναν Αθηναϊκά, είχαν όμως την επίδραση των Θρακών εμπνευστών και αρχικών λειτουργών τους.

γ. Τα Καβείρια Μυστήρια είχαν κοιτίδα την Σαμοθράκη, από όπου διαδόθηκαν στην υπόλοιπη Ελλάδα: Την Λήμνο, την Θάσο, Ιμβρο, Τένεδο, Λέσβο, Πέργαμο, Ρόδο και Πάρο. Τον 6ο αιώνα π.χ. διαδόθηκαν και στην Βοιωτία, όπου ιδρύθηκε το Καβείριο Ιερό. Εζησαν έτσι πανελλήνια.

Τα Καβείρια μυστήρια γίνονταν προς τιμήν των Καβείριων, που ήταν αρχαίες θεότητες Πελασγικής προελεύσεως. Οι Έλληνες τους εξελλήνισαν και τους θεωρούσαν παιδιά του Ηφαίστου και της Περσεφόνης. Η λατρεία τους ήταν συνδεδεμένη με τις ανεξήγητες μυστηριώδεις δυνάμεις της γης, που φέρνουν το καλό (γονιμότητα, ανθοφορία, καρποφορία) και το κακό (φυλλοροή, καταστροφές, σεισμοί).

Διάφορες ερμηνείες δίδονται για τους Καβείρους. Η ορθότερη φαίνεται ότι προκύπτει από την Αλβανική, στην οποία Καβ σημαίνει θάπτω έχοντας ίδια σχεδόν ρίζα (Καβ-θάπ). Δηλαδή Κάβειροι σημαίνουν τις χθόνιες, θαμμένες, μυστηριώδεις για τους ανθρώπους, δυνάμεις της φύσεως, καλές και κακές. Τους Καβείρους αποκαλούσαν Μεγάλους θεούς, Ισχυρούς θεούς και τους έδιναν διάφορα ονόματα, όπως Αξιόχερσος, Αξιόχερσα, Αξίερος με τα οποία υποδηλώνονταν ο Ερμής, η Δήμητρα, η Ρέα, η Γαία, κ.λπ..

Στα μυστήρια αυτά γίνονταν δεκτοί οι μνημένοι άσχετα με το φύλον, την φυλή, την τάξη της. Μετείχαν άνδρες και γυναίκες, ελεύθεροι και δούλοι, γηγενείς και αλλόφυλοι. Προϋποθέσεις της συμμετοχής ήταν η μύηση και η εξομολόγηση που τελούσε ειδικός ιερέας ο Κόης. Ο μούμενος μετά την διδασκαλία καθότανε σε θρόνο και υφίστατο δοκιμασία φορούσε πορφυρή ζώνη και στεφάνι από κλωνάρι ελιάς. Μύστες των Καβειρίων θεωρούνται οι μυθικοί ήρωες Ορφεύς, Ιάσων, Ηρακλής, ο Αγαμέμνων, η Ολυμπιάς, οι Μακεδόνες βασιλείς Φίλιππος Β, Περσεύς, Πτολεμαίος Β, ο Πτολεμαίος ΣΤ και άλλοι. Με τον χρόνο η λατρεία των Καβειρίων εξελίχθη σε οργιώδη και ελάμβανε χώρα κυρίως σε σπήλαια. Η Σαμοθράκη η γενέτειρα των Καβειρίων εθεωρείτο ιερά και απαραβίαστο άσυλο.

δ. Τα Ορφικά Μυστήρια, ήταν όπως και τα Καβείρια καθαρώς θρακικά που διαδόθηκαν αργότερα σ'ολόκληρη την Ελλάδα. Βάσις των ορφικών μυστηρίων ήταν η Ορφική θεολογία, που περιείχετο στην διδασκαλία και τα αποφθέγματα του Ορφέως.

Ο Ορφεύς κατά την μυθολογία ήταν γιος του βασιλέως των Βιστώνων ή Οδρυσσών Θρακών Οιάγρου και κάποιας μούσας. Επικρατέστερη μητέρα του αναφέρεται η Καλλιόπη (επικής ποιήσεως). Άλλοι συγγραφείς τον φέρουν γιο της Πολύμνιας (λυρικής ποιήσεως) ή της Κλειούς (ιστορίας). Εθεωρείτο δεξιοτέχνης μουσικός, που εφεύρε ή βελτίωσε την κιθάρα.

Τα Ορφικά Μυστήρια κατ'αντίθεσιν προς τα Ελευσινία δεν συνεδέοντο με ένα ωρισμένο κέντρο λατρείας. Τα τελούσαν περιπλανώμενοι Ορφεοτελεσταί σε ιερούς χώρους. Αυτοί υπέσχοντο άφεσιν αμαρτιών και εξασφάλιζον μακαρίου ζωής μετά θάνατον, και ίδρυσαν κοινότητες που τις αποτελούσαν οι μύστες. Επιτρεπότανε η είσοδος στα μυστήρια μόνον εις τους μύστες. Απαγορευότανε δε τουναντίον εις τους αμήτους και τους βεβήλους. Η μύσις ήταν απαραίτητη στα Ορφικά.

Η ορφική διδασκαλία και ηθική στηρίζεται στον μύθο του Διονύσου Ζαγρέα, που διαμελίσθηκε και καταβροχθίσθηκε από τους Τιτάνες. Ο Ζευς κατεκεραύνωσε τους τιτάνες και από την κοινή στάχτη τιτάνων Διονύσου έπλασε τους ανθρώπους. Οι άνθρωποι λοιπόν ήταν διφυείς. Είχαν σώμα τιτανικό, δηλαδή υλικό και φθαρτό και ψυχή θεία, αθάνατη. Επιδιώξις του Ορφισμού ήταν η απαλλαγή του ανθρώπου από το κατώτερο τιτανικό στοιχείο και η ενίσχυσις του θείου, του ουράνιου στοιχείου. Γι'αυτό ο άνθρωπος έπρεπε να ζη μια ζωή ανώτερη, πνευματική, ηθική και ανεπίληπτη. Έτσι θα απαλλαγεί από τα γήινα δεσμά του και μετά θάνατον η ψυχή θα γυρίσει στην ουράνιο πατρίδα.

Επίσης εδέχετο την μετεμψύχωση. Οτι δηλαδή η ανθρώπινη ψυχή κλείεται πολλές φορές σε γήινα σώματα ανθρώπινα ή ζωϊκά για να τιμωρηθεί για τις αμαρτίες που έκανε κατά την διάρκεια της ζωής του, με μια σειρά μετεμψυχώσεων, ώσπου να εξαγνισθεί.

Οι ορφικοί ονομάζονταν καθαροί λόγω της αμέμπτου ζωής που ώφειλαν να ζουν, η διδασκαλία τους δε περιγράφει την αμοιβή για την καθαρή ζωή των μακάριων, η αιώνιος ψυχή των οποίων θα ζούσε μακάρια στα Ηλύσσια Πεδία του Άδη, απηλλαγμένη ποινών και μετεμψυχώσεων.

Ο Ορφισμός διαμορφώθηκε τελικά τον 6ο αιώνα π.Χ, απετέλεσε μια πνευματική διδασκαλία, πολύ ανώτερη αυτής του δωδεκαθέου και ήταν μίγμα Ελληνικών και Θρακικών παραδόσεων, που είχε όμως υποστεί ξένες, ιδίως ανατολικές επιδράσεις.

Το βαθύ θρησκευτικό περιεχόμενο της Ορφικής διδασκαλίας έμεινε μυστικό. Άσκησε όμως μεγάλη επίδραση σε πνευματικούς ανθρώπους ποιητές και φιλοσόφους της αρχαιότητας όπως ο Πίνδαρος, ο Εμπεδοκλής, ο Πλάτων, ο Πυθαγόρας που από τα ορφικά παρέλαβε την ακρεοφαγία και τα διέδωσε στην Μεγάλη Ελλάδα.

Οι μύστες στις πύλες του Άδου έπρεπε να κάνουν χρήση του τύπου που πιστοποιούσε ότι ήταν καθαροί "Είμαι γιος της γης και του ενάστρου ουρανού". Πολλές φορές έβαζαν τον νεκρό στον τάφο με τον τύπο. Η Ορφική διδασκαλία ήταν πνευματική θρησκεία και θεωρείται πρόδρομος του Χριστιανισμού. Γι'αυτό η μορφή του Ορφέως εμφανίζεται στην παλαιοχριστιανική τέχνη σαν παγανιστική απεικόνιση του Χριστού σε

κατακόμβες ή σαρκοφάγους. Κατά την μυθολογία ο Ορφεύς έπεσε θύμα των πεποιθήσεών του, γιατί διεμελίσθη από τις μαινάδες επειδή δεν ενέδωσε στις απαιτήσεις τους, πιστός στις αρχές του της ηθικής και της αγνότητας.

6. Ηθη και Έθιμα των Αρχαίων Θρακών

Στην διαμόρφωση των ηθών και εθίμων ενός λαού εκτός από την μακροχρόνιο παράδοση επιδρούν πολλοί άλλοι παράγοντες από το περιβάλλον όπως το κλίμα, η γειτονία και οι σχέσεις με άλλους λαούς, ο οριζόντιος και κάθετος διαμελισμός της περιοχής όπου είναι εγκατεστημένος και οι επιδράσεις άλλων λαών, ή οι επιμιξίες με αυτούς.

Οι πάρα πάνω παράγοντες επέδρασαν στην διαμόρφωση των ηθών και των εθίμων των Ελλήνων και των Θρακών, τα διεμόρφωσαν τελικά, αλλά και τους διαφοροποίησαν σε αρκετά σημεία.

Οι Αχαιοί εγκαταστάθηκαν στο νότιο τμήμα της Βαλκανικής, που είχε ήπιο κλίμα, καθαρό ουρανό, άμεση επαφή με την θάλασσα και πολυσχιδή διαμελισμό. Έτσι είχαν την δυνατότητα επαφής και ανταλλαγών εμπορικών και πολιτιστικών με άλλους λαούς όπως οι Αιγύπτιοι, οι Φοίνικες και οι Βαβυλώνιοι, που ήταν πιο προηγμένοι πολιτιστικά. Δέχθηκαν επιδράσεις και στοιχεία από τον πολιτισμό τους, που τα διεμόρφωσαν στα δικά τους πλαίσια και τα ανέπτυξαν προς την τελειότητα.

Οι Θράκες παρέμειναν στην περιοχή των ποταμών Δουνάβεως, Εβρου και Αξιού και των βουνών Αίμου και Ροδόπης. Περιβάλλονταν από λαούς πιο καθυστερημένους πολιτιστικά με εξαίρεση τους Έλληνες (Ιωνες και Μακεδόνες) από τους οποίους μόνο μπορούσαν να δεχθούν ανώτερο πολιτισμό, πράγμα που έγινε. Επί πλέον το κλίμα ήταν δριμύ και η επαφή με την θάλασσα μικρή.

Για όλους αυτούς τους λόγους οι Αχαιοί απέκτησαν εκλεπτυσμένα ήθη και έθιμα, ανέπτυξαν το εμπόριο και την βιοτεχνία, διδάχθηκαν και τελειοποίησαν την γραφή, καλλιέργησαν τα γράμματα, την λογοτεχνία, την ποίηση, τις επιστήμες, δημιούργησαν τέχνη υψηλού επιπέδου. Ανέπτυξαν πολιτισμό.

Οι Θράκες αντιθέτως αποκλεισμένοι από τον άλλον κόσμο σε μια χώρα τραχεία είχαν βραδεία εξέλιξη. Έτσι με την πάροδο του χρόνου η απόσταση που τους χώριζε από τον αδελφικό τους λαό των Ελλήνων μεγάλωνε σε όλα τα πεδία. Το πνευματικό, το γλωσσικό, των ηθών και εθίμων. Η γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμα έμειναν τραχεία, ανεπεξέργαστα με μικρή εξέλιξη.

Δεν έχουμε πολλές πληροφορίες για τα ήθη και τα έθιμα από τους αρχαίους συγγραφείς. Όσα γνωρίζουμε περιορίζονται σ'αυτά που έγραψαν οι Ηρόδοτος, Ξενοφών και Θουκυδίδης. Μπορούμε λοιπόν βάσει των πληροφοριών των ιστορικών αυτών να εκθέσουμε τα ακόλουθα:

Ρούχα φορούσαν βαρεία, ανάλογα με το κλίμα του τόπου. Είχαν μακρείς χιτώνες, πάνω στους οποίους φορούσαν ένα μακρύ πανωφόρι, που ονομαζότανε ζειρά.

Καλύμματα στο κεφάλι φορούσαν τις αλωπεκίδες από δέρματα αλεπούδων. Το κεφάλι του ζώου βρισκότανε στο μέτωπο και η ουρά στον λαιμό, με τις παρωτίδες των αλωπεκίδων σκέπαζαν τα αυτιά τους.

Υποδήματα φορούσαν από δέρμα ελαφιού.

Εστιζαν το σώμα τους με αιχμηρά εργαλεία. Οι στίξεις ήταν εκδήλωσης ευγενείας. Ο Ηρόδοτος γράφει (Ε6) "το μὲν ἐστίχθαι εὐγενὲς κέκριται, τὸ δ'ἀστικὸν ἀγενὲς".

Η Χειραψία συνηθιζότανε για χαιρετισμό. Είχε την έννοια καλής θελήσεως και ήταν απόδειξις ότι το χέρι δεν ήταν ωπλισμένο.

Παντρεύονταν πολλές γυναίκες, που τις αγόραζαν από τους γονείς τους για να κάνουν πολλά παιδιά. Για τους οικονομικά εύπορους ήταν συνηθισμένο να έχουν δέκα και είκοσι γυναίκες. Ο Μένανδρος γράφει μάλλον σκωπτικά ότι αν κάποιος είχε τέσσερις ή πέντε γυναίκες εθεωρείτο άθλιος και ανυμνέναιος.

Πουλούσαν τα παιδιά τους και όπως λέει ο Ηρόδοτος τα έπαιρναν σε άλλους τόπους. Στην Αθήνα υπήρχαν πολλές γυναίκες από την Θράκη σαν τροφοί και παλλακίδες.

Ετρώγαν πολύ, κυρίως κρέατα καθισμένοι στο χωμάτινο δάπεδο της σκηνής, τοποθετώντας τα κρέατα πάνω σε ξύλινους πάγκους μπροστά τους. Ο αρχηγός της ομάδος που έτρώγε, ο οικογενειάρχης, ή ο βασιλεύς έκοβε και μοίραζε τα ψωμιά και τα κρέατα.

Επιναν πολύ. Επειδή δε κατηνάλισκαν σε μεγάλες ποσότητες "άκρατον" τον ωραίο θρακικόν οίνον, μεθούσαν. Την συνήθεια αυτή την μετέδωσαν και στους Μακεδόνες.

Εθαβαν τους βασιλείς τους ή τους έκαιαν. Πάνω στους τάφους τους ανήγειραν τεχνητούς λόφους τους γνωστούς τύμβους, ή τούμπες στην νεοελληνική. Πολλοί παρόμοιοι τύμβοι βρίσκονται στην Βουλγαρία. Κοντά στην Φιλιππούπολη έχουν εντοπισθεί 100 και κοντά στην Βιζύη της Ανατολικής Θράκης, που ήταν βασιλική πρωτεύουσα 32 τέτοιοι τύμβοι. επί 3 ημέρες εξέθεταν τον νεκρό και μετά τον έθαβαν ή έκαιαν.

Θυσίαζαν, όταν πέθαινε ο αρχηγός της οικογενείας την πιο αγαπητή σύζυγό του, για να του κρατάει συντροφιά στον άλλο κόσμο. Η θυσία αυτή εθεωρείτο πολύ τιμητική για το

θύμα και γινότανε πάνω στον σωρό του συζύγου από τον πλησιέστερο συγγενή της γυναίκας. Η μη πρόκρισις εθεωρείτο ντροπή για τις υπόλοιπες γυναίκες.

Επάγγελμα αξιοπρεπές εθεωρείτο μόνον ο πόλεμος και η ληστεία. Η γεωργία δεν εθεωρείτο έντιμο επάγγελμα. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίον δεν υπήρχαν πόλεις, γιατί ζούσαν ζωή σχεδόν νομαδική.

Πολεμούσαν πολύ και ήταν καλοί και σκληροί πολεμιστές, που έφθναν πολλές φορές σε ακρότητες. Ο Ομηρος θαυμάζει την θρακική πολεμική τέχνη.

Ο οπλισμός τους δεν διέφερε βασικά από τον οπλισμό των άλλων Ελλήνων. Η θρακική φυλή των Δίων έφεραν μεγάλες μάχαιρες και γι' αυτό επωνομάζονταν μαχαιροφόροι. Η μάχαιρα αυτή λεγότανε σκάλημη. Η Ρομφαία, ένα μεγάλο ξίφος ήταν το κύριο επιθετικό τους όπλο. Ο Ομηρος λέει "ξίφει θρηϊκίω μεγάλω". Το φάσγανο ήταν ένα μεγάλο και πλατύ μαχαίρι. Στην Οδύσσεια αναφέρεται (I 201): "τω μεν εγώ δώσω τόδε φάσγανον αργυρόηλον καλόν θρηϊκίον". Πέλτη ονομαζότανε η ελαφρά ασπίδα των Θρακών. Όταν η πέλτη εισήχθη ως ασπίδα των ελαφρά ωπλισμένων στρατιωτών άλλων πόλεων, ιδίως δε των Αθηνών, οι οπλίται αυτοί ονομάσθηκαν πελτασταιί. Η πέλτη εισήχθη στον αθηναϊκό στρατό στις αρχές του 4ου π.Χ. αιώνα από τον στρατηγό Ιφικράτη του Τιμοθέου, που είχε μητέρα θρακιώτισσα και παντρεύτηκε την θυγατέρα του Θράκα βασιληά Κότυ.

Χόρευαν πολεμικούς χορούς πριν και μετά το δείπνο. Ο κυριώτερος χορός τους έμοιαζε με μονομαχία και ξάφνιασαν τους συντρόφους Ξενοφώντος, που νόμιζαν ότι σκοτώθηκε ο ένας χορευτής. Ο χορός αυτός λεγότανε κολλαβρισμός.

Πόλεις υπήρχαν αρχικά στις έδρες των βασιλέων των διαφόρων φυλών της Θράκης, όπως η Ουσκουδαμα (Αδριανούπολις), Βιζύη, Υψαλα. Με την πάροδο του χρόνου, όπως προχωρούσε ο εξελληνισμός των Θρακών και ανεπτύσσετο η γεωργία ιδρύονταν μόνιμοι οικισμοί χωριά και πόλεις.

Το πολίτευμα στη Θράκη ήταν κληρονομική βασιλεία. Οι βασιλείς ασκούσαν απόλυτη εξουσία στις περιοχές που κυβερνούσαν και διέθεταν κατά την απόλυτη κρίση τους τα έσοδα του κράτους. Ο βασιλεύς Κότυς έδωσε προίκα στον γραμπρό του Ιφικράτη τις πόλεις Δρυ και Αντισσα.

Στις ελληνικές αποικίες των παραλίων του Αιγαίου, της Προποντίδος και Ευξεινού το πολίτευμα ήταν δημοκρατικό.

Νομίσματα άρχισαν να κόβωνται στην Θράκη από τον 6ο μ.Χ. αιώνα και είχαν όλα ελληνικές επιγραφές.

Οι Θράκες πίστευαν στην αθανασία της ψυχής. Ο Ηρόδοτος μας πληροφορεί ότι σε θρακική φυλή όταν γεννιέται ένα παιδί οι συγγενείς του μοιρολογούσαν για όσα θα υποστεί αυτό από την γεννησή του και έπειτα. Τουναντίον όταν πέθαινε κάποιος έπαιζαν, έχαιραν και τον έθαβαν απαριθμώντας τα κακά από τα οποία απηλλάγη και τώρα βρίσκεται σε πλήρη ευδαιμονία.

Σ'αυτήν την πίστη πρέπει να αποδώσουμε την βασική αρχή της ορφικής διδασκαλίας για την αθανασία της ψυχής, όπως και την προθυμία με την οποία θυσιάζονταν οι γυναίκες πάνω στον σωρό του συζύγου, πίστευαν ότι έφευγαν από έναν κόσμο ταλαιπωρίας και πόνου και πήγαιναν προς την αιώνια ευδαιμονία.

7. Καλές Τέχνες - Φιλοσοφία στην Αρχαία Θράκη

Οι Θράκες διεκρίθησαν ιδιαίτερα στις καλές τέχνες ζωγραφική, πλαστική, ιδίως δε στη μουσική.

Μουσική: Οι κυριώτεροι Θράκες μουσικοί ήταν ο Ορφεύς, ο Θάμυρις, ο Μουσαίος, ο Εύμολπος και ο Λίνος.

Ο Ορφεύς για τον οποίον αναφέραμε στα Ορφικά μυστήρια ήταν κατά την μυθολογία επιδέξιος κιθαρωδός και αναμορφωτής της μουσικής, διότι εφεύρε και κατ' άλλους βελτίωσε την κιθάρα προσθέτοντας χορδές. Κατά την παράδοση μετέσχε στην Αργοναυτική Εκστρατεία και με την μουσική του που μάγευε ακινητοποίησε τις συμπληγάδες, και νάρκωσε το δράκοντα που φύλαγε το χρυσόμαλλο δέρας. Κατά τον Ευρυπίδη μάγευε και τις πέτρες.

Οι μυθολογιστές της Αλεξανδρινής εποχής έγραψαν ότι κατέβηκε στον Άδη για να ξαναφέρει στην ζωή την Ευρυδίκη. Με την μουσική του μάγεψε την Περσεφόνη, που άφησε την αγαπημένη του να φύγει. Κατάφερε με την μουσική του να θέλξει και τον Κέρβερο ακόμη και να ανακουφίσει τους αμαρτωλούς.

Ο Θάμυρις ήταν ένας άλλος περίφημος Θράξ μουσικός. Είχε τέτοια πεποίθηση στην τέχνη του, ώστε, κατά την μυθολογία, είχε το θράσος να προκαλέσει σε μουσικόν αγώνα τις Μούσες από τις οποίες νικήθηκε. Οι Μούσες για να τον τιμωρήσουν, επειδή ένας κοινός θνητός είχε την τόλμη να συναγωνισθεί μαζί τους, τον τύφλωσαν και του στέρησαν την μουσική τέχνη (Ιλιάς Β 595-600).

Ο Μουσαίος ήταν επίσης ένας μυθικός αοιδός και ποιητής, σύγχρονος του Ορφέως. Εθεωρείτο επίσης σαν αττικός ήρωας-αοιδός. Οι Αθηναίοι τον τιμούσαν και είχαν την εικόνα του στην Πινακοθήκη των Προπυλαίων. Ο Μουσαίος είχε στενή σχέση με τον

Ορφέα. Άλλοι τον θεωρούσαν δάσκαλο και άλλοι μαθητή του. Κατά την παράδοση οι Μούσες του έδωσαν την λύρα του Ορφέως, του οποίου εθεωρείτο κληρονόμος.

Ο Εύμολπος ήταν γενάρχης του ιερού και επιφανεστάτου γένους των Ευμολπιδών που είχε την επιμέλεια των Ελευσινίων. Το όνομά του οφείλεται στην ευφωνία του στο λειτουργικό έργο. Κατέφυγε στον βασιλέα της Θράκης Τεγύριο, που τον έκανε συμπέθερο γιατί έδωσε την κόρη του στον γιο του Ευμόλπου Ισमारο. Ηλθε να βοηθήσει τους Ελευσινίους και υπήρξε ιδρυτής των Ελευσινίων, που του απεκάλυψε η Δήμητρα. Ο γιος του Κήρυξ μετά τον θάνατο του πατέρα του έμεινε στην Ελευσίνα και ήταν ο οργανωτής των Ελευσινίων.

Ο Λίνος, αδελφός του Ορφέως ήταν περίφημος κιθαρωδός και δάσκαλος μουσικής, που διδάξε τον Ηρακλή.

Μπορεί να αντιτάξει κανείς ότι όλα τα ονόματα των Θρακών μουσικών που αναφέραμε είναι μυθολογικά και δεν ανταποκρίνονται πλήρως στην πραγματικότητα. Υπάρχει όμως η μαρτυρία του Στράβωνος που γράφει: "Και η μουσική πάσα Θρακία νενόμισται. Δήλον δε είτε των τόπων εν οίς αι Μούσαι τετίμηνται. Πιερία γαρ και Ολυμπος και Πίμαλον και Λειβηθρον το παλαιόν ην Θράκια χωρία και αρη, τον τε Ελικώνα καθιέρωσαν ταις Μούσαις Θράκες οι την Βοιωτίαν οικήσαντες".

Αγγειοπλαστική: Εκτός από την μουσική, στην οποία οι Θράκες είχαν τα πρωτεία μεταξύ όλων των ελληνικών φυλών, διέπρεψαν και σε άλλες καλές τέχνες. Από νωρίς φαίνεται ότι οι Θράκες είχαν διακριθεί στην καλλιτεχνική δημιουργία, στην αγγειοπλαστική και στην κατασκευή περιτεχνών αντικειμένων από πηλό και μέταλλο. Έχουμε την μαρτυρία του Ομήρου (Ιλιάς Α 234) που γράφει για το πολύτιμο βαρύτιμο κύπελλο που εδώρισαν οι Θράκες στον Πρίαμο όταν ήλθαν να τον βοηθήσουν το τελευταίο έτος του πολέμου. "Εκ δε δέπας περικαλλές, ο οι Θράκες πόρον άνδρες εξεσίην ελθόντες μέγα κτέρας".

Ο μέγας αγγειοπλάστης των Αθηνών στις αρχές του 5ου π.Χ. αιώνας, ο Βρύγος ήταν Θράξ, όπως άλλωστε και το όνομά του υποδηλώνει.

Γλυπτική: Ο μεγαλύτερος Θραξ γλύπτης ήταν ο Παιώνιος από την Μένδη. Δικά του είναι τα γλυπτά του ναού της απτέρου Νίκης, θεωρούνται τα καλύτερα της αρχαιότητας και του κόσμου όλου. Περίφημό του άγαλμα είναι και το άγαλμα της Νίκης του Παιωνίου, όπως λέγεται.

Ζωγραφική: Είναι γνωστόν ότι οι Θράκες είχαν διακριθεί και στην ζωγραφική. Δυστυχώς τα έργα της ζωγραφικής είναι φθαρτά και καταστρέφονται. Αν όμως κρίνουμε από τις τέλειες τοιχογραφίες του θρακικού τάφου στο Καζανλίκ της Βουλγαρίας η ζωγραφική είχε

μεγάλη πρόοδο στην Θράκη. Δυστυχώς όσα έργα ζωγραφικής σε τάφους, ή γλυπτικής, έχουν τυχόν διασωθεί βρίσκονται σε εδάφη που είναι τώρα Βουλγαρικά ή Τουρκικά. Οι κυβερνήσεις των δύο γειτονικών χωρών δεν έχουν συμφέρον ή ενδιαφέρον να κάνουν ανασκαφές στους γνωστούς τόπους για να τα φέρουν εις φως, διότι τότε θα φαινότανε πόσο ξένοι είναι οι σημερινοί κύριοί τους από την θρακική κληρονομιά, που προσπαθούν να υποκλέψουν ή να εξαφανίσουν.

Φιλοσοφία Αυτή ανεπτύχθη στην Θράκη μετά τον πλήρη εξελληνισμό της. Θράκες φιλοσόφους έχουμε στην κλασσική εποχή κυρίως από τα Αβδηρα τους: Λεύκιππο, Δημόκριτο και Πρωταγόρα.

Ο Λεύκιππος άκμασε τον 5ον π.Χ. αιώνα. Ήταν ο εισηγητής της θεωρίας των ατόμων, που αποτελούν την ύλη.

Ο Δημόκριτος γεννήθηκε μεταξύ 470 και 460π.Χ.. Ήταν μαθητής του Λευκίππου. Περιηγήθηκε την Μικρά Ασία, Αίγυπτο, Βαβυλώνα, την Μεγάλη Ελλάδα και την Αθήνα. Ήταν δυνατός στοχαστής και έγινε διάσημος με την θεωρία του για τα άτομα. Θεωρείται ο πρόδρομος της ατομικής θεωρίας.

Ο Πρωταγόρας γεννήθηκε στα Αβδηρα περί το 480π.Χ.. Ήταν σοφιστής και αρνιότανε την ύπαρξη ψυχής και θεών. Θεωρείτο σοφός αλλ' ασεβής, γ' αυτό οι Αθηναίοι τον κατεδίωξαν και έκαψαν τα συγγράμματά του.

Ο Εκαταίος γεννήθηκε στα Αβδηρα. Ήταν φιλόσοφος που επονομάσθηκε "κριτικός" και άκμασε επί Μεγάλου Αλεξάνδρου και των διαδόχων του.

Ο Διακλείδης ήταν επίσης Θραξ φιλόσοφος μη πολύ γνωστός.

Ο Εμπίδης γεννήθηκε στην Καρδία του Ελλησπόντου το 361π.Χ.. Ήταν αρχιγραμματικός του Μεγάλου Αλεξάνδρου επί 13 χρόνια. Μετά τον θάνατόν του ανέλαβε την διοίκηση της Καππαδοκίας, Παφλαγονίας και Πόντου. Τον σκότωσε ο Αντίγονος το 321 π.Χ., κατά την διάρκεια των εμφυλίων πολέμων των διαδόχων. Τέλος, ο ρήτωρ **Πύθων** από το Βυζάντιο, μαθητής του Ισοκράτους υπηρέτησε σαν διπλωμάτης τον Φίλιππο, και διακρίθηκε για τις ικανότητές του.

II. ΠΡΟΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Εισαγωγή

Παλαιολιθική Εποχή: Εργαλεία που βρέθηκαν τυχαία στις πεδιάδες του Αρδα και του Εβρου αποδεικνύουν την ύπαρξη ανθρώπων στην Θράκη από τους Παλαιολιθικούς χρόνους (10.000-7.000π.Χ.). Οι αρχικοί αυτοί κάτοικοι ήταν νομάδες κυνηγοί και συλλέκτες καρπών, που μετακινούνταν συνέχεια για αναζήτηση τροφής, την οποίαν αποκτούσαν με κυνήγι, ψάρεμα και συλλογή καρπών.

Νεολιθική Εποχή: Για την εποχή αυτή (4.500-3.000π.Χ.) είναι περισσότερο γνωστά από ευρήματα νεολιθικών εγκαταστάσεων στην μείζονα περιοχή της Θράκης στην Ανατολική Μακεδονία και Νότιο Βουλγαρία - Βόρειο Θράκη. Στην περίοδο αυτή ο άνθρωπος ήταν εις θέσιν να καλλιεργεί την γη και να παράγει την τροφή του. Ζούσε σε ημιμόνιμους οικισμούς στις πεδιάδες δίπλα σε ποταμούς, ή σε ημιορεινά δίπλα σε πηγές. Εφτιαχνε εργαλεία και αγγεία από άργιλλο γιατί είχε ανακαλύψει την αγγειοπλαστική. Από τον αριθμό των Νεολιθικών οικισμών εκτιμάται ότι ο πληθυσμός της σημερινής Δυτικής Θράκης μόλις θα ξεπερνούσε τα 15.000 άτομα, όλης δε της Θράκης τα 60.000 - 70.000 άτομα.

Στην Εποχή του Χαλκού: (3.000-1.100π.Χ.), η Θράκη επηρεάστηκε από τον πολιτισμό μεγάλων οχυρωμένων οικισμών του Βορείου Αιγαίου: Τροίας, Λέσβου, Λήμνου.

Λίγο πριν το 2.000 π.Χ. οι οικισμοί της Θράκης καταστράφηκαν απότομα από αιτία, που δεν έχει ιστορικά αποδειχθεί. Η πιθανώτατη, σχεδόν βεβαία, είναι η κάθοδος των Ινδοευρωπαϊκών φύλων των Αχαιών και Θρακών στην Βαλκανική. Χαρακτηριστικά μνημεία αυτής της περιόδου είναι οι οχυρωμένες ακροπόλεις της Θράκης, πάνω σε λόφους, όπως της Εργάνης νοτίως της Κομοτινής, που αποτελούν ενδείξεις ότι οι καιροί δεν ήταν ειρηνικοί.

Οι επόμενοι τέσσερις αιώνες της Εποχής του Σιδήρου (1.050-650π.Χ.) μέχρι τον ελληνικό μαζικό αποικισμό έχουν μεγάλη σημασία. Γι'αυτήν την περίοδο κατά την οποίαν οι Θράκες οργανώθηκαν σε διάφορες φυλές έχουμε πληροφορίες για την θρησκεία και τον πολιτισμό τους. Γνωρίζουμε ότι συνήθως εγκαθίσταντο πάνω σε χαμηλούς λόφους και κοντά σε ποτάμια. Η χρήση του σιδήρου περιορίστηκε στην κατασκευή πολυτίμων αντικειμένων. Το επίπεδο των πνευματικών τους επιτευγμάτων μαρτυρούν διάφορα μνημεία, που περιλαμβάνουν ερείπια: οικισμών και βωμών, νεκροταφεία, τάφους σκαλισμένους σε βράχους και ανάγλυφα σε βράχους. Κατά την περίοδο αυτή της πρώιμης εποχής σιδήρου άρχισε η δημιουργία των πρώτων ελληνικών οικισμών στα παράλια του Αιγαίου. Άλλες

συνάντησαν την εχθρότητα και την επίδραση των Θρακών, όπως στα Αβδηρα, ενώ άλλες δημιουργήθηκαν μετά από συμφωνία με τους Θράκες, όπως η Μαρώνεια.

1. Οι Θρακικές φυλές

Κατά τον Ηρόδοτο οι Θράκες ήταν το μεγαλύτερο έθνος της γης μετά τους Ινδούς και πιστεύει ότι θα ήταν ακατανίκητοι εάν ήταν ενωμένοι: "θρηϊκιων δε γένος μέγιστον εστί μετά γε Ινδούς πάντων ανθρώπων. Ει δε υπ'ενός άρχοιτο και φρονέοι κατά ταυτώ άμαχον τ'άν ειη" (V₃).

Ο Παυσανίας πάλι τους θέλει δεύτερους αλλά μετά τους Κέλτες: "Θρακών δε πάντων ουδένες εισί πλείους ανθρώπων ότι μη Κελτοί" (I,9,5).

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι Θράκες ήταν πολυάριθμοι και διασκορπισμένοι σε μεγάλη έκταση στην Βαλκανική και την Μικρά Ασία, όπως θα δούμε εν συνεχεία. Ήταν όμως διηρημένοι σε πολλές ανεξάρτητες και αυτοδιοικούμενες φυλές, που πολλές φορές πολεμούσαν μεταξύ τους.

Κατά Στράβωνα νοτίως του Δουνάβεως ήταν εγκατεστημένες 22 θρακικές φυλές. Άλλοι πάλι διακρίνουν 50 φυλές.

Οι πιο γνωστές θρακικές φυλές, εκείνες των οποίων τα ονόματα σώθηκαν μέχρι σήμερα σε θρακικά τοπωνύμια είναι οι: Αγριάνες, Βήσσοι, Βίστωνες, Βισάλτες, Δόλογοι, Κίκονες, Ξάνθιοι, Οδρυσσες, Σαππαιοί, Σέρδαι και Σίθωνες. Πέραν του Δουνάβεως οι αρχαίοι ιστορικοί αναφέρουν τις δύο θρακικές φυλές των Γετών και Τριβαλλών.

Γνωστά επίσης είναι τα ονόματα πολλών άλλων φυλών λιγότερο γνωστών, που δεν έμειναν οι ονομασίες τους σε τοπωνύμια, όπως: οι Ασται, οι Δίοι, οι Θύνες, οι Σκαιοί, οι Γρανσοί, όπως και οι Φρύγες, οι Βίθυνες, οι Μυσοί και οι Τραλλείς, που ονομάτισαν μεγάλες επαρχίες της Μικράς Ασίας.

2. Ξένες επιδρομές στην Θράκη κατά την περίοδο της προϊστορίας

Γνωστές από αναφορές συγγραφέων και ιστορικών είναι επιδρομές Αιγυπτίων και Περσών στην Θράκη. Ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι ο Αιγύπτιος βασιλεύς Σέσωστρις, δηλαδή ο Ραμσής Β. (1324-1258π.Χ.) εξεστράτευσε με μεγάλο στρατό στην Μικρά Ασία, διέβη από την Ασία στην Ευρώπη και κατέστρεψε τους Σκύθες και τους Θράκες. Τα ίδια αναφέρει και ο Διόδωρος Σικελιώτης. Οι ιστορικοί αυτοί αποδίδουν την καθυστέρηση των Θρακών στο πολιτιστικό επίπεδο σ'αυτήν ακριβώς την επιδρομή.

Ο Ηρόδοτος πάλι αναφέρει την εκστρατεία του Δαρείου το 513π.Χ. (με εισβολή στην Θράκη) κατά των Σκυθών. Από την επιδρομή αυτή η Θράκη μπαίνει στην ιστορία. Σκοτάδι όμως καλύπτει την ιστορία της Θράκης τους προηγούμενους 15 αιώνες της προϊστορίας. Δεν υπάρχουν ακριβείς πληροφορίες για την περίοδο αυτή, αξιολογώντας τις πληροφορίες μπορούμε να δώσουμε μία αμυδρά σκιαγραφία της θρακικής προϊστορίας. Στην περίοδο αυτή σημειώνονται μετακινήσεις θρακικών φυλών από την Ευρώπη στην Μικρά Ασία. Δεν γνωρίζουμε το αίτιο αυτών των μεταναστεύσεων, εάν δηλαδή οφείλονται σε αναζήτηση καλύτερης γης, ή σε πίεση άλλων φυλών ή ίσως έγιναν για να συμπληρώσουν το κενό που δημιούργησε η διάλυσις του κράτους των Κετταίων. Εν συνεχεία θα εξετάσουμε τις μεταναστεύσεις αυτές.

3. Μεταναστεύσεις θρακικών λαών στην Μικρά Ασία

α. Οι Φρύγες ή Βρύγες, ήταν θρακική φυλή, εγκατεστημένοι στην Βορειοδυτική Θράκη. Αυτοί πρώτοι μετανάστευσαν στην Μικρά Ασία, όπου και ίδρυσαν ισχυρό κράτος με κέντρον την περιοχή του ποταμού Σαγγαρίου. Ο Στράβων γράφει ότι οι Φρύγες ήταν άποικοι των Θρακών.

Κυριώτερες πόλεις της Φρυγίας ήταν ο Γόρδιον, το Αμόριον, το Δορύλαιον, οι Κολοσσές και η Λαοδικεία. Πολλοί βασιλείς της Φρυγίας έφεραν το όνομα Γόρδιος και Μίδας.

Πιο γνωστός είναι ο Μίδας, γιος του Γορδίου, που βασίλευε στις αρχές του 7ου π.Χ. αιώνα. Πολλοί μύθοι αναφέρονται σ' αυτόν. Κατ' αυτούς φέρεται ότι διαγωνίσθηκε στην μουσική με τον Απολλώνα που τον τιμώρησε γι' αυτό. Επίσης ότι είχε κήπους και ροδάνες στο Βέρμιο της Μακεδονίας, ότι σεβότανε το δωδεκάθεο και το μαντείο των Δελφών, στο οποίο δώρισε έναν θαυμάσιο χρυσό θρόνο και ότι εισήγαγε την λατρεία της Κυβέλης.

Άλλος μυθικός βασιλεύς της Φρυγίας είναι ο Τάνταλος, που έδρευε στο Σίπυλο. Εθεωρείτο ευνοούμενος των θεών του Ολύμπου. Εφέρετο σαν γιος του Διός ή του Τιμώλου. Από την Διώνη απέκτησε δύο πολύ γνωστά παιδιά, την Νιόβη και τον Πέλοπα. Θέλοντας να εξαπατήσει τους θεούς τους παρέθεσε σε γεύμα τον γιο του Πέλοπα. Οι θεοί το αντιλήφθησαν, ανέστησαν τον Πέλοπα και αντικατέστησαν τμήμα του βραχιονός του που αφηρημένη από την στενοχώρια της για την Περσεφόνη έφαγε η Δήμητρα με ελεφαντοστό, κατακεραύνωσαν τον Τάνταλο και τον υπέβαλαν στον Άδη στο γνωστό μαρτύριο της πείνας και δίψας.

Ο Πέλοψ κατόπιν ήλθε στην Πελοπόννησο, την κατέλαβε, της έδωσε το όνομά του, παντρεύτηκε την Ιπποδάμεια, θυγατέρα του Οινόμαου βασιλέως στην Ηλεία και απέκτησε με

αυτήν πολλά παιδιά, τα οποία έγιναν βασιλείς και επώνυμοι ήρωες πολλών πόλεων της Πελοποννήσου, όπως: ο Ατρεύς (πατέρας του Αγαμέμνονος και Μενελάου), ο Θυέστης, ο Δίας, ο Ιππαλμος, ο Κλέων, ο Κορίνθιος, ο Αργείος, ο Τροϊζήν, ο Πιπθεύς. Ο μύθος αυτός δημιουργεί πολλά ερωτηματικά σχετικά με μία πιθανή εκστρατεία Φρυγών υπό την ηγεσία του Πέλοπος που κατέλαβαν την Πελοπόννησο.

Οι αρχαίοι συγγραφείς θεωρούν τον Πέλοπα και τα παιδιά του Ελληνες, ενώ είναι αναμφισβήτητο, ότι είχαν Φρυγική καταγωγή. Πιστεύουμε ότι αυτό θα ήταν αδύνατον εάν οι Αχαιοί θεωρούσαν την θρακική φυλή των Φρυγών ξένη και εχθρική και όχι συγγενικό φύλο προς τους Ελληνες, όπως και πράγματι ήταν ιδίως κατά τα προϊστορικά χρόνια, οπότε οι διαφορές μεταξύ των Ελλήνων και Θρακών ήταν σχετικά μικρές.

Από τους μύθους λοιπόν που αναφέρονται στον Μίδα, τον Τάνταλο και τον Πέλοπα φαίνονται οι σχέσεις της θρακικής φυλής των Φρυγών με τους Ελληνες.

β. Οι Βιθυνοί: Μετά τους Φρύγες, μία άλλη θρακική φυλή, οι Βιθυνοί, μετανάστευσαν στην βορειοδυτική Μικρά Ασία, στις ακτές της Προποντίδος, μετακινούμενοι εκεί από την περιοχή του Στρυμώνος. Κατά τον Ηρόδοτο (Ζ 75) "Θρήϊκες διαβάντες ες την Ασίαν εκλήθησαν Βιθυνοί". Η περιοχή στην οποίαν εγκατεστάθησαν ονομάσθηκε Βιθυνία.

Κατά την μυθολογία ο ηρωϊκός πρόγονος των Βιθυνών, ο Βίθυς ήταν γιος του Διός και της Θράκης. Η μυθολογία πριν την ιστορία αναφέρει έτσι την καταγωγή των Βιθυνών και την σχέση τους με την θρακική φυλή, τους θεωρεί παιδιά της Θράκης, γνήσιους Θράκες.

Ο Βιθυνός βασιλεύς Προύσιος (236-160π.Χ.) έχτισε την Προύσα, που διετέλεσε επί μακρούς αιώνες πρωτεύουσα της Βιθυνίας. Άλλες πόλεις της Βιθυνίας ήταν οι Κίος, Νικομήδεια, Χαλκηδών και Αστακός. Οι δύο τελευταίες ήταν αποικίες Μεγαρέων.

γ. Οι Μυσοί: Η φυλή των Μυσών ήταν εγκατεστημένη στο βόρειο τμήμα της Θράκης, βορείως του Αίμου. Από αυτούς επί Ρωμαιοκρατίας η περιοχή μεταξύ Αίμου και Δουνάβεως ονομάσθηκε Ανω Μυσία, προς διάκρισιν από την Κάτω Μυσία ή απλώς Μυσία, που ονομάσθηκε η περιοχή στην οποίαν εγκαταστάθηκε τμήμα της φυλής αυτής στην Βορειοδυτική Μικρά Ασία μεταξύ Βιθυνίας, Αιολίδος, Τρωάδος και Προποντίδος.

Η μετανάστευσις αυτή μνημονεύεται και από τον Όμηρο (Ιλιάς Β 858, Κ430).

δ. Οι Τραλλείς: Ήταν άλλο ένα θρακικό φύλο που μετανάστευσε από την Θράκη στην κοιλάδα του Μαιάνδρου στην νοτιοδυτική Μικρά Ασία, όπου ίδρυσαν την πόλη των Τράλλων.

ε. Οι Δάρδανοι - Ιλιον - Τρωϊκός πόλεμος

Η Τροία και η περιοχή της κατά την εποχή του Τρωϊκού πολέμου ήταν υπό την κυριαρχία θρακικής φυλής. Οι αρχαιολογικές έρευνες βεβαιούν ότι η λεγομένη Τροία VI

κατεστράφη περί το 1250π.Χ. χωρίς να γνωρίζουμε πως. Η χρονολογία είναι πολύ κοντά με την εισβολή του Ραμσή Β, που αναφέρει ο Ηρόδοτος. Είναι λοιπόν πιθανόν μετά την καταστροφή των Χετταίων, ο Ραμσής που, όπως φαίνεται επετέθη κατά της Θράκης και της Σκυθίας, να κατέστρεψε και την Τροία VI που ήταν εμπόδιο στον δρόμο του.

Η νέα πόλις Τροία VII, που κτίσθηκε πάνω στα ερείπια της Τροίας VI, κατεστράφη από φωτιά περί το 1180π.Χ.. Η χρονολογία της καταστροφής συμπίπτει με την λήξη του τρωϊκού πολέμου και είναι η γνωστή πόλις που πολιορκήσαν επί 10 χρόνια οι Αχαιοί.

Κατά τον Απολλόδωρο, ο Δάρδανος, αρχηγός θρακικής φυλής, ήλθε από την Σαμοθράκη κατέλαβε την Τροία και την περιοχή της και ίδρυσε δική του δυναστεία. Η διαδοχή στην ελληνοθρακική αυτή δυναστεία ήταν: Δάρδανος - Ιλος - Λαομέδων - Πριάμος. Τα ονόματά τους είναι όλα Ελληνοθρακικά.

Κατά τον Βούλγαρο γλωσσολόγο Vlad Georgief, τα Λαομέδων, Πριάμος και Πάρις έχουν χιτιτική ρίζα, δηλαδή προέρχονται από το Samtum, Raha-muwa-s και εξελληνίσθησαν στα Λαομέδων Πριάμος και Πάρις. Όλα τα μέλη της οικογενείας του Πριάμου είχαν ελληνοθρακικά ονόματα.

Η μητέρα του λεγότανε Στρυμώ (ρίζα Στρυμώ με τον θρακικό ποταμό Στρυμώνα). Τα πολυάριθμα παιδιά του είχαν όλα ελληνικά ονόματα. Αναφέρομε όσα είναι πιο γνωστά από τα 70 που υποτίθεται ότι είχε Εκτώρ, Πάρις, Αλέξανδρος, Ελενος, Πολύδωρος, Τρωίλος, Πολυξένη, Κασσάνδρα. Η γυναίκα του Εκτορος λεγότανε Ανδρομάχη και ο γιος του Αστυάναξ.

Τα ίδια ονόματα συναντώνται σε τοπωνύμια και πρόσωπα στην περιοχή του Ιλίου, όπως ονομαζότανε η Τροία στα Ελληνοθρακικά από τον Ιλο τον βασιλέα, γιο του Δαρδάνου και στην Θράκη. Έχομε στην Θράκη, Σκαιούς και Ξανθίους Θράκες, Στρυμώνα και Αρίσθη ποταμούς, Ρήσσο βασιλέα. Υπήρχαν στον Ιλλιον Σκaiόν τείχος, Σκaiάν πύλην, Σκaiόν ποταμόν, Ξάνθο ποταμό, Στρυμώ βασίλισσα.

Αρίσθη θέση και Ρήσσο ποταμό.

Γι' αυτό ο Στράβων παρατηρεί "Πολλαι δ' ομωνυμίας Θραξιν και Τρωσιν". Τι άλλο προδίδουν αυτές οι ομωνυμίες αν όχι συγγένεια φυλετική και κοινή προέλευση; Κάτι ανάλογο συμβαίνει και στην νεώτερη Ελλάδα, όταν κάτοικοι ενός οικισμού μετακινούνται και ιδρύουν άλλον, διατηρούν κατά το δυνατόν στα τοπωνύμια χαρακτηριστικά της καταγωγής τους (Γελλήνη - Γεληνιατικά, Βαλιμή - Βαλιμίτικα, Σαραντάπηχο - Σαρανταπηχιώτικα, κ.λπ.).

Τουναντίον, όπως απεκάλυψε ο γλωσσολόγος V. Georgief, τα ονόματα του οίκου του Αινεία έχουν χιτιτική προέλευση και ερμηνεύονται με την χιτιτική γλώσσα. Το όνομα του

πατέρα του Αινεία Αγχίσης στην χιτιτική σημαίνει παντοκράτωρ. Ο παπούς του Κάπυς σημαίνει ιέραξ και ο προπάπος του Ασάρακος, σημαίνει καλός αετός.

Από τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο πληθυσμός του Ιλίου κατά την εποχή του Τρωϊκού πολέμου ήταν μικτός: Ελληνοθρακικός και Χιτιτολουβικός. Τροία ήταν το προηγούμενο όνομα Χιτιτολουβικής προελεύσεως, ενώ Ιλιον ήταν το Ελληνοθρακικό, το οποίο δόθηκε στην πόλη από τον Ιλο, γιο του Δαρδάνου, παπού του Πριάμου.

Η εκστρατεία του Ιλίου απέβλεπε στην καταστροφή της πόλης, που κυριαρχούσε στα στενά εμποδίζοντας την ναυσιπλοία και το εμπόριο με τις χώρες της Μαύρης Θαλάσσης ή απαιτώντας διόδια.

Κατά την μυθολογία η αναγνώρισις της Μαύρης Θαλάσσης και η πρώτη επαφή των Αχαιών με τον πλούτο των χωρών της έλαβε χώραν με την Αργοναυτική εκστρατεία, επί βασιλείας του Λαομέδοντος. Διότι όταν οι Αργοναύτες έφθασαν στο Ιλιον, ο Ηρακλής, που μετείχε της εκστρατείας, κατά παράκλησιν του Λαομέδοντος σκότωσε το κήτος που είχε στείλει ο Ποσειδών για να τον τιμωρήσει για την αθέτηση της υποσχέσεώς τους.

Η Μυθολογία λέει ότι ο Ηρακλής για να εκδικηθεί τον Λαομέδοντα γιατί δεν τήρησε την υπόσχεση που του έδωσε για την αμοιβή του εάν σκότωνε το κήτος, κατέλαβε το Ιλιον, σκότωσε τον Λαομέδοντα και όλη την οικογένειά του εκτός από τον μικρό του γιο Πρίαμο, που κατέφυγε στον Ηρακλή και διαδέχθη τον πατέρα του.

Επειδή πολλές φορές η μυθολογία αποκαλύπτει ιστορικές αλήθειες υπό μανδύα μύθου, δεν αποκλείεται κατά την αργοναυτική εκστρατεία να εκπορθήθηκε το Ιλιον, χωρίς να υπάρξει Ομηρος για να υμνήσει την σύντομη αναμέτρηση.

Ο Ομηρος στην Ιλιάδα εμφανίζει όλους τους θρακικούς λαούς της Ευρώπης και της Ασίας να είναι φίλοι και σύμμαχοι των Δαρδάνων του Ιλίου, να σπεύδουν εις βοήθειάν του και να πολεμούν τους Αχαιούς. Έτσι ήλθαν οι Παιόνες από την περιοχή του Ανω Αξιού με τον βασιλιά τους Πυραιχμη "απ'Αξιού του Ευρύ ρέοντος", οι Θράκες από την καθ'εαυτό Θράκη, μέχρι και οι Λέλεγες της Ν.Α. Μικράς Ασίας με τον βασιλιά τους Αλτιν. Τον τελευταίο χρόνο του πολέμου ο Θράξ βασιλεύς Ρήσσος με την λαμπρή του πανοπλία και τα άσπρα άλογα ήλθε στην Τροία με ενισχύσεις φέρνοντας δώρα στον Πρίαμο, αλλά σκοτώθηκε αμέσως από τον Διομήδη και τον Οδυσσέα. Ο Πρίαμος λίγο πριν την πτώση έστειλε τον μικρό του γιο Πολύδωρο με πλούσια δώρα στον βασιλέα της Αίνου Πολυμήστορα, για να διασωθεί, χωρίς όμως τούτο να επιτευχθεί γιατί αυτός δολοφόνησε τον Πολύδωρο μετά την πτώση του Ιλίου.

Ο Ομηρος περιγράφει με αμεροληψία αλλά και πολλή συμπάθεια για τους υπερασπιστές του Ιλίου σαν να είναι φίλοι αντίπαλοι και όχι εχθροί, εμφανίζει δε πολλούς θεούς του Ολύμπου να τάσσονται αναφανδόν υπέρ του Ιλίου, όπως (Αφροδίτη, Απόλλων, Άρης, Ποσειδών).

Αν και ο Ομηρος είναι πολύ λεπτομερής στις περιγραφές του: στην εμφάνιση, στα ρούχα, τις πανοπλίες, και αναφέρει πολλές συνομιλίες των εμπολέμων, πουθενά δεν γράφει για ανάγκη υπάρξεως διερμηνέως αλλά εμφανίζει τους αντιπάλους να συνομιλούν απ'ευθείας και να συνεννοούνται χωρίς να υπάρχει δυσχέρεια.

Χωρίς αυτό να αποτελεί απόδειξη, μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι οι Αχαιοί και οι Τρώες συνεννοούνταν μεταξύ τους γιατί μιλούσαν γλώσσες που ήταν κατανοητές στους συνομιλητές τους, ίσως διαλέκτους της ίδιας γλώσσας. Κι' αυτό είναι πολύ λογικό γιατί η βασιλική οικογένεια και οι ηγέτες του Ιλίου ήταν ελληνοθρακικής καταγωγής, και μιλούσαν μία γλώσσα, η οποία τότε ήταν πολύ κοντά στην γλώσσα των Αχαιών. Όπως έχουμε αναφέρει η ελληνική γλώσσα εξελίχθηκε σε ένα τέλειο γλωσσικό όργανο, ενώ η θρακική παρέμεινε ανεξέλικτος και με τη πάροδο των γενεών και των αιώνων η γλωσσική διαφορά μεγάλωσε.

Τελειώνοντας την αναφορά μας στην Τροία, και τους Δαρδάνους μπορούμε να πούμε ότι ο δεκαετής πόλεμος κάτω από τα τείχη του Ιλίου ήταν μία πιάνεια σύγκρουση μεταξύ δύο αδελφικών λαών των Ελλήνων και των Θρακών για την ελευθερία της ναυσιπλοΐας και του διαπλου του Ελλησπόντου.

στ. Θρακικές οικήσεις στην Νότιο Ελλάδα

Από την μυθολογία και από αναφορές πολλών αρχαίων συγγραφέων προκύπτει ότι στην εποχή που βρίσκεται μεταξύ μύθου και ιστορίας υπήρξαν πολλές οικήσεις Θρακών στην νότιο Ελλάδα. Έτσι:

1. Κατά την Μυθολογία ο Τηρεύς, γιος της Βιστωνίδος βοήθησε τον βασιλέα των Αθηνών Πανδίωνα κατά του βασιλέως των Θηβών Λαβδάκου. Ο Τηρεύς παντρεύτηκε την κόρη του Πανδίωνα Πρότνη και βασίλευσε με την φυλή του στην Δαύλεια της Λοκρίδος.
2. Κατά την Μυθολογία επίσης, όπως αναφέραμε ο Εύμολπος με τον στρατό του βοήθησε τους Ελευσινίους κατά των Αθηναίων και έμεινε στην Ελευσίνα. Την ιστορία του Ευμόλπου αναφέρει και ο Στράβων.
3. Θράκες άποικοι ίδρυσαν στην Φωκίδα την πόλη Αβα. Οι κάτοικοί της, οι Αβαντες, κατέλαβαν την Εύβοια, όπου εγκαταστάθηκαν οριστικώς. Από αυτούς η Εύβοια ονομάστηκε Αβαντίς ή Αβαντιάς. Ο Πλούταρχος γράφει ότι οι Αβαντες ήταν "πολεμικοί και αγχέμαχοι και

εναντίοις μεμαθηκότες, έκειρον της κεφαλής το πρόσθεν μόνον, όπως μη παρέχειν εκ των τριχων αντίληψιν τοις πολεμίοις". Οι Αβαντες με τον Ελφήνορα επί κεφαλής γιο του Χαλκώδοντος και εγγονό του Αβαντος μετέσχον με 40 πλοία στην εκστρατεία (Ιλιάς Β₅₃₆ και Δ₄₆₄) του Ιλίου. Κατά την επιστροφήν των Αβάντων, ύστερα από περιπέτειες στην Σικελία εγκαταστάθηκαν τελικά στα παράλια της Ηπείρου και ίδρυσαν την πόλη Θρόνια.

Η μυθολογική προέλευσις των Αβάντων ανάγεται στην νύμφη Αβα, η οποία από τον Ποσειδώνα γέννησε τον ήρωα της Θράκης Εργίσκο, που ίδρυσε την πόλη Εργίσκη (σημερινή Τσατάλτζα).

4. Ο Θουκιδίδης αναφέρει ότι στην Αττική υπήρχε θέσις Φρυγία.

5. Ο μύθος του Πέλοπος, του βασιλέως της Ηλίδος, που έδωσε το όνομά του στην Πελοπόννησο και αφήνει να υπονοηθεί πιθανή εκστρατεία των Φρυγών κατά της Πελοποννήσου και κατάληψή της, όπως ανεφέρθη στο σχετικό με την προϊστορία των Θρακών και τους Φρύγες (II, 3, α).

III. Ο ΠΛΗΡΗΣ ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΘΡΑΚΩΝ

1. Γενικά

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει οι Θράκες ήταν λαός πολύ συγγενικός με τους Έλληνες, αλλά δεν ήταν Έλληνες. Με την πάροδο όμως του χρόνου οι Θράκες εξελληνίσθησαν τελείως και εξομοιώθηκαν πλήρως με τους άλλους Έλληνες. Επί πλέον υπέφεραν περισσότερο ίσως από κάθε άλλο τμήμα του Ελληνισμού από τις ξένες επιδρομές, επί αιώνες απετέλεσαν την ασπίδα της μεσαιωνικής πρωτεύουσας του Ελληνισμού και μαζί με τους Μικρασιάτες απετέλεσαν τα δύο κύρια στηρίγματα του Βυζαντίου.

Η διαδικασία του εξελληνισμού άρχισε τον 8ο π.Χ. αιώνα με βραδύ ρυθμό. Συναχίσθηκε με συνεχώς επιταχυνόμενο ρυθμό μέχρι τον 3ο αιώνα π.Χ. και ολοκληρώθηκε κατά την διάρκεια της Μακεδονικής διοικήσεως της Θράκης, που άρχισε από τα μέσα του 4ου π.Χ. αιώνα. Έτσι όταν η Θράκη κατεκτήθη από τους Ρωμαίους το 168π.Χ. ήταν μία τελείως εξελληνισμένη χώρα, με ακμαίο ελληνικό φρόνημα και πολιτιστική παρουσία και μπορεί να θεωρηθεί και σαν ένας εκ των κυριωτέρων λόγων εξελληνισμού της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Μια μικρή εξαίρεσις στην γενική αυτή εικόνα αποτελεί μεγάλο μέρος της θρακικής φυλής των Βήσσων, που κατοικούσαν στο ορεινό βόρειο τμήμα της Ροδόπης, που εξελληνίσθησαν πλήρως κατά τον 5ον μ.Χ. αιώνα.

Ο εξελληνισμός των Θρακών έλαβε χώραν υπό την επίδρασιν τριών κυρίως παραγόντων. Οι παράγοντες αυτοί ήταν:

1. Η ίδρυσις πολλών Ελληνικῶν αποικιῶν στην Θράκη, που με την πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ τους ἀκτινοβολία ἐπέδρασαν ἐξελληνίζοντας τους Θράκες εἰρηνικῶς.

2. Η στενὴ σχέσηις των Θρακῶν με τους ἄλλους Ἕλληνας καὶ ἰδίως με τους Ἀθηναίους με τους ὁποίους εἶχαν στενὲς πολιτικὲς σχέσεις καὶ πολλὲς ἐπιγαμίαι.

3. Η κατάκτησις τῆς Θράκης ἀπὸ τον Φίλιππο Β. καὶ ἡ διακυβέρνησις τῆς Θράκης ἀπὸ τους Μακεδόνες σχεδὸν δύο αἰῶνες, ἀπὸ το 350 π.Χ. μέχρι τὴν ρωμαϊκὴν κατάκτηση.

Υπὸ τὴν ἐπίδραση των τριῶν αὐτῶν παραγόντων, οἱ Θράκες, πολὺ συγγενεῖς πρὶν με τους Ἕλληνας, ταυτίσθησαν καθ' ὅλα με τους Ἕλληνας με τους ὁποίους εἶχαν κοινὴ μοίρα, ὡς τμῆμα τῆς μείζονος ἐλληνικῆς φυλῆς.

2. Οἱ ἐλληνικὲς ἀποικίαι ἐν τῇ Θράκῃ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν καὶ ὅλας τῆς Δωρικῆς ἐπιδρομῆς ἰδρύθησαν ἐν τῇ Θράκῃ ἀποικίαι ἀπὸ Αἰολεῖς, που ὅπως φαίνεται ἐμείναν ἐν διαφόροις μέρει καθ' ὁδὸν ἀπὸ τὸν δρόμον τῆς διὰ τῆς Ἰσθμῆς μεταναστασέως πρὸς τὴν Μικρὰ Ἀσίαν, κυρίως ἐν τῇ θρακικῇ χερσονήσῳ.

Ἡ ὁμαδικὴ ὅμως ἰδρυσις ἐλληνικῶν ἀποικιῶν καὶ ὁ ἐποικισμὸς των θρακικῶν παραλίων ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ 8ου π.Χ. αἰῶνος. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 7ου καὶ 6ου π.Χ. αἰῶνα οἱ ἀποικίαι πολλαπλασιάζονται καὶ ἐπεκτείνονται ἐν τῷ ἐσωτερικῷ.

Ἄς δοῦμε αὐτὰς τὰς ἐλληνικὰς ἀποικίαις κατὰ περιοχὴν.

α. Χαλκιδική: Ἐν τῇ θρακικῇ αὐτῇ χερσονήσῳ ἰδρύθησαν πάρα πολλὰ ἀποικίαι ἀπὸ τὴν νότιον Ἑλλάδα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ περισσότεραι ἦσαν Εὐβοϊκῆς καὶ ἐιδικώτεραι τῆς Χαλκίδος, πῆρε τελικῶς τὸ ὄνομα Χαλκιδική.

1. Ἀποικίαι Χαλκιδῶν ἦσαν ἡ Σάνη τῆς Κασσάνδρας, ἡ Τορώνη τῆς Σιθωνίας, ἡ Σάνη κοντὰ τὸν ἰσθμὸν τοῦ Ἀθῶ, ἡ Θύσσο ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Ἀθῶ, ἡ Σπάρτωλος (βορείως τῆς Ὀλύμπου) καὶ ἡ Ὀλύμπος, που τὸν 5ο π.Χ. αἰῶνα ἀποικίσθη καὶ ἀπὸ Ἀθηναίους.

2. Ἀποικίαι Ἐρετριῶν ἦσαν ἡ Μένδη τῆς Κασσάνδρας ἀπὸ τὸν 7ο π.Χ. αἰῶνα καὶ τὸ Δίον ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Ἀθῶ, ὅπου πρὶν κατοικοῦσαν Πελασγοί.

3. Ἀποικίαι μικτῆς Εὐβοῶν ἦσαν ἡ Σκιώνη ἐν τῇ Κασσάνδρῃ, ὁ Σίγγο ἐν τῇ Σιθωνίᾳ, αἱ Κλεωναί, ἡ Ὀλόφυξος (πρῶην Πελασγικαί) καὶ τὸ Ἀκρόθων ἐν τῇ Ἀθῶ, ὅπως καὶ ἡ Μηκύβερνα καὶ ἡ Σερμύλη ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Κασσάνδρας.

4. Ἀποικίαι Κορινθίων ἦσαν ἡ Ποτιδαία ἀπὸ τὸν 6ον π.Χ. αἰῶνα καὶ ἡ Αἰνεΐα που ἡ παράδοσις φέρει ὅτι ἰδρύθη ἀπὸ τὸν Αἰνεΐαν ὅταν ἐφυγε ἀπὸ τὴν Τροίαν καὶ ἀποικίσθη ἀργότερα ἀπὸ Κορινθίους.

5. Ἀποικία Ἰώνων ἦσαν ἡ Ἀπολλωνία κοντὰ τὸν Πολύγυρον.

6. Αποικία Ανδρίων ήταν η Ακανθος κοντά στην Ιερισσό από τον 7ο π.χ. αιώνα.
7. Άλλες ελληνικές αποικίες μικτές, μη εξακριβωμένες ποίων ακριβώς ήταν, είναι η Ασσηρος στον μυχό του Σιγγιτικού κόλπου και η Χάραδρος στον Αθω.

8. Στις πάρα πάνω αποικίες προστέθηκαν από τους Μακεδόνες αρκετές νέες, οι κυριώτερες από τις οποίες ήταν οι: Κασσάνδρεια, Αντιγόνηα, Στρατονικάα και τα Στάγαρα.

β. Βόρειος ακτή Αγαίου :

1. Από τον Κόλπο του Ορφανού μέχρι τον Νέστο. Στην περιοχή αυτή είχαν ιδρυθεί:
Η Αργίλλος αποικία Ανδρίων, σε κάποια απόσταση από την θάλασσα.
Η Αμφίπολις κοντά στις εκβολές του Στρυμώνος, που το 437π.Χ. κατελήφθη από τους Αθηναίους.

Η Ηιών το επίνειο της Αμφιπόλεως και η Νεάπολις, η σημερινή Καβάλλα, που ήταν Αθηναϊκές αποικίες. Σ' αυτές προσετέθηκαν οι Φίλοιπποι, που ιδρύθηκαν το 358π.Χ. από τον Φίλιππο στην θέση των αρχαίων Κρηνίδων.

2. Από τον Νέστο μέχρι την χερσόνησο της Καλλιπόλεως. Στην περιοχή αυτή έγινε πολύ πυκνός εποικισμός από Ελληνικές αποικίες. Έτσι από τον Νέστο προχωρώντας ανατολικά έχουμε:

Τα Αβδηρα μεταξύ Νέστου και Βιστωνίδος, που ιδρύθηκαν το 656π.Χ. σαν αποικία των Κλαζομενίων και επανιδρύθηκαν το 543π.Χ. από αποίκους της Τέω που εγκατέλειψαν την πατρίδα τους προ των Περσών. Ανατολικά της Βιστωνίδος ήταν μία σειρά Ιωνικών αποικιών: τα Δίκονα, ανατολικά της η Ισμαρος η Μαρώνεια αποικία Χίων, μετά η Στρώμη αποικία Θασίων.

Εν συνεχεία υπήρχαν οι πέντε αποικίες της Σαμοθράκης, τις οποίες ο Ηρόδοτος αποκαλεί Σαμοθρηκία τειχη. Κατά σειράν: Μεσημβρία, Σέρραιον, Ζώνη, Σάλη και Δρυς. Στην θέση της αρχαίας Σάλης βρίσκεται σήμερα η Αλεξανδρούπολις.

Κοντά στον Εβρο ιδρύθηκε από τον Δαρείο σαν βάση ανεφοδιασμού ο Δορίσκος, που μετά την υποχώρηση των Περσών κατελήφθη από τους Θράκες, από τον Φίλιππο το 346π.Χ. και εν συνεχεία έγινε μακεδονική αποικία. Λίγο βορειότερα ήταν τα Βηρα, η σημερινή Φέρραι. Ανατολικά του Εβρου ήταν η παλαιά θρακική πόλις Αίνος που αποικίσθηκε από Αιολείς και βορειότερα της Αίνου η Ιωνική αποικία Μένδη που αναφέρει και ο Πausανίας.

γ. Χερρόνησος ή χερσόνησος Θρακική ή της Καλλιπόλεως

Εκτός από τις πρώτες Αιολικές αποικίες στην Χερσόνησο του 11ου π.Χ. που δεν διατηρήθηκαν πολύ, οι γνωστές ελληνικές αποικίες στην Χερσόνησο ήταν:

1. των Αιολαίων (Μυτιληναίων): η Σηστός και η Μάδυτος στον Ελλήσποντο και στο Αιγαίο απέναντι από την Ιμβρο ή Αλωπεκόνησος.

2. των Ιώνων η Πακτύη και η Κριθώτη που ίδρυσαν οι Αθηναίοι με τον στρατηγό τους Μιλτιάδη τον Καφέλου, θείο του Μαραθωνομάχου το 560 π.Χ. και 550 π.Χ. αντιστοίχως.

Οι Λίμνες και η Καρδία στην ρίζα της χερσονήσου, που ίδρυσαν οι Μιλήσιοι και οι Κλαζομένιοι, στις οποίες έγινε αργότερα εποικισμός Αθηναίων.

η Ελαιούς που ιδρύθηκε από κατοίκους της Τέω κοντά στο ακρωτήριο Έλλη.

3. Άλλες ελληνικές αποικίες στην χερσόνησο ήταν: Από την πλευρά του Αιγαίου η Αραπλος και τα Κοίλα και προς την πλευρά του Ελλήσποντου οι Αγός Ποταμοί, η Αγορά ή Αγοραίων Τείχος και Καλλιπολις και στην ρίζα της η Αφροδισιάς.

4. Στους ελληνιστικούς χρόνους κτίσθηκε από τον βασιλέα της Θρακίας Λυσιμαχο το 309 π.Χ. κοντά στην αρχή της χερσονήσου η Λυσιμαχία που ήταν και η πρωτεύουσά του.

δ. Προποντίς

Στην θρακική ακτή της Προποντίδος ίδρυσαν πολλές αποικίες οι Μεγαρείς και οι Σάμιοι.

Οι Μεγαρείς ίδρυσαν τον Γάνο και την Σηλυβρία το 675 π.Χ., την Χαλκηδόνα στην ασιατική ακτή του Βοσπόρου το 674 και το Βυζάντιον το 658 π.Χ. από τον Βύζα.

Οι Σάμιοι ίδρυσαν την Βισάνθη (την σημερινή Ραιδεστό) στις αρχές του 6ου π.Χ. αιώνα επί τυράννου Πολυκράτους, το Ηραιόν τείχος το 603 π.Χ. (15 χιλιόμετρα ανατολικότερα της Βισάνθης) και την Πέρινθο ή Ηράκλεια το 600 π.Χ. (περίπου 35 χλμ. ανατολικά της Βισάνθης).

Άλλες ελληνικές αποικίες στην Προποντίδα από την Χερσόνησο της Καλλιπόλεως προς το Βυζάντιον είναι:

Η Τιρίστασις, η μεταγενέστερη Περίστασις, που αναφέρεται από τον 6ο π.Χ. αιώνα.

Το Μυρτηνό, το μεταγενέστερο Μυριόφυτον, που κατελήφθη το 346 π.Χ. από τον Φίλιππο.

Το Νέον Τείχος 15 χλμ. νοτιώς της Βισάνθης, το Πάνιον σε 5 χιλ. περίπου νοτιώς της Βισάνθης.

Οι Ορνοι, που αναφέρονται από τον 6ο π.Χ. αιώνα και το Δαμινόν τείχος κοντά στην Σηλυβρία.

Στα ελληνιστικά χρόνια ιδρύθηκε η **Απάμεια**, 5 χλμ. περίπου από το Βυζάντιον, το σημερινό Μακροχώρι.

ε. Εύξεινος Πόντος

Στην παραλία του Ευξείνου Πόντου στις αρχές του 6ου π.Χ. αιώνα ιδρύθηκε από τους Μιλησίους η θρακική Πεντάπολις, που περιελάμβανε από Βορράν προς νότον τις αποικίες:

Τόμους ή **Τόμιν** (η σημερινή Κωνσταντζα) την **Κάλλατιν** (σημερινή Μαγκάλια), την **Οδυσσό** (σημερινή Βάρνα), την **Μεσημβρία** και την **Αγχίαλο**.

Νοτιώτερα ιδρύθηκαν η **Απολλωνία** (η μεταγενέστερη Σωζόπολις) η **Τόντζος** μεταγενέστερη Αγαθούπολις, η **Θυνιάς** και η **Σαλμυδησσός** οι μεταγενέστερες **Ινιάς** και **Μήδεια** αντιστοιχώς.

στ. Εσωτερικό της Θράκης

Από τις πρώτες ελληνικές αποικίες στο εσωτερικό της Θράκης ήταν η **Στενήμαχος** που ιδρύθηκε από τους Ιστειείς στα Βόρεια της Ροδόπης, όταν οι Αθηναίοι τους αναγκάσαν να εκπατρισθούν κατά την διάρκεια του Πολεπονησιακού Πολέμου. Η **Χαριούπολις** στο κέντρο της Ανατολικής Θράκης, που ιδρύθηκε από τον Αθηναίο Χάρη και τα **Κύπελα** ή **Υψαλα** που ιδρύθηκε από τον Κύπελο τον Λαρισσαίο.

Μετά την Μακεδονική κατάκτηση ιδρύθηκαν πολλές μακεδονικές πόλεις-αποικίες, όπως:

Στην **Στράντζα** ή **Εργίσκη**, που κατελήφθη το 346π.Χ. από τον Φίλιππο και έγινε μακεδονικό αποικία.

Η **Πεντάπορος** βορειώς της Βιζύης. Στην κοιλάδα του Εργίνη η **Απρως** η μεταγενέστερη Θεοδοσιούπολις και στην κοιλάδα του Εβρου και Τουτζα: η **Δρόγκυλος**, η **Καβύλη** ή **Μάστειρα**, η **Βερρόη** και η **Φβιλιπούπολις** στην θέση της αρχαίας Ευμολπιάδας που οχύρωσε ο Φίλιππος το 341π.Χ.

Κατά την ελληνιστική περίοδο ιδρύθηκαν στο εσωτερική της Θράκης πολλές αποικίες όπως:

Η **Βεργούλη** η κατόπιν Αρκαδιούπολις, το **Συρηλλόν** (Τυρολόη) και η **Διόσπολις**.

Ο ελληνικός αποικισμός συνεχίσθηκε έντονα και επί των διαδόχων του Μεγάλου Αλεξάνδρου αναφέραμε ήδη ότι ο Λυσίμαχος, ο Βασιλεύς της Θράκης, ίδρυσε την Λυσιμάχεια. Ο Διόδωρος ο Σικελιώτης αναφέρει ότι ο τοποτηρητής του Αλεξάνδρου στην Μακεδονία και την Ευρώπη Αντίπατρος ενίσχυσε τον ελληνισμό της Θράκης με 20.000 Αθηναίους.

Η ενέργεια αυτή του Αντιπάτρου φαίνεται πολύ λογική γιατί ήθελε να εξασθενίσει τους Αθηναίους, που ύστερα από τον Λαμιακό πόλεμο πλήρωσαν την στάση τους με την δίωξη και θάνατο του Δημοσθένη και Υπερίδη αλλά και την εξασθένηση της πόλεώς τους με την αφαίμαξη αυτή.

Επί Ρωμαιοκρατίας ιδρύθηκαν επίσης νέες πόλεις, στις οποίες κατοίκησαν Έλληνες άποικοι. Κυριώτερες τέτοιες πόλεις ήταν:

Η **Αδριανούπολις** στην στρατηγική θέση της συμβολής του Αρδα και Τούντζα με τον Εβρο, όπου ήτο ο παλιός θρακικός οικισμός της Ουσκουδάμας και αργότερα η Ορεστιάς.

Η **Νικόπολις** προς Νέστον το μεταγενέστερο Νευροκόπι ιδρύθηκε από τον Τραϊνόν (98-117μ.Χ.).

Άλλες πόλεις που ιδρύθηκαν στο τέλος της Ρωμαιοκρατίας και στις αρχές του Βυζαντίου στην Θράκη είναι η **Μαξιμιανόπολις**, η **Μοσυνόπολις**, και η **Γραπιανούπολις** στην περιοχή της Κομοτηνής, η οποία φαίνεται ότι ιδρύθηκε το 1297 από τους κατοίκους της πρώτης όταν κατεστράφη από τους Βουλγάρους, η **Τραϊανούπολις** κοντά στις εκβολές του Εβρου, το **Διδυμότειχον** και η **Πλωτινόπολις** σε μικρή απόσταση από το Διδυμότειχον, που ιδρύθηκε από τον Τραϊανόν και πήρε το όνομα της γυναίκας του Πλωτίνας.

Αναφέραμε τις 102 κυριώτερες πόλεις που ιδρύθηκαν στην Θράκη μέσα σε 12 περίπου αιώνες, οι οποίες κατοικήθηκαν από Έλληνες. Πέραν αυτών των γνωστών πόλεων που αναφέρουν πολλοί αρχαίοι συγγραφείς υπήρξαν και πολλές άλλες μικρότερες και αγροτικές εγκαταστάσεις ιδίως Μακεδόνων, της πλέον δυναμικής δωρικής ελληνικής φυλής.

Κατ'αυτὸν τὸν τρόπον ἐπῆλθε πλήρης αλλοίωσις τῆς φυλετικῆς συνθέσεως τῆς Θράκης καὶ ἀπέδον ἐξελληνισμὸς τῶν Θρακῶν.

3. Ἡ πολιτιστικὴ ἀκτινοβολία τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν καὶ οἱ στενὲς σχέσεις Θρακῶν καὶ Ἑλλήνων

Στο προηγούμενο κεφάλαιο αναφέραμε πάνω από 100 Ελληνικές αποικίες, τις κυριώτερες, που ιδρύθηκαν στα παράλια και στο εσωτερικό της Θράκης από τον 7ο π.Χ. αιώνα μέχρι και την πρώτη περίοδο της Ρωμαιοκρατίας. Από αυτές οι 77 ιδρύθηκαν πριν την Μακεδονική κατάκτηση. Μερικές από αυτές ήταν ολιγάνθρωπες, άλλες εμπορικοί σταθμοί, η μεγάλη πλειψηφία ήταν πόλεις με πολλούς κατοίκους και αρκετές ήταν πολύ μεγάλες για την εποχή τους, με χιλιάδες κατοίκους.

Κάθε μία ελληνική αποικία ήταν ένας πνευματικός φάρος στην περιοχή της. Με τις επαφές και συναλλαγές των κατοίκων των ελληνικών αποικιών με τους Θράκες διαδιδότανε

η ελληνική γλώσσα, που ήταν ασυγκρίτως πληρέστερη από απόψεως λέξεων, εννοιών και ευφωνίας, αλλά και οι Θράκες έρχονταν σε επαφή με έναν ανώτερο πολιτισμό.

Κατ'αυτόν τον τρόπο οι Θράκες άρχισαν σιγά-σιγά να μαθαίνουν την ελληνική, να προσαρμόζονται στα ήθη και έθιμα των μεγαλύτερων και περισσότερο προηγμένων αδελφών τους, υιοθέτησαν το ελληνικό αλφάβητο και γενικά να εξελληνίζονται.

Ο εξελληνισμός των Θρακών προχωρούσε με συνεχώς επιταχυνόμενο ρυθμό με την ειρηνική εμπορική και πολιτιστική επίδραση των Ελλήνων, τόσο που ο βασιλεύς Κότυς Ε επί Ρωμαϊοκρατίας ήταν δόκιμος Έλληνας ποιητής και εθεωρείτο από τους καλύτερους της εποχής του.

Με την ίδρυση από την κλασσική περιοχή 80 περίπου ελληνικών αποικιών στη Θράκη αλλοιώθηκε σημαντικά η σύνθεση του πληθυσμού της περιοχής, η οποία μεταβλήθη ακόμα περισσότερο με τους μικτούς γάμους, συνέπεια των οποίων ήταν ο εξελληνισμός του ή της Θρακός συζύγου εφ'όσον η ελληνική πλευρά ήταν πιο προηγμένη και πολιτισμένη. Υπήρξαν πάρα πολλοί μικτοί γάμοι Θρακών με κατοίκους των αποικιών. Είχαμε όμως και πολλούς γάμους Αθηναίων με γυναίκες από την Θράκη. Κύριες αιτίες είναι ότι η χερσόνησος της Καλλιπόλεως ήταν από τα μέσα του 6ου π.Χ. αιώνα υπό Αθηναϊκή διοίκηση με τον Μιλτιάδη τον Κυψέλου, θείο του Μαραθνομάχου και ότι οι Αθηναίοι από το 431π.Χ. συνήψαν συμμαχία και είχαν στενές σχέσεις με τον Σιτάλκη Βασιλέα των Οδρυσσών και τελικά ανηγόρευσαν Αθηναίο πολίτη τον διάδοχό του Σεύθη και τον Σάδοκο.

Συνέπεια των μικτών γάμων ήταν ότι πλήθος Αθηναίων πολιτών είχαν συνήθως μητέρα αλλά ακόμη και πατέρα από την Θράκη. Κάτι ανάλογο συνέβαινε και στην Θράκη, όπου πολλοί βασιλείς ή διακεκριμένοι πολίτες είχαν παντρευτεί Ελληνίδες.

Θα αναφέρουμε μερικούς διακεκριμένους Αθηναίους που είχαν γονείς από την Θράκη. Ο Μιλτιάδης (554-489π.Χ.) γιος του Κίμωνος, εγγονός του Κυψέλου, ήταν επί πολλά χρόνια διοικητής της χερσονήσου πριν να επιστρέψει στην Αθήνα και ηγηθεί στον Μαραθώνα των Αθηναίων στη μάχη κατά των Περσών, και είχε παντρευτεί δύο Θρακιώτισσες. Από την δεύτερη γυναίκα του την Ηγησιπύλη, κόρη του βασιλέα Ολόρου, γεννήθηκε το 510π.Χ. ο **Κίμων**, ο διάσημος στρατηγός και πολιτικός των Αθηνών, που είχε έτσι μητέρα Θράσση.

Ο **Θεμιστοκλής**, ο νικητής της Σαλαμίνας ήταν γιος του Νεοκλέους και της Θρακιώτισσας Αβροτόνου. Ένα επιγράμμα του Αμφικράτους που διεσώθη έλεγε: "Αβρότονον, Θρήισσα γυνή το γένος, αλλά τέκεσθαι τον μέγα Έλληνα φημί Θεμιστοκλέα".

Ο **Ιφικράτης** διάσημος Αθηναίος στρατηγός, που κατά τον Διόδωρον είχε στρατηγικήν αγχίνοϊαν είχε πατέρα τον Τιμόθεο και μητέρα Θρακιώτισσα, παντρεύτηκε δε την κόρη του βασιλέως της Θράκης Κότυ.

Ο στρατηγός Κόνων είχε παντρευτεί Θρακιώτισσα, άρα ο διάσημος στρατηγός γιος του ο **Τιμόθεος** είχε μητέρα από την Θράκη. Το αυτό συμβαίνει με τον ιδρυτή της σχολής των κυνικών, τον ρήτορα **Αντισθένη**.

Ο **Θουκιδίδης** ήταν γιος του Θρακός Ολόρου, που είχε πολιτογραφηθεί. Αθηναίος πολίτης αλλά είχε κτήματα στην Θράκη, στην Σκαπή Υλη, όπου απεσύρθη και έγραψε την ιστορία του.

Ο **Χαρίδημος**, διακεκριμένος Αθηναίος στρατηγός, παντρεύτηκε την αδελφή του Θρακός βασιλέως Χερσοβλέπτου.

Από την θρακική πλευρά αναφέρομε δύο μικτούς γάμους βασιλέων των Οδρυσσών. Ο **Κερσοβλέπτης** είχε πάρει Ελληνίδα και ο **Σιτάλκης** είχε παντρευτεί την αδελφή του Νυμφοδώρου, διακεκριμένου πολίτη των Αβδήρων.

Η πνευματική και πολιτιστική ανάπτυξις της Θράκης των κλασσικών χρόνων ήταν σημαντική. Από τα Αβδηρα κατάγονται οι φιλόσοφοι Λεύκιππος, Δημόκριτος, Αναξαγόρας, ο σοφιστής Πρωταγόρας και ο ιστορικός Διοκλείδης.

Από την Καρδία ο τύραννος Εκαταίος και ο Ευμένης, αρχιγραμματεύς του Αλεξάνδρου και από την Μένδη ο διάσημος γλύπτης Παιώνιος με τα πολύ γνωστά έργα του της Νίκης και του ανατολικού αετώματος του Παρθενώνος.

4. Μακεδονική Διοίκησης

Η μακροχρόνιος διοίκησης της Θράκης από την Μακεδονία ήταν εκείνη που επέφερε τον πλήρη εξελληνισμό των Θρακών. Ο εξελληνισμός δε των Θρακών από τους Μακεδόνες είναι άλλη μία απόδειξις δίπλα στις άλλες 20, που αποδεικνύουν την ελληνικότητα των Μακεδόνων και αποστομώνουν τους ανόητους ανιστόρητους, ανθέλληνες που λένουν ή ισχυρίζονται τυχόν το αντίθετο.

Ο Φίλιππος Β γιος του Αμύντα Γ και τρισέγγονος του Αλεξάνδρου Α (498-454), ανέβηκε στον θρόνο της Μακεδονίας το 359π.Χ. διαδεχθείς τον αδελφό του Περδίκκα Γ (365-360) που σκοτώθηκε σε μάχη κατά των Ιλλυριών και βρήκε το κράτος σχεδόν διαλελυμένο. Αμέσως επεδόθη στην ανασύνταξη του κράτους και του στρατού. Νίκησε τους Ιλλυριούς του Βάρδωλι και έστρεψε την προσοχή του στην Θράκη.

Το καλοκαίρι του 357π.Χ. κατέλαβε την Αμφίπολη. Το 356π.χ. έφθασε στον Νέστο. Το 352π.Χ. προχώρησε από τον Εβρο μέχρι το Ηραιον τείχος της Προποντίδας.

Το 346π.Χ. κατέλαβε την Στράντζα και έφθασε στον Εύξεινο Πόντο.

Το 342π.Χ. κατέλαβε την κοιλάδα του Εβρου και Τούντζα και ίδρυσε σειρά αποικιών: Δρόγκυλο, Καβύλη, Μάστειρα, Φιλιππούπολη.

Το 341π.Χ. καθαίρεσε τους Θράκες βασιλείς Τήρη και Κερσοβλέπτη και τους αντικατέστησε με έναν "στρατηγό επί Θράκης". Η Θράκη αποτελούσε πλέον μακεδονικό προτεκτοράτο.

Η Μακεδονία αποτελούσε τότε την δυναμική έκφραση της Ελλάδος. Σ' αυτήν την ελληνική Μεγάλη Δύναμη είχαν συγκεντρωθεί από όλη την Ελλάδα στρατηγοί, ναύαρχοι, φιλόσοφοι, ηθοποιοί, ιστορικοί και καλλιτέχνες. Ενδεικτικά αναφέρουμε τους: Νέαρχο τον Κρήτα, Καλλίστρατο, Ευφραίο από τους Ωρεούς, ο Νεοπόλεμος, ο Θεσσαλός, ο Πύθων από το Βυζάντιο, ο Ευμένης από την Καρδία της Θράκης, ο Θεόμπομος ο Χίος.

Η Μακεδονική αυλή είχε πανελλαδική εκπροσώπηση και εμφάνιση. Κατ' αυτόν τον τρόπο η αττική διάλεκτος είχε εκτοπίσει τελείως την αρχική δωρική στην αυλή.

Η Θράκη από το 341π.Χ. μέχρι το 168π.Χ. που κατέκτηθη από τους Ρωμαίους, δηλαδή επί 173 χρόνια ήταν υπό Μακεδονική διοίκηση και υπέστη την επίδραση της Μακεδονίας, που ήταν η συνισταμένη των ελληνικών δυνάμεων, η δυναμική ελληνική έκφρασις του καιρού εκείνου. Έτσι εξελληνίσθη πλήρως, ταυτίσθηκε με την υπόλοιπη Ελλάδα και έγινε μία τελείως ελληνική χώρα με ελληνική γλώσσα, παιδεία και φρόνημα.

Ο πλήρης εξελληνισμός των Θρακών είναι μία ακόμη οφειλή της Ελλάδος στα δυναμικότερα παιδιά της, τους Μακεδόνες, για τους οποίους ο πρέσβυς των Ακαρνάνων Λυκίσκος είχε πει: "Τίνος και πηλίκης δει τιμής αξιούσθαι τους Μακεδόνας, οι τον πλείω του βίου χρόνου ου παύονται διαγωνιζόμενοι προς τους βαρβάρους υπέρ της των Ελλήνων ασφαλείας".

IV Η ΘΡΑΚΗ ΑΠΟ ΤΟ 500π.Χ. ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΡΩΜΑΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

1. Από το 500π.Χ. μέχρι την Μακεδονική κατάκτηση

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει η Θράκη μπαίνει στην ιστορία με την εκστρατεία του Δαρείου κατά των Σκυθών το 513π.Χ.. Από τότε αναφέρεται κι' αυτό με μικρή συχνότητα από τους ιστορικογράφους.

Κάθε θρακική φυλή αρχικά ήταν ανεξάρτητη και είχε επί κεφαλής κληρονομικό βασιλέα.

Τα πολλά μικρά θρακικά κράτη δεν έπαιξαν κανένα ρόλο την ιστορία και δεν υπάρχουν ιστορικά δεδομένα γ'αυτά. Το θρακικό κράτος που έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ιστορία ήταν το κράτος των Οδρυσσών, που κατά περιόδους επεκράτησε σ'ολόκληρη την Θράκη.

Ο Τήρης Α (480-440π.Χ.) ήταν ο ιδρυτής και πρώτος βασιλεύς του Κράτους των Οδρυσσών που ίδρυσε μετά την αποχώρηση των Περσών.

Ο Σιτάλκης (440-425π.Χ.) ήταν γιος και διάδοχος του Τήρη. Οργάνωσε το κράτος των Οδρυσσών και το ανύψωσε σε μεγάλη δύναμη. Επιβλήθηκε σε μεγάλη έκταση της Θράκης από τα Αβδηρα μέχρι τον Δούναβη και από τον Στρυμώνα μέχρι το Βυζάντιο. Κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο συμμάχησε με τους Αθηναίους και το 429π.Χ. εξεστράτευσε κατά του βασιλέως της Μακεδονίας Περδίκκα Β (454-413π.Χ.), που αποτελούσε απειλή για τις αθηναϊκές αποικίες της Αμφίπολης (που ιδρύθηκε το 437) και της Μεθώνης, που ήταν αποικία των Ερετριέων και από το 434π.Χ. είχε περιέλθει στην Αθήνα, που έτσι ήλεγχε τον Θερμαϊκό κόλπο. Για την δύναμη του εκστρατευτικού σώματος του Σιτάλκη οι αρχαίοι συγγραφείς αναφέρουν πολύ μεγάλους αριθμούς. Ο Θουκυδίδης που ελέγχει τις πληροφορίες του και ήταν σύγχρονος γράφει ότι ήταν 100.000 πεζοί και 50.000 ιππείς. Ο Διόδωρος ανεβάζει τους πεζούς σε 120.000 άνδρες. Όποια και αν είναι η αλήθεια φαίνεται ότι η δύναμις του εκστρατευτικού σώματος ήταν πολύ μεγάλη. Ο Σιτάλκης συνέτεινε στον εξελληνισμό των Θρακών και όπως αναφέραμε είχε παντρευτεί την αδελφή του Νυμφοδώρου από τα Αβδηρα.

Ο Σεύθης Α (424-400π.Χ.) ήταν διάδοχος του Σιτάλκη και ανηψιός του, γιος του Σπαρδάκου. Συνεξεστράτευσε με τον Σιτάλκη κατά του Περδίκκα το 429. Παντρεύτηκε την Στρατονίκη κόρη του Αλεξάνδρου Α και αδελφή του Περδίκκα. Ο γάμος αυτός βοήθησε τον Περδίκκα, γιατί ο Σεύθης μεσολάβησε στον θείο του για να μην ολοκληρώσει την επίθεση κατά της Μακεδονίας. Σταθεροποίησε το κράτος των Οδρυσσών από το Αιγαίο μέχρι τον Δούναβη. Εκοψε αργυρά νομίσματα. Εγινε πιστός φίλος και σύμμαχος των Αθηναίων, οι οποίοι τον ανεκήρυξαν Αθηναίο πολίτη εις ανταμοιβήν της φιλίας του.

Ο Αμάδοχος Α ή Σάδοκος βασιλεύσε ελάχιστο χρονικό διάστημα μετά τον Σεύθη Δ και μνημονεύεται από τον Ισοκράτη, Αριστοτέλη και Στράβωνα. Ελάχιστα γνωρίζουμε γ'αυτόν που ήκμασε στο τέλος της 5ης π.Χ. εκατονταετίας.

Ο Σεύθης Β (400-383π.Χ.) ήταν γιος του Μαισάδου βασιλέως των Μελανδιτών, Θυνών και Τρανιψών Θρακών, πήρε τον θρόνο από τον Αμάδοκο στην αυλή του οποίου ανατράφηκε και εκθρονίστηκε πριν πεθάνει. Με την βοήθεια των μυριών του Ξενοφώντα

επανεκτήσε τον πατρικό θρόνο και έγινε βασιλεύς των Οδρυσσών. Το 399π.Χ. βοήθησε τον Δερκυλίδα κατά των Περσών.

Ο Κότυς Α (383-360π.Χ.) ήταν γιος και διάδοχος του Σεύθη Β. Κυριάρχησε σχεδόν 24 χρόνια σ'ολόκληρη την Θράκη. Αρχικά ήταν φίλος των Αθηναίων και έκανε γαμπρό του τον Αθηναίο στρατηγό Ιφικράτη. Το 361π.Χ. στράφηκε κατά των Αθηναίων και κατέλαβε την Θρακική χερσόνησο και την Σηστό που ήταν μεγάλη ναυτική βάση των Αθηναίων. Το πλήγμα ήταν βαρύ για την ναυτική ισχύ των Αθηνών. Πρωτεύουσά του ήταν τα Κύψαλα. Έκοψε νομίσματα. Δολοφονήθηκε το 360π.Χ. από τους Πύθωνα και Ηρακλείδη γιατί θεωρήθηκε εχθρός της Δημοκρατίας.

Ο Κερσοβλέπτης (359-341π.Χ.) ήταν γιος του Κότυος Α και τον διεδέχθη μετά την δολοφονία του. Πολέμησε με τον πατέρα του το 361π.Χ. κατά των Αθηναίων στον πόλεμο που είχε συνέπεια την κατάληψη της Χερρονήσου. Ο γαμπρός του στρατηγός Χαρίδημος από τους Ωρεούς νίκησε τους Αθηναίους το 359π.Χ. υπό τον Κηφισσόδοτον και τους ανάγκασε να δεχθούν την εξουσία του στην Χερρόνησο. Ο Κερσοβλέπτης παντρεύτηκε επίσης Ελληνίδα.

Οι Αθηναίοι βαρέως έφεραν την σοβαρή γι'αυτούς απώλεια της Χερρονήσου. Γι'αυτό το 358π.Χ. βοήθησαν τους αδελφούς του Αμάδοκο και Βηρισιάδη που διεκδικούσαν τον θρόνο και τον εξανάγκασαν να αποχωρήσει από την Θρακική χερσόνησο και να μοιράσει το βασίλειό του με τους άλλους δύο. Ο Κερσοβλέπτης περιώρισε την κυριαρχία του στην κοιλάδα του Εβρου. Το 357π.Χ. όμως ο Κερσοβλέπτης ανεκατέλαβε την Θρακική χερσόνησο από τους Αθηναίους, ενώ σχεδόν ταυτόχρονα ο Φίλιππος κατελάμβανε την Αμφίπολη από την Αθήνα.

Όταν το 353π.Χ. ο Φίλιππος της Μακεδονίας εμφανίσθηκε στην Θράκη, ο Αμάδοκος συνεμάχησε μαζί του κατά του Κερσοβλέπτου που τελικά υπετάγη στον Φίλιππο και έδωσε όμηρο τον γιο του. Με την εκστρατεία του στην Θράκη (353-350π.Χ.) ο Φίλιππος κατέλαβε όλες τις ελληνικές πόλεις και κατέλυσε την ισχύ του κράτους των Οδρυσσών.

Κατά τον Ολυνθιακό πόλεμο (349-348π.Χ.), ο Χαρίδημος με 4.000 ψιλούς έσπευσε να βοηθήσει τους Ολυνθίους κατά του Φιλίππου, που είχε πλέον γίνει επικίνδυνος για τον Κερσοβλέπτη. Ο Δημοσθένης με την ευκαιρία αυτή εξεφώνησε τους Ολυνθιακούς και τους δύο Φιλιππικούς λόγους του. Το 347 ο Φίλιππος μετά την νίκη του στην Ολυνθο εξεστράτευσε κατά του Κερσοβλέπτου και πέτυχε την πλήρη υποταγή του, ενώ ο Δημοσθένης με τον τυφλό φανατισμό του και τον άκρατο τοπικισμό του, που δεν τον άφηναν να ιδεί το όραμα του

Ισοκράτους της ενωμένης Ελλάδος εξεφώνησε τους λόγους του: "Περί των εν Χερροννήσω" και τον τρίτο Φιλιππικό.

Ο Φίλιππος το 342-339π.Χ έκανε την δεύτερη εκστρατεία του στην Θράκη. Το 341 καθήρεσε τον Κερσοβλέπτη που πέθανε τον επόμενο χρόνο 340.

Ο Αμαδοκος Β ήταν αδελφός του Κερσοβλέπτου. Τα σχετικά με αυτόν αναφέρθηκαν παραπάνω. Ο Αμαδοκος μνημονεύεται στην συνθήκη συμμαχίας που συνήψε μαζί με τον αδελφό του Βηρισιάδη το 358π.Χ. με τους Αθηναίους κατά του Κερσοβλέπτου. Το 352 όμως (έξι χρόνια αργότερα) εγκατέλειψε τους Αθηναίους και ετάχθη με τον Φίλιππο, που ήταν ο ισχυρός αντίπαλος του Κερσοβλέπτου.

Ο Βηρισιάδης ήταν αδελφός των δύο προηγουμένων και έγινε βασιλεύς τμήματος της Θράκης, όπως αναφέραμε προηγουμένως.

Ο Τήρης Β ήταν βασιλεύς στην Δυτική Θράκη σύγχρονος του Φιλίππου. Αρχικά συμμάχησε μαζί του κατά των Αθηναίων. Μετά συμμάχησε με τον Κερσοβλέπτη. Νικήθηκε από τον Φίλιππο το 342π.Χ. στην δεύτερη εκστρατεία του στην Θρακη. Νομίσματά του κόπηκαν στην Μαρώνεια. Το 341π.Χ. ο Φίλιππος τον καθήρεσε μαζί με τον Κερσοβλέπτη.

Ο Σεύθης Γ υπήρξε επίσης βασιλεύς της Θράκης μετά τον Κότυ, σύγχρονος των Κερσοβλέπτου, Αμαδόκου, Βηρισιάδη και Τήρη Β. Το 355π.Χ. έγινε υποτελής του Φιλίππου. Μετά τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου το 323, ανεκηρύχθη ανεξάρτητος. Το 313 νικήθηκε από τον Λυσίμαχο στον Αίμο και υπετάγη σ'αυτόν.

Μεταξύ των βασιλέων της Θράκης δεν θα πρέπει να παραλείψουμε ν'αναφέρουμε τον βασιλέα των Αγριάνων Λάγγαρο. Ο Αρριανός λέγει ότι ήταν παλαιός φίλος του Αλεξάνδρου πριν ανέβει στον θρόνο. Ο Αλέξανδρος ήθελε να τον παντρέψει με την αδελφή του Κύννα κόρη του Φιλίππου με την δεύτερη γυναίκα του Ευριδίκη. Ο γάμος δεν έγινε γιατί αρρώστησε και πέθανε ο Λάγγαρος και η Κύννα παντρεύτηκε τον Αμύντα του Περδίκκα. Ο Λάγγαρος βοήθησε τον Αλέξανδρο στην Βαλκανική. Ένα όμως εκλεκτό σώμα Αγριάνων πολεμιστών συνόδευσε τον Αλέξανδρο στις εκστρατείες του. Τα ανδραγαθήματα αυτού του διαλεχτού σώματος των Αγριάνων αναφέρονται 52 φορές στην ιστορία του Αρριανού. Δικαιούνται λοιπόν οι Πομάκοι, οι σημερινοί απόγονοι των Αγριάνων, να είναι υπερήφανοι από την δράση των προγόνων τους και την συμβολή τους στις εκστρατείες του Αλεξάνδρου και στην διάδοση της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού στην Ασία.

2. Η ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

α. Ο Λυσίμαχος

Μετά τον θάνατο του Αλεξάνδρου το 323π.Χ. ανέλαβε την διοίκηση της Θράκης ο Λυσίμαχος που την κράτησε πάνω από 40 χρόνια μέχρι το 281π.Χ.. Ο Λυσίμαχος ήταν γιος Θεσσαλού δουλοπαροίκου, του Αγαθοκλή. Είχε τεράστια σωματική δύναμη. Εγινε σωματοφύλαξ και στρατηγός του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Το 321π.Χ. παντρεύτηκε την Νικαία χήρα του φίλου του Περδίκκα, κόρη του Αντιπάτρου και αδελφή του Κασσάνδρου. Υστερα από επταετή αγώνα νίκησε και υπέταξε το 313π.Χ. τον Θράκα βασιλέα Σεύθη Γ.

Το 316 συνεμάχησε με τον Πτολεμαίο, τον Σέλευκο και τον Κάσσανδρο κατά του Αντιγόνου που είχε αποκτήσει μεγάλη δύναμη στην Ασία και κινδύνευε να γίνει μονοκράτωρ. Η συμμαχία ανέτρεψε τα σχέδια του Αντιγόνου και οριστικοποίησε την διαίρεση του κράτους του Αλεξάνδρου στους επιγόνους. Ο Λυσίμαχος ήταν ο κλασσικός εκπρόσωπος ηγέτου της Ελληνιστικής εποχής. Η απότομη άνοδος του στα ανώτατα αξιώματα του δημιούργησε άκραιο εγωϊσμό, τον έκανε αδίστακτο και χωρίς ηθικούς φραγμούς. Το 306π.Χ. ο Λυσίμαχος αναγορεύθηκε βασιλεύς της Θράκης. Το 305π.Χ. βοήθησε τους Ροδίους κατά του Δημητρίου Πολιορκητού (336-282π.Χ.), γιου του Αντιγόνου, που σε πρώτο γάμο είχε πάρει την Φίλα αδελφή του Κασσάνδρου και της Νικαίας.

Το 302π.Χ. συμμάχησε με τον Κάσσανδρο και τον Πτολεμαίο και κατέλαβε μεγάλα τμήματα της Μικράς Ασίας: την Αιολία, την Ιωνία και την Φρυγία. Το 301 π.Χ. από το όνομα της γυναίκας του, ονόμασε Νικαία την πόλη της Βιθυνίας, που είχε κτισθεί από τους Μακεδόνες και έφερε αρχικά το όνομα Ατταία και μετά Αντιγόνεια.

Με την επέκτασή του αυτή προκάλεσε την οργή του Αντιγόνου κυριάρχου της Ασίας που κινήθηκε εναντίον του. Ο Λυσίμαχος οχυρώθηκε στο Δορύλαιο, και παντρεύτηκε σε δεύτερο γάμο την Αμαστρι, χήρα του ηγεμόνος της Ηρακλείας Πόντου Διονυσίου. Τελικά με την βοήθεια του Σελεύτου στην μάχη της Ιψού το 301π.Χ. ο Αντίγονος νικήθηκε κατά κράτος και σκοτώθηκε. Οι τρεις σύμμαχοι: Κάσσανδρος, Λυσίμαχος και Σέλευκος διένεμαν τις χώρες του Αντιγόνου. Ο Λυσίμαχος κατέλαβε την Μικρά Ασία. Επειδή όμως ο Σέλευκος είχε γίνει πολύ δυνατός και υπήρχε κίνδυνος να υποκαταστήσει τον Αντίγονο, ο Λυσίμαχος και ο Πτολεμαίος συμμάχησαν εναντίον του. Η συμμαχία αυτή επισφραγίσθηκε με τον γάμο του Λυσιμάχου με την Αρσινόη, θυγατέρα του Πτολεμαίου Α και της Βερενίκης το 299π.Χ., αφού χώρισε με την Αμαστρι. Η Αρσινόη άσκησε κακή επιρροή πάνω στον 62ετή Λυσίμαχο και τον ώθησε στην διάπραξη πολλών εγκλημάτων και στην ανοχή της δολοφονίας του γιου

του από τον πρώτο του γάμο Αγαθοκλέους το 284π.Χ. από τον Πτολεμαίο Κεραυνό, αδελφό της Αρσινόης (Στράβων ΙΓ 623).

Το 293π.Χ. ο Λυσιμαχος αναγκάσθηκε να κλείσει ειρήνη με τον Δημήτριο, που είχε συμμαχήσει με τον Σέλευκο και να τον αναγνωρίσει βασιλέα της Μακεδονίας.

Το 288π.Χ. συμάχησε με τον Πύρρο βασιλέα της Ηπείρου επετέθη κατά του Δημητρίου κατέλαβε την Μακεδονία και την διένειμε με τον Πύρρο.

Το 287π.Χ. ο Λυσιμαχος εξεδίωξε τον Πύρρο, κατέλαβε όλη την Μακεδονία και την Θεσσαλία και συμάχησε με τους Αιτωλούς. Εκτίσε την Λυσιμάχεια στην Αιτωλεία και στην Θράκη που έκανε πρωτεύουσά του.

Το 284π.Χ., όταν σκοτώθηκε ο Αγαθοκλής, ο ομομήτριος αδελφός του Αλέξανδρος φοβούμενος για την δική του τύχη κατέφυγε στον Σέλευκο και τον παρεκίνησε να κηρύξει πόλεμο κατά του πατέρα του Λυσιμάχου. Το 283π.Χ. εξερράγη ο πόλεμος. Το 281π.Χ. ο Λυσιμαχος σκοτώθηκε πολεμώντας σε ηλικία 80 ετών στην μάχη του Κύρου κοντά στην Μαγνησία. Σε ελάχιστο χρόνο μετά τον θάνατο του Λυσιμάχου το κράτος του διελύθη.

Ο Αλέξανδρος δεν μπόρεσε να βασιλεύσει. Η Αρσινόη παντρεύτηκε διαδοχικά τους δύο ετεροθαλείς αδελφούς της Πτολεμαίο Κεραυνό το 280π.Χ. που έγινε βασιλεύς της Θράκης για ένα χρόνο και τον Πτολεμαίο Β Φίλαδελφο το 276π.Χ.. Ο Πτολεμαίος Κεραυνός σκοτώθηκε το 280π.Χ. σε μάχη κατά των Γαλατών.

β. Η παρακμή του Ελληνισμού κατά τους Ελληνιστικούς χρόνους

Ελληνιστική περίοδος είναι εκείνη που μεσολάβησε από τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου το 323π.Χ. μέχρι την επικράτηση των Ρωμαίων στην Εγγύς Ανατολή. Σ' αυτήν την περίοδο είχαν ιδρυθεί πολλά Ελληνικά βασίλεια, τα οποία πολεμούσαν συνεχώς μεταξύ τους. Ήταν μία περίοδος αιμορραγίας, συνεχούς εμφυλίου πολέμου, που εξάντλησε τον Ελληνισμό από κάθε άποψη: πληθυσμιακή, υλική και ηθική και προλείανε την Ρωμαϊκή κατάκτηση, διανοίγοντας τον δρόμο και διευκολύνοντας τους Ρωμαίους.

Ήταν μία αντιφατική περίοδος. Αφ' ενός του εκπολιτισμού και εξελληνισμού της Εγγύς Ανατολής, όπου ιδρύθηκαν μεγάλα κέντρα ελληνικής παιδείας και γραμμάτων, όπως η Αλεξάνδρεια, η Αντιόχεια, η Πέργαμος και πολλά άλλα μικρότερα, που άφησαν βαθειά ίχνη στην Αίγυπτο, την Συρία και την Μικρά Ασία.

Αφ' ετέρου υπήρξε μία τέτοια κατάπτωσης ηθών και διαφθορά των ηγεμονευόντων οίκων, που με το κακό παράδειγμά τους υπενόμευαν τα ήθη και την ηθική του λαού, που είναι υπεύθυνη για την αδιαφορία του λαού για το κράτος και έφερε την φυσική συνέπειά της την υποδούλωση του ελληνισμού.

Πάντα πριν από κάθε πτώση και υποδούλωση του ελληνισμού προηγούνται καταστρεπτικές έριδες, εμφύλιοι πόλεμοι, έκλυση ηθών, πτώση αξιών και παρακμή.

Η ελληνιστική περίοδος πολλά έχει να μας διδάξει γιατί και σήμερα παρατηρούνται συμπτώματα ανάλογα με εκείνα της εποχής αυτής και πρέπει να αποφευχθούν οι συνέπειες της πτώσεως των αξιών και των εμφυλίων ερίδων που είναι πάντα υποδούλωση ή ακρωτηριασμός του ελληνισμού.

Αναφερθήκαμε διά μακρών στον Λυσιμάχο γιατί είναι χαρακτηριστικός εκπρόσωπος ηγεμόνα αυτής της εποχής. Ήταν εγωϊστής, αδιστακτος, χωρίς ηθικούς φραγμούς. Δυστυχώς δεν ήταν μόνος.

Ο βασιλεύς της Μακεδονίας Κάσσανδρος (350-298π.Χ.) γιος του Αντιπάτρου (379-319π.Χ.) ήταν ένας άλλος αιμοσταγής βασιλεύς της Ελληνιστικής περιόδου. Πατρεύτηκε την Θεσσαλονίκη αδελφή την αδελφή του Μ.Αλεξάνδρου. Το 316π.Χ. διέταξε να σκοτώσουν με λογχισμούς την μητέρα του Μ. Αλεξάνδρου Ολυμπιάδα. Το 311π.Χ. έσφαξε την Ρωξάνη και τον μικρό Αλέξανδρο Δ (σύζυγο και γιο του Μ.Αλεξάνδρου) που τους είχε φυλακίσει στην Αμφίπολη. Το 309π.Χ. σκότωσε τον άλλο γιο του Αλεξάνδρου τον Ηρακλή. Έτσι εξόντωσε όλη την συγγένεια της γυναίκας του και πιθανούς διεκδικητές του θρόνου.

Ο Κάσσανδρος πέθανε το 298π.Χ. από φρικτό θάνατο που θεωρήθηκε τιμωρία των θεών για τα εγκλήματα του. Αναφέρεται ότι σάπιζαν οι σάρκες του και τις έτρωγαν σκουλήκια. Αλλά και τα 3 παιδιά του είχαν κακό τέλος. Ο πρώτος, ο Φίλιππος, βασίλευσε τέσσερις μήνες πριν πεθάνει. Ο δεύτερος, ο Αντίπατρος, που τον διαδέχθηκε τσακωνότανε με τον μικρότερο, τον Αλέξανδρο, για την βασιλεία. Χώρισαν το βασίλειο στα δύο για να ικανοποιήσουν τις φιλοδοξίες τους. Ο Αντίπατρος σκότωσε την μητέρα του Θεσσαλονίκη γιατί υποπτευότανε ότι ευνοούσε τον Αλέξανδρο. Ο Αλέξανδρος ζήτησε βοήθεια κατά του αδελφού του από τον Πύρρο, που δέχθηκε να τον βοηθήσει με παραχώρηση μακεδονικών εδαφών και παράδοση του Δημητρίου Πολιορκητή γιο του Αντιγόνου. Όταν έφθασε ο Δημήτριος, ο Αλέξανδρος είχε συμβιβασθεί με τον Αντίπατρο και ζήτησε από τον Δημήτριο να αποχωρήσει από την Μακεδονία και τον συνόδευσε στην Θεσσαλία με σκοπό να τον δολοφονήσει.

Πρόλαβε όμως ο Δημήτριος, τον σκότωσε και ονομάσθηκε βασιλεύς της Μακεδονίας το 293π.Χ.. Όταν δε αναγνωρίσθηκε βασιλεύς της Μακεδονίας από την συνέλευση των Μακεδόνων σκότωσε τον Αντίπατρο.

Έτσι οι απόγονοι των δύο επιφανεστέρων Μακεδονικών οίκων της Ελλάδος: του Κασσάνδρου της Μακεδονίας και του Λυσιμάχου της Θράκης ύστερα από 4 σχεδόν

δεκαετίες εμφυλίων πολέμων και εγκλημάτων εξαφανίσθηκαν κάτω από το βάρος των αμαρτιών τους.

Ανεπιφύλακτα μπορεί κανείς να ισχυρισθεί ότι η Ελληνιστική περίοδος με τους εμφυλίους πολέμους, την πτώση των αξιών και την έκλυση των ηθών προετοίμασε το έδαφος για την Ρωμαϊκή κατάκτηση.

3. Η επιδρομή των Γαλατών

Μετά τον θάνατο του Λυσιμάχου (281π.Χ.) ο Πτολεμαίος Κεραυνός (320-280π.Χ.) γιος του Πτολεμαίου Α του Λάγου και της Ευριδικής του Αντιπάτρου, παντρεύτηκε την χήρα του Λυσιμάχου και ετεροθαλή αδελφή του Αρσινόη, κόρης του Πτολεμαίου Α και της ετεροθαλούς αδελφής του Βερενίκης (εγγονής του Αντιπάτρου και ανηψιάς του Κάσσανδρου) και ανακηρύχθηκε βασιλεύς της Θράκης.

Σε ελάχιστο χρόνο εξόντωσε όλα τα μέλη της οικογενείας του Λυσιμάχου, εκτός της κόρης του Αρσινόης, που ήταν σύζυγος του ετεροθαλούς αδελφού του Πτολεμαίου Β. (309-246π.Χ.) γιου της Βερενίκης, αδελφού ομομητρίου της γυναίκας του Αρσινόης, την οποία εξώρισε στην Σαμοθράκη, αφού σκότωσε τα παιδιά της στην αγκαλιά της. Η βασιλεία του ήταν πολύ σύντομη γιατί σκοτώθηκε τον Νοέμβριο του 280π.Χ. σε μάχη κατά των Γαλατών, η επιδρομή των οποίων στην Θράκη έγινε σχεδόν αμέσως μετά τον θάνατο του Λυσιμάχου.

Οι Γαλάτες από τον 5ο π.Χ. αιώνα είχαν καταλάβει την βόρειο Ιταλία, η οποία ονομαζότανε από τους Ρωμαίους η εντεύθεν των Αλπεων Γαλατία.

Το 368π.Χ. ο τυραννος των Συρακουσών Διονύσιος Α πήρε στην υπηρεσία του Γαλάτες μισθοφόρους, και τον επόμενο χρόνο έστειλε μερικούς από αυτούς σε βοήθεια των Λακεδαιμονίων κατά των Θηβαίων. Αυτή υπήρξε η πρώτη επαφή των Γαλατών με τον ελληνικό χώρο.

Γαλατικά φύλα ήλθαν από Βορρά το 310-309π.Χ. προς την Μακεδονία και την Θράκη. Ο Κάσσανδρος συνεκρούσθη με τους Γαλάτες στον Αίμο.

Μετά τον θάνατο του Λυσιμάχου, όταν η Μακεδονία εσπαράσσετο από τους πολέμους των διαδόχων και στην Θράκη δεν είχε εδραιωθεί ο Πτολεμαίος άρχισαν μεγάλης εκτάσεως επιδρομές Γαλατών από Βορρά. Εισέβαλαν με 3 στρατιές, η πρώτη στράφηκε κατά της Θράκης, η δεύτερη κατά της Παιονίας και η τρίτη κατά της Μακεδονίας. Το 279π.Χ. οι εισβολείς έφθασαν μέχρι τους Δελφούς.

Ο Αντίγονος Γονατάς, βασιλεύς της Μακεδονίας, γιος του Δημητρίου Πολιορκητού τους απώθησε. Ωρισμένοι Γαλάτες διέφυγαν και εγκαταστάθηκαν στον Αίμο, άλλοι

στράφηκαν κατά της Θράκης. Στην επιδρομή αυτή των Γαλατών αποδίδεται η καταστροφή του νεκροταφείου της ιεράς Μακεδονικής πόλεως των Αιγών. Τις σπασμένες επιτύμβιες πλάκες τις χρησιμοποίησε ο Αντίγονος για να διαμορφώσει τον τύμβο πάνω στον τάφο του Φιλίππου, που ανέσκαψε ο καθηγητής, σοφός κ. Ανδρόνικος και απεκάλυψε τον λεγόμενο θησαυρό της Βεργίνας.

Ο Νικομήδης, βασιλεύς της Βιθυνίας κάλεσε τους Γαλάτες να τον βοηθήσουν κατά του Αντιόχου Α. Μεταξύ του 279π.Χ. και 278π.Χ. οι Γαλάτες διέβησαν τον Ελλήσποντο σε πολλά κύματα και άρχισαν τις λεηλασίες των Ελληνικών πόλεων στην Δυτική Μικρά Ασία. Ο Ατταλος Α τους νίκησε το 230π.Χ. και ο Αντίοχος τους παρεχώρησε περί το 230π.Χ. την περιοχή κοντά στον Αλυ ποταμό, που περιελάμβανε τμήματα της Φρυγίας και Καππαδοκίας όπου και εγκαταστάθηκαν. Η περιοχή είχε κέντρον την σημερινή Αγκυρα και ονομάσθηκε Γαλατία ή Γαλλογραικία, γιατί σύντομα οι Γαλάτες, που βρέθηκαν μέσα στο ελληνικό περιβάλλον της Μικράς Ασίας, εξελληνίσθηκαν. Ο απόστολος Παύλος στα ελληνικά τους κήρυξε το ευαγγέλιο και έγραψε την επιστολή του.

4. Η αύξησης της Ρωμαϊκής Δυνάμεως

Η επιδρομή των Γαλατών έφερε ουσιαστικά το τέλος της Ελληνιστικής περιόδου στην Θράκη, γιατί έπαυσε να υπάρχει μία κεντρική ισχυρή αρχή που να κυριαρχεί σ' όλη την Θράκη.

Μετά τον θάνατο του Πτολεμαίου Κεραυνού το 280π.Χ., και επί έναν σχεδόν αιώνα μέχρις ότου η Θράκη υποταγεί στους Ρωμαίους, αλλά και μετά την υποταγή υπήρξαν πολλοί τοπικοί βασιλείς που ασκούσαν την εξουσία σε τμήματα της Θράκης, αρχικά ανεξάρτητοι, αργότερα δε ως υποτελείς στην Ρώμη.

Ήδη από το τέλος του 4ου π.Χ. αιώνας, η Ρώμη αρχίζει να αναπτύσσεται σε μία μεγάλη δύναμη. Επεκτείνει την κυριαρχία της σε μεγάλο τμήμα της Ιταλικής χερσονήσου επιβάλλει την θέλησή της στην κεντρική και δυτική Μεσόγειο σε συνεχώς μεγαλύτερη κλίμακα.

Στην περιοχή αυτή τρεις είναι οι κύριες δυνάμεις που συγκρούονται μεταξύ τους. Η Ρώμη, η Καρχηδών και οι Ελληνικές αποικίες της Μεγάλης Ελλάδος στην Νότιο Ιταλία και την Σικελία. Αρχικά ο αγών έγινε μεταξύ Ελλήνων και Καρχηδονίων για την επικράτηση στην Σικελία που μπορούμε να πούμε ότι έληξε ισόπαλος και στην Δυτική Μεσόγειο που έληξε υπέρ των Καρχηδονίων μετά την νίκη τους το 535π.Χ. επί των Φωκαέων στην ναυμαχία της Αλαλίας (αποικίας των Φωκαέων στην ανατολική ακτή της Κορσικής), που άνοιξε τον δρόμο

για το εμπόριο και την επιβολή των Καρχηδονίων στη Σαρδηνία, στις Βαlearίδες' και σε μεγάλα τμήματα των ακτών της Δυτικής Μεσογείου.

Η ήττα των Καρχηδονίων στην Ιμέρα το 480π.Χ., σχεδόν ταυτόχρονα με την ναυμαχία της Σαλαμίνας από την συμμαχία Συρακουσών - Ακράγαντος, απεσόβησε την κατάκτηση της Σικελίας από τους Καρχηδονίους, οι οποίοι όμως δεν ανέκοψαν τις επιθέσεις τους τελείως και λίγες δεκαετίες αργότερα λεηλάτησαν τον Σελινούντα, τον Ακράγαντα και την Ιμέρα.

Χάρης στην βοήθεια του βασιλέως της Ηπείρου Πύρρου απεσοβήθη το 278-276π.Χ. η τελευταία Καρχηδονική απειλή στις ελληνικές αποικίες της Μεγάλης Ελλάδος.

Εν τω μεταξύ η Ρώμη ανδρωνότανε και επεκτεινότανε στην Ιταλική χερσόνησο και τελικά εγκατέστησε ρωμαϊκή φρουρά στο Ρήγιο. Η ελληνική νότιος Ιταλία αναγκάστηκε να αναγνωρίσει την Ρωμαϊκή επικυριαρχία. Με την μέθοδο και ενεργητικότητα που διέκρινε τότε την Ρώμη κατάφερε 130 χρόνια μετά την κατάληψή της από τους Γαλάτες το 390π.Χ. να επιβληθεί σε όλη την μέση και νότιο Ιταλία.

Ο τύραννος των Συρακουσών Ιέρων (270-215π.Χ.) βρέθηκε μπροστά σε δίλημμα, ανάμεσα σε δύο επικίνδυνους εχθρούς, για το τι έπρεπε να κάνει. Αρχικά ζήτησε την συμμαχία των Καρχηδονίων κατά των Ρωμαίων. Το 263π.Χ. έκλεισε ειρήνη με τους Ρωμαίους και τους βοήθησε στον Β Καρχηδονιακό πόλεμο με μισθοφόρους και σιτοφορτία.

Η Ρώμη κατά τον πόλεμο αυτό (219-201π.Χ.) κατέλαβε όλες τις ελληνικές αποικίες της Ιταλίας και Σικελίας με ελάχιστες εξαιρέσεις και έγινε ουσιαστικά κυρία της Ιταλίας και της Σικελίας.

5. Η ρωμαϊκή απειλή κατά της Ελλάδος και της Θράκης και η κατάληψή τους από τους Ρωμαίους

Στην Ελληνική χερσόνησο λίγο μετά τα μέσα του 3ου π.Χ. αιώνα, πολλοί άρχισαν να ανησυχούν για την αύξηση της ρωμαϊκής δυνάμεως και τους κινδύνους που πιθανόν αυτή περιέκλειε για την Ελλάδα. Ο Φίλιππος Ε της Μακεδονίας (221-179π.Χ.) συνεμάχησε με τον Αννίβα το 216π.Χ. κατά την διάρκεια του Β Καρχηδονιακού πολέμου γιατί ανησυχούσε από τις προόδους των Ρωμαίων.

Το 200π.Χ. ο Φίλιππος στράφηκε προς την Μικρά Ασία και την Αίγυπτο προσπαθώντας να αυξήσει την δύναμη και επιρροή του, και να αποκαταστήσει την ενότητα του ελληνικού κόσμου για να αντισταθεί κατά της επερχομένης ρωμαϊκής λαιλαπος. Ήταν φανερό ότι μετά την καταστροφή της Καρχηδώνος στη μάχη της Ζάμας (209π.Χ.) είχε παύσει

να αποτελεί σοβαρό αντίπαλο της Ρώμης, η οποία μπορούσε πια να στραφεί προς άλλες κατευθύνσεις.

Δυστυχώς δεν είχαν όλοι οι Έλληνες τις ίδιες απόψεις. Τα μικρά ιδίως ελληνικά κράτη, προκειμένου να διατηρήσουν την αυτονομία και την ανεξαρτησία τους, δεν δίστασαν να συμμαχήσουν με τους Ρωμαίους και να τους καλέσουν σε βοήθεια ακόμη για να μην υποταχθούν στον Φίλιππο Ε, όπως έκανε η Αιτωλική Συμπολιτεία, με αποτέλεσμα να υποδουλωθούν τελικά όλα τα ελληνικά κράτη στους Ρωμαίους. Είναι νόμος ιστορικός: Πίσω από κάθε πτώση, ακρωτηριασμό και υποδούλωση του Ελληνισμού κρύβεται η φιλαρχία, ο εγωϊσμός, η διχόνοια και οι εμφύλιοι διαιρέσεις και πόλεμοι.

Οι Ρωμαίοι φοβήθηκαν μήπως πραγματοποιηθούν τα σχέδια του Φιλίππου και του κήρυξαν πόλεμο προληπτικά. Το 216π.Χ. οι Ρωμαίοι κατένικησαν τον Φίλιππο στην θέση Κύνος Κεφαλές της Θεσσαλίας. Τον ανάγκασαν να παραιτηθεί από τα σχέδιά του, και να περιορισθεί μόνο στην Μακεδονία χάνοντας όλες τις κτήσεις του εκτός αυτής.

Ο Αντιόχος τότε από την Συρία κατέλαβε την Θράκη. Οι Ρωμαίοι φοβήθηκαν ότι επεδίωκε να διαδεχθεί τον Φίλιππο στην αντιρωμαϊκή στάση τον νίκησαν το 191π.Χ. στις Θερμοπύλες και το 190π.Χ. στην Μαγνησία και τον ανάγκασαν να περιορισθεί στην Συρία.

Βασιλείς των Οδρυσσών στην Θράκη ήταν ο Κότυς Β, που αντελήφθη τον κίνδυνο που αποτελούσαν οι Ρωμαίοι για τον ελληνικό κόσμο. Όταν βασίλευε στην Μακεδονία ο νόθος γιος του Φιλίππου, Περσεύς (178-168π.Χ.), που εξετόπισε τον νόμιμο διάδοχο Δημήτριο και συνεκρούσθη το 171π.Χ. με τους Ρωμαίους, ο Κότυς βοήθησε τον Περσέα στρατιωτικώς. Οι Ρωμαίοι συνέτριψαν τον Περσέα στην Πύδνα στις 22-6-168π.Χ.. Στο πεδίο της μάχης σκοτώθηκαν 20.000 Μακεδόνες και Θράκες. Ο Περσεύς κατέφυγε στο ιερό άσυλο της Σαμοθράκης. Το 167π.Χ. όμως παρεδόθη στους Ρωμαίους και κόσμησε τον θρίαμβο του Ρωμαίου στρατηγού Παύλου-Αιμιλίου. Οι Ρωμαίοι έκριναν ότι δεν ήταν ώριμοι να καταλάβουν την Θράκη. Συνήψαν συμμαχία με τον Κότυ, άφησαν ελεύθερο το γιο του που είχε συλληφθεί αιχμάλωτος χωρίς λύτρα.

Το 147π.χ. οι Ρωμαίοι κατέστρεψαν ολοσχερώς και έκαψαν την Καρχηδόνα, τον πρώην αντίπαλο.

Το 146π.Χ. όλη η Ελλάδα και η Μακεδονία έγιναν ρωμαϊκές επαρχίες. Τα Μικρασιατικά κρατίδια ζήτησαν την προστασία της Ρώμης κατά του Αντιόχου. Το 133π.Χ. ο Ατταλος Γ άφησε πεθαίνοντας κληρονόμο του στο βασίλειο της Περγάμου την Ρωμαϊκή Δημοκρατία. Η Θράκη κυκλώθηκε και έπεσε. Όλες οι ελληνικές χώρες υποδουλώθηκαν στην Ρωμαϊκή στρατιωτική μηχανή, που μπορούσαν να νικήσουν, αν ήταν ενωμένες.

Η ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗ ΜΕΙΟΝΟΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΗΣ

1. Γενικά περί μειονοτήτων

1.1. Σε όλα τα κράτη υπάρχουν μειονότητες. Δηλαδή ομάδες πολιτών της χώρας με ωρισμένες ιδιαιτερότητες εν σχέσει προς την πλειονότητα των πολιτών της χώρας, οι οποίες τους κάνει να διαφέρουν από την πλειοψηφία. Έτσι διακρίνουμε μειονότητες: Γλωσσικές, θρησκευτικές και εθνικές.

Παραδείγματα έχουμε:

α) Γλωσσικών μειονοτήτων στην Ν. Ιταλία με τους ελληνοφώνους, στην Γαλλία με τους Αλσατούς και τους Βρετόνους, στην Τουρκία με πολλούς κατοίκους του Πόντου, που μιλούν Ποντιακά.

β) Θρησκευτικών μειονοτήτων στην Γιουγκοσλαβία με τους Μωαμεθανούς, στο Ιράκ και τον Λίβανο με τους Σίιτες, στην Ινδία με τους Μωαμεθανούς και τους Χριστιανούς.

γ) Εθνικών μειονοτήτων στην Τουρκία, το Ιράκ και το Ιράν με τους Κούρδους, στην Βουλγαρία και το κράτος των Σκοπίων με τους Τούρκους, στην Γιουγκοσλαβία με τους Αλβανούς, του Ούγγρους και Ρουμάνους, στην Ρουμανία με τους Ούγγρους, στην Ιταλία με τους Αυστριακούς, στην Ισπανία και την Γαλλία με τους Βάσκους, στην Αλβανία με τους Βορειοηπειρώτες.

1.2. Οι διαφορές μειονότητες σε πολλές χώρες φθάνουν το 10% των κατοίκων, όπως στην Ρουμανία, στην Αλβανία και την Βουλγαρία και σε ορισμένες φθάνουν και υπερβαίνουν το 20% όπως στην Γιουγκοσλαβία και Τουρκία.

1.3. Η ύπαρξη των μειονοτήτων στα σύγχρονα κράτη οφείλονται στον τρόπο με τον οποίον εγκαταστάθηκαν αυτές σε πολύ παλαιότερες εποχές, κυρίως κατά την περίοδο των βαρβαρικών επιδρομών, μετά την κατάλυση της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας κατά τον 5ο και 6ο μ.Χ. αιώνα, αλλά και στο γεγονός ότι κατά τον μεσαίωνα με την δημιουργία αυτοκρατοριών πολυεθνικών, που επεξετάθησαν σε πολλούς λαούς υπήρχε μία κάποια σχετική ελευθερία μετακινήσεως των κατοίκων εντός των ορίων της επικράτειας και πολλές φορές για λόγους γενικής πολιτικής εγίνονταν υποχρεωτική μετοίκηση των κατοίκων από τις αρχές. Έτσι όταν

το 19ο και 20ο αιώνα άρχισαν να σχηματίζονται εθνικά κράτη, βρέθηκαν μέσα στα όρια του κράτους πολίτες που ανήκαν σε μειονότητες.

1.4. Υπάρχουν περιπτώσεις επιδρομών και κατακτητών που επέβαλαν την γλώσσα τους στους κατακτημένους όπως οι Ρωμαίοι και οι Τούρκοι, υπάρχουν όμως και αντίθετες περιπτώσεις κατακτητών που πήραν την γλώσσα των κατακτημένων όπως οι Βούλγαροι και άλλες που οι κατακτητές έχασαν την εθνική συνείδηση και την γλώσσα και αφομοιώθηκαν με τους κατακτημένους. Τούτο συνέβη κυρίως με τους Νορμανδούς που εκγαλλίσθηκαν στην Γαλλία, εξιταλίσθηκαν στην Ιταλία, εκρωσίσθηκαν στην Ρωσία και εξαγγλίσθηκαν στην Αγγλία, έστω και μετά πάροδο λίγων αιώνων.

2. Οι μειονότητες της Ελλάδος

2.1. Όλες οι χώρες αντιμετωπίζουν περίπλοκα προβλήματα με τις μειονότητές τους. Η Ιταλία έχει 12 εν συνόλων, ολιγάριθμες πλην της Αυστριακής. Η Γιουγκοσλαβία έχει 6 πολυπληθείς, κ.ο.κ..

2.2. Η Ελλάς είναι το πιο ομοιγενές κράτος της Ευρώπης, οι μειονότητες της οποίας δε ξεπερνούν το 1,5% του πληθυσμού της. Τούτο οφείλεται σε δύο λόγους:

Πρώτον, διότι τα ελληνικά σύνορα έχουν συρρικνωθεί και άφησαν εκτός περιοχές στις οποίες είχε ανθίσει ο ελληνισμός από αιώνες και πλειοψηφούσε ακόμα και στις αρχές του αιώνα μας όπως: 1) Η Βόρειος Ήπειρος, 2) το νότιο τμήμα της Γιουγκοσλαβίας με τις περιοχές Μοναστηρίου, Μοριχόβου, Γευγελής και Στρώμνιτσας, 3) η ανατολική Ρωμυλία 4) η ανατολική Θράκη και 5) η Δυτική Μικρά Ασία με την Ιωνία, Αιολία και Καρία.

Όλες αυτές οι περιοχές είχαν πλειοψηφία ελληνικού πληθυσμού και θα έπρεπε καταλογική συνέπεια να ευρισκονται εντός των ελληνικών συνόρων. Εάν συνέβαινε αυτό τότε θα είχαμε Αλβανικές, Βουλγαρικές και Τουρικές μειονότητες.

Δεύτερον, διότι μόνο στην περίπτωση της Ελλάδος έγιναν ανταλλαγές πληθυσμών

α) Με την Βουλγαρία με την συνθήκη του Νεϊγύ το 1913, βάσει της οποίας 85.000 περίπου, Βουλγαρόφρονες της Μακεδονίας αντηλλάγησαν με περίπου 330.000 Έλληνες της Ανατολικής Ρωμυλίας, και

β) Με την Τουρκία με την συνθήκη υποχρεωτικής ανταλλαγής πληθυσμών του 1923 βάσει της οποίας περίπου 450.000 Τούρκοι της Ελλάδος αντηλλάγησαν με περίπου 1.250.000 Έλληνες της Τουρκίας, που διεσώθησαν από την εξόντωση των Ελλήνων της δεκαετίας 1914-1923.

2.3. Ως κριτήριο στην συνθήκη του Νεϊγύ είχε τεθεί το φρόνημα, ενώ εις την συνθήκη ανταλλαγής πληθυσμών με την Τουρκία, που προσηρτήθη στην συνθήκη της Λωζάννης, κριτήριο είχε τεθεί το θρήσκευμα (Χριστιανοί-Μουσουλμάνοι).

2.4. Οι αριθμοί των ανταλλαγέντων ατόμων είναι η απόδειξις της αδικίας εις βάρος της Ελλάδος εφ'όσον ένας Βούλγαρος αντηλλάγη σχεδόν με τέσσερις Έλληνες και ένας Τούρκος αντηλλάγη με τρεις Τούρκους.

Η άνισος μεταχείρησις αυτή δείχνει πόσο αδικήθηκε η Ελλάς κατά την διαμόρφωση των σημερινών συνόρων, τα οποία θα έπρεπε να είναι τελείως διαφορετικά εάν στις διεθνείς σχέσεις υπήρχε δικαιοσύνη και σεβασμός προς την ελεύθερη θέληση των λαών.

3. Η μουσουλμανική μειονότης της Ελληνικής Δυτικής Θράκης και η Συνθήκη της Λωζάννης

3.1. Κατά την υπογραφή της συνθήκης υποχρεωτικής ανταλλαγής πληθυσμών, που προσηρτήθη στην Συμφωνία της Λωζάννης καθορίσθηκαν δύο περιοχές, ανά μία σε κάθε χώρα, οι κάτοικοι των οποίων εξαιρέθηκαν της ανταλλαγής: Η περιοχή της Κωνσταντινούπολεως και αι νήσοι Ιμβρος και Τένεδος στην Τουρκία και η Δυτική Θράκη στην Ελλάδα. Έτσι εξαιρέθηκαν οι Έλληνες το γένος, Χριστιανοί που χαρακτηρίσθηκαν εγκατεστημένοι (ettablis) στην Πόλη, Ιμβρο και Τένεδο και οι Μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης. Οι Έλληνες ήταν 253.000 και οι Μουσουλμάνοι 85.000.

Η εξαίρεσις αυτή συνέφερε και δύο χώρες. Η Ελλάς απέφυγε να προσφυγοποιήσει 250.000 άτομα που ήταν καλά εγκατεστημένοι και είχαν περιουσίες. Η Τουρκία κέρδισε από την εξαίρεση γιατί η απομάκρυνσις των Ρωμιών της Πόλης θα είχε δυσάρεστες επιπτώσεις στην οικονομία της Τουρκίας, αφού αυτοί κρατούσαν στα χέρια τους σχεδόν το μισό εμπόριο και βιομηχανίας της χώρας, πράγμα που γνώριζε καλά η τουρκική αντιπροσωπεία.

3.2. Επειδή ο αριθμός των Ελλήνων χριστιανών που παρέμεινε στην Τουρκία ήταν σημαντικός και ήταν πολύ πρόσφατες οι διώξεις, οι πράξεις βίας, η απάνθρωπη μεταχείρησις και η εξόντωσις με οργανωμένες σφαγές τουλάχιστον 2.500.000 χριστιανών κατοίκων της Μικράς Ασίας. (Σχεδόν 1.500.000 ήταν τα θύματα της Αρμενικής γενοκτονίας και σχεδόν 1.000.000 τα θύματα του Ελληνικού ολοκαυτώματος των ετών 1913-1923, και πέραν των 70.000 τα θύματα των διώξεων των Νεστοριανών και Συρορθόδοξων της Νοτιοανατολικής Μικράς Ασίας, στην συνθήκη της Λωζάννης έγινε ιδιαίτερη πρόβλεψις για την προστασία των Χριστιανών στην Τουρκία.

3.3. Πράγματι 9 άρθρα της Συνθήκης της Λωζάννης από το 37 μέχρι το 45 προβλέπουν την προστασία των μειονοτήτων και το άρθρο 14 καθορίζει το ειδικό καθεστώς αυτονομίας, που θα επιβληθεί στις νήσους Ιμβρο και Τένεδο, που θα είχαν ευρεία αυτοδιοίκηση.

Τα οκτώ άρθρα 37 έως και 44 της συνθήκης αναφέρονται στις υποχρεώσεις της Τουρκικής Κυβερνήσεως, η οποία υπόσχεται ότι θα σέβεται την ζωή, την περιουσία, τα ήθη και τα έθιμα και τα κοινωφελή, εκπαιδευτικά και πολιτιστικά ιδρύματα της ελληνικής μειονότητας. Δεν προβλέπεται τίποτα άλλο παρά μόνον υποχρεώσεις της Τουρκίας.

3.4. Λ ε π τ ο μ ε ρ έ σ τ ε ρ α

Με το άρθρο 37 η Τουρκία αποδέχεται ότι οι διατάξεις των άρθρων 38-44 της Συνθήκης αποτελούν συνταγματικές ρυθμίσεις και ότι καμία διάταξις νόμου, κανονισμού, αποφάσεως δεν θα είναι αντίθετη και δεν θα συγκρούεται μαζί τους. Με το άρθρο 38 η Τουρκική κυβέρνηση αναδέχεται την υποχρέωση να προστατεύει και να εξασφαλίζει την ζωή και τις ελευθερίες όλων των κατοίκων της Τουρκίας αδιακρίτως φύλου, εθνικότητας, καταγωγής ή θρησκειώματος.

Με το άρθρο 39 συμφωνείται ότι οι μη μουσουλμάνοι Τούρκοι υπήκοοι θα έχουν τα αυτά πολιτικά δικαιώματα των μουσουλμάνων και ότι κάθε κάτοικος της Τουρκίας αδιακρίτως θρησκειώματος θα είναι ίσος απέναντι του νόμου, ότι δεν θα τεθεί κανένα εμπόδιο στις ιδιωτικές και εμπορικές συναλλαγές οιοδήποτε Τούρκου υπηκόου, ότι σε θέματα επικοινωνίας και δημοσιότητας θα χρησιμοποιείται οποιαδήποτε γλώσσα, η οποία θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ενώπιον των δικαστηρίων.

Με το άρθρο 40 λαμβάνεται πρόνοια οι Τούρκοι υπήκοοι, που ανήκουν σε μη μουσουλμανικές μειονότητες θα επωφελούνται από τις ίδιες διαδικασίες και εξασφαλίσεις που απολαμβάνουν οι λοιποί Τούρκοι. Ειδικότερα δε έχουν το δικαίωμα να ιδρύουν, διοικούν, ελέγχουν θρησκευτικά και κοινωνικά ιδρύματα, κάθε είδους σχολεία και εκπαιδευτικά ιδρύματα και να χρησιμοποιούν σ'αυτά την γλώσσα τους, όπως και να εκτελούν ελεύθερα τις θρησκευτικές τους τελετές και λειτουργίες.

Με το άρθρο 41 η Τουρκική Κυβέρνηση υποχρεούται να εξασφαλίσει τις αναγκαίες διευκολύνσεις ώστε να εξασφαλισθεί στα τέκνα των μη μουσουλμάνων υπηκόων η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας στα σχολεία στοιχειώδους εκπαίδευσεως. Επίσης ότι τα σχολεία των μειονοτήτων θα επωφελούνται από τα κρατικά κονδύλια του προϋπολογισμού (κρατικού και δημοτικού) λαμβάνοντας το αναγκαίο μερίδιο.

Με το άρθρο 42 η Τουρκική κυβέρνηση αποδέχεται να λάβει όλα τα μέτρα ώστε τα θέματα που σχετίζονται με την οικογενειακή κατάσταση των μη μουσουλμανικών

μειονοτήτων αυτών. επίσης, αποδέχεται να παρέχει πλήρη προστασία στις εκκλησίες, συναγωγές, νεκροταφεία και λοιπά θρησκευτικά ιδρύματα των μειονοτήτων αυτών, και να παρέχει κάθε είδους διευκολύνσεις και άδειες προκειμένου να ιδρυθούν νέα θρησκευτικά και φιλανθρωπικά ιδρύματα.

Με το άρθρο 43 συνομολογείται ότι οι Τούρκοι υπήκοοι που ανήκουν σε μη μουσουλμανικές μειονότητες δεν θα αναγκασθούν να συμπεριφερθούν καθ' οιονδήποτε τρόπο που αντίκειται στις πεποιθήσεις και τις θρησκευτικές λειτουργίες.

Σε όλα τα άρθρα βλέπομε ότι υπάρχουν μόνον υποχρεώσεις της Τουρκίας για την συμπεριφορά της στις μη μουσουλμανικές μειονότητες, οι οποίες τονίζονται ιδιαίτερα στο άρθρο 44, γιατί:

Με το άρθρο 44 η Τουρκία δέχεται ότι οι διατάξεις των προηγουμένων άρθρων, που αναφέρονται στις μη μουσουλμανικές μειονότητες αποτελούν γι' αυτήν διεθνείς υποχρεώσεις και τίθενται υπό την εγγύησιν της Κ.Τ.Ε. και δεν πρόκειται να τροποποιηθούν εάν δεν συγκατεθεί η πλειοψηφία της Κ.Τ.Ε.. Επίσης η Τουρκία δέχεται ότι κάθε μέλος της Κ.Τ.Ε. είναι αρμόδιο σε περίπτωση συμπεριφοράς αντικείμενης στις παρούσες δεσμεύσεις να φέρει το ζήτημα στη συνέλευση, η οποία θα συμπεριφερθεί αναλόγως προς τις περιστάσεις προσηκόντως και δραστικά.

Αφ' ετέρου το άρθρο 14 αναφέρεται εις τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει η Τουρκία διά την εξασφάλισιν αυτοδιοικήσεως, ελληνικής παιδείας και αυτονομίας των νήσων Ιμβρου και Τενέδου.

3.5. Αρα η Συνθήκη της Λωζάννης υποχρεώνει με οκτώ άρθρα της την Τουρκία να συμπεριφέρεται κατά τρόπον ανεκτόν και πολιτισμένον προς τις μειονότητες της.

Η Ελλάς χάριν αμοιβαιότητος πρότεινε και δέχθηκε το άρθρο 45 που λέγει: Τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στις μη μουσουλμανικές μειονότητες της Τουρκίας από τις διατάξεις του παρόντος τμήματος, έχουν αναγνωρισθεί από μέρος της Ελλάδος στη μειονότητα των μουσουλμάνων που βρίσκεται στην επικράτειά της.

3.6. Και η απλή ανάγνωσις των άρθρων της Συνθήκης της Λωζάννης που αναφέρονται στην προστασία των μειονοτήτων πείθει και τον πιο δύσπιστο ότι οι διατάξεις αφορούν δεσμεύσεις της Τουρκίας, η οποία σύμφωνα με αυτές υποχρεούται, αποδέχεται, συμφωνεί. Εάν ο διεθνής νομοθέτης ήθελε να δεσμεύσει και την Ελλάδα θα το ανέφερε ρητώς όπως κάνει επανειλημμένα με την Τουρκία στα 8 άρθρα (37-44).

4. Η ΠΑΡΑΒΙΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΝΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

4.1. Η Τουρκία άρχισε τις παραβιάσεις της Συνθήκης της Λωζάννης από την επομένη της υπογραφής της, ενόσω ήταν αυτή νωπή, αποδεικνύοντας ότι είναι ένα κράτος τελείως αναξιόπιστο.

Για να αποδειχθεί πλήρως αυτός ο ισχυρισμός μας αναφέρομε μερικές τρανταχτές παραβιάσεις των άρθρων της Συνθήκης της Λωζάννης από την Τουρκία μέσα από ένα σύνολον πολύ μεγαλύτερο.

4.2. α Άρθρο 14 που προβλέπει αυτονομία και αυτοδιοίκηση των νήσων Ιμβρου και Τενέδου.

1. Οι κλάσεις 1923-1925 της Ιμβρου παρά την σαφή αντίθετη διάταξη μετεφέρθηκαν στην Μ. Ασία.

2. Ιδρύθηκε στην Παναγία της Ιμβρου στρατόπεδο χωροφυλακής και στο χωριό Γλυκύ εγκαταστάθηκε το 1964 τουρκικό τάγμα, ενώ προεβλέπετο ότη ασφάλεια θα ανετίθετο σε τοπική αστυνομική δύναμη.

3. Τον Μάιο του 1964 η Τουρκία απαλλοτριώσε 8.000 στρέμματα καλλιεργησίμων εδαφών στην πεδιάδα Σχοινουδίου για την δημιουργία ανοικτών αγροτικών φυλακών με συμβολική αποζημίωση 1 τουρκικής λίρας το τετραγωνικό μέτρο.

4. Το 1966 άρχισαν νέες απαλλοτριώσεις στην Ιμβρο για την δημιουργία κρατικού αγροκτήματος. Μέχρι το 1968 είχαν απαλλοτριωθεί 27.354 στρέμματα.

5. Το 1975-76 απαλλοτριώθηκαν τα εναπομειναντα 9.000 στρέμματα, ώστε οι κάτοικοι να υποχρεωθούν να εκπατρισθούν.

6. Ενεργήθηκε εποικισμός της Ιμβρου από 3.000 Τούρκους, ανεγέρθηκαν οικισμοί και παραχωρήθηκε καλλιεργήσιμος γη στους εποίκους.

4.3. β Άρθρον 38

1. Τον Οκτώβριο του 1923 συνελήφθησαν στην Τένεδο 64 Έλληνες πρόκριτοι που απελάθηκαν.

2. Την 28/8/1955 ομάς Τούρκων χωρίς λόγο, μπροστά στα μάτια της Αστυνομίας που αδρανούσε κατέστρεψε τους Ι.Ναούς Παναγίας Νεοχωρίου και Ταξιαρχών Στενής.

3. Την νύκτα της 6ης προς 7η Σεπτεμβρίου, ο τουρκικός όχλος με ανοχή και καθοδήγηση των αρχών προέβη σε πρωτοφανείς ωμότητες και εγκληματικές πράξεις κατά της Ελληνικής μειονότητας με συνέπειες: Την δολοφονία 15 Ελλήνων, τον βασανισμό εκατοντάδων άλλων, την πυρπόλησιν 29 εκκλησιών και την λεηλασία άλλων 46. Την

ληλασία 3.000 ελληνικών οικιών και 4.368 καταστημάτων, την βεβήλωσιν των τάφων Πατριαρχών και την καταστροφή και βεβήλωσιν νεκροταφείων και οστεοφυλακίων.

4. Η αναίτιος απέλαση 67 προκρίτων της ελληνικής μειονότητας από το 1957 μέχρι το 19

5. Η διάλυσις τον Απρίλιο του 1958 της Ελληνικής Ενώσεως και κατασχέσεως των περιουσιακών στοιχείων της και η κατάληψις της έδρας της στο Σισμανόγλειο Μέγαρο.

6. Η απαγόρευσις της διακινήσεως ελληνικών βιβλίων και εγκυκλοπαιδειών στα σχολεία της μειονότητας τον Σεπτέμβριο του 1964.

7. Η απαγόρευσις της λειτουργίας των Θεολογικών Σχολών και η υποχρέωσις των μαθητών της μειονότητας να λένε το πρωί "είμαι Τούρκος, και είμαι ευτυχής που γεννήθηκα Τούρκος".

4.4. γ Άρθρον 39

1. Η τουρκική κυβέρνησις από την 2-10-1923 περιώρισε τα αστικά δικαιώματα των Ελλήνων αποκλείοντάς τους από την πολιτική ζωή, τις δημόσιες υπηρεσίες, και εξαναγκάζοντας τις τράπεζες και τις ξένες εταιρείες να αντικαταστήσουν σε μεγάλο βαθμό τους Ελληνες με Τούρκους.

2. Με τον Νόμο 2007/1932 απαγορεύθηκε στους Ελληνες η εξάσκησις 30 επαγγελμάτων.

3. Τον Μαΐο 1942 η Τουρκία επεστράτευσε 20 ηλικίες μη μουσουλμάνων με σκοπό να τους εξοντώσει με την δοκιμασμένη μέθοδο των ταγμάτων εργασίας. Η πτώσις του Στάλιγκραδ που σημαίνει αλλαγή του ρού του πολέμου, εξανάγκασε την Τουρκική Κυβέρνηση να τους απολυσει.

4. Από τον Μάρτιο 1964 οι τουρκικές αρχές άρχισαν μαζικές απελάσεις των Ελλήνων υπηκόων της Πόλης, περίπου 30.000. Η αστυνομία κατέσχεσε τα υπάρχοντά τους και τους απέλασε αυθημερόν με ότι μπορούσαν να φέρουν στα χέρια τους.

5. Με την απόφαση 6/3801 της 2/11/1964 του Τουρκικού Υπουργικού Συμβουλίου απαγορεύθηκαν στους ομογενείς οι δικαιοπραξίες και η αγορά ακινήτων.

6. Με τον νόμο 8459/18.2.64 απαγορεύθηκε στους ομογενείς μαθητές να χρησιμοποιούν την ελληνική γλώσσα ακόμη και στα διαλείμματα.

7. Απαγορεύθηκε η πρωϊνή προσευχή στα ελληνικά σχολεία.

4.5. δ Άρθρον 40

1. Με τον Νόμο 5404/1949 η διαχείρησις των μειονοτικών ιδρυμάτων υπάγεται στην Γενική Διεύθυνσιν Βακουφίων χάνοντας την αυτοτέλειά τους.

2. Με τον Νόμο 5681/10.4.1964 απαγορεύθηκε η λειτουργία του Πατριαρχικού τυπογραφείου που λειτουργούσε από το 1627.

3. Απαγορεύθηκε ο εορτασμός των θρησκευτικών εορτών των Χριστουγέννων και του Πάσχα στα ελληνικά σχολεία.

4.6. ε Άρθρον 41

1. Από το σχολικό έτος 1936-37 υποχρεωτικώς όλα τα μαθήματα στα ελληνικά σχολεία διδάσκονταν στα τουρκικά.

2. Τον Ιούνιο 1964 παύθηκαν 3 διευθυντές Λυκείων και 41 διδάσκαλοι.

3. Με τον νόμο 6980/15.10.1964 απαγορεύθηκε ο διορισμός στα ελληνικά σχολεία ομογενών αποφοίτων ελληνικών παιδαγωγικών ακαδημιών και Πανεπιστημίων και της Θεολογικής Σχολής Χάλκης.

4. Δημεύθηκαν τα ελληνικά μειονοτικά σχολεία στην Ιμβρο. Το ημιγυμνάσιο μετετράπη σε οικοτροφείο για σπουδαστές από την Τουρκία.

4.7. στ Άρθρο 42

1. Το 1926 με την εισαγωγή του Αστικού Κώδικα επεβλήθη υποχρεωτικά ο πολιτικός γάμος στην ελληνική μειονότητα.

2. Με τον νόμο 2007/1934, οι ομογενείς υποχρεώθηκαν να τουρκοποιήσουν τα επώνυμά τους.

3. Με τον νόμο 2782/1936 απαγορεύθηκε τα μειονοτικά ιδρύματα να αποκτούν πρόσθετα ακίνητα με αγορές ή διαθήκες.

4. Το 1962 απερρίφθη αίτησις του Πατριαρχείου να ανοικοδομήσει το Πατριαρχικό Μέγαρο, επίσης απερρίφθησαν επισκευές ομογενειακών κτιρίων) Ορφανοτροφείου Πριγκήπου, σχολείου Ταταούλων, μητροπόλεως Δέρκων).

5. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΝΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

5.1. Συνέπεια των ωμών και καταφόρων παραβιάσεων των όρων της συνθήκης της Λωζάννης, ένα μικρό μέρος των οποίων αναφέραμε προηγουμένως, των απελάσεων, της τρομοκρατίας, των ωμοτήτων της 6-9-1955 και του όλου κλίματος βίας, δημιουργήθηκε ένα τέτοιο κλίμα φοβίας στην Κωνσταντινούπολη, ώστε όσοι μπορούσαν να φύγουν καταφεύγοντας στην Ελλάδα το έκαναν. Κατ' αυτόν τον τρόπο σήμερα στην Τουρκία η ελληνική μειονότης περιορίσθηκε σε 2.500 άτομα υπερήλικα και ανήμπορα. Δηλαδή εις το ένα εκατοστόν της δυνάμεώς της το 1923.

5.2. Η συνθήκη της Λωζάννης προέβλεπε αμοιβαιότητα εις τις σχέσεις των δύο χωρών. Για να υπάρξει αμοιβαιότης και να μπορεί να λεχθή ότι τηρείται η Συνθήκη της Λωζάννης, θα πρέπει η μουσουλμανική μειονότης να περιορισθεί αντιστοίχως εις το ένα εκατοστόν της δυνάμεώς της του 1923, δηλαδή σε 800 άτομα.

5.3. Δεδομένου ότι η μείωσις ή μάλλον η εξάλειψις της ελληνικής μειονότητος στην Τουρκία που ετέθη ως προϋπόθεσις για την παραμονή της μουσουλμανικής μειονότητος στην Ελλάδα, έγινε με μονόπλευρες παράνομες πράξεις της Τουρκίας και με ωμές και προκλητικές και κατά απάνθρωπο τρόπο παραβιάσεις της συνθήκης της Λωζάννης με αποκλειστική ευθύνη της Τουρκικής πλευράς, η παρουσία στην Ελλάδα μουσουλμανικής μειονότητος που υπερβαίνει τα 800 άτομα καταργεί την αμοιβαιότητα και τις βάσεις στις οποίες στηρίχθηκε η Συνθήκη και αποτελεί την πρώτη και μεγαλύτερη παραβίασή της.

Το σημαντικό αυτό γεγονός πρέπει να γίνει κατανοητό από όλες τις πλευρές. Η μειονότης στην πόλη της Κομοτινής πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι η παραμονή της εδώ είναι παράνομος και δεν βασίζεται σε συνθήκες, δεν καλύπτεται νομικά, αλλά αποτελεί παραβίαση της Συνθήκης γιατί με ευθύνη της Τουρκίας εξέλιπε η προϋπόθεσις της παρουσίας της εδώ, δηλαδή η ελληνική μειονότης στην Πόλη, Ιμβρο και Τένεδο.

Οι ελληνικές αρχές πάλι με βάση την αμοιβαιότητα μπορούν να απελαύνουν στερώντας την ελληνική υπηκοότητα σε κάθε μέλος της μουσουλμανικής μειονότητος που υποκινεί ταραχές, ενσπείρει ψευδείς ειδήσεις, εμπνέει μίσος και προκαλεί διχόνοια μεταξύ της μουσουλμανικής μειονότητος και των Ελλήνων.

Βέβαια για να τηρηθούν οι συνθήκες δεν θα πρέπει τα μέλη της μειονότητος να περιορισθούν σε αριθμό μικρότερο των 800 ατόμων.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗ

Η ΝΑΟΥΣΑ, Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ "Ο ΧΑΛΑΣΜΟΣ" ΤΗΣ ΤΟ 1822

1. Ένα αμφιλεγόμενο θέμα, που απασχολεί και την Ιστορία, είναι αν ο άνθρωπος διαμορφώνει ελεύθερα και κατευθύνει κυριαρχικά τη φορά των γεγονότων ή αν, αντιθέτως, αυτά προσδιορίζουν απόλυτα ή, έστω, κυρίως την πορεία του και καθοδηγούν τη ζωή του.

Ακόμα, στασιάζεται το ζήτημα, αν ανταποκρίνεται στην αλήθεια, ή είναι, απλά, απόρροια άκρατου και αρρωστημένου τοπικισμού, η άποψη ότι ορισμένοι τόποι διαβιώσεως ομάδων ανθρώπων διαδραμάτισαν και είχαν, πραγματικά, μία εξαιρετική και ξεχωριστή παρουσία στην Ιστορία, με πράξεις ηρωϊσμού και αυτοθυσίας. Στη συνέχεια, πρέπει να διερευνηθεί αν οφείλεται τούτο σε τυχαία σύμπτωση και συνύπαρξη διαφόρων συνιστωσών δυνάμεων ή είναι προϊόν της αρμονικής συνεργασίας της ειδικής εδαφολογικής συστάσεως - μορφολογίας του συγκεκριμένου τόπου, της ορισμένης ψυχοσυνθέσεως και των πολεμικών ικανοτήτων των ατόμων, τα οποία τον κατοικούν, των χαρισματικών ηγετών, που διηύθυναν τις τύχες τους, σε σχέση, πάντα, και με την επίδραση των ειδικότερων, ευνοϊκών, συνθηκών, οι οποίες υπήρξαν σε κάποια χρονική περίοδο.

Αυτές οι σκέψεις - και όχι, βέβαια, αυτές, μονάχα - απασχόλησαν ανέκαθεν και όσους μελετούν τη Νεοελληνική Ιστορία και εστιάζουν την προσοχή τους στους πολεμικούς αγώνες ορισμένων τόπων και πόλεων, που διακρίθηκαν για τον ηρωϊσμό των κατοίκων τους, όπως, π.χ., του Μεσολογγίου, του Σουλίου, των Ψαρών, της μονής του Αρκαδίου και των Καλαβρύτων, για να θυμηθούμε μερικούς από τους πιο αντιπροσωπευτικούς και χαρακτηριστικούς χώρους, για τους οποίους υπάρχει πανελλήνια (αλλά και παγκόσμια) συμφωνία, ότι υπήρξαν τόποι θυσίας των Ελλήνων.

2. Αν, τώρα, προχωρήσουμε πιο πάνω και φθάσουμε στη Βόρεια Ελλάδα και συγκεκριμένα στη Μακεδονία, η σκέψη μας σταματάει στην περιοχή της Νάουσας, τούτης της ηρωϊκής πόλεως του Ελληνικού Βορρά, όπως τόνισε ήδη και ο φίλος δήμαρχος της πόλεως κ. Γιώργος Πολάκης.

Πραγματικά, δεν είναι τυχαίος αυτός ο τόπος.

Εχουν χαθεί, δυστυχώς, πολλά έργα της Ιστορίας, της Γεωγραφίας, κ.λπ., τα οποία - όπως γνωρίζομε - είχαν γραφεί στα αρχαία χρόνια για τη Μακεδονία. Έτσι, τα περισσότερα γεγονότα της μακεδονικής ιστορίας καλύφθηκαν οριστικά από το παχύ στρώμα της ανάληπτης λήθης.

Απόσες πληροφορίες διασώθηκαν, ξέρομε ότι, στην ευρύτερη περιφέρεια της Νάουσας, υπήρξαν (και) οι αξιόλογες μακεδονικές πόλεις Μιέζα και Κίτιο.

Ακόμα, γνωρίζομε ότι, σύμφωνα με όσα διηγείται ο Πλούταρχος στον βίο του Αλέξανδρου, γύρω στη μακεδονική πόλη Μιέζα (την οποία ο W.D. Ross, στη μονογραφία του "Αριστοτέλης", μετάφραση της Μαρ. Μήτσου, Αθήνα 1990, σελ. 17, χαρακτηρίζει "βασιλικό φρούριο"), κοντά δε στη σημερινή θέση της Νάουσας, ήταν το Νυμφαίο, ο τόπος ο οποίος επιλέχτηκε για να συμβιώσουν οι δύο πιο διάσημοι Μακεδόνες και μεγάλες μορφές του Ελληνισμού, ο αναντικατάστατος πανεπιστήμονας, ο Σταγειρίτης Αριστοτέλης και ο Αλέξανδρος, ο ύστερα Μέγας και κράτιστος των στρατηλατών, που διατήρησε επάξια αυτόν τον τίτλο, στο πέρασμα τόσων και τόσων αιώνων, γιατί συνδύαζε την αντοχή του σώματος με το πύρωμα της καρδιάς (για να θυμηθούμε και τον Κωστή Παλαμά) και με το όραμα των τρανών δημιουργών, των πρωτοπόρων και των καινοτόμων της Παγκόσμιας Ιστορίας.

Αν, λοιπόν, δεχθούμε ότι ο πολιτισμός είναι η συνισταμένη των αέναων και αιώνιων προσπαθειών του ανθρώπινου γένους και πως η Ιστορία γράφεται τόσο στα πολύαιμακτα πεδία των μαχών όσο και στους υπαίθριους και στους κτισμένους χώρους της επιστημονικής έρευνας και μελέτης, τότε πρέπει να δεχτούμε, πως η περιοχή της Νάουσας, είναι, πράγματι, ένας προνομιούχος τόπος της ελληνικής αλλά, ακόμα, και της Παγκόσμιας Ιστορίας, γιατί σ' αυτήν συναντήθηκαν οι πιο άξιοι και διάσημοι εκπρόσωποι της σωματικής και της πνευματικής ρώμης.

Και το σημαντικότερο και το χαρακτηριστικότερο γεγονός είναι ότι, ο Αριστοτέλης και ο Αλέξανδρος, συνδέθηκαν με την ιερή σχέση του δασκαλού και του μαθητή. Δεν είναι δυνατόν να ερευνήσουμε εδώ ποιός από τους δύο επέδρασε, δοκιμάστηκε και ωφελήθηκε περισσότερο απ' αυτή τη σχέση και ποιά επιρροή είχε το δεδομένο τούτο στα κοσμογονικά

γεγονότα, που ακολούθησαν, γιατί, τότε, θα ξεστράτευε η ομιλία μας. Ομως, υπάρχει η γνωστή εξομολογητική ρήση, που αποδίδεται στον Μ.Αλέξανδρο, σύμφωνα με την οποία ο χαρισματικός Μακεδόνας αναγνώρισε ότι το μέν ζην οφείλει στον πατέρα του (τον Φίλιππο), το δε εὐ ζην στον δάσκαλό του (τον Αριστοτέλη). Αλλωστε, ο αυτός βιογράφος του Αριστοτέλη, γράφει ότι: "Είναι εύλογο να υποθέσει κανείς ότι κατά τη διαμονή του κοντά στον Αλέξανδρο... ο Αριστοτέλης ασχολήθηκε ειδικά με πολιτικά ζητήματα και συνέλαβε την ιδέα της μεγάλης συλλογής των "Πολιτικών".

Χωρίς να αγνοούμε ή να υποτιμάμε, λοιπόν, άλλα, γνωστά και σημαντικά, διδυμα σπουδαιών δασκάλων και μαθητών ή και άλλους τόπους, που χρησίμευσαν για να στεγάσουν σχολές μαθητείας αξιόλογων πρωτεργατών του πνεύματος και της ανδρείας, πρέπει να κλείσουμε αυτή την προλογική - εισαγωγική αναφορά μας με την επανάληψη της επισημάνσεως, ότι δεν είναι, ασφαλώς, τυχαίο ότι η Νάουσα (και η γύρω περιοχή της), που ανακηρύχθηκε, τελικά, ηρωϊκή πόλη, γιατί υπήρξε προπύργιο εθνικών αγώνων στους δύο τελευταίους αιώνες, προϋπήρξε ο χώρος, τον οποίο ξεχώρισε η Ιστορία πολλούς αιώνες νωρίτερα...

Τέλος, επισημαίνω το ευχάριστο και πολυσήμαντο γεγονός, ότι η Ιατρική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου της μακεδονικής πρωτεύουσας επέλεξε το "Νυμφαίο", τη "Σχολή του Αριστοτέλη", για να γιορτάσει το 1992 (με Παγκόσμιο συνέδριο) τα 50 χρόνια από την ίδρυσή της, ενώ έρχονται στο φως σημαντικά ευρήματα από τις ανασκαφές στα Στάγειρα, τους τελευταίους μήνες.

3. Ο Ρωμαίος ιστορικός Τίτος Λίβιος γράφει, ότι στο μακεδονικό Κίτιο, που θα πρέπει να τοποθετηθεί στον κάμπο, ο οποίος εκτείνεται κάτω από τη σημερινή Νάουσα, ίσως δε πλησίον του περίφημου "Μακεδονικού" τάφου των Λευκαδίων (τον οποίο ανέδειξε διεθνώς ο πανεπιστημιακός καθηγητής της Αρχαιολογίας Φώτης Πέτσας, με το, ενδιαφέρον, ομότιτλο βιβλίο του), έφθασαν οι απεσταλμένοι, που έστειλαν οι μακεδονικές πόλεις στον στρατοπεδευμένο εκεί τελευταίο βασιλιά της Μακεδονίας, τον Περσέα, το 171 π.Χρ. Από το Κίτιο, άλλωστε, ξεκίνησε ο μακεδονικός στρατός για την εκστρατεία του εναντίον των Ρωμαίων εισβολέων.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι διασώθηκαν τα ονόματα σπουδαιών στρατιωτικών, που κατάγονταν από τη Μιέζα και τη Βέροια, με προεξάρχοντα τον Βεροϊέα-Βεροϊαίο Ιππία, ο οποίος οδηγούσε τους περιβόητους φαλαγγίτες και ήταν φίλος του βασιλιά. Αλλωστε, τείνει

να επικρατήσει πιά η άποψη ότι η τελευταία δυναστεία των Μακεδόνων βασιλέων, οι Αντιγονίδες, κατάγονταν από τη Βέροια.

Υστερα, αρχίζει η, σχεδόν, ολότελη άγνοιά μας για την ιστορία των πόλεων της περιοχής, με εξαίρεση τις γνώσεις μας για τις τύχες της Βέροιας, η οποία γνώρισε τη μεγαλύτερη δόξα της στα Ρωμαϊκά Χρόνια, οπότε αποτέλεσε και την έδρα του "Κοινού των Μακεδόνων", όπου, μεταξύ των άλλων, τιμούνταν οι Ρωμαίοι αυτοκράτορες, ως θεοί.

Βέβαια, η περιοπτη θέση της σημερινής Νάουσας θα συνέχισε, ασφαλώς, να προσελκύει το ενδιαφέρον και θα κατοικούνταν, οπωσδήποτε, αν λάβουμε υπόψη, ότι η περιοχή (πάνω και κάτω από την πόλη) είναι εύφορη (μέχρι και πολύ εύφορη), με πλούσια βλάστηση και πολλά νερά, δεδομένα τα οποία είχαν πρωτεύουσα αξία και σημασία, κυρίως στα παλιότερα χρόνια, λόγω της γεωργικο-κτηνοτροφικής οργανώσεως και της διάρθρωσεως της οικονομίας-κοινωνίας. Εξάλλου, οι γύρω μακεδονικοί τάφοι και τα άλλα κτίρια και τα λοιπά αρχαιολογικά ευρήματα βεβαιώνουν το ασφαλές και το αυτονόητο αυτής της απόψεως, όπως συντηρούν και την ελπίδα μας ότι, ίσως, αποκτήσουμε, κάποτε, περισσότερες πληροφορίες από τα ευρήματα των ανασκαφών ή των τυχαίων εκσκαφών της πλούσιας τούτης γης.

Αυτή η έλλειψη πηγών, για τις τύχες και την ιστορία της σημερινής θέσεως της Νάουσας, συνεχίζεται, δυστυχώς, και στα επόμενα, Βυζαντινά, χρόνια.

Το γεγονός τούτο είναι εντυπωσιακό, αν σκεφθεί κανείς, ότι αγνοούμε όσα συνέβησαν σε μια πολλαπλά ενδιαφέρουσα και σημαντική εδαφική περιοχή, που εκτείνεται μεταξύ της Βέροιας και της Εδεσσας και έχει ακτίνα (από τον Νότο προς τον Βορρά) 50 χιλιομέτρων, περίπου.

Πριν 30 χρόνια ερεύνησα το πρόβλημα αυτό και διαπίστωσα, ότι δεν αναφέρεται η Νάουσα ούτε στους Βυζαντινούς Χρόνους. Εξάλλου, η γενόμενη παλιότερα ταύτιση της βυζαντινής Νευσταπόλεως με τη Νάουσα αποκρούσθηκε πετυχημένα (πριν 80 χρόνια) από τον (καταγόμενο από το Βογατσικό της Μακεδονίας) Στέφανο Δραγούμη, τον γνωστό νομικόν, πολιτικόν και ιστορικόν (τον πατέρα του ανεπανάληπτου και ελληνοπρεπέστατου Ιωνα Δραγούμη).

4. Ετσι, φθάνομε στην αρχή της μακρόχρονης Τουρκοκρατίας, οπότε οι (ξένοι, κυρίως) περιηγητές και συγγραφείς, όπως και η (γραπτή πιά) παράδοση τοποθετεί την ίδρυση της Νάουσας. Νομίζω ότι πρέπει να επαναλάβω, πως είναι σωστότερο να αναφερόμαστε στην επανίδρυση και στον νέο εποικισμό της πόλεως, γιατί δεν είναι δυνατό να ήταν ακατοίκητος

ένας τόσο προνομιούχος χώρος, όπως προαναφέρθηκε. Το δεδομένο δε ότι δεν συναντάται (όλα αυτά τα χρόνια) το τοπωνύμιο (στη Μακεδονία), δεν σημαίνει και ότι δεν υπήρχε, οπωσδήποτε, γιατί μπορεί, κάλλιστα, να μη διασώθηκαν ή να μη δημοσιεύθηκαν, ακόμα, σχετικά έγγραφα ή άλλες πηγές, που το μνημόνευαν - διασώζουν, όπως συμβαίνει, άλλωστε, και με το αυτό τοπωνύμιο της νήσου Πάρου (όπου αξιόλογη πόλη της φέρνει το ίδιο όνομα) ή άλλων νησιών κ.λ.π..

Η παλιότερη περιγραφή της Νάουσας (που έχει δημοσιευθεί τελευταία) είναι του Τούρκου περιηγητή Εβλιγιά Τσελεμπί, ο οποίος πέρασε από την πόλη, την Ανοιξη του 1668, μεταβαίνοντας (από την Εδεσσα) στη Βέροια.

Γράφει, λοιπόν, σύμφωνα με τη μετάφραση του Τουρκολόγου και ήδη πανεπιστημιακού καθηγητή Βασίλη Δημητριάδη, ο οποίος δημοσίευσε την κριτική έκδοση της περιηγήσεώς του, όσον αφορά στην Κεντρική και Δυτική Μακεδονία (Θεσσαλονίκη 1973, έκδοση της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, σελ. 244-249), τα εξής για τη Νάουσα:

"...Βαδίζοντας στους πρόποδες της θερινής βοσκής της Νάουσας, περάσαμε από το χωριό Ποκρέβνικ. Είναι χωριό απίστων στον καζά των Βοδενών. Μετά από αυτό (περάσαμε από) το χωριό Κοπανά (δηλαδή τον σημερινό Κοπανό). Κι αυτό είναι χωριό απίστων στον καζά της Βέροιας. Μετά περάσαμε τον ποταμό της Νάουσας. Ο μικρός αυτός ποταμός έρχεται από τα βουνά της Νάουσας, ενώνεται με τις πηγές των Βοδενών και χάνεται στον ποταμό Βαρδάρη. Αφού βαδίσουμε μια ώρα (φθάσαμε στη Νάουσα).

Βρίσκεται στην περιοχή του σαντζακίου της Θεσσαλονίκης και είναι έδρα ναϊπη στον ναχιγιέ του καζά της Βέροιας. Βρίσκεται στους πρόποδες της θερινής βοσκής της Νάουσας. Είναι μια εύφορη κωμόπολη με χίλια σπίτια, αγορά, παζάρι, ανθόκηπους, αμπέλια και κήπους, κωμόπολη απίστων με πολύ ευχάριστο κλίμα, κτήρια, νέους και νέες. Επειδή αποτελεί βακούφι του Γαζή Εβρενός, την κυβερνά ο επίτροπος του βακουφίου (μουτεβελή). Οι ραγιάδες του είναι μοναδικοί Έλληνες (rum) άπιστοι.

Από εκεί, πηγαίνοντας οκτώ ώρες... περάσαμε από τα εύφορα χωριά Ντελιμάνο, Χωραπάνι, Γιογουντίσα, Τουρκοχώρι και Κρεβατά".

Οι δε γνωστοί περιηγητές, και κυρίως οι Γάλλοι Μπωζούρ, Κουζινερύ και Πουκεβίλλ και ο Άγγλος Ληκ, οι οποίοι ήλθαν (και) στη Νάουσα (τους 18-19 αιώνες), δίδουν πολλές και ενδιαφέρουσες πληροφορίες για την κοινωνική, οικονομική, πολιτική κ.τ.λ. κατάσταση της πόλεως, όπως και για τα προνόμιά της αλλά και για τους πολύχρονους αγώνες των κατοίκων της εναντίον του επιδρομέα Αλή πασά Τεπελενλή των Ιωαννίνων, χωρίς να παραλείπουν να

αναφερθούν και στην προφορική παράδοση, που άκουσαν για την ίδρυση (ή, σωστότερα, επανίδρυσή της) από τον Γαζή Εβρενός.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τις διηγήσεις των προαναφερθέντων περιηγητών και την παράδοση, που άκουσαν τούτοι, μνημόνευσε δε ο Ν.Γ. Φιλιππίδης, αναφέρουν δε και άλλοι Έλληνες, οι οποίοι έγραψαν (και) για τή Νάουσα, και διέσωσε (ολοκληρωμένη και πλήρη) ο Ναουσαίος δάσκαλος Δημήτριος Πλαταριδής, στο μοναδικό σχεδιάσμα του της "Ιστορίας της Νάουσας", το οποίο εξέδωσε (με πετυχημένο σχολιασμό και περιεκτικές σημειώσεις) ο Εδεσσαίος φιλόλογος Ευστάθιος Στουγιαννάκης, την πόλη (στη σημερινή θέση της) έκτισε ο (ικανός στρατηγός του Τούρκου Σουλτάνου Μουράτ Α) γαζής Εβρενός μπέης (ο οποίος κατά μία, ασθενή, άποψη ήταν ελληνικής καταγωγής, που αλλαξοπίστησε). Τούτο έγινε στα τέλη του 14ου αιώνα. Τη σχετική φροντίδα είχε ο παιδαγωγός του γιού του και ιεροδιδάσκαλος, ο Αλή Σιάχ Λιάνης ή Σέχ Λεαή, ή, τέλος, Σείχης Ιλαχή, όπως διασώθηκε, το ονοματεπώνυμό του, σε διάφορους τύπους.

Άλλη, όμως, πηγή, που στηρίζεται σε χειρόγραφο, το οποίο δημοσίεψε ο αείμνηστος Μακεδόνας ιστοριοδίφης και ιστορικός Ιωάννης Κ. Βασδραβέλλης ("Μακεδονικά", 3, 1953-1955, 126-141), διασώζει την πληροφορία ότι η Νάουσα κτίσθηκε αργότερα και συγκεκριμένα, κάπου, 20 χρόνια νωρίτερα από την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως.

Αν λάβουμε, λοιπόν, υπόψη ότι ο γενάρχης Εβρενός (ο Εβρενόζογλους του προαναφερμένου χειρογράφου ή και Βρανέζης ή Αβρανέζης άλλων πηγών) πέθανε το 1417, πρέπει να καταλήξουμε στην άποψη, ότι η πόλη θα κτίσθηκε (το αργότερο) τότε, ή, αλλιώς, τούτο έγινε από τον εγγονό του Εβρενός Μπέη, τον Αχμέτ Μπέη, όπως φαίνεται να δέχεται (ερμηνεύοντας τα δεδομένα του χειρογράφου τούτου) ο Βασίλης Δημητριάδης.

Όπως να έχει το ζήτημα, η παράδοση αναφέρει ότι υπήρχε τεκές (σκήτη) του προαναφερμένου Τούρκου ιεροδιδάσκαλου (στο "Κιόσκι" της Νάουσας) και ότι, μετά τον θάνατό του, τα λείψανά του μεταφέρθηκαν στα Γιαννιτσά, στην ιερή πόλη των Τούρκων και της οικογένειας των Εβρενός.

Πιστεύω ότι αξίζει να επισημανθεί εδώ (για πρώτη φορά), πως αυτή η διήγηση, για τον γιό του Εβρενός μπέη και τον παιδαγωγό του, θυμίζει την, κάπως, ανάλογη σχέση μαθητείας του Αλεξάνδρου και του Αριστοτέλη, αν δεν είναι απλή παραλλαγή και απομίμησή της, δεδομένης και της εφέσεως των Τούρκων προς τις μυθιστορίες και τις μυθοπλασίες.

Με την κτίση της Νάουσας συμπλέκονται και άλλοι μύθοι, όπως ο εντυπωσιακός τρόπος με τον οποίο καθορίστηκαν τα όρια της πόλεως: Ζήτησε, ο Εβρενός, από τον Σουλτάνο να έχουν τόση περιμετρο όση έκταση θα επαρκέσει να περιβάλει το δέρμα ενός

βουβαλιού, κομμένο σε λεπτές λωρίδες. Ο Σουλτάνος δέχτηκε. Μετά δε την οροθέτηση εκδόθηκε το σχετικό φερμάνι, του οποίου το κείμενο διέσωσε ο Δημήτριος Πλαταριδής, στην τουρκική γλώσσα (με ελληνικά γράμματα), αλλά και σε ελληνική μετάφραση. Πρέπει, όμως, να σημειωθεί, ότι παρόμοιες παραδόσεις (για τον τρόπο του προσδιορισμού των ορίων) διασώθηκαν και γι' άλλες πόλεις, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την περίπτωση της αρχαίας (Ξακουστής) Καρχηδόνας.

Αλλά οι μύθοι γύρω από τη Νάουσα (στα τουρκικά Αγοστός) δεν τελειώνουν εδώ: Η παράδοση αναφέρει ότι χρειάστηκε τέχνασμα των Τούρκων οικιστών για να πειθαναγκάσουν τους φυγάδες Έλληνες να κατέλθουν στην περιοχή, όπου είναι κτισμένη σήμερα η Νάουσα. Προηγουμένως, οι κτηνοτρόφοι κάτοικοι της περιοχής ζούσαν ημίγυμνοι, σε ημιάγρια κατάσταση (σύμφωνα με αυτή τη διήγηση), στη θέση "Παλιονάουστα" (του Βερμίου), σε υψόμετρο 1250 μέτρων (όπου πηγάζει ο ποταμός Αράπιτσα), στο φαράγγι, μεταξύ τούτης (δηλαδή της Παληονιάουστας) και της Τούρλιας-Δούρλιας. Είχαν καταφύγει εκεί λόγω της έκρυθμης και επικίνδυνης καταστάσεως, που διαμορφώθηκε, κυρίως στα σκοτεινά χρόνια του τέλους του 14ου και των αρχών του 15ου αιώνα, εξαιτίας των συνεχών επιδρομών πολλών πολεμοχαρών λαών και στη συνέχεια των Τούρκων, σύμφωνα με τις πληροφορίες, που κατέγραψε (πρώτη φορά, συστηματικά) ο ομότιμος πανεπιστημιακός καθηγητής Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος.

Τέλος, υπάρχει αμφισβήτηση και διατυπώθηκαν πολλές απόψεις και για την ετυμολογία του τοπωνυμίου (Νιάουστα-Νάουσα), η δε τελευταία μελέτη γύρω από το θέμα τούτο οφείλεται, πάλι, στον πανεπιστημιακό καθηγητή Φ. Πέτσα ("Μακεδονικά", 7, 1967, 81-93).

Όπως και να έχει η αλήθεια, είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι η πόλη της Νάουσας (ή Νιάουστας ή και Νιάγουστας) είχε πετύχει ειδικά προνόμια. Βρισκόταν στην υψηλή προστασία της μητέρας του εκάστοτε σουλτάνου (της "βαλιντέ σουλτάνας"), της οποίας ήταν "χάσι" (δηλαδή σ' αυτήν ανήκε η σχετική φορολογική πρόσοδος), χώρια που ήταν, συγχρόνως, και βακούφι της οικογένειας των Εβρενός, όπως σημειώθηκε ήδη. Συνέπεια αυτού του αξιοσημείωτου γεγονότος ήταν, ότι στη Νάουσα δεν επιτρεπόταν να διανυκτερεύουν Μουσουλμάνοι, εκτός από τον πολιτικό (όχι στρατιωτικό) διοικητή της οικογένειας των Εβρενός (που φρόντιζε να εισπράττει δύο παράδες από όλους τους κατοίκους, για το βακούφι), έναν καδή (ιεροδικαστή) και έναν βοεβόδα (αντιπρόσωπο) της σουλτανομητέρας, που επιμελείτο την εισπραξη της δεκάτης, η οποία, άλλωστε, ήταν, τότε, ο μοναδικός φόρος, που πλήρωναν οι ραγιάδες αυτής της πόλεως.

Οι Ναουσαίοι, όμως, δεν εφησύχαζαν. Αντέδρασαν, ιδιαίτερα όταν εκδόθηκε το φερμάνι της 29.3.1601, με το οποίο διατασσόταν η βίαιη στρατολόγηση χριστιανών νέων για τα τάγματα των Γενιτσάρων, η δε αντίθεσή τους, γι' αυτό το "παιδομάζωμα", ήταν ένοπλη το 1705, οπότε προγραμματίστηκε η στρατολόγηση 50 βλαστών της πόλεως. Συνελήφθησαν, όμως, οι επαναστάτες, και οι Τούρκοι τους κρέμασαν (όπως και τον αρχηγό τους Ζήση Καραδήμο) στο πλατάνι της πλατείας Ωρολογίου-Δικαστηρίων-Κ.Ρακτιβάν της Βέροιας, όπου τοποθετήθηκε τελευταία (15-10-1991) αναμνηστική πλάκα, από τον Τουριστικό Όμιλο της Βέροιας.

Εξάλλου, στα λεγόμενα "Ορλωφικά" ξεσηκώθηκε και η Νάουσα (όπως, άλλωστε, και η Βέροια, η Εδεσσα και η λοιπή Βόρεια Ελλάδα), με υποκινητή τον γιατρό Λουδοβίκο ή Λουίζη Σωτήρη. Οι δύο συνάξεις των μητροπολιτών της περιοχής έγιναν στη Νάουσα και στην Κοζάνη, όπως πληροφορηθήκαμε από έγγραφα, που δημοσίευσε ο πανεπιστημιακός καθηγητής Μαν. Πρωτοψάλτης.

Αυτή η (πολύπλευρη) προνομιακή μεταχείριση των Ναουσαίων έφερε την οικονομική άνθηση της πόλεως, γεγονός, όμως, που άνοιξε και την όρεξη του σατράπη των Ιωαννίνων.

5. Αξιζει, λοιπόν, να σταθούμε, για λίγο, στους διαρκείς αγώνες των κατοίκων της πόλεως, εξαιτίας των συνεχών επιδρομών του Αλή πασά.

Πρώτα-πρώτα πρέπει να στιγματίσουμε το απαράδεκτο φαινόμενο, το οποίο παρουσιάζουν οι γνωστές (γενικές και ειδικές) ιστορίες των αγώνων του Ελληνισμού κατά τους 18ο και 19ο αιώνες. Εννοώ την (στον κανόνα) παράλειψή τους να αναφερθούν και πολύ περισσότερο να εξιστορήσουν τους ηρωικούς αγώνες των Ναουσαίων εναντίον των ορδών, που έστειλε, κατ' επανάληψη, ο Τεπελενλής εναντίον της πόλεώς τους, όταν δε πράττουν τούτο (κατ' εξαίρεση), αφιερώνουν ελάχιστες σειρές, ωσάν να επρόκειτο για επουσιώδες και συνηθισμένο γεγονός.

Κι όμως, οι προαναφερμένοι ξένοι περιηγητές έγραψαν αρκετά για τη γενναία αντίσταση των Ναουσαίων κατά του Αλή Πασά, ενώ ο Νικόλαος Γ. Φιλιππίδης (ο πρώτος Μακεδόνας ιστορικός, ο οποίος είχε την πρωτοβουλία αλλά και την τόλμη να μιλήσει, στην Αθήνα του 1879, για την επανάσταση και την καταστροφή της Νάουσας) αναφέρθηκε διεξοδικά σ' αυτούς τους αγώνες της (Αθήνα 1881, σελ. 26 κε.). Στη συνέχεια, η έκδοση (το 1924) του βιβλίου των Δ. Πλαταρίδη - Ε.Στουγιαννάκη διαφώτισε πλήρως τα γεγονότα (σελ. 61 κε.) και κατόπιν πολλοί άλλοι (και κυρίως οι Ιωάννης Κ. Βασδραβέλλης και Απόστολος Ε.

Βακαλόπουλος) δημοσίεψαν πολλές μελέτες τους, με καινούργια στοιχεία ή αξιολόγησαν κριτικά όλα τούτα και έκαμαν, έτσι, περισσότερο γνωστό τον ηρωϊκό αγώνα των Ναουσαίων.

Συνοπτικά αναφέρομε ότι: Κατά το 1795 ο Αλή πασάς προσπάθησε να γίνει επικυρίαρχος της Νάουσας, αλλά απέτυχε, τόσο η ειρηνική διείσδυσή του, όσο και η πολεμική απόπειρά του. Η εκστρατεία των στρατευμάτων του επαναλήφθηκε, στα τέλη του 1798, χωρίς επιτυχία, γιατί οι Ναουσαίοι είχαν οχυρώσει, ήδη, την πόλη τους. Τη σκληρή εκδίκησή του πλήρωσαν οι άνθρωποι του κάμπου, κυρίως των περιοχών της Βέροιας - Νάουσας και των Γιαννιτσών. Οι Ναουσαίοι, τελικά, συνθηκολόγησαν. Όμως, η πρόστυχη συμπεριφορά του γιού (του Αλή πασά) Βελή, απέναντι στη γυναίκα του άρχοντα της πόλεως Λογοθέτη Ζαφειράκη, προκάλεσε την απόπειρα δολοφονίας του ανήθικου Αλβανού εκ μέρους του Ναουσαίου ευπατρίδη. Ακολούθησε νέα, πολύμηνη, πολιορκία της πόλεως, με τελικό αποτέλεσμα την παράδοση της Νάουσας, γιατί η έλλειψη των πολεμοφοδίων και των τροφίμων δεν επέτρεψαν τη συνέχιση του αγώνα των Ελλήνων. Εξυπακούεται ότι ο άπληστος Αλή πασάς και οι όμοιοί του (πλιατσικολόγοι και αιμοβόροι) Τουρκαλβανοί αξιωματικοί και στρατιώτες του λεηλάτησαν την πόλη, καθώς, μάλιστα, απέδρασε ο δραστήριος και δυναμικός Ζαφειράκης, ο οποίος έλειψε περισσότερο από 10 χρόνια.

Για την εποχή της επικυριαρχίας του δυνάστη των Ιωαννίνων (και) στη Νάουσα δημοσίεψα τελευταία ("Μακεδονικά", 26, 1988, 221-228) πέντε ανέκδοτα έγγραφα (σε περίληψη), που παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον, για πολλά θέματα. Προέρχονται από το Αρχείο του Αλή πασά, του οποίου τμήμα διασώθηκε και υπάρχει στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη της Αθήνας, επίκειται δε η έκδοσή του.

Έτσι, οι Ναουσαίοι (όπως και οι Σουλιώτες, κ.ά.) γνώρισαν, νωρίτερα από τους άλλους ραγιάδες, τον αιμοσταγή χαρακτήρα των αγροίκων και φανατικών Μουσουλμάνων.

6. Υστερα, πλησίασε ο χρόνος του γενικού ξεσηκωμού, του 1821.

Για την επανάσταση του 1821-1822 στη Νάουσα έχουν γραφεί πλέον πολλά και από πολλούς. Κι όμως, δεν υπάρχει, ακόμα, μία, ειδική, μονογραφία, εκτός από το προαναφερμένο βιβλίο του Ν.Γ. Φιλιππίδη, το οποίο, όμως, κυκλοφόρησε πριν 110 χρόνια (και ξανακυκλοφόρησε το 1973), ως 77^ο δημοσίευμα της "Βιβλιοθήκης Ιστορικών Μελετών" του εκδοτικού οίκου του Νότη και Διονύση Καραβία). Και τούτο συμβαίνει, όταν έχει δημοσιευθεί, αντίθετα, πλήθος από εργασίες για άλλες περιοχές της χώρας μας. Το φαινόμενο αυτό (δηλαδή η έλλειψη των ανάλογων και των κατάλληλων ιστορικών μονογραφιών) παρατηρείται για όλες τις εδαφικές περιφέρειες της Μακεδονίας. Σημειώνω, συγκεκριμένα, ότι και για την

επανάσταση του 1822 στον Ολυμπο δεν υπήρχε τέτοια (ειδική και αυτοτελής) μελέτη μέχρι το 1975 (οπότε κυκλοφόρησε σχετική εργασία μου, ως 45ο δημοσίευμα της "Μακεδονικής Βιβλιοθήκης", της "Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών"). Ευτυχώς, οι Ιωάννης Κ. Βασδραβέλλης και Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος είχαν ασχοληθεί διεξοδικά με τους αγώνες όλων των Μακεδόνων, όπως και αυτής της περιοχής.

Αντίθετα, υπάρχουν αρκετές μονογραφίες για το '21 στην άλλη, αξιόλογη, περιοχή της επαναστατημένης Μακεδονίας, δηλαδή για τη Χαλκιδική και ιδιαίτερα για το Άγιο Όρος, όπου άρχισε πρώτα ο αγώνας των Μακεδόνων για την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού. Απ' εκεί μεταδόθηκε, ύστερα, η φλόγα στη Νάουσα και στον Ολυμπο, που επαναστάτησαν και καταστράφηκαν, σχεδόν συγχρόνως, χωρίς να παραλείψουμε το δεδομένο ότι τα περισσότερα μέρη (πόλεις και χωριά) της Μακεδονίας συμμετείχαν στον ξεσηκωμό και πλήρωσαν με ανθρώπινες ζωές (σε αίμα) και με υλικές ζημιές την πατριωτική στάση τους, όπως έγινε, λ.χ., στη Δυτική Μακεδονία, στη Βέροια, στη Θεσσαλονίκη και στην Ανατολική Μακεδονία.

Στα τέλη του 1821 άρχισε η συγκέντρωση πολεμιστών απ' όλη τη Μακεδονία στα ορεινά χωριά του Βερμίου και του Ολύμπου. Όπως ήταν επόμενο, αυτές τις επαναστατικές κινήσεις πληροφορήθηκαν και οι Τούρκοι. Έτσι, ο αιμοβόρος Μεχμέτ Αμίν, ο νέος επικεφαλής της Διοικήσεως της Θεσσαλονίκης, ο επονομαζόμενος Εμπού Λουμπούτ ή Αμπ-ουλ-Ουμπούτ (δηλαδή "ο ροπαλοφόρος"), με διαταγή του, της 10.12.1821, προς τον ιεροδίκη της Βέροιας, επέβαλε την έκτακτη απογραφή των ραγιάδων, με σκοπό να εντοπισθούν οι ξένοι. Συγχρόνως, ζητήθηκε η παράδοση ομήρων από όλους τους οικισμούς της Μακεδονίας. Η Νάουσα αρνήθηκε να υπακούσει. Έτσι, η κήρυξη της επαναστάσεως σ' αυτήν ήταν, πιά, θέμα χρόνου.

Στη Νάουσα συνυπήρχαν δύο έμπειροι αρχηγοί: Ο καπετάνιος γέρο (Αναστάσιος) Καρατάσος και ο πολιτικός Λογοθέτης Ζαφειράκης, χωρίς να αγνοούμε και τις ηρωϊκές μορφές του Αγγελή Γάτσου (από την περιοχή της Εδεσσας), όπως και των Ναούμ και Μπίνου, αλλά και του Σιατιστινού Γεωργίου Νιόπλιου, του Παπαρέσκα από την Καστοριά, του Καραμήτσου από τη Βλάστη, κ.ά. Ακόμα, βρισκόταν εκεί και ο Νικόλαος Κανούσης, ως αντιπρόσωπος του Γρηγορίου Σάλα, ο οποίος είχε διορισθεί (από τον Δημήτριο Υψηλάντη) αρχηγός της επαναστάσεως στον Ολυμπο.

Μετά αλληπάλληλες διαβουλεύσεις των καπετάνιων της Νάουσας και των άλλων μερών της Μακεδονίας, στην πόλη και στο μοναστήρι Ντουβρά-Δοβρά (που βρίσκεται έξω από τη Βέροια, στον δρόμο προς τη Νάουσα), αποφασίστηκε η κήρυξη της επαναστάσεως.

Δεν ξέρω αν ήταν τυχαία συγκυρία ή επιλέχτηκε επιτηδες και σημαδιακά ως ημέρα της κηρύξεως της επανάστασεως στη Νάουσα (σύμφωνα με την κρατούσα άποψη) η Κυριακή της Ορθοδοξίας (19.2.1822), δεδομένου ότι η πάλη μεταξύ των ραγιαδων και των αλλοθρήσκων δυναστών τους δεν ήταν σύγκρουση, μονάχα, Ελλήνων και Τούρκων αλλά και της Χριστιανικής και της Μουσουλμανικής θρησκείας, μετά τόσες πράξεις μισαλλοδοξίας και αναγκαστικής αλλαξοπιστίας (εξισλαμισμού). Επανάστατησε, λοιπόν, ο Ελληνισμός αλλά και η Ορθοδοξία. Αλλωστε, η κήρυξη της επανάστασεως έγινε στη μητροπολιτική εκκλησία του Αγίου Δημητρίου της Νάουσας, μετά τη θεία λειτουργία και την ειδική δοξολογία, όπου χοροστάτησε ο πρωτοσύγκελλος (του μητροπολίτη της Βέροιας-Νάουσας Ζαχαρία) Γρηγόριος, ο οποίος και μίλησε κατάλληλα, όπως και ο άρχοντας Ζαφειράκης, αφού διαβάσθηκαν οι επιστολές κ.τ.λ., που έφερε μαζί του ο Κανούσης και έλαβε χώρα η ορκωμοσία (στα ιερά του Έθνους και της Ορθοδοξίας) του εκκλησιάσματος. Ο ενθουσιασμός ήταν μεγάλος. Οι Ναουσαίοι ξεχύθηκαν στους δρόμους της πόλεως και κατέσφαξαν τον βοεβόδα και τους, περίπου, 20 Τούρκους που βρίσκονταν στη Νάουσα, εκδικούμενοι (αναδρομικά) για την ανυπόφορη και αιματοβαμμένη σκλαβιά πολλών αιώνων. Ετσι, επισημοποιήθηκε και υλοποιήθηκε η απόφαση του Ξεσηκωμού.

Τους επαναστάτες προβληματίζε το δεδομένο ότι στη γειτονική Βέροια υπήρχαν μεγάλες στρατιωτικές δυνάμεις του εχθρού και γι' αυτό αποφασίστηκε να κτυπηθεί ο τουρκικός στρατός και να καταληφθεί η πρωτεύουσα της επαρχίας, ώστε να εξαλειφθεί ο σοβαρός κίνδυνος και να ενισχυθεί - διευρυνθεί το μέτωπό τους, σε έκταση και σε επαναστάτες.

Επακολούθησε η επίθεση κατά της Βέροιας (σε ημερομηνία για την οποία έχουμε πολλές και διαφορετικές εκδοχές), που απέτυχε, όμως, γιατί οι δυνάμεις των Τούρκων ήταν πολύ μεγαλύτερες και καλά εξοπλισμένες, δεδομένου ότι (τις ημέρες εκείνες) είχαν φθάσει ενισχύσεις, από τη Θεσσαλονίκη, ενώ και ο Λουμπούτ πασάς βρισκόταν ήδη στη Βέροια. Μάλιστα, αφίχθηκε την ημέρα της επιθέσεως (εναντίον της) των Ελλήνων επαναστατών, γεγονός το οποίο ενισχύει την άποψη, πως αναμενόταν η ενέργειά τους ή και προδόθηκε, σύμφωνα με μια πληροφορία, γι' αυτό και οι επαναστάτες δεν κατόρθωσαν να αιφνιδιάσουν τους Τούρκους, οι οποίοι βρίσκονταν σε κατάσταση συνεχούς ετοιμότητας.

Κατόπιν τούτου, αναγκάστηκαν να οπισθοχωρήσουν (οι επαναστάτες) και να συγκεντρωθούν στο μοναστήρι της Δοβράς (Καλής) Παναγιάς, όπου απέκρουσαν επανειλημμένες επιθέσεις των υπερτέρων Τούρκων, οι οποίοι υπέστησαν μεγάλες απώλειες από τους καλά οχυρωμένους Έλληνες.

Ο Λουμπούτ πασάς, αφού έμεινε εξ ημέρες στη Βέροια, ξεκίνησε με όλο το στράτευμά του εναντίον της Νάουσας, όπου πολέμησαν, τελικά, 4.000-5.000, Έλληνες εναντίον πολυαριθμότερων Τούρκων, για τον ακριβή αριθμό των οποίων υπάρχει πολυγωνμία, κυμαινόταν, όμως, τούτος μεταξύ των 10.000 έως και 40.000 ανδρών.

Επίσης, δεν υπάρχει συμφωνία για τον χρόνο που άντεξαν οι επαναστάτες της Νάουσας, αφού, στις στερήσεις και στη μεγάλη υπεροχή της δυνάμεως των Τούρκων, προστέθηκε και η επαίσχυντη πράξη της προδοσίας και έτσι οι πολιορκητές μπήκαν στην πόλη από την αφύλακτη θέση "Αλώνια". Πραγματικά, για τη διάρκεια των μαχών, διασώθηκαν διάφορες απόψεις, των συγγραφέων, των διπλωματικών αντιπροσώπων, της παραδόσεως και, τέλος, των μικρών χρονικών ("ενθυμήσεων"), που βρέθηκαν, όπως απέδειξα με μια σειρά ειδικών μελετών, εδώ και 25 χρόνια (1968-1991), για την επανάσταση της Νάουσας.

Δυστυχώς, η κλεψύδρα του χρόνου τρέχει και χρειάζεται να προσαρμοστεί η ομιλία μου στα προσδιορισθέντα χρονικά πλαίσια, πρέπει δε να λάβω υπόψη μου και την εξάντληση της υπομονής σας...

Γι' αυτό θα προσπαθήσω να δώσω επιγραμματικά και με τη (γνωστή, δωρική) μακεδονική λιτότητα ένα στοιχειώδες περιγραμμά των όσων διαδραματίστηκαν τότε ή επακολούθησαν ύστερα.

Υπήρξαν πάμπολλες και απεριγράπτες πράξεις ηρωϊσμού και αυταπαρνήσεως, όπως των Ναουσαίων γυναικών, οι οποίες προτίμησαν να πέσουν στην Αράπιτσα (στη θέση "Στουμπάνοι", όπου αναγέρθηκε το γνωστό ενθύμιο μνημείο), με τα (βρέφη-ανήλικα) παιδιά τους, παρά να ατιμασθούν ή να αλλαξοπιστήσουν.

Προκαλούν φρίκη οι πληροφορίες, οι οποίες διασώθηκαν για τη θηριώδη συμπεριφορά των Τούρκων και των συνεργατών τους Εβραίων και Τσιγγάνων, οι οποίοι ωθούνταν, κυρίως, από κερδοσκοπικούς λόγους. Οι πηγές διαφωνούν μεν ως προς τον αριθμό των σκοτωθέντων στις μάχες και των δολοφονηθέντων-εκτελεσθέντων ("εν ψυχρώ") αγωνιστών, των αμάχων (γερόντων ανδρών) και των γυναικοπαίδων, των συλληφθέντων και πωληθέντων στα σκλαβοπάζαρα της Θεσσαλονίκης και άλλων πόλεων, ή και κρατών, είτε των πυρποληθέντων χωριών και των αρπαγείσων περιουσιών των ραγιάδων, όμως συμφωνούν όλες ως προς το γεγονός ότι ολόκληρη η πόλη αλλά και τα χωριά των βουνών και του κάμπου, ακόμα δε και τα μοναστήρια, είχαν καταστραφεί και διαρπαγεί εξαιτίας της επαναστάσεως της Νάουσας ή με το πρόσχημα τούτης.

Αντί, λοιπόν, να σας κουράσω με την περιγραφή μαχών και με την αναφορά των ονομάτων τοποθεσιών της Νάουσας ή χωριών (όπου έλαβαν χώρα συγκρούσεις) και με

ονοματεπώνυμα γενναίων αγωνιστών (με κίνδυνο, μάλιστα, να περιορισθούμε στον εντοπισμό και στην έξαρση των ηρωϊκών πράξεων μερικών, μονάχα, που έτυχε να διασώσει η παράδοση ή μνημονεύουν άλλες πηγές και να υποτιμήσουμε, έτσι, το γεγονός, ότι η επανάσταση οφειλόταν στη μαζική συμμετοχή όλων, επισήμων-επιφανών και ανεπισήμων-αφανών), θα ανατρέξω και εδώ στο κείμενο τεσσάρων ενθυμήσεων-μικρών χρονικών, που διατραγωδούν, με αμεσότητα και επιτυχία (έστω και ασύντακτα, ανορθόγραφα και με διαφορές στα χρονολογικά δεδομένα), τα γεγονότα της αλώσεως - καταστροφής, τις οποίες (ενθυμήσεις) κωδικοποίησα και ήδη χρησιμοποίησα σε δύο προηγούμενα κείμενά μου ("Μακεδονικά", 8, 1968, και κυρίως σελίδες 217-220, και "Μακεδονικά", 21, 1981, 155-166) γιατί προκαλούν ρίγος και εντυπωσιάζουν. Τούτες βρέθηκαν γραμμένες στα παραρτήρια βιβλίων, ιδίως εκκλησιαστικών:

A. Η πρώτη ενθύμηση:

1822, μαρτίου 21, την Μεγάλη Πέμπτη έκαυσαν το Ιερόν μοναστήριον του Τιμίου Προδρόμου της σκήτεως Βεροίας και τα λοιπά, όλα τα μοναστήρια. Μετά ταύτα έκαυσαν και την Νάουσαν. Εφονεύθησαν πολλοί άνθρωποι και συρραλωτίσθησαν. Εχάλασαν και από την Βέροϊαν πολλούς. Οσον από έξοδα τόσον και από σφαγήν έγινε μεγάλος θρήνος και διωγμός εις τους Χριστιανούς από τους Οθωμανούς.

B. Άλλη ενθύμηση:

1822 Απριλίου 13 έγινε η θλιβερά καταστροφή της Ναούσης, παντελεί αφανισμώ, υπό του απηνεστάτου Αρμυραμπούτ πασά, Σελανίκ βαλασή. Εκαρτομήθησαν άνδρες 170 και εκλαβώθησαν γυναίκες, παιδία υπέρ πέντε χιλιάδες.

Γ. Τρίτη ενθύμηση:

Εχάλασμός της Νάουσας. Έτος 1822, Απριλίου 12. Έκοπεν ο Λουμπούτ πασιάς τους άνδρας οσαν όρνιθας, ταις γυναίκες και τα κορίτσια σκλάβες*.

Δ. Τέλος, υπάρχει ακόμα μία άλλη ενθύμηση, που θυμίζει την πρώτη, αλλά διαφέρει ως προς τα χρονολογικά δεδομένα.

Να το κείμενό της:

1822 Μαρτίου 30 τη αγία και μεγάλη πέμπτη έγινε η αρχή του τραγικού δράματος, του εξαφανίσαντος άπαντα τα περί την Βέροϊαν ιερά καταγώγια και χωρία και προ πάντων την περίφημον Νάουσαν, τη 13 Απριλίου, ημέρα Πέμπτη.

Από τις περιγραφές των μαρτυριών των γυναικοπαίδων θα μνημονευθεί ένα, μόνο, τρομακτικό γεγονός: Ο Γάλλος ιστορικός Πουκεβίλλ γράφει ότι οι Τούρκοι δολοφόνησαν τις γυναίκες του Καρατάσου και του Ζαφειράκη, επειδή δεν δέχθηκαν να αλλαξοπιστήσουν. Τις έβαλαν σε σάκκους με φαρμακερά φίδια και έτσι πέθαναν με φρικτούς πόνους.

Στις μάχες σκοτώθηκαν, μεταξύ άλλων, ο Ζαφειράκης και ένας γιός του Γέρο Καρατάσιου, ο Γιάννης, ενώ στο "Κιόσκι" οι Τούρκοι εκτέλεσαν 2.000, περίπου, άτομα.

Υπάρχουν διαφορετικές πληροφορίες και απόψεις και για τις υλικές ζημίες και τις διαρπαγές περιουσίας:

Οι πηγές αναφέρουν ότι πυρπολήθηκαν και λεηλατήθηκαν από 50 έως και 120 χωριά, ενώ εκθέσεις ξένων διπλωματών αναβιβάζουν τον αριθμό τους σε 134 (τσιφλικία και ελεύθερα) χωριά.

Από τα διασωθέντα αρχεία των τουρκικών ιεροδικείων προκύπτει, ότι οι κατακτητές εισέπραξαν 351.900 χρυσά γρόσια από την εκποίηση της περιουσίας των κατοίκων της Νάουσας (και του Χωροπανίου), μοναστηριών της και οπλαρχηγών. Αλλά 22.000 χρυσά γρόσια απέδωσε το πούλημα ανηλικών σε σκλαβοπάζαρα. Ακόμα, δημεύθηκαν 3.000, περίπου, στρέμματα χωραφιών, οικοπέδων, υδρομύλων, κ.τ.λ. των δολοφονηθέντων Ναουσαίων, 3.500, περίπου, στρέμματα των μοναστηριών και των εκκλησιών της Νάουσας, 600 στρέμματα της μονής Προδρόμου της Βέροιας, 430 του μοναστηριού του προφήτη Ηλία της Βέροιας (των Πιερίων), 270 της μονής της Δοβρά (Καλής) Παναγιάς, 1.200 του μοναστηριού της Καλήπετρας της (Ραχιάς της) Βέροιας και 2.000 στρέμματα του καπετάνιου Τάσου (προφανώς του Γέρου Καρατάσου). Τέλος, εισέπραξαν οι Τούρκοι και 70.100 γρόσια από την εκποίηση των κινητών πραγμάτων των μοναστηριών.

Όσοι κάτοικοι της Νάουσας και των ορεινών χωριών διασώθηκαν, εξαφανίσθηκαν στα βουνά, ενώ του κάμπου στα δάση και στις καλαμιές της, τότε, Λίμνης Γιαννιτών, άλλοι δε κατέφυγαν σε άλλες περιοχές, ακόμα δε και εκτός της Ελλάδος, όπως προέκυψε από δημοσιευθέντα έγγραφα και άλλα διασωθέντα μνημεία ή απ' όσα διατηρούν στη μνήμη τους οι οικογενειακές διηγήσεις πολλών απογόνων παλιών οικογενειών (στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό), των οποίων η καταγωγή εντοπίζεται, τελικά, στην επαναστατημένη περιοχή της Νάουσας - Βέροιας - Εδεσσας. Τέλος, αρκετοί γλίτωσαν στην υπόλοιπη μαχόμενη Ελλάδα, στη θάλασσα (δηλαδή στα νησιά) και στην Ξηρά.

Τόση δε ήταν η ερήμωση και η καταστροφή του ιερού-ηρωϊκού τούτου τόπου (της Νάουσας), ώστε χρειάστηκε να περάσουν οχτώ χρόνια για να εκδοθεί ειδικό φερμάνι (το 1830) του Σουλτάνου, με το οποίο δόθηκε πίσω η περιουσία στους επαναστάτες (γιατί είχε

νεκρωθεί η ζωή), όπως συνέβηκε, άλλωστε, και με τους ραγιάδες των Ψαρών, της Χίου και των Κυδωνιών.

Από το φερμάνι τούτο, όπως και από τα άλλα, συνοδευτικά έγγραφα (που δημοσίεψα πριν χρόνια, στο περιοδικό "Μακεδονικά", 19, 1979, 93-123), πληροφορούμαστε, ότι αποφασίστηκε η εγκατάσταση, πλέον, στη Νάουσα, και 100 οικογενειών Τούρκων, όπως και τουρκικού στρατού, σε αντίθεση με όσα συνέβαιναν στο παρελθόν και επέβαλε η μέχρι το 1822 προνομιούχα μεταχείριση της πόλεως. Η κατάσταση έγινε πιο δύσκολη στο διάστημα 1871-1876, οπότε οι Τούρκοι αξιωματούχοι φυλάκισαν τους 50 σπουδαιότερους Ναουσαίους, για να τους αναγκάσουν να πληρώσουν παραφουσκωμένους λογαριασμούς φόρων, η επιβολή των οποίων είχε ως συνέπεια να καταστήσει προβληματική και την καλλιέργεια-παραγωγή των αμπελιών, τα οποία απέδιδαν, τότε, 1.400.000 οκάδες σταφύλια, από τα οποία παραγόταν το περίφημο και παγκόσμια ξακουστό κρασί της Νάουσας.

Όπως δε είναι γνωστό, στην (προεπαναστατική) Νάουσα, είχε αναπτυχθεί το εμπόριο και (εκτός του εκλεκτού κρασιού και της οπωροκαλλιέργειας) υπήρχε, μεταξύ άλλων, και βιοτεχνία όπλων, ενώ ανήσυχια και ριψοκίνδυνα τέκνα της διακρίθηκαν ως επιχειρηματίες και πέραν της σημερινής Ελλάδας, ως "πραγματευτάδες". Και δεν είναι άσχετο το γεγονός ότι ο σπουδαιότερος (γνωστός) Ναουσαίος του Εξωτερικού, ο (αδικαίωτος στην Ελλάδα) λόγιος Αναστάσιος Μιχαήλ, περιηγήθηκε διάφορα μέρη της Ευρώπης και, μάλιστα, η Ακαδημία του Βερολίνου τον αναγόρευσε μέλος της, ενώ τα βιβλία του ("Περιηγηματικόν Πυκτάκιον, ήτοι περιήγησις της Ευρώπης", Αμστελντάμ, δηλαδή Αμστερνταμ, της Ολλανδίας, 1706, κ.λ.π.) θεωρούνται και σήμερα σημαντικά για την ελληνική γραμματεία στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Θα κλείσω την ομιλία μου με όσα είπα (πριν πέντε-έξ χρόνια) στη Βέροια, σε δύο διαλέξεις, μιλώντας τη μία φορά για την επανάσταση του 1821 στη Βέροια-Νάουσα και την άλλη για την απελευθέρωση της Βέροιας, τη 16.10.1912, γιατί είναι, δυστυχώς, επίκαιρα πάλι και, μάλλον, θα είναι πάντοτε...

Οι Βεροιώτες, όπως και οι λοιποί Μακεδόνες αγωνιστές, μετά την αποτυχία της προσπάθειάς τους μετέβησαν και πολέμησαν στην υπόλοιπη, μαχόμενη Ελλάδα, όπου πότισαν με το τίμιο αίμα τους τη γη του Πανελληνίου, ώστε να μπορεί να πει ο μελετητής και ο ακροατής των αγώνων τους, ότι δεν υπάρχει σπιθαμή ελληνικού εδάφους, η οποία να μη περικλείει-κρύβει κόκκαλα ή τέφρα Μακεδόνων αγωνιστών και ότι το δένδρο της ελευθερίας τράφηκε και με το δικό τους λίπασμα...

Να, λοιπόν, που και η ευρύτερη περιοχή του σημερινού νομού της Ημαθίας έχει και το Σούλι της και τις Σουλιώτισσές της, δηλαδή τη Νάουσα και τις Ναουσαίες, και να ότι χρειάζεται ένας νέος (ζωγράφος) Ντελακρουά και ένας άλλος εθνικός ποιητής για να αποδώσουν την τραγική μεγαλοπρέπεια εκείνων των γεγονότων και των θυσιών των παραγνωρισμένων Μακεδόνων και συγκεκριμένα της περιοχής της Νάουσας, της Βέροιας και των χωριών τους.

Αποδεικνύεται, έτσι, ότι η επανάσταση του 1821 δεν ήταν τοπικό αλλά πανελλήνιο γεγονός και ότι η τιμή του ξεσηκωμού ανήκει σ' όλον τον ελληνικό λαό, αφού η Δόξα περπάτησε σ' ολόκληρη τη χώρα, όπως και σ' αυτή την περιοχή, μοναχή, εντελώς ολομόναχη, για να μετρήσει και να στεφανώσει τα λαμπρά παλικάρια και τα πυρπολημένα χωριά, τις πόλεις και τα "ιερά καταγώγια", που είχαν μετατραπεί σε "έρμη γη"...

Αν, τώρα, θελήσουμε να ξεφύγουμε κάπως από εκείνα τα γεγονότα του παρελθόντος και να βγάλουμε κάποια, ωφέλιμα συμπεράσματα για το σήμερα και το μέλλον, πρέπει να σημειώσουμε, ότι στην πολυκύμαντη ζωή των λαών και των ανθρώπων είναι αμφιλεγόμενο το θέμα εάν είναι, ιστορικά, πιο σημαντική η ημέρα, που αρχίζει μια σκλαβιά ή, αντίθετα, εκείνη που θυμίζει την αποτίναξη ενός τυραννικού ζυγού. Οποια, όμως, απάντηση και αν δώσει κανένας, γενικά, στο ερώτημα τούτο, στη συγκεκριμένη περίπτωση μας, γιορτάζουμε το χαρμόσυνο γεγονός της αναγεννήσεως του Φοίνικα του Ελληνισμού μέσα από τη γεννοφόρα στάκτη, η οποία φύλιαζε στη ζείδωρη ζεστασιά, που διατηρούσε σε κάποια ιδιόρρυθμη κατάσταση (μεταξύ υπάρξεως και ανυπαρξίας) μία μικρή φλόγα, που τρεμόσβηνε, ανάλογα με τις εκάστοτε, καλές ή κακές, στιγμές του ελληνικού λαού, του πιο περιεργού, με τις μοναδικές (ομαδικές και ατομικές) πράξεις ηρωϊσμού και θυσίας αλλά και με τις απεριγραπτες εθνοκτόνες στιγμές, της διχόνοιας και των αλλεπάλληλων, εμφύλιων σπαραγμών, με αποτέλεσμα να κερδίζει μεν τους πολέμους, μα να χάνει ύστερα τις μάχες στις ειρηνικές περιόδους...

Και, βέβαια, δεν μαζευτήκαμε εδώ για να κάνουμε ιστορικές αναλύσεις και αυτοκριτική. Ομως, διερωτάται κανένας, ποιά θα ήταν η μονιμότερη σκοπιμότητα και χρησιμότητα από παρόμοιες συγκεντρώσεις και ομιλίες, αν δεν επιδιώκαμε να ωφεληθούμε, ως ομάδα και ως άτομα χωριστά, από τα διδάγματα της Ιστορίας; Και αν τούτο είναι συζητήσιμο προκειμένου για άλλες χώρες, των οποίων ο ιστορικός βίος περπατάει, συνήθως, σε ήρεμες και απλόχωρες λεωφόρους, για την Ελλάδα και τους Έλληνες δεν συμβαίνει το ίδιο, γιατί ο ηρωϊκός τούτος τόπος και λαός βρίσκονται μόνιμα σε εμπόλεμη κατάσταση, μια και κινδυνεύουν διαρκώς από πολλούς εχθρούς, εξωτερικούς και εσωτερικούς. Και τούτο

οφείλεται, προφανώς, στη θέση της χώρας, όπως τη θέλησε η γεωγραφία, και στον προορισμό του λαού της, όπως τον προσδιόρισε η Ιστορία. Συνεπώς, αν θέλουμε να κλείσουμε το σημερινό περιδιάβασμά μας στα ιστορικά γεγονότα εκείνης της εποχής με κάποια ωφέλεια, αν επιζητούμε να συλλάβουμε τον σκοπό της Ιστορίας, θα πρέπει να αναλογιστούμε και να διερωτηθούμε αν, πραγματικά, ελευθερώθηκε, τελικά και οριστικά, η Ελλάδα και ιδιαίτερα αν λυτρώθηκαν οι Έλληνες από τον τουρκικό ζυγό, αν έχουμε συνειδητοποιήσει πιά, ότι μπορεί μεν να τέλειωσε η Τουρκοκρατία αλλά δεν σταμάτησε, δυστυχώς, και η τουρκονοοτροπία μας, στον βαθμό που κάτι τέτοιο ήταν δυνατό, πολύ δε περισσότερο αναγκαίο, ώστε, απελευθερωμένοι, επί τέλους, από τον ραγιαδισμό, την κουτοπονηριά, την ακαταστασία, την προχειρότητα, το "άρπα-κόλλα", την ανευθυνότητα, το απρογραμμάτιστο και το "ραχάτι", το "κισμέτ" και το "δεν βαριέσαι βρε αδελφέ", να αφήσουμε τον ναργιλέ της καταναλωτικής μονομέρειας και νωχέλειας και να πιάσουμε στα χέρια μας τα κομπιούτερς και στον νου το καλώς εννοούμενο πνεύμα της εποχής μας, χωρίς να ξεχάσουμε, βέβαια, τα ελληνικά ιδεώδη και την πνευματική ανάταση, τις προγονικές καταβολές, που μας χαρίζει ο λαϊκός πολιτισμός μας και η ιδιαιτερότητα της μεγάλης και μοναδικής πολιτιστικής - πνευματικής κληρονομιάς μας, μακριά, όμως, από οιοσδήποτε φανατισμούς, οι οποίοι μας εμποδίζουν να δούμε το δάσος, την ωφέλεια του συνόλου, γιατί μας κρύβει τη θέα το δικό μας δέντρο, το τυφλωμά μας από το άμετρο δόσιμό μας στο προσωπικό συμφέρον μας, να περιθωριοποιήσουμε το περίφημο "εγώ" μας και να θυμηθούμε το "εμείς" του Μακρυγιάννη, ή γιατί δεν μας αφήνει να δούμε την αλήθεια το παραμορφωτικό γυαλί της κομματικοποίησής μας, με συνέπεια να υπερεκτιμούμε όποιον και ό,τι είναι σύμφωνο με τις πολιτικές ιδέες μας και να υποτιμούμε ή και να εκμηδενίζουμε όσα βρίσκονται σε διαφορετικά πολιτικά, κομματικά και παραταξιακά στρατόπεδα, μη δίνοντας σημασία σε όσα μας ενώνουν, αλλά μονάχα σε όσα μας χωρίζουν, αν και, πολύ, συχνά, αλλάζουμε, στον κανόνα, με ευκολία, τη θέση μας και, ύστερα, γινόμαστε πάλι φανατικοί Γενίτσαροι (καίτοι νεοφώτιστοι) στο καινούργιο λημέρι των εναλλασσόμενων πολιτικών "πιστεύω" μας, δικαιώνοντας έτσι τον αρχαίο Αιγύπτιο ιερωμένο, ο οποίος είπε, πριν χιλιάδες χρόνια, ότι οι Έλληνες είμαστε, στη συμπεριφορά, "αεί παιδιά", πάντοτε παιδιά!!

Σας ευχαριστώ, γιατί με ακούσατε με προσοχή και ενδιαφέρον και ελπίζω, ότι θα μου συγχωρήσετε την τελευταία έκρηξή μου, μια και είμαι και εγώ Έλληνας και δεν εξαιρώ, βέβαια, τον εαυτό μου και απ' όσα μας βαραίνουν και μας κακοχαρακτηρίζουν...

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Εκτύπωση : Αφοι ΤΣΑΛΔΑΡΗ
Φυλής 35, Καματερό - Τηλ: 23.18.444